

MANUALE ³⁴⁹
CHIRURGICUM

Avagy
CHIRURGIAI

UTI-TÁRS

Mellyben,

Az egész Anatomia, Égi Jegyeknek
ereje, a' testi tagokon külsőképen történ-
hető nyavalyák' és eseteknek

Az

Seb kötés, ér-vágás, vagy akar minémű Chi-
rurgiai foglaltság által teendő:

ORVOSLÁSA

Ezen kívül

A' Flastrom' és Ungventumoknak ké-
szítése, rövid kérdések által magyaráztatott és
most elsöben magyar nyelven

ki-bocsáttatott

MISKÓLTZY FERENTZ

GYÖRI Chirurgus által.

Nyomratt. Győrben, Streibig János Gergely Priv
Királyi, és Püspöki Könyv-Nyomt. által 1742dik Eszt.

MÉLTÓSÁGOS

ÉS

NAGYSÁGOS

SZENT GYÓRGYI
ADOLF

TISZTELENDŐ PATER PIÁRI-
STÁK SZERZETIBŐL VALÓ

GYÓRI PÜSPÖKNEK

TEKINTETES NFMES GYŐR VARME-
GYE ÖRÖKÖS

FŐ ISPÁNYÁNAK
KORONÁS KIRALYNÉ ASZSZONYUNK

Ő FELSÉGE ÉRDEMES

TITKOS TANÁTSÁNAK

A KÖZÖSSÉG
NÉKEM ÉRDEMEM FELETT LÉVŐ PÁTRO-
NUS URAMNAK Ő NAGYSÁGÁNAK
Holzzú életet, és szerentsét!

MÉLTÓSÁGOS PÚSPÓK
É S
FŐ ISPÁNY URAM!

*Szép és ékes erköltsnek,
két tulajdonsága va-
gyon, egyik ez, hogy
a' bőltséktől szeretteti
magát, másik hogy min-
denütt, és mindenek-
től meg - betsültetik, és tiszteltetik.
Valamint a' régi Romaiaknál Jánusnak,
két ábrázattya vólt, úgy az erköltsük-
nek-is, egyik ábrázlása kegyesség, és
kellemetesség; a' másik tündöklő, és tiszt-*

teletre méltó méltóság. Midőn állapotomnak mostani tzikelyében, Méltóságod virtusainak, óltárjához borúlok, és ezen gyenge Chirurgical munkátskám, mintegy áldozatul nyujtom, igaz és valószínűségos dolog, hogy Méltóságodnak tündökös személyében lakozó nagy tudomány, buzgóságos szerzet, és religio, egyházi szent tiszt és Isteni félelem, láttatnak tsekelységemre nézve, ezen inscriptiot viseini: Noli me tangere! De ellemben ugyan azon Méltóságodnak drága személyében tapasztalando alázatosság, kegyesség, boits nyájasság, és mindenekhez való keresztényi szeretet, láttatnak ezen feül való irással tündökien: Pateo omnibus! Megvallom Nagyságodnak, hogy ezen utolsó drága erköltsek, talán elegendő okai lehetnek vóna e mostani mérészségemnek; de midőn jobban megfontolnám Méltóságodnak mélységes tudományi-

*nak őrvényt, fel-találom azt, hogy va-
 lamint, nem tsak a' mennyei tudomá-
 nyoknak, emberi elmével fel-érbetó min-
 den titkai, Méltóságodnak szivében el-
 rejtettek, hanem a' test orvosló-tu-
 dománynak-is, minden részeiben dicsé-
 retesképpen, és sokaknak tsudájokra for-
 golódott Nagyságod, ugy ez mostani
 Méltóságod előtt való meg-alázásom-
 nak, új és közelebb járó okai találtat-
 tattanak. A' Világnak Idvezítője az
 UR JESUS, hasonlóképen orvosa vóit,
 nem tsak a' lelki betegségeknek, hanem
 a' testieknek-is, és valamint ó a' szent
 Kereszt-fának óltárán, egy vér és viz-
 ból álló mixturát szent óldalából bűnök-
 nek botsánattyára, és a' Világnak vál-
 tságára ki-ontott; így sokféle betege-
 ket-is, hol mint Medicus, hol mint Chi-
 rurgus orvosolt. Az utólsót a' mi illeti,
 még e' mai napig-is emlékezünk Kristus
 Urunknak drága Unguentumjáról, mel-*

lyet nyárával porból tsinált 's-egyeli-
 zett, és azzal ama' vak embernek szeme
 világát vissza-téritette. Ki nem em-
 lékezik ugyan ezen említett szent Chi-
 rurgusnak Balzammjáról, mellyet ószve-
 timporáltt olaj és borból készítvén, ama-
 latroknak kezeikben esett nyomorúlt em-
 bernek sebeiben öntött, melly mái na-
 piglan-is a' Chirurgusok között Balsa-
 mum Christi neveztetik, és a' meg-sebe-
 sítették vigasztalásokra, sok izben sze-
 rensésen adhibeáltatik. Már nem-
 szóllok a' régi Aegyptombéliekről, Gó-
 rógokról, és Romaiakról, kikről az bi-
 storiáknak táblái bizonyittják, hogy
 közöttök jobbára azon személyek szok-
 ták vala orvosolni a' testet, mellyek ma-
 gokat a' lelkeknek orvoslásában gyakor-
 lották; hanem láttatom, hogy Méltó-
 ságoának drága személyében, ezen mé-
 rűségemnek kiváltképpen-való nagy
 fundamentomát lelem és tapasztalom.

bolott ezen tsekély munkámat, melly az egész Chirurgicali orvoslást rövideden magában foglalja, Méltóságodnak, úgymint egy olly tudós személynék, melly azt, nem tsak kegyesen foghattya, hanem arról bölts itéletet-is tebet minden devotióval, és tisztelettel ajánlani, és nyujtani mérészlém. Azért, midon azt mint érdemetlen szolga, nagy alázatosan tselekezem; imé ujjonnan borúlok Méltóságodnak lábaiboz, kérvén méltóztassék, mind bocsám, mind édes Magyar-bazánkhoz, tapasztalt kegyes grátiáját, ebben-is meg-mutatni, hogy ezen tsekély papirosbéli ajándékomat, Méltóságod Atyaiképpen fogadja, vegye, magyarázza, és kegyes pátrociniumjának szárnyaival takargassa. Az emberi nemzetnek amaz fő Orvosa pedig, áldgya-meg Nagyságodat bőségsű étellel, virágzó, és egészséges testtel, szép számmú böldegesztendókkal, és Méltósá-

tóságodat, sas-keselő módjára újulandó lelki és testi erővel, koronázza, 's ékesítse, hogy tovább - is Méltóságod Uri személyében, a' keresztény Anyaszentegyház, az ő egyik tündöklő istápját, édes Magyar hazánk pedig eros értz Oszlopját, sok időknek folyásáig, örömmel tapasztalbassa; én pedig Méltóságod kegyességének sűgári alatt meg - nyugodván, valósággal utólsó pibenésemig mutathassam, miképpen legyek, és maradjak, minden ki-gondolható alázatossággal, és tisztelettel

MÉLTÓSÁGODNAK

Alázatos és leg. kissebbik

szolgája

MISKÓLTZY FERENTZ

Győri Chirurgus.

KEDVES OLVASÓM, ÉDES HAZÁM-FIA!

Minden dolgoknak, és tudományoknak kezdete tsekélységből származott, és lassan lassan öregbedvén, az ő nagy és bő voltára el-ki-terjedett. Valamint a' piros hajnalból idő telvén fényes nap világ lesz: úgy az tsekély dolgokból idővel nagy állapotok származnak. Magas és vastag Tölgy-fák, egykor kisdud tsi-rázó plántátskák voltak, és mái nagy Imperiumok 's birodalmok alatsón Városotkákból nevelkedtenek. Akár me'nyire-is ment e' mái napig a' tudóssák között a' Chirurgicali tudománynak méltósága, bizonyos mindazáltal, hogy annak valami-
kor

kor tsekély eredete volt, és Aesculapiusnak, úgy mint egyetlen egy embernek szívében buzgott. Ez volt a' Chirurgiának Attya, 's ő utánna Podalyrius, és Machaon fiai, azután Chiron gyakorlották régi időben a' Chirurgiai tudományt, miglen Herophilus és Erasistratus, élő embereket iszonyúan fel-metzvén, és fel-bontván, ezen tudománynak experientiájok által erőssébb fundamentomát vetették, és azt más nemzetségekre-is elterjesztették volna. A' mi időnkben ezen Mesterség más Országoknak határjaiban virágzó állapottal tündöklék, de hogy valóban meg-valjiam, édes Magyar-Hazánk az ő Haza-fiai közül ritkán tapasztalték még ollvaténokat, kik az Chirurgiai mesterségben irások által mutatták volna magokat; holott (ki-vévén Medicus Uraimékat, kikkel már boldogúlni láttatik Országunk) eddig senki nem találtatott a' ki az Anatómiában és a' Chirugiának több részeiben valamit írásba ki-botsátott volna. Következédképpen úgy tetszik, kedves Olvasóm, hogy meg-engebted már énnékem, ba igaznak tartom, hogy

Or-

Országunkban, mink, még eddig alég tapasztal-
 battuk a' Chirurgiának első bajnalját, holott
 baza nyelvünkön egy arról szóló Könyv közöt-
 tünk mái napiglan sem találatbatik. Ez volt-
 is bizonyára ugyan mostanában indító eszkö-
 zöm melly által indittattam, ezen rövid Kér-
 désekben formált Chirurgiai Könyvetskémet
 ki-botsátani, holottegy illy Könyvnek szükséges
 voltát láttam és tapasztaltam, és annak nagy
 hasznát előre-is meszszünnen, mintegy tubus
 vagy szem -világosító üvegek által szemlélttem.
 Nem tsak magunknak élünk e' világnak Theá-
 trumján, hanem magunknak és másoknak, és
 hogy igazábban mondjam, a' mi következő fele-
 inknek, kiknek az tudományok által leendő boldog
 sorsátúl a' Világnak szerentsés mi-volta rész-
 szerént-is függ. El-intézését ezen munkátskám-
 nak a' mi illeti, valamint azt mindenféle sors-
 ban lévő Chirurgusnak, úgy mint Hazám-fiai-
 nak hasznára irtam, így nem tsak a' Városok-
 ban lévő Barbély Mester emberekre, hanem
 Táborigi tisztségben lévőkre-is tzeoltam, és a'
 vég-

végre, előbb ugyan kilentz Rézlekre osztottam el-azt, mellyekben az Anatómiát, és Égi jegyeknek az emberi testre szolgáló erejét; a Daganatokat, Sebeket, Kelevényeket, Kifitzamodásokat, Tsontok-töréseiket, és azon kívül mindenféle és betegeken történhető más eseteket, Chirurgicè magyaráztam, aztán a' Chirurgusnak eszközeit, mellyek által néki gyógyítani kelletik, a' mint lehetett le-rajzoltam, és végtére toldalékképpen egy Tabori Ládatskát az utóbb említett Chirurgusoknak kedvéért amestáltam, és némelly magános Orvosságoknak neveiket, természetekkel együtt, Deák és Magyar nyelven fel-jegyezni kívántam's így munkámat bé-fejeztem, Meg-vallom ezen Könyvnek ki-bírtásában, fundamentom'ül vettem egy Német - Országi híres Chirurgusnak sok Doctörök által approhált munkátskáját, de hogy az tsépán egyedül abb'él származott volna azt nem mondhatom, holott más deák Könyvekből kedves Olvasómnak hasznára, némelly hasznos dolgokat szedegtettem, és munkátskámboz toldot.

dottam. A' mi az *Anatomiát* illeti, valóságos dolog, hogy az mindē fogyatkozás nélkül nintsen, és némely subtilis Auſtorok, úgy mint: Ruisch, Heister, Verhagen, Morgagnius, &c. találhatnak abban némü némü együgyűségeket, de tudják-meg azok amit mondtam előljáró-beszédemnek kezdetin, és hogy Chirurgiát tanuló iffjaknak 's nem Medicusoknak kedvéért, kivált-képpen pedig, Hazám-fiainak tanítására bocsátatott legyen ki ezen Könyv. Ugyan ez léfszen, az több ezen munkátskában találandó materiákra nézve is tölem a' felelet; Te pedig, kedves Olvasóm, édes Hazám-fia! magad bólts itéleted szerént, vegyed és itéljed ezen munkátskát, 's gondold-meg hogy gyarló emberek vagyunk, és sok izben, ha szintén valóságos téteményünk ditséretet nem érdemel, leg-alább jó indúlatunk és akaratunk, az emberek fiaitúl kedveltetni szokott és ditsértettetni. Ha pedig ezen Könyvnek út-mutatása mellett curáidban téged I-STEN, mellyet szívemből kívánom, szerentséset, sem *Æsculápiust*, sem *Menecratest*, ne

köveessed, kik között az szerentsés Chirur-
giai orvoslást magának tulajdonította; ez pe-
dig azoktól, kik tőle meg-gyógyítottanak, hogy
őtet Isten gyanánt tisztelnék, kívánta; hanem
keresztényi módon, Mesterségednek szerentséjét,
tulajdonítsad annak, kinek áldása nélkül az em-
bernek semminémű munkájában elő-menetelenin-
tsen, tudniillik, az élő ISTENnek. Mert magok
bitségekért és kevélységekért a' hatalmas Isten
Æsculápiust menny-kő által ölte-meg; Mene-
crátest pedig, fene-vadak által szaggattatta-el.
Már tőled, kedves Olvasóm, minden jót várok,
és a' nagy ISTENnek kedvében ajánlak, élj
kívánt egészségben, tsekély tehetségünket jó né-
vel vedd, Curáidban légy szerentsés, sokakat
gyógyíts, és az hanyatlatt Chirurgiának elől-
mozdítására iparkodjál. Ezt néked és tőled
mint kedves Olvasójától kívánja.

Költ Győrött Sz. Iván hav. 4. napj.
1742. éfst.

A'

fellebb nevezett
AUCTOR.

R Ó V I D

T Á B L Á J A

EZ KÖNYV IX. RÉSZÉINEK,
Mellyben meg-mutattatik, minémű
Kérdéseket foglal magában ezen
Könyv részenként.

E L S Ő R É S Z.

Szól az Anatómiáról.

- M***icsoda az Chirurgus.*
Minémű természettel kell az Chirur-
gusnak lennyi.
Mit kell a' Chirurgusnak tudni.
Micsoda a' Chirurgia avagy Seb-Orvoslás.
Minémű állapotok vettetnek az Sebeknek Or-
voslása alá.
Miből áll az orvosló kéznek ereje, vagy fog-
lalatosága.
Az Ember micsoda teremtettt állat.
Az Ember mikép formáltatik az ő Anyja mé-
bében. * *Mi-*

Mi formáltatik az Emberben leg-először.
 Micsoda tulajdonságuk, avagy honnét származnak a csontok.
 Hány csontok vagynak az Emberben.
 Vagyon-e minden csontnak veleje.
 Mért-hogy minden csontnak veleje nincsen.
 Micsoda az velő.
 Mi által, és honnét neveltetik a velő.
 Vagyon-e a velőnek vére.
 Mit basznál a csontokban a velő.
 Honnét vagyon érzékenysége a velőnek.
 Hány csont vagyon az Ember fejében.
 Minémü nevek vagyon ezen csontoknak.
 Hol leg-vastagjabb, és vékonyabbak.
 Az Fülnek micsodások az ő csontyai, és hányon vagynak.
 A Szemben hány csontok vagynak.
 Hány csont vagyon az Orrban.
 Hány csontból áll a Száj.
 A Nyelv alatt-való csontoknak micsoda tulajdonsági vagynak.
 Hány csont vagyon a Nyakban.
 Hány csont vagyon a Mellben.
 Hány csont vagyon az Hát gerékben.
 Hány gerezd van az Hát hosszszában.
 Hány Oldal csont vagyon.
 Micsoda baszna vagyon a Váll lapoczkáknak.

- Miképpen vagynak az vég csontok, avagy a szemérmes Testnek csontyai helybeztetve.
 Hány csontok vagynak a Kézben.
 Hány csontok vagynak a Lábban.
 Vagyon-e a Csontoknak érzékenységek.
 Mért vagyon a Fogaknak érzékenységek.
 Vagyon-e a Fogaknak veleje.
 Hány foga vagyon az Embernek.
 Mit használnak az emlétett csontok.
 Mi haszna vagyon az Fejben-lévő lyúkkaknak.
 Micsodák az Porczogók.
 A Szemnek porczogóiról.
 A Fülnek porczogóiról.
 Az Orrnak porczogóiról.
 Az All porczogóiról.
 A Gégének porczogóiról.
 Hát geréczi porczogóiról.
 A Mellnek porczogóiról.
 Az Oldal csontok porczogóiról.
 Váll lapiczka porczogójáról.
 Csipő csontnak porczogójáról.
 Szár csont porczogójáról.
 Kéz-szára csontya porczogójáról.
 Szemérem csont porczogójáról.
 Hujlásokban-lévő porczogokról.
 Sesamoides csontoknak haszna.
 Kőrmök eredetiről.

Körmök bafznáról.

Minéműek az őszve-kötő Inak.

*Micsoda külömbfég vagon az Inak, és baj-
nevelők között.*

Fejben-lévő Inakról.

Nyeldeklő Inairól.

Fiók-csont Inairól.

Czomb, és Szár-csont Inairól.

A több bajlásokon lévő Inakról.

Májban lévő Inakról.

*Micsodák az Eger formu Inacskák, vagy Mus-
culusok.*

Hány Musculusok vagnak az Emberhen.

*Miként vagnak az Arczulatban lévő Muscu-
lusok.*

Halántékban-való Musculusokról.

Homlok, Szömöldök Musculuffairól.

Orrban, és ajakban lévő Musculusokról.

Nyakban lévő Musculusokról.

Szemben lévő Musculusokról.

Fülben lévő Musculusokról.

All-Kapczának Musculuffairól.

Nyelv csont Musculuffairól.

Nyelv Musculuffairól.

Torok Musculuffairól.

Váll, és csipő Musculuffairól.

Főben lévő Musculusokról.

Nyak csigában-való Musculusokról,
Derék, és Aggyék Musculussairól.

Mell Musculussairól.

Altal-rekesztő hártya Musculussairól.

Kis-has Musculussairól.

Férfi szemérmes teste Musculussairól.

Hólyag Musculussairól.

Vég bél Musculussairól.

Czomb Musculussairól.

Szár csont Musculussairól.

Láb fejben lévő Musculusokról.

Kéz karban lévő Musculusokról.

Kéz szárban lévő Musculusokról.

Kéz fejében lévő Musculusokról.

A' Mellnek belső részeiről.

Hasnak belső részeiről.

A' Májról.

Minémü helyen vagyon a' Máj.

Miként formáltatik a' Máj.

Az Májnak hasznáról.

Hány-féle Erek vagynak az Emberben.

Vér Ereknek Eredetiről.

Vér Ereknek el-Oszlásáról.

Vér Ereknek hasznáról.

Micsoda a' Szív.

Hol vagyon az Emberben a' Szív.

Miként vagyon formálva a' Szív.

Mit basznál a' Szív,
 Miként ered a' Pulsus Er a' Szívüül,
 Pulsus Ernek el-oszlása,
 Pulsus Ernek baszna,
 Pulsusnak eredete.
 Micsoda az Agyvelő.
 Hol vagyon az Agyvelő.
 Miként vagyon az Agyvelő formálva.
 Agyvelőnek baszna.
 Micsodások az éllesztő Inak, avagy Ner-
 vusok.
 Honnét vészik eredetjeket az éllesztő Inak.
 Mit basználnak ezen Inak.
 Vagyon-e az éllesztő Inaknak Verek.
 Micsoda külömbség vagyon, az Ver, és Szél,
 erek Inak és Ligamentumok között.
 Szaglás Eredetiről.
 A' Hát Geréb éllesztő Inairól.
 Honnét Erednek az Kézre szolgáló éllesztő Inak.
 Mellre szolgáló éllesztő Inak Eredetiről.
 Agyekben szolgáló Nervusokról.
 A' far csont, és láb Nervusiról.
 Micsoda a' futosó mirigy.
 Mirigyeknek el-oszlásáról.
 Mirigyeknek basznáról.
 Hány-féle bús vagyon az Emberben.

Hány részből vagon az Fő őszve állitva,

Vagon-é a' Főnek egyenlő bőri,

A' Fülel miből szármoznak őszve.

Az Szemek miből állanak.

Az Orr miből áll.

Nyak, Gége, nyeldöklő, Nyak - Csapok, miből állanak.

Mondoláknak tulajdonsági.

Száj mit foglal magában.

Szájban-lévo bőröcskékek tulajdonsági.

Toroknak tulajdonsága.

Az Arczulat, mit foglal magában.

Miből áll az áll-kapca.

Az Iny-húsának minémü tulajdonsága vagon.

Nyelvnek Tisztü.

Micsoda a' Tüdő.

Micsoda haszna vagon a' Tüdőnek.

Micsoda az Pleura, avagy a' Gerébhártya, 's
Mediastinum.

Gyomor tulajdonsági.

Bélnek tulajdonsági.

Fodor bélnek tulajdonsági.

Micsoda a' Lép.

Micsoda haszna vagon a' lépnek.

Mire való az Epe Hóljag.

Micsodák az Vesék, hol vannak, és mit használnak.

- Micsoda tulajdonsága legyen az hóljagnak,
 Micsoda az Peritoneum, és mit használ,
 Micsoda az Bé'-Virág, és mit használ,
 Az Mag-tartó edényeknek tulajdonságáról,
 Az Férfi Tagnak tulajdonságáról,
 Az Férfi Tagjának csak egy csérvéje van-é,
 Az Asszony Méhének micsoda tulajdonsága
 legyen,
 Az Köldöknek micsoda tulajdonsága, és mi-
 némű használ legyen,
 Az belső Tagoknak természetjéről és comple-
 xiójokról,
 Hány Tag függ az Emberen,
 Mellyek leg-nemesebb négy Tagok, az emberi
 testben.*

MÁSODIK RÉSZ.

Az Égi Jegyekről.

- M***iként kell az Chirurgusnak az Égi Je-
 gyeket Observálnyi,
 Mellyek azok a' Jegyek,
 Micsoda Tagokat birnak az emlétett Jegyek az
 Emberben,
 Az Jelek-közzül mellyek jók, és mellyek gono-
 szak,
 Micsoda Természetűek,*

Mért

Mért jök, vagy-is mért gonoszak,
Miként kell a' Sebeket azokhoz alkalmaztatni,
Mellyek az hét Planeták,
Micsoda Természetűek,
Micsoda Tagokat bírnak,
Mit mivelnek az Emberben,
Az Elementumok nevezeti és száma,
Az Elementumok tulajdonsági,
Mit mivelnek az Emberben,
Miként regnálunk az Elementumok,
Az Humorok mit mivelnek az Emberben az
Elementumokra nézve,
Miként regnálunk azok,
Hódnak négy fertály } Qualitási,
Solstitiumnak } Qualitási,
Equinoctiumnak } Qualitási,
Négy Széleknek tulajdonsági,

HARMADIK RÉSZ.

A' Dagadásokról.

M*icsoda az Dagadás,*
Dagadások eredetiről,
Dagadások okairól,
Azoknak meg-ésméréséről,
Miként kell azokat egymástól el-külömböztetni,

Miként orvosoltatnak minden Daganatok,
 Micsoda az véres Daganat, avagy Phleg-
 mone.

Honnan erednek annak okai.

Plegmone honnét ismértetik-meg.

Az Pulsusnak dagadási honnét teremnek.

A' véres dagadást miként kell Curálni.

H: Abcessusrá válik mit kell tenni.

Micsoda a' Csusz.

Hány-féle a' Csusz, avagy Rothlauff.

Meltyek a' Csusznak az ő jelenségi.

Az Csuszt miként kell Curálni.

Miként kell a' Fejen lévő Csuszt Curálni.

Miként a' Csonton, vagy lábon lévő.

Micsoda a' farkas daganat.

Hány-féle a' farkas daganat.

Miként kell ezen daganatokat Curálni.

Micsoda az Oedema, avagy vizes Dagadás.

Honnét erednek ezen Daganatok.

Honnét ismértetnek-meg.

Hány-féle képpen oszlanak-el.

Miként kell Curálni.

Micsoda az föl-fualt vizes daganat.

Micsoda külömbség vagyon a' vizes daganat,
 és Oedema között.

Honnét ered az föl-fualt daganat.

Micsoda az Atheroma.

- Miként kell Curálni,
 Micsoda a' Steatoma,
 Miként kell Curálni,
 Micsoda a' Meliceris,
 Miként kell Curálni,
 Micsoda a' Ganglion, avagy csomós daganat,
 Honnét származnak illetően Dagadások,
 Miként kell el-vefűteni,
 Minémű csomós dagadásokat nem lehet az meg-
 nyitás által el-vefűteni,
 Micsoda a' Golyva,
 Micsoda külömbsege vagyon a' más-féle dagadástól,
 Hogyan Curáltatik-meg,
 Micsoda a' Scirrhus, vagy Melancholica daganat,
 Hány-félék ezen meg-keményült dagاناتok,
 Miként kell azokat Curálni,
 Micsoda a' Cancer, vagy Rák,
 Honnét kell meg-ismérni azt,
 Hány-féle az,
 Miért hívattatik ezen Daganat Cancernek,
 Honnét okoztatik,
 Minémű helyeken szokott eredni,
 Micsoda fájdalmakat szerez,
 Micsoda külömbség vagyon az Afszszony csöcsin
 lévő, és az egyéb testen lévő Cancer között,
 Pürsenés, és Ráknak micsoda külömbsege vagyon,
 Az Rák, és más Sebek között micsoda külömb-
 ség vagyon, Meg-

Meg-lehet-é curálni a Rákot,
 Miként kell curálni,
 Az eleven Ráknak miként kell ellene állani,
 Mire kell vigyázni, mikor ki-mecszik,
 Honnét kell meg-ismérni, hogy jól ki-vagyjon
 mecszeve a Rák,
 Ha az Or mellett indul, hogyan kell azt meg-
 ismérni, curálni,
 Az Aszszony méhében-lévót hogyan köll meg-
 ismérni és curálni,
 Micsoda az Anevrizma,
 Honnét ered,
 Minémü helyen szokott eredni,
 Honnét esmértek-meg az Anevrizma,
 Miként ered benne a zörgés,
 Meg-lehet-é könnyen fakasztani,
 Lehet-é curálni minden Anevrizmat,
 Micsoda az Hydrocephalos,
 Honnét okoztatik,
 Micsoda külömbiségei vagynak,
 Annak össze-gyülésének micsodás jelei vagynak,
 Miként kell curálni,
 Micsoda az Parótit,
 Hány-félek ezen Dagadások,
 Honnét okoztatnak,
 Micsoda tulajdonságaik vagynak,
 Miként kell curálni,

Micsoda a' Testudo, vagy Talpa.

Honnét ered,

Miként kell curálni,

Micsoda a' Polypus.

Honnét ered.

Mért hívattatik annak.

Hány külömsége vagyon.

Lehet-e minden nemeit curálni.

Miként kell curálni a' Polypusokat;

*Ha egyszer el-vesztetet ismét pedig ki-nyól, mit
kell néki cselekedni.*

*Ha valami mag, vagy borsó az Orban szorúl,
mit kell cselekedni.*

Micsoda az Epulis dagmat,

Micsoda természetel bír.

Hogyan kell curálni.

Mért kell itt a' curával sietni.

Micsoda a' Ranula.

Mért hívattatik annak.

Honnét ered,

Miként kell curálni.

Az Mondoláknak dagmatya honnét szírmazik.

Miként kell curálni.

Honnét ered a' Nyak csapnak dagadása.

Miként kell meg-előzni.

Ha le-esik miként kell azon segiteni.

Micsoda az Angina.

Honnét ered,

Hány-

Hány-féle,

Mellyek az ő Jelei,

Miként kell curálni,

Magában-való el-oszlását, honnét esmérni-meg,

Micsoda a Bronchocela, avagy nyak sérelem,

Hány-féle az,

Miként kell curálni,

Micsoda az Pleuritis, és miként kell véle bánni,

Miként kell meg-nyitnia,

Micsoda az Vizi-betegség,

Hány-féle,

Miként kell annak neveit meg-ismérni,

Lehet-é, és miként kell a' vízzel tölt basat
meg-nyitnia,

Micsoda és honnét ered az Exomphalos,

Honnét ismérhetni-meg,

Lehet-é a'nak minden neveit Chirurgicè curálni,

Miként kell curálni,

Hány-féle a' Hernia, avagy a' sérülés,

Miként kell egymástúl meg-ismérni,

Az dagadt Tököt miként kell curálni,

Vég-bélnek le-szállása honnét származik,

Miként kell azt curálni,

Hogy ha-fel-nyomják, és fön nem marad, hanem
le-száll, mit kell véle cselekedni,

Hány-féle a' térdnek daganatja, és miként kell
azt curálni

Micsodák az gyermekeken való ször férgek, és
honnét származnak

Micsoda tulajdonságaik vagynak.

Hogyan kell curálni.

Micsoda az meleg-fene.

Hogyan ismérni-meg.

Hogyan kell ellene állani.

Micsoda az hideg fene.

Honnét ered.

Honnan ismérzik - meg.

Hogyan kell ellene állani.

Honnét kell meg-ismérni, hogyha el-kell-é me-
czeni, vagy nem.

Az tag el-meczéséhez; micsoda szerszám kíván-
tatik.

Miként kell el-meczeni.

Mikor kell az kötést fel-bontani.

Miként kell meg-ismérni, hogyha jó helyen van-é
el-meczve, vagy pedig nem.

Honnét erednek a' sérések.

Minémü séréseket nem lehet curálni.

Mellik séréseket kell curálni, és miként.

Micsoda az Phyma.

Miként kell curálni.

Micsoda az Phygethlon névü daganat.

Miként kell curálni.

A' veréstül meg-kékült Tagot miként kell
curálni.

NEGYEDIK RÉSZ.

A' friss Sebekről, és Törésekről.

Micsoda a' Seb,

Mellyek az Sebek okai.

Micsoda Sebek tartattnak nagyoknak.

Mellyek leg-veszedelmesebbek.

Mellyek nem veszedelmessék,

Mellyek halálossak.

Mért hogy a' kicsiny Sebekben-is némellyek meghalnak.

Mért gyógyulnak nebezen az gömbölyű Sebek.

Az meg-zuzott Sebek mért gyógyulnak nebezen.

Mért gyógyul az Ifjú Emberen hamarább a' Seb, mint az öregen.

Mért némelly Sebek kicsinyek, még-is halálossak.

Az Inak, vér, és szél-Ereknek, és csontoknak Sebei, meg-forrhatnak-é a' magok substantiájok által.

Hány-féle dolgok kívántatnak azoknak gyógyítására.

Mellyik első eset a' Sebben.

Hány-felé mégyen a' Vér.

Az meg-sebesedett Embernek, vérét meg-kell-é mingyárt állítani.

Hány-féleképpen lehet meg-állítani a' Vért.

Mellyek azok a' Sebek, melyekben, ha a' természet-ellen valami taláztatik, azt, azonról ki-nem kellett venni.

Micsoda Sebet szükséges őszve akasztalni.

Melly Sebnek ártalmas az őszve akasztalás.

Hány féle az őszve akasztalás.

Az első akasztalásnak hogyan kelletik véghez vitetődni.

Melly mélyen kell az Sebnek ajakát őszve akasztani.

Ha igen őszve húzták a' Sebet, micsoda ártására vagyon.

Az közönséges Sebet hogyan kell bé kötni, és meg-gyógyítani.

Mély Sebet miként kell gyógyítani.

Az materiát miként kell meg-ismérni.

Mikor vannak az Sebek rossz formában.

A' fejen melly helyen leg-veszedelmesebb a' Seb.

A' fejen az vágott, vagy sürott Sebek közül mellik veszedelmesebb.

Fő kaponya szoros Sebeihez mi leg-szükségebb.

Mikor lehet cleit venni ezen Sebeknek.

Micsoda orvosság kedves a' fejnek.

Minémü orvosságot kell tartóztatni tőle.

Micsoda orvosságok ártalmaffak.

Pericranium Sebét mikép kell curálni.

Mikép kell bánni az Agy - kaponyán bárttyáig által ment sebbel.

Mit kell cselekedni mikor a' kaponyával a' Dura Mater-is meg-sebesítettik.

Hogyan kell meg-ismérni, hogy a' Seb az Agy-velő Substantiáját éri.

Az Agy-velő Sebet, és az ép tagot mért járja az görcs.

A Fő-kaponyából, ha valami fehéer Substantia jön-ki, mikép kell meg-ismérni, hogy Agy-velő-é, vagy nem.

Az Agy-velő Sebesítésén mikép kell segiteni.

Mikor a' Dura Mater az velővel együtt mesztelen marad, mikép kell azon segiteni.

Taplós bús bonnét erced, es mikép kell elvesztteni.

Az sebes Fej hány-féle esetek alá vettetik,

Ezen eseteket hogyan kell meg-ismérni.

Ezen eseteket mikép kell meg-elözni.

Mellyek jó jelei a' meg-sebesedett főnek.

Mellyek gonoszak, és balálossak.

Mellyik jel felelmessebb a' görcs-é, vagy a' hideg-lelés.

Az Fő-kaponya törése mitül okoztatik.

Fő-kaponya törése nélkül-való daganaton mikép kell segiteni.

Pericranium mesztelen-égével mit kell cselekedni.

Az kaponya mesztelenségével mit kell cselekedni.

Mesztelen kaponyára-való flastrom.

Bőröztető flastrom.

Ha a' kaponya bé-horpartt törés és bőr sérelem nélkül, miként kell azon segiteni.

Annak törését mikép kell meg-ismérni.

Ha az törésen a' bőr egészen rajta van,
 mit kell véle cselekedni.

Az bőrnek fel-meczésével miként kell banni.

A' Fő kaponyát miért kell által furni.

Mikép leg-jobb által furni azt.

Micsoda a' fedes.

Mit kell véle cselekedni.

Micsoda az Oppositio vagy Resonitus.

Mikép kell meg-ismérni a' keresztül-való bas-
 dást.

Mikép kell segíteni azon.

Mitül esik az Agy-velőnek erős rőszketése.

Honnét kell meg-ismérni azt.

Ha ütés által Agy-velőnek történt rőszketésétől
 az Er meg-szakad, miként kell meg-ismérni.

Ha a' Fej seb nélkül van, miről ismertetik-
 meg, a' csont meg-törött-é, vagy nem.

Az Orczán-való sebet mikép kell curálni.

Szemeken-való Sebet mikép kell curálni.

Szeme bé-a alattvaló taplos húst mikép kell el-
 veszteni.

Csipázó szemről.

Honnét ered az hályog.

Külső hályogot hogyan kell el-veszteni.

Az régi fluxusra micsoda orvosság kell.

Sebes Orrot, hogyan kell curálni.

- Ketté-vágott állat miként kell bé-kötni.
 A nyelv-ajakat hogyan kell curálni.
 Fülnek sebeit miként kell kötni.
 Fülben mászó hogarat mikép kell ki-vezteni.
 Az Nyak csigának sebeit hogyan kell tractálni.
 Torokban lévő sebeknek meg-ismérése, és gyógyítása.
 Az Torok sebéből-foló vért mikép kell megállítani.
 Ha az Arteria Torokon kívül meg-sebesedik, miként kell annak vérének meg-állítani.
 Váll-lapiczka sebeiről.
 Mellen-való sebekről.
 Az meg-sebesített tüdőt miként kell meg-ismérni, és curálni.
 Diaphragma sebeiről.
 Hát-perécze sebeiről.
 Májnak sebeiről.
 Gyomornak, és vékony-bélnek sebeiről.
 Lépnek sebeiről.
 Hóliag, és az Asz-fzony-szülő tagjainak sebeiről.
 Hasnak sebeiről.
 Az bél-hártyának sebeiről.
 Bélek sebei külömbségéről.
 Az Férfiu tagnak sebeiről.
 Az véres vizellet mitől okoztatik.
 Miként kell el-távoztatni azt.

HETEDIK RÉSZ.

Az Csontoknak töréséről.

Mellyek az Csontok-törésének okai, külömb-
ségek, és meg-ismérési.

Mért nehéz gyógyítani azokat.

Mért veszedelmessék a' csont-törések.

Miként kell bé-kötni azokat.

*Az törött Orrot, állat, Vál lapiczkát, Mell-
nek csontját, Oldal csontot, Hát-gerécz
szegletit, Os sacrumot, csipőt, kéz-
kar-
ját, szárát, Láb-czombját, Térdit, szárát,
hogyan kell curálni.*

Az törött csontnak bőrön által menéséről.

*Miként kell az őszve forrott csontot meg-
ismérni.*

Szár-csontnak hosszszára-való töréséről.

Láb-feje csontjának töréséről.

Láb-ujának csontjai töréséről.

NYOLCZADIK RÉSZ,

Külömb-külömb-féle esetekről.

VErnek meg-állításáról

El-ájulás távoztatásáról.

Fájdalom enyhítéséről.

Sebnek tüzesége el-távoztatásáról.

Dagadás enyhítéséről.

- Seb-burzogatasának el-távoztatásáról.*
Sebnek sémlődéséről.
Sebnek száradásáról.
Zsugorodásokról.
Guta ütésről. Paralysis.
Guta ütésről. Apoplexia.
A rémelésről Stupor.
Főnek bigulástról.
Hasnak és vizelletnek rekedéséről.
Hasnak rend kívül-való menéséről.
Vér-pökésről. Undorodásról.
In-vizről.
Taplós hüsről.
Sebnek meg-száradásáról.
Fistulákról.
Apostemákról.
Hány Ereket lehet meg-nyitnia.
Mit használnak az Er vágások.
Micsoda Jeggvekben jó vágni Eret.
Micsoda Observatio kívántatik az Er vá-
gásban.
Mit használ az Vesicatorium.
Mit használ az Setaceum, és miként kell véle
élni.
Melley helyen kell a fontanellát csinálni.
Mit használ az.

KILENCZEDIK RÉSZ.

Az Barbély-Mesterséghez tartozan-
dó *Instrumentumokról*, és *Orvofságokról*.

Hány-féle *Instrumentum kívántatik.*

Orvofság hány-féle.

Hány-féle flastrom kívántatik.

Miként kell mindenikét készíteni.

Flastromok tulajdonsági.

Mit használnak.

Balsamumokat miként kell készíteni.

Mit használnak.

Sebekre-való Olajokat miként kell készíteni.

Mit használnak.

Virágból-való Olajokat miként kell készíteni.

Mit használnak.

Destillált, és főtt Olajokat miként kell csinálni.

Mit használnak.

Destillált Vizek hány-félék, és mit használnak.

Porokról.

Fejen-lévő Sebbez

Szemhez

Nyak-csaphoz

Fogakhoz

Mezételen csontra

Hús-Nevelő

Vér állító

Etc.ö

} való Por.

} Por.

Szárazító Por.

Csuszra-való Por.

Izzasztó és a franczosoknak füstölésekre-
való Por.

Altt Ver oszlató Por.

Pestisről

Kankrisról

Törésre

Száraz kötésre

Meleg kötésre

Cataplasmára

Etetőt miként kell készíteni.

} való Por.

T O L D A L É K.

Orvosláboz tartozó szereknek, és mértékeknek
Characterjei, avagy Jegyei.

Tábori és úti-Orvos-lidatska.

Orvosságoknak, és szereknek névei és termé-
szete.

E L S Ő R É S Z.

A' *Chirurgus*nak hivatalja és foglalato-
sága iról, és az Ember ép testének belső
és külső részeiről 's tagjairól.

Micsoda a' *Chirurgus*?

Chirurgus nem egyéb, ha-
nem az természetnek ízol-
gája, mivel többet nem
tselekedhetik, hanem
hogy mesterseges és kón-
nyü kézzel 's orvosságok-
kal a' természetten, midőn

az, sok-féle esetek által meg-fogyatkozott,
segít; holott a' természet a' még élő test-
ben maga az orvos, és magán erőszakot ten-
ni nem enged.

Mit kell az *Chirurgus*nak tudni?

Az *Chirurgus*nak leg-kiváltképpen kell
fundamentomossan az Anatomizálást tudni,

és az Embernek minden tetemeit, és azoknak mind magános, mind pedig ólázve egyelítettett ereit, és tulajdonságit érteni, jó elméunk-is kell lenni, hogy az ő munkájavetek nélkül legyen. Egytzer sm nd a' természet szerént, annak rendi-kivul, és a' természet ellen-való dolgokat, sőt pedig mind az magános, mind pedig az ólázve egyelítettett orvosságoknak elinalását, és ólázve készítését, és azoknak hasznait; végezetre kívántatik a' *Chirurgustól*, hogy az ő keze alatt-való Patientéknek, fok-féle rosz állapotyait meg-tu ja ilmérni, és azok körül tudjon értelmessen forogni, hogy az ő izorgalmatos gondviselése által ő, mind a' Patientéknek 's mind pedig magának hasznára legyen:

Micsoda természettel kell a' *Chirurgusnak* élni, és minémű *Qualitásokkal* birni.

Minden *Chirurgusnak* Keresztényi jó indulattal, Isteni felelemel, és felebarátyához nagy szeretettel kelletik lenni, józanon és víg erköltsel, 's szép termettel birni, fok szép Orvos Könyveknek olvasásának gyakorlásával, kezének tisztán-való tartásával fel-ékesítve lenni; azonban mind jobb, mind

pe-

pedig bal-felé, szorgalmatoosan tudjon forgolódni; valtag vagy nehéz dolgot ne tegyen, szép Mulikára szokassa magát, hogy az ő ujai szép gyengén maradjanak, ne talán az erős dologtól kezei meg-izőrösedjenek, avagy rezketni kezdjenek.

Micsoda a' *Chirurgia* avagy Kézi-Seb-Orvoslás?

A' *Chirurgia* avagy Borbély-Mesterség egy olly mesterséges munkáladás, melly gyakor, könnyű és hamar keznek, némű-nemű eszközőknek és orvosságoknak segítségével, bizonyos experientiak szerént, az embernek külső nyavalyáit gyógyítja, és épen helyre hozza.

Micsoda állapot vettetett az sebeknek Orvoslása alá?

Minden külső Sebek és Törések, és az Embernek testén lévő fogyatkozások, sőt minden állapotok, valamelyek az mesterséges keznek ereje által vitettetnek véghez.

Miből áll ezen ereje a' mesterséges keznek.

Áll leg-főképen az elől számlált részekből; tudni illik: a' felettebb bővőlködőnek

el-vételéből; az fogyatkozóknak helyre állításából; a' mi pedig a' természet ellen el-vált, annak őszve szörköztetéséből és végezetre a' ki fitzomodott vagy törött tagoknak viszont helyre hozásából.

Az Ember micsoda teremtetett állat?

Az Ember egy okos teremtetett állat, melly minden teremtetett állatokon kívül az Istentől egy halhatatlan Lelekkel meg-áldottatott.

Miként formáltatik az Ember az Ő Anyja méhében?

Minekutána a' fogantatás meg-lett, és az Ferfi és az Afzfzonyi állat magva az Anya méhben őszve egyenlítettet, és abban bézároltatott, tehát leg-először-is a' mag körül egy gyöngye hártvátska terem, melly azt egészen környül-vészti, és a' mehnek röjtökéhez akasztja; azután az anya méh eretskéiből származnak igen gyöngye és apró véreerek, mellyek őszve eredvén egy vastag érré válnak, melly ér az emléttet hárgyátskát által likasztja és az magnak közepéig ereszkedik, a' hol egy kiseded gömbölű hufsa válik, melly az emberi máj. Azután az anya méhnek pulsus ereiből származnak és neveltetnek

nek az Arteria Aorta, az űres-ér, és az pulsus erek, mellyek-is két kőldök ővedzők-é valnak. Mind ezeknek utánna el-készítetik ama nagy pulsus-er, azután a' szív, és így a' mag a' vér-erek által tápláltatik, hogy nevelkedhesék; a' pulsus-erek által pedig, hogy meg-élődjön. Ezek-meg-lévén az emberi velő nevelkedik a' végre, hogy az onét származó élelítő erek először az érzékenséget és azután a' mozgást-is az egész méh gyümölsben szőrőzzék. Azonban a' többi tagok -is nevelkednek, mellyek először ki-ábrázaltatnak, azután őregbittetnek, erősödnek és a' mozgásra viseltetnek, melly tagok között a' hat gerétze leg-először-is formáltatnak, azután minden tetemek azoknak rőjtőkjeik és lukaikkal egyetemben nevelkednek, mellyek között az emberi fejben hét láthatók és tapasztalhatók vagynak. Mind ezek meg-lévén a' természet az ő kezdett munkáját bőrrel vonnya bé, és minekutána így el-végeztetnek, a' Mindenható UR ISTEN az emlétett méhnek gyümölsét lélekzettel és okos lélekkel ruházza-fel, melly negyven vagy negyven öt napokkal a' fogantatás után, történik.

Igenis a' régiek így vélekedtenek az embernek fogantatása felől. Olvasd Hippocr. l. de nat. puer. Vossium, de orig. & progr. Idol. l. 11. c. 22. De ellenben a' máj Bóltsek valóban meg-mutatták, hogy az ember az aszszonyi állatokban lévő Ovariumban fogantatik. Tudni illik valamint sok hólyagotskák tapasztaltatnak az ilyen Ováriumban, így a' fogantatásnak dolgában leg-elsőszőr a' fogantatos közösülés által azok között egyik vagy másik meg-elletetik, és meg-mozdul. Azután egynehány nap múlva a' meg-élelt hólyag az Ováriumból per Tubas Fallopii az Anya-méhbe le-botsattatik, abban egy ideig lebeg, és maga saját nedvességével tartatik, míg az emberi szív mint első Punctum saliens mozogni kezd, 's avval az agy-velő, és egyéb tagok lassan lassan ki-ábrázoltatnak. Illy formán nevelkedvén az hólyagotska, az anya-méhnek gyenge melegségétől közepi táján, hol a' köldök szokott lenni, fel-fakad 's azontól gyenge cretskéivel mint egy gyökerekkel az anya-méhnek egyik részéhez ragad, mellynek élelítő harmatjával tápláltatván nevelkedik. Azonban négy hónapoknál folyása alatt, annak minden tetemei ép és meg-esmérhető emberi formára ki-épülnek, és ki-ábrázoltatnak, 's azután három vagy több hónapokiglan ernek es öregbülnek. Mind ezek meg-lévén a' méhnek gyümöltse fogantatásától fogva hét, nyóltz, kilentz, némellykor tiz hónap múlván e' világra születtetik. Olvashatod mind ezekről bővebben Nuckium in Adenogr. curios. Verhey: num in suppl. Anat. Bergerum in Physiol. medic. és másokat. Ha pedig példában es napról napra akarod tudni és látni a' fogantatásnak meg-foghatatlan es tsudalatos munkáját olvasd és kövesd Gvil. Harvæum in Exercit. de generatione animalium, és Malpighium in opp. posth. Másoknak ugymint Lovenhoeck, Drelincourt, és egyebeknek a' fogantatásról különböző sententziájokat mivel helytelenek és kevés applausust érdemlettenek, el-hallgatom.

Micsoda az Ember fogantatásában
leg-első?

Leg-első az Emberben az máj.

Micsoda az második és harmadik?

Második az Emberben a' szív; harma-
dik pedig az agy-velő.

NB. A' régick vélekedések szerint igenis az Ember fogantatásában első a' máj, második a' szív, harmadik az agy-velő; de mindazáltal meg-bizonyították a' mai Böl-
teek, hogy ezen leg-nemesebb részei az emberi állatnak egyenlő idő alatt fogantatnak, és egyfzersmind képzit-
nek. Olvasd Bergerum de nat. hum. p. 466.

Micsoda tulajdonságuk, avagy

honnan származnak a' Csontok?

A' Csontoknak tulajdonsága, hideg és igen száraz substantia, fejeér, és egy kevesé-
veressel, üres avagy spongiás, és végeik
porczogóval vagynak be-foglalva; azoknak
tartására és élesztésére pedig valamelly zsíros
materiával meg-nedvesítettnek; erednek
pedig nem egyébtul, hanem a' magtól.

Hány Csontok vagynak az Ember-
ben szám-szerint.

Az Embernek testiben, az Apophyses
és Sesamoidefeken kivől, három száz hatvan
csontok vagynak; de némelyeknek véleke-
dék szerint vala menyivel kevesleblek.

Vagyon-é minden Csontoknak
velője?

Nintsen: Mivel az említett spongiás avagy szákás csontok velő nélkül vagynak, hanem egy zsiros materia szolgál beléjük, a' melly éllesztí és tartja.

Mért hogy minden Csontoknak
velője nintsen?

Azért, hogy azon említett spongiás csontokban az velő maradhatatlan, hanem az természettől valamelly zsiros és vékony substantiával, a' melly a' velő helyében az csontokat éllesztí, és táplálja, meg-ajándékoztattanak.

Micsoda az Velő?

A' Velő nem egyéb hanem valamelly zsiros materia, melly a' csontoknak Cavitásában avagy-is üreféségeikben található.

Mi által és honnan nyúl az Ember
csontjaiban a' Velő?

A' Velő nyúl nem egyébből, hanem a' vérnek az ő vastagabb substantiájából, a' melly vékony szél és véres-eretskék által az csontokba szolgáltatik.

Vagyon-é az Velőnek vére?

Nintsen; noha az ő eredeti a' vértől

vagyon, hanem a' vér a' csontokban egy zsiros és olajos substantiává válik és változik. Mit használ a' csontokban az Velő?

Ellelzi, tartja, és erősíti az csontokat.

Miként avagy - is honnan vagyon érzékenysége a' csontok Veleinek?

Mivel a' Velő valamely vékony bőrötskével vagyon bé-fedezve (melly bőrötske, az inakból, mellyek a' csontok likacskáin által mennek, izármaznak) azért vagyon érzékenységek a' csontok Velejének, mert hogy ha az embernek valamely ina fájdalmas; a' Velő-is mindgyárt azon helyen szenved.

Hány csontva vagyon az Ember Fejének?

Az Ember Fejének vannak nyóltz csontjai.

Minémű nevek vagyon?

Az első: a' Homlok csont, Deákúl: *Os Frontis.*

2dik. és 3dik. A' Fej közepin lévő két csontok, mellyeknek nevek: *Ossa Sincipitis.*

4dik. 5dik. Az két halánték csontok, mellyeknek nevek: *Ossa Petrosa temporum.*

6dik. Nyak-izűn csont, mellynek neve *Os Occipitis.*

7dik. Az alatta - való csont, mellynek neve *Os Basiliare.*

8dik. A' spongiás csont; mellynek neve *Os Cribrosum*, vagy *Colatorium*.

Hol leg-vaftagabb, és leg-vékonyabb az Embernek Feje csontja?

Az Embernek leg-vaftagabb csontja hátúl a' nyak-szun csont; leg-vekonyabb pedig az Or felett levő *Os Cribrosum*.

Minéműek azok a csontocskák az Embernek fülében, a' mellyek által hallunk?

Ezen csontocskák (mellyek az Embernek mindenik fuleben három három vagynak) vagynak helyheztetve az Embernek fule lyukjantól valameily varatskos csontban el rejtve, mellyek az ő formájok miatt a' első, ülőnek: *Incus*; a' második kalapátsnak: *Malleus*; az harmadik kengyelnek: *Stapes*; neveztetnek: használnak pedig az Ember hallásának elől mozdítáára.

Hány csontok vagynak az Embernek Szemei körül?

Az Embernek Szemei körül mindenik rész felől három csontocskák vannak, azoknak meg-őrzésére.

Hány csontya vagyon az Ember Orrának?

Az Ember Orrának két csontja vagyon.

Hány csontból áll az Embernek Szája?

Az Embernek Szája hat csontokból áll: tudni illik, ketteje a' felső pofában, ketteje az nyeldekklőben; ketteje pedig az áll-kaptzájában.

Micsoda tulajdonsága vagyon azon csontnak a' melly csontra az Embernek Nyelve ragasztatott, mellynek neve *Hioides*?

Ezen csontocska, a' mellyre az Ember nyelve természet szerint ragasztatott, az nyelv alatt vagyon, hogy az Embernek *Epi-glottis* nevű Gége fődőzójét, az ő természet szerint-való *functio*jában ne akadályoztassa.

Hány csontok vagynak az Ember Nyakában?

Az Ember Nyakában hét csontok vagynak, a' mellyek az hát grébhez tartoznak.

Hány csontok vagynak az Ember Mellében?

Az Ember Mellében mindeneftől 41. csontok vagynak tudni illik 2. Peretz-csont, mellyeknek nevek *Claviculae*: Hát hosszában lévő geréb csontok 12. Oldal csontok 24. és a' Mell csont, mellyek neve *Sternon*, a' melly ugyan három csontokból áll.

Hány

Hány csontok vagynak az Ember háta gerébiben?

Az Embernek egész hátában vagynak 34. csontok.

Hány gerezd vagyõ az hát gerébben?

Az Ember háta gerébiben vannak 30. tapaszthatók és 4. tapaszthatatlan geredek; tudni illik 7. a' nyakban; 12. az hátban; 5. az agyékban. 6. az hátúlban, és az negy tapaszthatatlanok annak végében.

Hány Oldal csontjai vagynak az Embernek?

Vagynak az Embernek 24. Oldal csontjai, minden felõl 12. Ezek között hét pár felsõ, a' mellyek egészek; mivel az Mell csontal õszve vannak kötve, az alsó 5. párok pedig mivel nem érnek a' Mell csontik nevezettnek fél Oldal csontoknak.

Minéműek az Ember Keze lapitzkái és mit használnak?

Mind a' két kéz lapitzkák, mellyek között minden felõl egy vagyon, és ugyan pais formuak, és három szegületűek, az õ felsõ részekkel az hát gerébbét érik; a' peretz csontokhoz pedig portzogók által, és az Ember karjához erõs ligamentumokkal vagynak le-

köt-

köttetve, a háthoz pedig, nyak görődők-höz nyelv és fő hatulsó csontyaihoz némű némű oda szolgáló *musculusok*kal aggasztatnak. A hát erős általmára szolgál, kiváltképpen pedig az Ember felső karjainak mint egy annyok.

Miképpen vagyon az vég-bél, avagy szemérem csontja helyheztetve?

A vég-bélnek csontja, a melyet némelyek valóságos csontnak tartanak 3. csontokra osztatnak, mellyek között 1. a vég-bél csont, *Os Ilium*, melly portzogók által, és erős kötések által a far-csontjához *Os Sacrum*, erőssen vagyon ragasztva: 2. *Os Pubis*, vagy a szemérem csont, a mely elől az szemérmes testen fellül vagyon 3. a csipő csont, *Os Ischium* az melly az oldaloknál vagyon, és az felső csipőket az ő ürekségeben tartya: és így tehát méltán hat csontok számlálthatnak.

Hány csontok vannak az Ember Karjában?

Az Ember Karjában az kézzel együt 30. csontok vannak, egy a kéz felső karjában, kettő az kéz-szárában, 8. az kéz-gyökerében négy az kéznek ürekségében, 15. az ujokban.

Hány

Hány csont vagyon az Ember Czombjában?

Az Ember Czombjában lábal együt 30. csontok vagynak; ugy mint egy a' felső Czombban; kettő a' láb-szárában. 1. a' Térdkalácsában. 7. a' láb-fejében. 5. a' Láb-közepiben, és 15. a' Láb-ujjaiban.

Vagyon-é az csontoknak érzéken-sége?

Az csontoknak közerségeffen (a' fogakon kévő) az ő szaráságok miatt, nintsen érzékenységek.

Miért vagyon az Fogaknak egyedül érzékenységek?

Mivel az ő gyökereik által kised ágocskák, mellyek az éllesztő inokból zármoznak általhatnak; ezek az ember fogai ürefségében ugmint vér és szél eretskek szolgálnak; a' melly erek által vagyon a' fogaknak az ő érzékenységek.

Vagyon-é az Fogaknak velejek?

Igenis az ő ürefségekben nedveség vagyon, az melly velőnek neveztetik.

Hány Foga vagyon az Embernek?

Minden Embernek természet szerint 32. fogai vannak, noha mindenestől ritkán talál-

laltatnak mindeneknél, és azok három részre osztattatnak úgy mind előlzer; elsőké, az mellyek alúl es follaí ízám szerint nyúl-
tzaa vagynak, Másodízor ízen avagy kolok
fogak, mellyek 4. darabbúl állanak, és ezek-
nek mind egy gyökerek vagyon: Harmad-
ízor zaa fogak, a' mellyek alól és fellól,
minden felól némellykor 8. 10. avagy csak
6. darabból-is állanak.

NB. Ezeknek a' fogaknak, mellyek fellól vagynak,
leg-gyakortább 3. vagy 4. gyökereik vagynak; a' mel-
lyek pedig alól vagynak 2. és ritkan 3. gyökereik vagynak.

Mit használnak az em'ített mindei
csontok?

Erősítik, támasztják, és tartják az Em-
bernek testét, és oltalmazzák a' belső te-
temeket külső veszedelmektúl és szeren-
tsétlenségektal; segítik továbbá a' mozdú-
lást.

Mi végre teremtetek a' Fejen-való
lyukak, és mit használnak?

Azok rész szerint arra rendeltettek,
hogy minden éllesztő inaknak szo'galjanak,
és ellenben némelley vér, és szél-erek ő ál-
talok a' Fejben bé-botsátásának: Rész íze-
rint táplálják az háta gerébnék veleit, rész
szerint, hogy az Fej-velő általok tisztítaf-
sek

sék az melly ki-tetzik az hetedik csontból az Orr felett.

Micsodák a' Portzogók?

A' Testnek valami magános része, melly a' csontokhoz leg-jobban közelit, hideg, izáraz, és érzékenység nélkül-való és a' csontokhoz leg-hasonlatosabb természetűek.

Mit használnak az Ember szeme héjának Portzogói?

Ezen Portzogók (a' mellyek mind a' két felől ketten vannak) az ízemeket óltalmazzák, mellyekben-is az Ember-szeme ízőri erőssen helyheztettenek, hogy felettébb le ne fűgjenek, hanem egyenesen álljanak, és a' latas azok által dirigáltassék.

Micsoda tulajdonsága vagyon a' Fül Portzogóinak?

Ezek a' portzogók, a' mellyek vékonyak, és könnyűek az külső ütésektől olly könnyen el-nem törettetnek; ezeknek némelly egyenetlen ürességei vagynak a' szónak értelmessen-való meg-értésére.

Mit használnak az Orrnak portzogói?

Ezek a' portzogók, az mellyek hármon vagynak fő-képpen arra használnak, hogy

az Orr vége általok mozdittatásék, hogy valamely esetektől el-ne törettefsék az Orr, és a' lélekzet-vételben az külső aer, szabadon ki, és be-bocsáttathafsék

Mit használnak az alsó áll-csontoknak portzogói?

Ezen portzogók, mellyek ketten vannak, és az alsó áll *processusánál*, az felső áll *processusa*, és az halánték csontok között találtnak, meg-mozdúlhatók, és réi⁷ szerént inak gyanánt vagynak, rész szerént arra vagynak rendelve, hogy mindenkor mozdulások által az állat meg-fikofitsák, hogy az, az ő szüntelen-való mozdulási miatt egészen el-ne fáradjon.

Miképpen vagynak az szél, vagy tüdőre szolgáló toroknak - portzogói?

Ezen portzogók a' mellyeknek ugyan természet szerént-való figurájuk karikás, és gyűrű formáuk nintsenek egybe ragasztva, hanem az inak segítségével (a' mellyek által szép rédbé vétetnek) hátul az nyeldőkönél vagynak őszve helyheztetve, és így nem egészek, hogy annál jobban a' kemény eledelnek az ő egymástul-való nyilasával helyt adnassanak. Azon gége-portzogónak belől lévő hártyátskája az öreg emberekben csontá válik: de

azoknak fedezője *Epiglottis* merő portzogó hogy az ő hivataljában, a' lélekzetnek ki és be-vevése minden fogyatkozás nélkül jégyen.

Micsoda tulajdonsága vagyon az Ember háta grétzei portzogóinak?

Azon portzogók (mellyek által az ember egész háta, a' felső Fej-csonton kívül őszve tétetnek) olly ízélesek valamint szintén az gerébek kiváltképpen pedig az Alízfonyoknak far-csontoknál igen nagy, mert azon csont a' ízülésben el-válik, és hátra tolattatik, melly okozza ízüléskor az nagy fájdalmakat.

Micsoda tulajdonsági vagynak azon portzogóknak, mellyek föllül az Ember Melliben vagynak?

Azon portzogók (mellyek minden föl a' mell-csontbā ketten taláztatnak, mellyek által a' Mell magához kapcsolja az peretzsontot) meg-mozdithatók, légitenek a' kiáltásban, és az nyelésben, az lélekzetnek ki és bé-erésztesében, és az embernek karja mozdításának használnak.

Miképpen vagyon az Embernek középső portzogója az Mellben, és micsoda haszna vagyon annak?

Ezen portzogó, melly igen lima, és az első 's második mell-csont között vagyon őszve köti a' mell-csontot valamivel által, és ad tehettséget, hogy annak mozdulása minden fogyatkozás nélkül légyen.

Mit használnak az Ember Oldalcsontyainak portzogói?

Ezen Oldal-csontoknak portzogói az 7. egész Oldal-csontokat, az embernek mellével őszve kötik, és szolgálnak az 5. fél Oldal-csontoknak, hogy ők az embernek étellel meg-tölt gyomra, és béle miatt elne törjenek.

Minémű azon Pais forma portzogónak tulajdonsága?

Ezen portzogó (a' melly a' mell-csont végén 3. vagy 4. szeglető formában vagyon) erőfíti a' mell-csontot az In által, a' melly az *Diaphragmatól* hozzá köttetett, és azt meg-őrzi valamint egy pais minden sértestől,

Minéműck azon Portzogók mellyek a' váll-Lapitzkára, és clipó csontra vannak helyheztetve?

Ezek az Portzogók (a' mellyek az Embernek lapitzkája között, és clipó csontya között vagynak) meg-őrzik a' lapitzkát és az clipót ugy anyira hogy nem olly hamar mennek ki helyekből. Az lapitzkának portzogója hajló hogy az Ember vállának ószve helyheztetése annál helyessebben essek.

Minémű azon Portzogóknak természetjek, a' mellyek az Ember szára-csontyára vagynak helyheztetve?

Ezek a' Portzogók (a' mellyek a' szárcsont végén látzanak) kettők, fél gömbölű formáuak az mellyek bé-töltik az *cavitást* föllül az száran minden felul, hogy az Embernek czombja mesterségesen belé járjon, és mindazáltal a' mozdítás meg-ne akadál osztásék.

Minémű azon Portzogó, melly az Ember kezének - szárára vagyon helyheztetve?

Ezen Portzogó (melly az Ember könyökinek külső bőriből származik) az Ember karja első része mellé tétetett, hogy az ottvaló üreiségét bé-töltse, melly masképpen
ürel-

űressen maradna, és hogy általmazza ne talántán ha a' kéz valamely felé rándítatik, annak valami sértése történnyék.

Mi nemű természetű azon Portzogó,
 melly az szemérem csont közé vagyon
 helyeztetve?

Ezen Portzogó, a' melly igen erős, fölül széles, és mennél alább szolgál, annál vékonyabb, a' szemérem csontot olly erőfőten őszve ragalítja, hogy majd az Ember azt egy őszve ragadott csontnak vélné. Némellyek mind az által megmutatyák (ugy mint *Baubinus*) hogy a' szüleskor ezen Portzogó fel-öldja magát.

**Mire szolgálnak az hajlásban lévő
 Portzogók?**

Az hajlásban lévő Portzogók, leginkább arra szolgálnak, hogy azt tisztittyák, és simittyák, hogy annál inkább alkalmatoflabban mozdétatthassanak.

**Micsoda tulajdonsága vagyon a' *Sesamoides*-névű csontocskáknak, és mit
 használnak?**

Ezek az csontocskák (mellyek minden felső hajlásokban, mellyik a' Kezek 's Lábok újaiban tapasztaltattnak, és az ő formájokra

nézve, az *Sesamum* maghoz hasonlítattnak) használnak arra, hogy a' meg-émléttett izeket erőficsék, hogy azok helyekből az ő mozgások, és hajlások által ki-ne meheffenek.

Miből állanak a' Kőrmők, avagy-is honnan nyólnak?

Nyólnak azok az bőrből az Inaknak hegyecskéiből, és az haj-nevelőkből, mellyek azoknak gyökereikig érnek.

Mire valók az kőrmők?

Arra valók, hogy az Ember vélek vájjon, vakarjon, és szaggasson, és más egyéb kemény dolgokat annál jobban meg-fogasson, avagy föl vehessen.

Micsodák az *Ligamentumok* avagy kő-tő-Inak, és honnan vagon az ő eredetk?

Az kő-tő-Inak egy magános része, az Ember testinek, melly az csontoktól, és Portzogóktól erednek, hasonlatosak az *Nervusok*hoz, vér nélkül valók de keményebbek, és semmi érzékenységgel nem bírnak.

Micsoda különbség vagon az kő-tő-Inak, és haj-nevelő között?

Az kő-tő-Inak ugymint az mellyek érzékenység nélkül valók, az tagokat őszve kő-tik.

tik, az haj-nevelő pedig (az melly erzéken-
ségel bir) az mozdítást segiti , mellyet
más képpen a' *musculus*oknak fokszor vég-
ben kell vinni.

Micsoda tulajdonságok vagyon az
Fő - kőtő-Inainak ?

Ezek az Inak az mellyek az áll-kapczának
őszve kötése között, és az Fej-csont között
ki-teczenek, az illen csontokat őszve ra-
gasztyák.

Micsoda tulajdonsága vagyon az
nyeldőklő és az Nyelv-csontya kőtő-
Inainak?

Ezen kőtő-Inaknak , az mellyek öten
vagnak , és az nyelv alatt-való csontból
erednek, tulajdon hasznok ez, hogy azok-
nak négye az nyelv-csontot az nyelvel őszve
kőtí, és az ötödik, melly az nyelv alatt lé-
vén épppen a' fogakig ér, az nyelvet tar-
tótattya , hogy ne lehesse jól szólni ,
melly-is azért fokszor az születés után meg-
meczetik.

Micsoda tulajdonsága. vagyon az
Kéz-csont kőtő-Inainak ?

Ez az In , mellynek eredeti , mind az két
kéz - csont első csatornájának toldalékjá-

ból ered, őszve köti az kéznek nyólcz csontocskáit, hogy meg-ne mozdúlhassanak, se helyekbül ki-ne essenek.

Micsoda tulajdonsága vagyon az Czomb, és az szár kötő-Inainak, a' mellyek az csipőn vannak?

Az csipő és a' térd mind két leg-erősebb őszve egyesülések csak belső Inaktól, mellyek az csipő-csontból, és annak mélségéből származnak, és mingyárt az felső czombnak ürességében magokat el-rejtik; hasonlóképpen az mellyek az térdből, és szár-csontból jönnek, és az Ember czombjaig érnek, és a' csontokat ősze ragasztyák, köttetnek avagy párosítattnak őszve, hogy annál erősebbek légyenek, és olly hamar az ő helyekbül ki-ne mehessenek. Mikor pedig ezek külső történetektől el-szakadnak, tehát soha éppen meg-nem gyógyulhat az Ember, hanem sántítani fog, az megbomlott felével.

Micsoda tulajdonságaik vagynak az több kötő-Inaknak, mellyek a' több tagokat őszve kötik avagy egyben tartják?

Az említett Inaknak eredetek vagyon az csontok végeikből, mellyeket-is körül fog-

nak

nak, és ugyan azon csontokba *termináltak*nak. Azért minden Inak, mellyek a' mellet, hátat, kulcsos csontot, áll-csontot, az vállat, könyököt, nyakat, szár-csont fiókját, és az láb-fejít ószve kötik, ezekkel egybe rekesztettnek, mivel egyenlő *functió*jok és eredetek vagyon,

Micsoda tulajdonsági vagynak azon kötő-Inaknak, az mellyek az Májban tapasztaltattnak?

Ezen Inak, az mellyek ketten találtnak, és a' májnak mind a' két feléből származnak, az májat az oldalnak közepihez, a' fél oldal-csonthoz, és az *Diaphragmához* tűzik, hogy le ne essek, vagy helyéből ki-ne mennyen.

Micsodák az egér formu Inak avagy *Musculusok*?

Az *Musculusok* nem egyebek, hanem olly *Instrumentumok*, mellyek által az szabad mozdulás történik, mellyek fonálás húsból, inakból, vér, és szél érből úgy hasonló képpen vékony bürből állanak. Részfzerént eredeteket veszik az csontokból. Részfzerént haj-nevelőből; és külömb-külömb-féle nemek 's nevek vagyon.

Hány *Musculusok* vagynak avagy találtnak az Ember testiben.

Vannak szám-szerént 400. az-az négy százon.

Miképpen vagynak az Embernek arczilatyában-való *Musculusok*, és minémű tulajdonságaik?

Az Ember arczilatyában noha 41-gyen. találkoznak, mellyek annak mozditására használnak, de mégsem magához egyedül az arczilathoz tartozandók; hanem ugyan ezek (az több *functiojok*nak véghez viteliért) az ő bizonyos helyekre állasztattak, és így az Embernek ábrázatyának bizonyos avagy magános *Musculussa* nincsen.

Melly az leg-nemesebbik *Musculus* az Ember arczilatyában?

Az melly, az Ember halántékjában vagyon.

Micsoda tulajdonsága vagyon az Ember homlokában, és szemöldökiben lévő *Musculusok*nak?

Az melly *Musculusok* az Ember homlokában tartózkodnak, ketten vannak, azt mozditják, mellyek pedig az Ember szemöldökiben, ismét ketten vannak, és az hom-

homlok egér formú-inának, bé-fedőző hártvájával magokat ószve kótik, az Embernek ábrázatyát, az ő magok mozdítáffokkal intézik.

Micsoda tulajdonsági vagynak az Ember Orrában, és Ajakában lévő *Musculusok*nak?

Az Orrnak vagyon két *Musculus*a, melly tágitya az Orrot; az Ember Ajakában pedig vannak 9. *Musculusok* tudni illik 4. a' melly fel-nitya, és 4. a' melly bé-tészti az Ember Száját, az 9 dik. pedig vagyon az Ember Száji *circulus*ában.

Micsoda tulajdonsági vagynak az Ember Nyakában lévő *Musculusok*nak?

Két *Musculusok* vannak az Ember Nyakában az mellyek az Ember Nyaka csontyitól érnek éppen az ajakig, és az szájnak ki és bé-nyitására szolgálnak.

Micsoda tulajdonsága vagyon az Ember Szeme győkerében, és Szemében lévő *Musculusok*nak?

Az Embernek mindenik Szemében vagyon 3. *Musculus*, mellyek által a' Szem ki és be-tévődik, mindazonáltal az Szemnek mozdítására rendeltettek 6. *Musculusok*, az első föl-emelő; az második le-nyomó

Musculus, harmadik őszve-huzó; a' negyedik az melly a' Szem külső kupájához fordetya a' Szemet, ötödik és az hatodik az ő hivatalok 's módgya szerint szerelmes szem *Musculusainak* hivattatnak.

Micsoda tulajdonságok vagyon az Ember Fülben lévő *Musculusoknak*?

Az Fülnek tulajdonitattnak nyólcz egér formu Inak, mellyek rész szerént közönségessek, rész szerént pedig tulajdoni a' Fülnek, mellyek segittik az Orczán-való bőrnek mozditását.

Micsoda tulajdonságok vagyon az ő *Musculusoknak*, mellyek az Ember állkapczájában találtatnak?

Szám szerént ezen *Musculusok* nyólczan vannak, mellyek közül ketten az Ember Száját bé-teszik, ketten az pofát megtöltik; az több négye pedig az állat egy mástól el-tátyak.

Micsoda tulajdonságok vagyō azon *Musculusoknak*, mellyek az Nyelv-csontban vannak?

Vannak ezek hasonlóképpen nyólczan, mellyek ezen csontot mint egy mertékben tartják; az ő eredetek pedig a' nyelv csonthoz leg-kőzelebb-való réizektől vagyon.

Micsoda tulajdonságaik, és hány *Musculusok* vannak az Nyelvben?

Az Nyelvben vannak 10. *Musculusok*, mellyek által az mozdítatik; ezek közül ketten vannak, mellyek föl-emelik, ketten mellyek le-bocsátják, ketten mellyek a' szájból előre tolják, ketten mellyek hátra vonják, és ketten mellyek az Nyelvet egyik és másik részire a' Szájnak hajlandóva tetzik:

Micsoda tulajdonságok vagyon a' *Musculusok*knak, mellyek az torokra szolgálnak?

Az Torokban vannak 14. *Musculusok*, mellyeknek mindenike abban a' szólásra-való hangásra, és mozgásra, kinyílásra, és bé-tetésre szolgál.

Váll-Lapitzkában, és Vállban-lévő *Musculusok*knak minémű tulajdonságok vagyon?

Mindenik Váll-Lapitzkának az ő mozgására vannak 4. *Musculusok* rendelve, mellyektől előre 's hátra vonyatattnak, a' váll pedig 8. *Musculus*sal fel 's alá, előre és hátra körös körül avagy minden-felé mozdítatik; ezek mind az Váll körül vannak.

Micsoda tulajdonsági vagynak az
Ember Fejben lévő *Musculusok*nak?

Ezek az *Musculusok* vannak 14. és minden felől 7ten. kettő előre, a' mellyek az Fejt minden felé el-fordityák, a' tizenketteje pedig vagyon az Nyakban; ezek mozgatják kiváltképpen a' Fejet; igen rövidék, és nem érnek a' Nyakban lévő hajlásra.

Micsoda tulajdonsági vagynak a'
Nyak-Csigában lévő *Musculusok*nak?

A' Nyak-Csigában vannak 8cz. *Musculusok* az mellyektől a' Nyak mindenfele mozditatik.

Micsoda tulajdonsági vagynak a'
Derékra 's ágyékre szolgáló *Musculusok*nak?

Az Derékban, es ágyékban vannak 8ltz. *Musculusok* mindenfelől 4. az mellyek ott nyólnek, és azok közül kettő az Embernek Derékát előre huzák, más ketteje, a' melly az Emberben leg-hofzabbak 's azok az Derékát hátra huzzák, és ismét kettő, mellyek az ágyékat meg-hajtyák, más ketteje pedig, mellyek az mellet merőn tartják.

Micsoda tulajdonság vagynak a'
Mellben lévő *Musculusok*nak?

Ezek az *Musculusok* 8onon. vagynak, mellyek

Ilyek az Mellnek magának szabad mozgására, a' szállításra, és hangzásra szolgálnak, és rész szerint kívől, rész-szerint belől, rész-szerint az Oldal csontok közül származnak.

Micsoda tulajdonsága vagyon az *Diaphragma*, avagy által rekesztő hártyanak *Musculusjának*?

Ez a' *Diaphragma*, avagy által rekesztő hártya, melly az Emberben függvén keresztül által megyen, nem egyéb magában, hanem csak egy *Musculus*, és csak egyedül az Mellhez tartozandó, melly által a' Mellbél-fzija, és kiadgya a' lélekzetet.

Micsoda tulajdonsági vagynak az Ember kis-hasában lévő *Musculusok*nak?

Vannak az Ember kis-hasában 8. *Musculusok* mellyek közül 4. egyenetlők, 2. erősek, és 2. által rekesztők, mellyek szolgálnak az Mellnek lehelletire, könnyebbitik az kis-hasat; szolgálnak továbbá az Ember vizelleti, és emésztete kimenésére; az Afzizonyoknál pedig a' gyermek szülésre.

NB. Az fölül meg-írt 4. egyenetlen *Musculusok*nak végén ahol össze csomósulnak, ered az Portzogóbul egy Pais forma széles-hajnevelő, a' melly az hasnak közepén alá fordul épen a' szemérem csontvaik; és az hivattatik Férj Liliomnak, annak meg-sebesítése pedig halalos.

Micsoda

Micsoda tulajdonsági vagynak azon *Musculusoknak* a' mellyek az Férfiu szemérmes testibe szolgálnak?

Vagyon az Ember szemérmes testinek belől két gyenge hartyatskája, melly mindenik az ő maga *Musculusai* által őszve vonnattatik. A' Férfi veszfizeinek *Musculusai* pedig, mellyek 4. vannak az vizelletnek, és a' házofság-béli közösülésnek végbe vitelére szolgálnak.

Micsoda tulajdonsági vagynak az Hólyagban lévő *Musculusoknak*,

Az hólyagnak avagy vizellet-tartó edénynek végén vagyon egy kis gömbölű *Musculus*, a' melly annak végét őszve szoritja a' vizelletnek meg-tartására, hogy az Ember akaratyá ellen el-ne mehessen.

Micsoda tulajdonsági vagynak az vég-bél *Musculusainak*?

Az vég-bélnek vagyon három *Musculus* az mellyek közül ketteji fel-vonszák a' vég-bélt; a' harmadik pedig gömbölű, és mint egy ajtón álló; szolgál annak, ki-nyitására és bé-tévésére.

Micsoda tulajdonsági vagynak a'
Czombon és Izár-csonton lévő *Muscu-*
*lusok*nak?

Vagynak a' Czombban 10. *Musculusok*, az
mellyek előre ,hátra és mindenfelé mozdul-
nak, 's a' járásban meg-hajólnak; hasonlókep-
pen az Izár-csonton vannak tiz *musculusok*,
mellyek közzül öten az Izárt meg-hajtyák, és
négyen, mellyek ki nyujtyák azt, egyike pedig
a' térd hajtása alatt fekszik, és a' térdet há-
ránt-kra hajtya.

Micsoda tulajdonsági vagynak
azon *Musculusok*nak, mellyek a' Láb-
Izár csonton fekszenek?

Azon *Musculusok* 11. vannak, mellyek közzül
7. hátul vannak; az többi pedig elől vagyon
és az ő tisztjeket végben vizsgáljuk, hogy ő alta-
lok a' láb meg-hajtasék, ki-nyujtasék,
és mindenfelé mozditasék.

Micsoda tulajdonsági vagynak az
Láb-fejben-való *Musculusok*nak?

Vagynak az láb-fejben 18. *Musculusok*,
mellyek által a' láb újai ki-nyujtatnak, és
őzve vonattatnak, merőn tartatnak 's meg-
mozdittatnak.

Micsoda tulajdonsági vagynak az Ember kezében lévő *Musculusoknak*, a' mellyek a' könyökbe szolgálnak?

Az Ember karjában vannak 4. *Musculusok*, mellyeknek ketteje az könyöket meghajtyák, és más ketteje őszve vonnyak, és ki nyujtyak azt.

Micsoda tulajdonsági vagynak az Ember Keze-szára *Musculusainak*?

Vagynak az Ember keze-szárában 14. *Musculusok*, tudni illik; 7. kivől, 7. belől, és ezek szolgálnak a' Kéznek gyökereinek meghajtására, el-fordítására annak fel's alá- való hajtására, és ki-nyujtására, az ujaknak őszve szoritására, és ki-nyujtására.

Micsoda tulajdonsági vagynak az Ember Keze-fejében lévő *Musculusoknak*?

Az Ember Keze-fejében vagynak 19. *Musculusok*, a' mellyek közül 7ten. az huvelik ujra szolgálnak; az kis ujra szolgálnak 4gyen. és a' több három ujkra 3 om, 3rom. *Musculusok* szolgálnak, az mellyek által az kéznek ujai ki-nyujtatnak, és bé-tétetnek.

Micsoda tulajdonsága vagyon az Ember Mellének?

Az Mell tartya magában *partes Vitales*, avagy

avagy az éltető részeket, úgy mint a' szívét, tüdőt, az tudón fellől álló lélekzet vévő lipot vagy géget, és ezekhez tartozandó erket, így hasonlóképpen a' *Mediaſtinumot*, és a' *Pericardiumot*.

Az Embernek Melie belől vagyon-é hartyával bé-kerétve?

Igenis a' mell az Embernek egyik oldalátúl az mafikáig egy vékony hartyával vagyon bé-vonva, mellynek neve *Pleura*, és ez az *Pericraniumtól* ered.

Mellyek az hasnak belső részei?

Ezek azok: Első az *Peritonæum* az köldöknek négy tagjai, az hártya, Gyomor, Bél, és a' fodor háj, vagy bélvirág, a' lép, Máj, Epehólyag, Vese, és a' Vízellet eszközei, mag-tartó eszközök, *Vasa ſpermaticea*, a' hólyag és az Anya-Méh, a' *Pulsus* és a' vér erek.

Micsoda az Máj?

Az Máj melly az Ember testiben legelőbb való rész hasonló az éltető, avagy tápláló kamarához, egyik szerző oka a' vérnek, és minden vér ereknek eredete; ez az ő *ſubſtantia*iban egy gyenge nyers hús, és mind egy ólve alatt vér.

Hol van az ő helye?

Az ő helye van jobb kéz felől, az háj és fél oldalak között, és foglal magának bal kézről egy jókoru helyt.

Miértű formája van?

Magában egész, de még-is elől és hátul van el-oszlatva; annak külső része egyenetlen és sima, belső része pedig üres és darabos, mellyel az gyomrot bé-fedezi, és melegen tartja.

Mit használ a Máj?

Az Máj vonza magához az Gyomorban meg-e-nésztetett eledelből származó *Chylust* a' fodor bél-erei által, és mivel annak *complexiója* ő magában meleg, tehát meg-főzi és el-választja és jó's egészséges vérré változtatja azt.

Hányféle Érek vannak az Embertben?

Kiváltképpen két-félék az *principalis* Érek, tudni illik: vér Érek és a' szív avagy *pulsus* Érek, noha némelyek ezekhez számlálják, az Inakat, haj-nevelőt és fene-ére.

Honnét van az vér-Érekek eredete?

Az Májtul van az ő eredetek.

Mikép-

Miképpen osztattatnak-el az Lmber testiben ezen ver-erek?

Ezeknek osztása eképpen következik.

Először az öreg üres ér, melly az Májnak felső részéből származik, azontúl két nagy és különböző ágra osztik, mellyek közül a' kisebbik ág szolgál az felső részekre. Ez már illy formán osztik: először, mihelyt az által rekesztő hárttyát éri, tehát két-felé ágazik és sok apró erekkel ki-terjed, azokat a' *Mediastinum* és *Pericardium*-mal közölvén. Mihelyt a' szívhez ér öszve köti magát, és formál leg-ottan egy szép eret, melly a' szívet az ő ágaival körös-körül bé-rekeszti, melly-is azért hivattatik *Corona* érnek. Midőn pedig az fellebb említett ér a' szíven és a' tüdőn fölül mégyen, tehát ismét egy eret szolgáltat, mellynek neve *Vena Azygos*, az melly az embernek jobb felére általhat, és a' Mellnek alsó részeire alá bocsátkozik, és ott sok ágokra el-osztik, mellyek jobb, és bal felől-való oldal csontokat táplálják; ezen fellől az említett érből ágognak továbbá két erek, mellyek belől a' négy felső oldal csontokra el-oszolnak, ennek utánna el-osztik ezen ér, és egy mástul mégyen jobb és bal felé, és

az vállan agozik megint két felé, mellyek között egyik alá száll a' Mellnek belső részeire, és ottan megint el-otzlik, honnét is a' Mellnek erei (zármazván a' köldökig) szolgálnak; hasonlóképen az nyeldeklőnek nedves helyeire, az *Pericardium*ba is terjed azon erekbe, mellyek a' Nyakon által az Ő-velőbe mennek. *Item* a' Mellnek felső részeibe és a' Nyaknak *Musculussai*ban is el-otzoltatik. Az második ér mégyn az Vállon által, és az karon a' könyökig, és az ő eredetnél el-terjeszkedik egynéhány ágokra, a' mellyeknek egyik ága, a' Nyakon belől az Fejre fel-otzolgál, és a' *Dura's Pia Materre* el-otzol, a' Fej-veleivel is egynéhány agokat köztől. A' második érnek ága által járja az Nyaknak külső részeit, és otzlatja az ő ágocskáit az nyeldeklőre, torokra, az Nyelvtsontotskának *Musculussaira*, a' Nyelvre, az halántékra és az Nyelv alatt lévő részekre, és továbbá ki-terjeszkedik a' homlokra. Az érnek harmadik ága mégyn dupla eredéssel ama nagy ágat, melly hívattatik *Axillaris*nak az Mellnek előlés hátúl lévő *Musculussai*hoz, és azokkal egynéhány ágocskákat köztől, egynéhány ágocskáinak hegyecskéi pedig öszve egyesűlnek, az *Azygos* nevű érnek

érnek ágatskáival. Továbbá el-öfzlik a' Vállnak ama nagy ere három nemes érré; ezek között az első neveztetik *Cephalicanak*, vagy fő-érnek, melly egészen az könyökig szolgálvans' látzatik; az második *Basilicanak* neveztetik, és szolgál belől az könyöknek alsó részeire; ez az két ér ottan egy mástól két-felé válik, melly által az első két ér öfzve egyesül, és az *Medianát* képzitik; az másik fő-ér a' könyök körül fok ágokra öfzlik de az nagyobbik ág szolgál az kéz-fejére és csontyaira, 's ott fok részre öfzlik, mellyek között ki-tetzik a' *Salvatella* lép ér, melly kis uj és a' gyűrűs-uj között fel-származik. Az második érnek neve *Basilica*, és hasonlóképen fok részre öfzlattatik, kiváltképen még a' kéz-fejhez ér, és a' *Cephalicával* öfzve egyelitetikahol, utólszor ő magának egy ágot formál, melly az hüvelk, és mutató uj közzé szolgál, és ott a' fő eret téfzi. Az többi ágocskái pedig végződnek az mutató és középső ujak között. Harmadik ér az, a' melly a' Vállnak nagy eréből ered, belől mégyen az Inak között által és terjeszti az ő ágocskáit az kar, könyök, kéz-szár, és kéz-fejnek *Musculuffaira*, és mihelyt oda származik minden

ujakra két elevenítő és mozgó ereस्कéket bocsát, mellyek onnét azoknak végére szolgálják. Következik az nagy üres érnek öreg ágának alá felé az alsó részekre szolgálálla, es ott-való el-ofzlála. Először szármoznak abból két szívó erek, mellyek *Emulgenseknek* neveztetnek, mellyek által az szűrt vér a' vesékhez szolgáltatik, a' mellyektől a' vesében az vizellet tsatornái vagy *ureteres* származnak. Ismét szármozik az bal *Emulgens*bul egy mag-tartó véres ér, melly az *Peritoneum* által alá száll, és az hólyagban bé-szármozik. Továbbá mint egy két ujnyira jobb felől-való *Emulgens* alatt azon nagy ágból az igaz *Spermatica* vagy mag-tartó érfelelik, melly mint az bal felől-való ér az magot az hólyagban erefzti; azután fok ágakra el-ofzlik az vékonyban, mellyek az hát gréczében lévő velőt, és annak csontyait táplálják. Azután ofzlik két nagy ágra mellyek a' vég-bél és szemérmes tagok felőt görbén az két lábok szárában erefzkednek, ezek az ágak azontúl egynéhány ágocskákra szakadnak az *Musculujok*hoz, mellyek az Embernek farat készítik, és továbbá mind az hólyaghoz, és vég bélhez erefzkednek, a' Férfiakban az ott lévő *Muscul-*
usfokat

*lus*okat táplálni; az Afzizonyokban pedig szolgálnak az méhnek sipjáig az honan szokott az hó szám ki-folyni; más ágocskák az említett értől szolgáltatnak az Czombban lévő *Musculusok*nak táplálására. A' két öreg ágokból származnak továbbá két erek, mellyek az Feire fel-szolgálnak, mellyek azomban a' *Peritoneum*, és az has *Musculusi* között fok felé o'fzolnak, és azon részeket táplálják. Ha már ezen két öreg ágok az agyékából ki-jőnek annak spongiás mondo-
 laiban, mellyekből az Guga szokott származni fok ágocskákra el- o'fzlanak, és ezen helyből ismét erek származnak, mellyek az Ferfi szemérmes teste végére érnek; Minekutánna pedig ezen öreg ág az ágyékon által mégyen o'fzlik három ágokra, mellynek egyike belől az térd felől a' láb-
 ikrában, és annak bokájához alá ereszkedik ahol az Afzizonyoknál lévő *Saphæna* vagy rósaér formálja magát, és onét az láb öreg uia felé fok ágocskákra el- o'fzlik. A' más két öreg ágok egyenesen az Czombban alá szolgálnak, és az *Musculusok*ba o'fzolnak azoknak táplálására; azután által hatnak az Czombnak csontyán a' térdig, és el-terjednek két ágokra, mellyeknek végei a' láb-

szarban lévő *Musculusok*at és a' szár-csontyát táplálják; továbbá szármozik az említett két erekből egy öreg ág, a' melly a' láb ikrán alá hat, és ott osztlik sok ágocskákra. E' mellett mégyen egy öreg ág által az csépő csonton, és ott formálja a' Dereket ért, mellyet szokás a' Csépő-csont fájdalma ellen, vágni. Ezen fellul még egy ág mégyen az térd hajlásáig, melly-is (*Vena Poplitis* hivattatik) osztlik sok apró ágocskákra, és ezek a' *Musculusok*nak s a' kővérségeknak táplálására szolgálnak, de mivel mind igen aprócskák, tehát sem helyek, sem nevek nékiek nem tulajdonittathatnak.

Minémű hasznok vagyon és mire szolgálnak az vér erek?

Szolgálnak az Ember testiben lévő minden tagoknak a' végre, hogy általok, mint egy folyó patakocská által, a' vér, hozzájuk által szolgáltatik és vitettetik, hogy így az Ember tagjai tápláltassanak erősítessenek, és meg. tartattassanak.

Micsoda a' Sziv:

A' Sziv a' Léleknek lakó helye, szerzője a' testi erőnek, az életnek kezdete, és forrása a' testi elevenítésnek és melegítésnek, első minden tagok között az elevenedésben, és utolsó az halálban. Az

Az Szivnek hol vagyon szállása az Emberben ?

Szállása vagyon az Mellnek közepén, és a' tudótúl mint egy kéztúl bé-takartatik es bé-foglaltatik, .

Az sziv miként vagyon formálva :

Mint egy fenyő-fának gyümöltse vagy gubája, felső része vastag és széles, az; alsó pedig kevesé hegyeske, gömbölu és hószácska: az ő őszve egyelitett materiája pedig az Embernek egész testinek leg-erősebb husából áll, és az ő *Complexiója* meleg és nedves.

Mire használ az Sziv :

Leg-elsőben az jobb felől-való kamarájában készíti a' vért, az tudónak táplálására; bal felől-való kamarájában pedig szüli az éltető lelkeket, mellyek nem egyebek, hanem egy középyszerű *substantia*, a' vér és az aér között, és hogy a' természet szerintvaló melegséget tartsák, és minden tagokra ki-botsatálnak, teremtetek, 's azért mondatnak-is éltető vagy élet tartó-szereknek.

Miként szármoznak a' Szivből a'

Pulsus erek ?

A' nagy *Pulsus* ér, melly egy vastag 's fejér

jér *substantiábul* álló ér véstzen eredetet a' szívből, az ő hártyátskájának meg-nyílása által az szívnek bal kamarájából az ott lévő vér *Pulsus* érrel együtt az meg-készítetett 's lelektettel tellyes vért véstzi, melly az ő bőtsatornai által az egész testre ki-terjed. A' vér *Pulsusér* pedig viszi az éltető vért az tüdőben, és ott őlve egyelíti az természet szerint-való vérel, és ezt ismét friss éltető vérré változtatja.

Miképen oszoltatnak-el a' *Pulsus* erek az Embernek egész testében, vagy teste által?

Mihelyt a' nagy *Pulsus* ér az szívnek bal kamarájából ki jő, és ama két korona forma eret a' szív körül botsátja, és egy kevesé fel-leb származik, oszlik két ágokra, mellyeknek kisebbike fel-mégyen, nagyobbika pedig alá. Az fel-menő ág oszlik mint egy vella formán két ágokra, mellyeknek egy része jobb-kéz felől, másik bal-kéz felől és az *Claviculák* alá mégyen, onnand mégyen egy ág az felső oldalhoz, és ott el-oszlik. Abból osztán mégyen egy kis ágotska a' *Sternon* mellett alá a' mellbe, melly a' köldökig szolgál, holott az hason fel-származó *Pulsus* erekkel, végei által egyesül. Továbbá ugyan

ugyan azon ágból megyen egy szakadék az Nyak csigának *Musculus*jában. Hasonlóképen azon ágotskából megyen az Nyak csigán, és háta gerebe velein által fel az főre és ottan az *Dura's Pia Mater* hartyákan széllal oltatik, és midőn az Fej-veleit éri, *Crotidese*ekkel edgyütt szerzi a naz tsudálatos halót avagy *Rete mirabile*. Ugyan ezen ágból származik továbbá, egy ágotska, melly az Torokra, Nyelvre és Nyelv gyökerire; ugy az áll alatt lévő mondolákra, az állra, ajakokra, halántékokra, áll kaptzájara, és az Orr lyakaira szolgál; ugyan ezen ágból megyen ismét egy ág az agy - velőben, holott az *Cervicale* érnek ellenébe terjed, 's onnét a' szemekre származik. Ezen ág, ha az mellből ki-jön, akkor két ágokra osztlik, 's annak egyike az Mellnek *Musculus*saihoz adgya magát, és köztök el-osztlik; a' másik ág jön az karon ála szintén könyökig, és ismét osztlik két ágokra, mellyek közül egyik a' kéz-szárban alá látottlanul megyen, a' másik megyen fön a' bőr alatt a' kéznek tenyérébe; mellyet-is *Pulsus*nak szoktunk nevezni, és a' *Medicusok*-is ott a' *Pulsust* szokták próbálni. Továbbá ezen ereknek apró ágocskái az ujaknak végeig szolgálnak,

az nagyobbik alá menő *Pulsus* ér, melly az hát grébéből fel az üres ér mellett az *os-sacrum*ra szolgál, és még oda ér két-fel: az oldalra, és annak *Musculuss*aira terjed. *Item* az által rekesztő hárttyácskára - is két ágocskák szolgálnak, 's ezeken alul szármozik egy ág, mellyből mégyen egy ágocská az epe hóljagra, a' másik a' lépére, harmadik a' gyomorra, negyedik mégyen a' fodor hárttyára, és görbe bélekre. Ezen emlétt *Pulsus* ér alatt szármozik megént egy ér, mellynek az ő fok részei az fodor bél és a' vékony bélekre szolgálnak. Alább két *Pulsus* erek szakadnak, mellyek az vesében szolgálnak, mellyek mellett-is erednek az mag-tartó *Pulsus* erek, melly erek az Fér-fiban alá szolgálnak éppen a' mag-tartó hóljagocskákig, 's azonban mind Fér-fiban, mind Afzszonyban az mag-tartó vér erekkel össze egyelítettnek, és az Afzszonyokban szintén a' méhéig szármoznak, és a' köldök *Pulsus* erit, melly a' fogantatott magzatban vagyon, formálja; ezek alatt ezen ér nyökerinek közép táján ered egy ág, melly szolgál a' fodor bélén által az vég bélig, kiből az arany ér ered; a' *Pulsus* érnek hátulsó résziből innen egynihány ágocskák

kák az hát grébig, annak *Musculussaiba* és a' kis hasban. Midőn pedig utóllára az *of-sácrumot* el-érik, ismét el-öszlanak két ágokra, mellyeknek egyike jobb, másik bal felé mégyen. Minek előtte pedig ezek éppen a' húsban szármoznának, fok ágocskákra terjednek, mellyeknek egy része az *of-sácrumnak* veleiben; másik része a' hóljagra a' méhnek nyílására, és a' hasnak *Musculussaiaira*, ugy hasonlóképpen a' Férfi szemérmes testire öszol. Ezeknek a' fok ereknek özlásából erednek két ágok az köldöknek két *Pulsus* erei, mellyek az fogantatott magzatban elsők, és onnét a' térdig le-fölgálnak, ottan megint két felé válnak, mellyeknek egyike belől a' láb íkrán, a' másik pedig kívül a' szár-csonton a' bokán mégyen alá éppen a' láb ujáig fölgál, és ottan mind a' kettő fok apró rézecsskékre el-ösztatik.

Mire valók a' *Pulsus* Érek?

Arra valók, hogy ő áltolok az elevenítő vér az egész testben 's minden tagokban által vitessék, és az által azoknak elevenség, melegség, erő, és ennyhétés kiszolgáltassék.

A' Pu-

A' *Pulsus* honnénd veszi az ő eredetit?

Veszi az elevenítő vérnek mozgásából, melly az szívből származik, és a' *Pulsus* erek által az Embernek testében ide's tova oszoltatik.

Micsoda az Agy-velő?

Az okos Léleknek az ő nyugodalma, és az egész testnek, és az Inaknak izabad mozgásának mint egy el-kezdője.

Hol vagon annak helye az Emberben?

Annak szállása vagon a' főben, a' hol az két koponyákkal és két hárttyákkal jó bétakartatik.

Miképpen van az Ember Feje-veleje formálva?

Az agy-velőnek formája gömbölkűbb, hogysen hoszszabb, és igen bőven vagon az Ember kaponyájában ugy annyira, hogy csak nem egészlen el-foglalja azt, és csak annyi helyt hágy, a' mennyi magának mozgására szükség; az ő *substantiája* lágy'sfehér, *complexioja* hideg és nedves.

Micse-

Micsoda haszna vagyon a' fő- Velőnek?

Az okos és ezzes eleveniséget 's lelkeséget készíti, melly az egész testnek mozgására, alkalmaztatására, és érzékenységére nagyon szükséges, és az leg-főebb eszköznek ugyanint az okosság mesterséges méhelinek tartatik.

Az élesztő Inak micsodák az Em- berben?

Azok olly *Instrumentumok*, mellyek által az Embernek egész testiben, a' mozgás és érzékenység véghez vitetik.

Ezen Inak honnand veszik eredet- jüket?

Első eredetjüket veszik az Ember feje velejiből.

Mi formán erednek az Ember feje Veleiből?

Erednek az fő Velőnek harmadik és negyedik kamarájának elein, hétöszve-egyesülések által, mellyek továbbá hét párokra oszolnak, mellyeknek két első párja (*Nervi optici*) vagy látás Inainak nevezettnek, mivel ő általok a' látható erő a' szemekre szolgaltatik. Az második pár szolgál a' szemeknek,

nek, es a' izemek hejainak mozgására. A' harmadik pár szolgál a' nyelvnek izlésire, és ad az ortzának, fogaknak, iny-husának, halántékoknak, homloknek és az ornak érzékenységet. Az negyedik pár szolgál mind az toroknak mind az nyelvnek izlésire. Az ötödik pár szolgál az hallásra. Az hatodik pár melly leg-nagyobb a' főtül fogva a' külső *viscerák*ig oízoltattnak, és abból erednek a' két *Nervi recurrentes*, mellyek az ő föl menésekkel az mellben, és a' gégeben a' szózatot szolgáltatják. Az hetedik pár oízlatja az ő ágatskát az nyelvnek *Musculuss*iba, és a' gégebe azoknak mozgásokra.

Az élfesztő inak mit használnak az Emberben?

Az ő hasznai kiváltképpen ezek, hogy az okos éltető lelkek által ha egy *Musculus*ban végeződik annak mozgására szolgál; ha pedig az húsban vagy is a' bőrben végeződik érzékenységet okoz.

Van-é az élfesztő inaknak vérek?

Nintsen vérek, hanem az éltető lelkeknek iárások vagyon benne, azért ők spongyiás *substantiák*.

Micsoda külömbiségek vagynak az vér *Pulsus* erek élelztő inak, és őszve-kötő erek között?

Ille külömbség vagyon benne: az vér erek foglalják magokban az Májtul eredendő vért, melly által minden tagok éltetettnek, és tápláltattnak, az *Pulsus* erek veszik magokban a' szivbül származó vért, mellyek a' tagokban az életet, és a' természet szerént való melegséget osztják. Az éltető inak a' főbül és ágy velőbül hozzák az ő érzékenységeket, és mozgást adnak a' tagokban. Az őszve kötő erek pedig őszve foglalják a' testnek minden részeit és minden tagjait.

Micsoda tulajdonsági vagynak az szaglás *instrumentumainak*, és azoknak élelztő inainak?

Ezek az *Instrumentumok*, (mellyek a' fő velőnek elein erednek, és tsak az *Pia Mater*rel vagynak bé-takarva) kettők, hosszúasak és gyöngék, tsóts formu *Processus*nak hivatattnak, hosszúasak, és vékonyak, az agy velőből szolgálnak az ornak eleire, a' róta formu tsontra. Ezekhez az *Instrumentumok*hoz mégyen föl az orban a' bé-szivot szag vagy szaglás, es ezek által külömböztetik meg tőlunk a' szag, melly jó, vagy rossz

légyen. Ezek az *Instrumentumok* tartattnak némelyektől az éllesztő inak nyoltzadik párjának.

Micsoda tulajdonsági vagynak az hát gréb éllesztő inainak?

Azon inak a' mellyek az hát grébi veleiből származnak, 30. párok, az leg-közellebbvaló helekre és tagokra el-terjednek és ofzolnak, azoknak mozgást és érzékenységet szerznek. Külömb-külömb-féle nevek miatt négy részre különböztettnek, ugy mint az nyakban szolgáló éllesztő inak vagynak 7. páron, a' hátban, és mellben szolgáló inak 12. páron, az vékonyban szolgáló inak 5. páron, és az *Os sacrumra* szolgáló inak 6. pároknak számlaltattnak.

Honnand erednek a' Kézre szolgáló éllesztő inak?

Azok veszik eredetiket az nyaknak három alsó részeiből, és az Mellnek két felső részeiből. Ezek mihelyest ki-érnek, azon-tul össze egyesülnek ugy, hogy inkább egy, hogy sem öt inaknak lenni ismérteffenek. Annak ketteje szolgál a' kéznek külső részeire, hármá pedig a' kéz ujjainak végeire, hogy az tapogatásra markolásra mozgásra és minden érzékenységre-való erőt szolgál-tattassanak.

Hon-

Honnan erednek az Mellre szolgáló éllesztő inak ?

Azok veszik eredeteket az hátnak vagy mellnek 12. grétzeiből, és 12. páron vagynak. Kissebnek a' kézre szolgáló inaknál, az mellnek, hátnak és oldalakban lévő *Musculusok*nak tulajdonitattnak; noha azok közül a' felső két párok egyszer'smind az karokra is szolgálnak, és az ő mozgásokat és érzékenységeket segítik.

Az ágyékra szolgáló éllesztő inaknak micsoda tulajdonsági vagynak ?

Ezek az inak 5. páron vagynak, melyek az ágyékból származnak, és belső's külső ágocskákra külömböztetnek-el; a' külsők az ágyék és kis-has körül-való *Musculusok*ban oszlanak-el. A' belsők pedig, rész szerént az *Peritoneum*hoz, vizellet-tartó-hólyaghoz, és az Afzfonyok méhekre, Férfiaknak pedig szemérmes testekre, rész szerént pedig szolgálnak az czomban lévő *Musculusokra*, és azokat bé-takarják.

Micsoda tulajdonsági vagynak az far csont és láb éllesztő inainak ?

Ezen far csont (*Os sacrum*) ürefségiből vagy lyukaibul jönnek-ki 6. pár éllesztő inak, melyek

lyek közül az 4. első párok m helyt ki-izármoznak öfzve egyesülnek, és az leg-nagyobb inat az ember testiben kefzitik, melly in az *Peritoneum* alatt belső részekről az kül ő részekre és tomporokra a forgó csontok között's a nagy *Processus* mellett, a láb szárba hajlik, és az ott lévő *Musculusok*nak egy-nihány ágocskákat ad, 's egyenellen a láb czombja alatt hátul közel az térd hajlásához mégyen; ott ismét két kiválképpen-való ágokra o'zlik, mellyek között az hátsó rész nagyobb, és a' izár csontot éri; ottan ismét el-öfzol, és az talp alatt-való *Musculusokon* által ki az láb ujaiban szolgál, és a' láb minden ujainak, két ágocskákat izogáltat. Az kisebbik ág pedig mégyen az láb ikrának ürefségin által, és onnét fordul a' láb felső részén által az inakra, és ott végeződik - el, minekutánna az ő járásában sok *Musculusokra* ágocskáit ki-öfzlatja; utólszor 10. kis inacskákkal a' lábnak öt ujaira szolgál: Az utolsó két pár, mellyek az két alsó *Ossacrum* lyukaibul izármoznak mingyárt egy inná válnak, azok szolgálnak az nyakra k hátsó résziben lévő *Musculusokra* a' hóljagra, az Afzifzonyok méhére, és azoknak méhilen lévő felső kamarácskákra.

Az *Glandulæ*, vagy futozó mirigy micsoda az Ember testiben?

Azok mint egy ólzve egyenlétetett darab hussocskák az Emberi testben, gömbölkük, és hoszfzacskák, rész szerént kemények: rész szerént pedig izzadásra-való lyukacsokkal ekessek, és hideg *Complexiojók* vagyon.

Az mirégyek miként oszoltattnak az Ember testiben?

Mivel az Ember testiben lévő mirigyeknek sok féle tisztí vagyón, tehát az Embernek testiben sok helyekre el-oszoltattanak. Ezek között kiváltképpen egy a' főben talál-tatik; 4. az szemben, 2. az gége körül, 2. az nyelvnek gyökeriben, és a' nyak csapjában, 2. az állba és mondoláknak nevezettnek, 2. az nyeldekő alatt, mellyek *Thymus*nak nevezettnek, 2. az gyomor torkában, és külömbkülömbfélék az fodor bélben, melly *Pancreás*nak nevezettnek, 2. az hóljagnak csévéjén, és *Parastáknak* hivatattnak, és ezek mind belől vannak, kívül pedig sokan vannak az Embernek füle, és álla alatt, mellyek *Parotidéséknek* mondatnak. Az Ember hólna alattvalók pedig *Emunctoria cordis*; a' kis has mellett az ágyékban és tomporákban lévőek hivatattnak *Emunctoria jecoris*. Es az A'szfo-

nyok melle *substantia*ja, mely-is, a' csöcs gombján kívül, egészen mirigyos *substantia*.

Az Mirigyek mire valók, avagy mit használnak?

Az mirigyek magokhoz szívják az agyvelőnek tisztulását és az orron ereztik-ki. A' szemeknek mirigyei hasonlóképpen veszik magokhoz a' szemnek nedveségit, és az által nedvesítettnek a' szemek; így használnak az nyak csapok-is avagy a' mandolák. Vagynak pedig többeken-is, mellyek a' *Pulsus* és vér erekre ki-öfzolnak, 's azoknak javokra szolgálják, hogy el-ne romoljanak; továbbá az Ember üres testinek meg-töltésére, utólszor a' testnek tisztulására, mellyekre a' testnek nagyon szüksége vagyon, ugymint a' fülnél, 's yaknál, hátul az hón alatt, és a' izemérem testnél, sok féle illetén mirigyek azoknak nyavalait magokhoz vonzzák, és az említett tagokat tisztítják.

Hány féle hús vagyon az Ember testiben?

Az Ember testiben vagyon három féle hús. Ugymint első a' hús mellyből áll a' tudó, Szív, Máj, Lép, és Vesék. A' második mirigyos hús, melly az Afszizonyok melliben tartalmazatik. Harmadik *Musculus* formu hús

mu hús, melly mindenütt, és minden moz-
ditás helyében található.

Az hús után mi következik?

Következik a' vér az erekkel edgyütt,
az hártyák portzogók és csontok.

Miként allittatik őszve az Ember
Feje?

Az Fő jobb részént csontokból vagyon
őszve rakva kívül bőrrrel, erekkel húsos hár-
tyákkal, Inakkal, és *Musculu*sokkal boréta-
tik-bé, és hajjal vagyon föl ékesétve, belől
pedig az agy velővel és annak hártyájával,
és abban találandó erekkel vagyon meg-
töltve.

Vagyon-é a' főnek egyenlő bőri?

Az Fő tulajdonképpen három-féle bőr-
rel vagyon bé-borítva. Első az nyilván-
való külső bőr, második alatta az húsos hár-
tya, harmadik az vékony hártya, melly a'
Fej-koponyáját föllül bé-borítja, melly-is
*Pericranium*nak neveztetik.

Az Fülel minémű tagok, és miből
szármoznak őszve?

Az Fülel hallásnak *Instrumentum*i, mel-
lyek bőrből és egy kevés húsból *Pulsus* erek,
és szorító erekből nagyobb részént pedig por-

tzogóknak őszve egyenliteséből állanak; azoknak külső része görbe és keringő mintegy cliga héj, és mennel bellebb szolgál, annál ízükjebb, hogy a' bé-menő szózatot jobban bé-foghassa.

Az Szemek micsodás tagok, és honét rakatnak őszve?

Az szemek *Instrumentumai* az látásnak, melyek amaz fényes erő (*Spiritū visivum*) által az élfesztő inakban mintegy cséve által szolgáltatnak, lágy *substantiábul*-valók, 's fenyő-fagubájához hasonlók. Ezeknek őszve egyelitése áll hat *Musculusok*bul öt hártyácskákbul, három nedveségekből amaz fényes *Spiritus*bul, melly az agy velőből szüntelen alá szolgáltatik, két élfesztő inakbul, és egy kettős vér érből, egy *Pulsus* erből, hasonlóképpen nemű-nemű kövérségből, melly az *Musculusok* között találkozik, utólszor egy mirigy-cskéből, melly a' Szemnek szegletin vagyon, melly az agy velőből a' Szemekre alá csöpögő nedveséget magához szija, arra rendeltetett.

Az Or miből vagyon őszve rakva?

Az Or bőrből, *Musculusok*bul, csontokbul, portzogókból, hartyakbul, inakbul, vér és *Pulsus* erekből őszve egyelétetett. Az Ornak

lyukjai szíják az *Aërt* az csőcs forma *processusok*hoz az illat formálására, és onnend az agy velőnek kamarájában be-bocsátatik.

Az Nyak hogyan vagyon őszve rakva?

Az Nyak bőrből, húsbul, *Musculusok*-bul, kötő-erekből, portzogókbul, csontokbul, inakbul, *Pulsus* és vér erekből vagyon őszve rakva, és ezek az Nyaknak tulajdon részei. Az több részek, mellyek hozzá ragasztattak ezek: az tüdőre szolgáló gége, nyeldekklő, és az hát grébinek veleje.

Hány bé-méletel vagyon az Nyakban?

Vagyon kettő: Ugymint a' gége, melly a' tüdőre szolgál, és az torok melly által az étel és ital a' gyomorban megyen.

Miképpen vagyon őszve rakva a' tüdőre szolgáló Gége?

All egy kettős hártyából inakbul vér és *Pulsus* erekből, és gömbölyű portzogókbul, mellyek hátul a' nyeldekklőnél csak egy *Ligamentum*mal őszve ragasztattak.

A' Torok avagy Nyeldekklő miképpen vagyon őszve rakva?

A' Torok áll két hártyából, mellynek külső része hútos, az belső inas, vér, *Pulsus*, és kötő

kötő erekkel vagyon ószve kapcsolva. Az ő tisztá az, hogy az ételt és az italt a' gyomorban szolgáltaffa, ha pedig az a' gyomornak ellenire vagyon megent ki-hányhaffa.

Miből áll az Nyak csap?

Ennek egy része ered a' *Dura Mater* bul, melly mihelyt az agy velőből ki-jő, mint egy húsá válik, midőn pedig a' Szájat és a' torokot bé-takarta azoknak végében alá száll, és ott meg-köttetik; azonban neveli az húsos Nyak csapot, az melly mint egy mogyoróó hagyma formára vagyon formálva. Annak az ő hafzna ez, hogy az nyeldőklő !ukait külömböztette; az agy velőből alá származó nedvességeket magához vigye, és az környül-lévő helyeket meg-nedvesicse, harmadszor a' szótátot formálja, negyedszer a' lélekzetet temperálja, hogy a' szél sebessen az Embertorkában bé-ne mehesse, és az Mellnek ne árthasson.

Micsoda tulajdonsági vagynak az Mondoláknak?

Ezeknek mirigyos *substantia*i vagynak, taplós és üres formuak; minden felül az Nyakcsap mellett 's a' nyelvnek végén vagyon egy. Arra-valók, hogy az agy velőből származó nedvességeket magokhoz vegyék a' torok

ot, nyeldöklőt és Nyelvet meg - nedvese-
csék, hogy azok az mozgásra alkalmaso-
bbak lehessenek.

A Száj mit foglal magában?

A' Száj, melly az Orzával és ajakkal kör-
nyül vagon véve, foglalja magában az fo-
gakat, nyelvet, torkot, nyak csapot, és az nyelv-
döklőnek felső részit. Annak titzi ez hogy
az nyelvnek szállást agyon és annak gondját
viselye.

Micsoda tulajdonsági vagynak azon
bőröcskének, melly a' Száját, Orrot, tor-
kot és az gyomornak torkát, a' gyomrot bélt,
és a' *Pulsus* eret meg-ruházza?

Ez a' bőröcske, melly a' fölul nevezett
részeket meg-ruházza, vészen eredetet az
*Dura Mater*ből, és egyszer'smind az élle-
ző inakat-is, mellyek három vagy négy he-
lyen az agy velővel egyesülnek és az Főnek
lyukacskaín alá szálló több bőröcskével ed-
gyütt az Gyomor torkába le-terjesztettnek:
onnand nyilván vagon, miért hogy az Fő-
nek sebesítésiben az Gyomor olly hamar
meg-erzi annak fájdalmat, es fővel edgyütt
szened.

Micsó-

Micsoda tulajdonsági vagynak az Toroknak?

Az Torok, melly a' felső áll kapczával és az fogaknak inyivel 's azokban lévő fogakal bé-vagyon kerítve, az szájban lévő bőrőcskével meg-vagyon ruházva, hátul két lyukacs-kákkal vagyon fel-ékesítve, hogy az Ornak meg-rekedésekor a' főbül származó nedvelség a' száján által mehessen. Továbbá az torok egyenetlen-is, hogy az ételek közötté és a' nyelv között ide's tova taszitatthassanak 's annál inkább meg-őröstellenek, és a' gyomor-nak el-készítettellenek.

Az Ember arczulatyá mit foglal magában?

Foglalja magában az Homlokot, halántékokat, szemeket, füleket, orrot, Orczát, melly az felső szemöldöktől az állig le-szolgal.

Miből állanak az áll kapczák?

Az áll kapczák állanak bőrből, húsból, *Musculusok*ból, Inakból, Vér és *Pulsus* erek-ből kötő inakból, Porczogókból, és Csontokból; az fogak pedig abban mintegy fővényben vagynak meg-erősítve.

Az Fogak Invinek micsoda *substantiája* vagyon?

Annak kemény és fejtér *substantiája* vagyon.

gyon, melly kívül a Szájban lévő hárttyácskával bé-vagyon borétva, belől pedig vér *Pulsus* és ködő erekből áll; az ő tiszti ez, hogy az fogakat meg-erősécse.

Az Nyelvnek micsoda tiszti vagyon?

A' Nyelv, egy puha és hufos tag az Ember szájában; áll 10. *Musculusok*bul 4. Inakbul, 1. és 2. ver erekből; az Szájnak közönséges hárttyácskájával bé-van borétva; szolgál kiválkékppen az szónak formálására és az iznek meg-ismérésére 's iteletire, és az ételeknek meg-valógatására.

A' tudó micsoda tag, és hol fekszik az Emberben?

Az tudó egy véres, taplós, könnyű és lyukkas tag, vörhenyeges színű, az óldal hárttyácskával bé-van borétva, alkalmasint és jobbára négy szárnyu, vagy 4. *lobusokra* külömbözteztett, ő benne a' gége, és a' *Pulsus* vérrel telles ér el-olztatik; az ő lakása van a' mellnek felső résziben két felől, és az ő szárnyai vagy *lobusainak* csak nem az egész szivet bé-takarja vagy bé-borétva.

Micsoda haszna vagyon a' tudónek?

Először a' bé-szivatott lehelettel vagy vérrel meg-hivesíti 's frífti a' szivet 2. az szólnak leheletnek meitere 3. el-kezt...

Melben levő *pblegmát* az ki-vetésre. 4. ké-
szíti az éitető lelkeket, mellyek azután a'
Szivben tökéletesebben vagy egészen meg-
készülnek.

Micsoda tulajdonsága vagyon a' *Pleu-
ra*, vagy az Oldal körül lévő hártyácská-
nak és az *Mediastinum*nak?

Az *Pleura* egy vékony's kőző erecskékből
álló hártyácska, mellynek eredete az *Pericar-
dium*tul vagyon, és más hártyához hasonló,
mellyel mindenek, az mellyek az Mellnek
űréségiben foglaltatnak, bé-takartatnak:
füg pedig az Mellnek belső űres részén, és bé-
borctya alul az közép hártyát. A' *Media-
stinum* pedig két hártyából áll, mellyek köz-
zül egyik belől málik kívül vagyon, és kere-
sztül mégyen. Ezeknél az *Pulsus* és az vér-
erek az éllesztő inakkal alá futnak, és min-
den oldalak között sétálnak. Azon helyen
gyakorta ered az oldalban-való fzegezés-is.
Ezen kettős hártya külömbözteti-el, az mel-
let az tüdőtul két-felül, ezért az-az hely
*Mediastinum*nak hivattatik, és kiváltképpen
haszna az, hogy az éitető lelkeket két kama-
rában külömbözteti a' végre, ha egy felül
az oldal között az ember meg-sértettnék, a'
málik épen maradna, és az által az Ember-
nek élete meg-tartattnék.

Micsoda tulajdonsága vagyon az Gyomor torkának, és az Gyomornak?

Az Gyomornak torka bőrdős és inas, genér-zékenséges, és két hártyatskával vagyon bé-takarva, mellyek között a' belső leg-erősebb; a' külső pedig által-járó ágocskákbul-való, alkalmas tágos és plántálja magát bal felül az hát-gerétze felé, és az Gyomornak felső portájára. A' Gyomor pedig három inas hár-tyából álló-gömbölyű és hosszú, az ő szál-lása, a' *Diaphragma* és lép között az Májnak hajlásában, és az bélen vagyon, melly által ezek az tagok meg-melegétetnek, és meg-erősítetnek; az ő tisztí az, hogy az ételt és az italt, egy fehér tej forma *materiávi* vagy *Chilussa* változtattja, mert az a' testnek kö-zönséges kamarája vagy konyhája; végre a' Gyomor fordul jobb-felé az Májnak meg-hajlott része alá, és sokkal szűkjobb mind az Gyomor felső torka, göm' ölyű ágocs-kákkal bé-van rakva, hogy korán vagy emész-tetlen által ne mehesse az eledelek.

Micsoda tulajdonsági vagynak az bléeknek?

Az bélek hosszú, részek gömbölyű, üres élesztő, inasos, és az gyomorhoz hasonló, vagyon két tulajdon hártyácskájok, és az har-

madik az *Peritonæum* tul kölcscsen adatott. Ezek a' bélek 6. nevre külömböztettnek el, és 3. vastag, 3. vékonyakra osztattnak, mellyek közzül az első a' gyomor mellett vagyon, és az ő 12. ujnyi hoszfsza miatt *Duodenum*nak hivattatik.

2. Pedig az vékony bél, melly *Jejunum*nak hivattatik, annak vagyon ennyi hány görbe fordulása, és leg-közellebb vagyon az májhoz; az epének egynehány járái szolgálnak belé, hogy az ki-üreítésre szüntelenul kinfizerétsék azt.

3. Az görbe-bél, melly *Ileum*nak hivattatik, fordul az köldök alatt, az *Os sacrum*ig és a' farig a' h' slyag alá t, és az kis hasnak két részire terjeszke. Vn' hmit viszfsza jó a' májig; ebben a' b' ben ered a' meg-rekedés, a' melly gyakorta fájdalmakat szerez, és bél fájsáknak neveztetik; annak hoszfsza 6. vagy 7. réf.

4. A' vak-bél, *Cæcum* hivattatik, mely jobbfelől az Májnak, és Vesének alatta vagyon; magához gyűjti ez az tisztátalanságot, avagy *excrementumokat*, és abban teremnek az geleszták.

5. *Colon*-bélnek hivattatik, és annak hoszfsza két réf, sok görbéi vannak, és elborittya s'-melegiti az gyomort, és a' Májat. Ebben veszi a' ganéjlat az ő szinit és formáját, az Kólika-is ebben ered.

6. Az

6 Az öreg harka, melly *Rectum*nak hivatik, mégyen az al-feléig, és az *Os sacrum* felső része előtt a' hátnak bal greczihez vagy ragasztva; ez szolgálta az ganéjlatot, az alfélnek lyukjához. Minden béleknek az ő tisztí pedig közönségesen ez, hogy az felső három szük-bélek az gyomor-nak emésztését, az öreg erek által a' Májban szolgálta. Az három alsó bélek pedig az *Excrementum*mokat az jó emésztettül el-külömböztetésék, és alkalmas ideig a' ki-adásra meg-tarcsák.

Micsoda tulajdonsági vagynak az has-potrohának és az fodor-bélnek?

Az fodor-bél, melly véfzen eredetet egy kettős hártýából, melly a' *Peritonæum*bul szármozik fok vèi és *pulsus* erecskéekkel, inakkal, és alkalmas kövérséggel, fok mirigyekkel vagy on szve egyenlètve, az fok apró erecskének támofztékjára. Az ő szállása az béleknek közepén vagy on, és az ő tisztí az; hogy az béleket edgyüt tartóztassa, hogy el-ne szelledjenek egy mástul, és az ő benne lakozó erecskéivel az nedveséget az gyomorbul, 's belekbül, az májban szolgálta.

Az Lép micsoda tag és hol fekszik az Emberben?

Az Lép egy taplós tag, lyukacsos, hogy az oda származandó fekete sűrű és megégett vért magához szija, 's azon föllul vér, *Pulsus* és őszve-kötő erekkel-is őszve egyenlétetett, az *Peritonæum* hárttyával bé-vagyon takarva, hamu-szinű és holzizikás formu, egy kevesé görbe, belől üres; az ő szállása pedig vagyon az Gyomor és az rövid oldal csontok között, 's az középp ágyék hárttyához vagyon ragasztva.

Micsoda tisztja és haszna vagyon az Lépnek?

Tisztítja a' vért a' természet szerént-való *Melancholicus* nedveségtül, és annak *Pulsus* ereiben lévő erő által meg-higitya azt; élleszti azért azt az ő vékony részei által; de a' sűrű részeket az oda rendeltetett vér erei által az Gyomorban szolgáltattya; mellyeknek savanyós és eczetes izi 's magához szívó erejek által az Gyomrot erősíti, és ételre-való *apetitust* szerez nékie.

Mire-való az epe Holjag?

Arra-való, hogy az vért az epétül, és az vékony nedveségektül tisztítsa, és addig; nala tartsa, még egészen meg-nem telik ::

Azután egy cséve által az *Jejunumba* által bocsátja azt, és magát meg-izabadítja, és a' beleknek ereiket fel-ferkenti, és az csunya-ságnak ki-adására föl-gerjezti.

Micsodák az Vesék, és hol vannak?

Az Vesék kemények, hosszúak, verhe-nyeges színűek, és azoknak fél r-fze gömbölyű: ezek vannak ketten, és ket felül fekszenek az Ember vékonyában, edyik a' máj alatt, másik az lép alatt vagyon, az hát gerécséhez és oldal alsó csontjaihoz vannak ragasztva.

Minémű tisztí vagyon az Veséknek?

Az Veséknek ilyen tisztí vagyon, hogy az vizet és vért, melly az ki-szívató erekből az Vesékben ereztetik, magokhoz vegyék, az vizet a' vértől el-külömböztessék, vagy el-választák; és a' vért ugyan magoknak táplál-fokra tartásák, az el-választott vizet pedig alá járandó vizellet-járásokban bocsátásák.

Micsoda tulajdonsága vagyon az Vi-zellet tartó hólyagnak?

Illyen tulajdonsága vagyon, hogy az hó-lyag két inas és hufos hártýából álló, igen va-
stág gömbölyű és hosszúkás formu. Annak vé-ge vagyon az hólyag torkán, melly egy-fél
ujnyi hosszú, szűk és hufos, mellette va-
gyon két mirigyecske, mellyek *parastákusok*

neveztetnek; az hóljag torkā pedig vagyō egy *Musculus*, *Sphincter*nek neveztetik; melly az hóljagot bé-rekezte, hogy ez vizellet az ember akaratya-ellen elnemehessen: a' hólyagnak tisztí pedig az, hogy az vizelletet magában szija, és egy ideig magánál tartia, és ilendő időkor kibocsássa.

Micsoda az *Peritonæum*, és mit használ?

Ez egy vékony és erős hártya, melly az vékony bőrös szorító erek ágocskáiból, *Pulsus* és vér erek ágocskáiból őszve egyēlített, és az ő lakása a' természet szerént-való tagok körül vagyon, és azokkal őszve kōti magát azon hártyácskával, az mellyet nekik ofztogat; arra vagyon pedig rendeltetve, hogy minden tagot az kis hasban meg-ruházzon, és az ganéilatnak ki-menésére szolgáljon, és az természet szerént-való tagokat az ő helyekben meg-tarcsa.

Micsoda az *Epigastrium*, vagy bél-Virág avagy-is lantorna, és mit használ?

Az bél-Virágnak, melly minden béleket az ő szélelségével bé-burit, egyenlētetett *substātia*ja *Pulsus* és vér erekből vagyon, s jobb része a'nak kōverségből áll, az *Peritonæum* hártyával bé-van borétva: az ő tisztí ez, hogy az béleket meg-

meg-melegécse, nedvesítse, és az megeméztésnek gyarapítására szolgáljon, hasonlóképpen a' Gyomrot, és mellette lévő tagokat, azoknak eteleknék fogyatkozásában az ő természet ízerént-való melegségiben meg-tarcsa, és egy ideig táplálja.

Az Mag-tartó edényeknek, hóljagocskáknak 's hártýácskáiknak, micsoda tulajdonságik vagynak?

Az Mag-tartó edények (mellyek 6-an vagynak) 's kiváltképpen azok közzul 4. az magot el-készítik, melly, ketteinek eredete vagyon az úres érbül, és a' bal szívató erekbül, melly két ér-is neveztetik mag-vér ereknék: Mátik ketteinek eredete az öreg *Pulsus* ér és ki-szívató erekbül vagyon, azok mag-*Pulsus* ereknék neveztettnék. Ezek az negy edények az alá szállásban egyesülnek ószve az mag-tartó edények felé, ugy hogy az mag-vér-ér, és a' mag-*Pulsus*-ér meg-egyesülvén az mag-tartó hóljagocskákba bé-izármoznak, a' hol a' mag igazán készítetik; az utólsó két edények szármoznak az 4. elsőkbül, erőssék és föl-szolgálnak eppen a' *Parastá* kig, és az el-készített magot az mag-tartó edénybül a' *Parastá* kba szolgálattatják. Az mag-tartó hóljagocskák

pedig ketten vagynak, mellyek vér, *pulsus* és kötő ereket, 's az magok tulajdon hufokkal özve egyenlétettnek, és a' veséknek közönséges hártájával, és az őñön magok három hártáikkal bé-borétattnak, mirigyések, fejer színuek, gömböluek, hoszfzacskák, hideg és nedves *Complexióuk*: Az ő tiltják ez, hogy az magot izulik, és az testnek minden tagjait Férfiui erővel meg-erősítik.

Az Férfiu tagjának micsoda tulajdonsága vagyon?

Az Férfiunak tagja két merő erekből áll, mellyek az szemérem csontoknak eleibul erednek, özve egyenlétetik pedig két *pulsus* erekbul, kevés vér erekbul, éllesztő inakbul, négy *Musculusok*bul, és az csévébül, melly által a' vizellet ki-bocsátatik. All egy hufos bőröcskébul, és az külső bőrel bé-borítatott; az ő Fejének el-kezdése ott vagyon, a' hol az két merő érnek vége szakad. Hideg és száraz *Complexióu*; az ő tilti ez, hogy az magot az Aízfzonynak méhében bé-vigye, és az Embri nemzet így meg-tartassék.

A' Férfiu tagnak csak egy csévéje vagyon-é?

Igenis csak egy: melly által a' vizellet és az mag ki-eresztetik avagy ki-bocsátatik.

Az

Az Afzszony Méhének micsodás tulajdonsága vagyon?

Az Afzszonyok Méhe bőrös *substantia*, vér és *pulsus* erecskekből, inakból 's három hártycskából őszve vagyon állitva; igen vastag és az vizellet hóljaghoz hasonló; az ő torka hasonlóképpen testes, belől nyólcz ujnyi hozfizu, gömbölü, ránczokkal telles; Annaknak tilztye, az Ferfiui és Afzszonyi magot magához szijnyi, és azt az természet szerezvő időig megtartani, táplálni, 's megőrizni, és továbbá hogy az Afzszonyi hószámot hozzája vegye, és illendő időkor megént ki-bocsássa.

Az Ember köldökének micsoda tulajdonsága vagyon, és mit használ?

Az köldök az Ember testinek közepén helyeztetett, és mind egy határja a' következő 4. edényeknek; ugymint egy vérérből, és két *pulsus* erekből őszve egyenlített köldök övnek, melly három edény által az Anya méhben lévő gyermek tápláltatik 's tartatik; és a' negyedik viz edények, melly *Uterachus* neveztetik, melly az hóljag fenekiből ered, melly által a' vizellet a' testben lévő magzattal ki-bocsátatik az születésig, és *Alantoides* nevű hártya között tartatik. Ha hogy

a' magzat e' világra születtetik, tehát azok az negy edények az ő tiszteltül meg - fosztattnak, és a' testnek más épületire osztattnak.

Micsoda minden belső tagoknak

Naturájok, és Complexiójok vagy tulajdonságok?

Az belső tagoknak, mellyeknek hufos *substantiájok* vagyon, azoknak természetjek meleg és nedves; melly tagok pedig bőrsős, és más *substantiákbul-valók*, azoknak természetjek hideg és száraz.

Hány Tagok vagynak, mellyek az Emberen fűgnek?

Azok 4. vagynak; ugymint az két karok, mellyek a' vállakon fűgnek, és az két lab, melly a' csipőkhez köttenek.

Valljon mellyek a' négy leg-nemesfebb tagok az Ember testiben?

Ezek az következők: ugymint az agyvelő, Sziv, Máj, és a' holjag, azokhoz lehetne még számlálni ezeket-is, ugymint a' gégét, torok - csevét, tūdöt, epét, közép hártját, és az öreg hurkát, vesét, az Alfizsionnak méhét, és az mag-tartó holyagocskákat, mivel ezeknek az említett tagoknak meg - lébesítése jobb részént halálos szokott lenni.

Végo az Első Résznek, melly 177. Kérdésekből áll.

A' 12. Egi Jegyek minémű tagokat birnak az Ember testiben?

A' *Kor* birja az Embernek Fejit; a' *Bika* annak Nyakát, és arczulatyát; a' *Kettős* a' vállát, karját, és kezeit; a' *Rák* a' Mellét Máját, és Tudeit: az *Oroszlány* a' Szivit és hátát; a' *Szűz* a' hasát és béleit; a' *Mérték* a' hasnak alsó részeit és ágyékot; a' *Scorpio* a' szemérmes testet Vesét és a' hóljagot, a' *Nyilas* a' far-csontot és Inakat; *Bak* a' térde;t; *Viz-öntő* a' szár-csontjait és láb-ikráját; a' *Halak* a' lába-fejet és lába-ujáit.

Ezen Jelek között mellyek jók és gonofzizak?

Az *Kor*, *Mérték*, *Nyilas*, és *Viz-öntő*, jó Jelek: *Rák*, *Szűz*, *Scorpio*, *Halak*, közép szeruek: *Bika*, *Kettős*, *Oroszlány*, *Bak*, gonofszak.

Micsoda természettel birnak az Fgnek 12. Jegyei?

A' *Bika*, *Bak*, *Szűz*, föld természetűek, hidegek és szárazok; az *Rák*, *Scorpio*, *Halak*, vizellek, hideg és nedvellek; *Kor*, *Oroszlány*, *Nyilas*, tűzellek, melegek és szárazok; a' *Kettős*, *Mérték*, *Viz-öntő*, szélelek, melegek és nedvellek.

Miért

Miért neveztettnék ezek az 12. Égbéli Jegyek, jó, közép-szerű és gonosz-szaknak?

Az ő egyenetlen *qualitási*, vagy tulajdonságiért, mellyek az ő munkálkodásokból kitézenek.

Miként kölietik a' Sebeket a' 12. Égbéli Jegyek Hólnapok, hasonlóképpen az hét *Planetáknak* és a' Holdnak négy fertályának részei szerént itélni?

Az ő változandó *qualitásoknak* munkájokból, így kell meg-itélni. Mivel minden tagoknak az ő meg-sebesétéli vezedelmeifebbek, mikor azon időben esnek, midőn az nap vagy Hóld járásában vagyon. Hasonló tulajdonságai vagynak az hét *Planétáknak* az ő *reónálándó* erei és óráiban. Hasonlóképpen az Hóldnak minden fertályi az Sebeknek's sebeseknek, az údó változása miát, roszak.

Mellyek az 7. *Planéták*?

Az 7. *Planéták* így következnek: *Saturnus*, *Jupiter*, *Mars*, *Nap*, *Venus*, *Mercurius*, *Hóld*.

Micsoda természettel birnak ezek

az 7. *Planéták*?

Saturnus hideg és száraz, *Jupiter* hideg és nedves, *Mars* heves és száraz, *Nap* heves

ves és száraz, *Venus* hideg és nedves, *Mercurius* álhatalan, majd száraz, majd nedves, *Hóld* hideg és nedves.

Micsodás tagokat birnak ezen 7.

Plánéták az Ember testiben?

Saturnus birja az lépet, *Jupiter* a májt, *Mars* az epét, a *Nap* a szívet, *Venus*, a vesét, holjagot, és a szülés tagjait, *Mercurius* a gyomrot és tüdőt, az *Hóld* az agyvelőt.

Mit mivelnek ezen 7. *Plánéták* az

Emberben?

Először az Embernek születése oráján *influentiaik* vagy befolyások által egyre vagy másra alkalmaztattyák az Embert; azután *regnálnak* az ő testiben egész életinek végéig: Az első öt évtendőben *regnál* az emberen, a *Hóld*, azután vireli neki gondját, az *Mercurius* 10. évtendeig, azután követi az *Venus*, melly ő neki udvarol, azután jön az *Nap*, melly erőssé és tökéletessé teszi, ez után az *Mars* haragosá, és mérgeessé teszi azt, következik az *Jupiter* a ki mindenre alkalmaztossá teszi. Utólszor *Saturnus*nak olyan hatalma vagyon, hogy öregségiben az Embert a' firban tisztítja.

Hany *Elementom* vagyon és minek nevezettnek?

Négy *Elementomok* vagynak és nevezettnek: tűz, levegő ég, víz, és földnek.

Az *Elementomok*nak micsoda tulajdonsági vagynak?

Az tűz meleg és száraz; a' levegő ég meleg és nedves; a' víz hideg és nedves; a' föld hideg és száraz.

Az Emberben mit mivelnek az *Elementomok*?

Tartják születésitől fogva ötet a' természet szerént-való életben.

Elhet-é az Ember az 4. *Elementomok* nélkül?

Semmiképpen nem, mert azok nélkül nem tarthatja magát.

Miként *regnálnak* az 4. *Elementomok* éjjel és nappal?

Az ó őszve egyenlitések által az napot így *regnálják*: ugy mint, regveltől fogva délig *regnál* az tűz; déltől fogva estvélig *regnál* a' levegő ég; estvétől fogva éj-félig *regnál* az víz; éj-feltől fogva nap keletig vagy regvelig *regnál* az föld.

Micsoda tulajdonsági vannak az emberben lévő nedveségeknek?

Illyen tulajdonsági vannak, hogy általok az elmének *affectus*sai meg-inditattnak, Az *Cholera* heves, és száraz, mely okoz hamar haragot, *Melancholia* hideg, és száraz, és fokára mozdítatik meg. *Phlegma* hideg, és nedves, rest és tunya, és nem igen derek *affectus*okat okoz. *Sanguis* meleg és nedves örvendezettető bátor, és nem félelmes.

Miként *Regnálnak* az négy *Elementumok*nak nedveségei az emberben?

Flószór meg-indittják a' mint említettük az emberben az *affectus*okat; másodszor megváltoztattják az ember testinek külső-képit, harmadszor, okoznak az emberben sok-féle eseteket, és betegségeket.

A' Hó'd négy fertályainak, a' *Solstitium*nak, és az *Aequinoctium*nak minémű *qualitási* vannak?

Az Hó'dnak fertályjai, nem csak az üdőnek változását, hanem az betegekre, és febefekre-is gyakorta nagy eseteket hoznak magokkal, a' honnét az *Dies Critici*-is az ő kezdeteket vészik. Az *Solstitiumok*, mellyek istenűként kéltez, ugvmint Nyárban, és Télben esnek, hozzák magokkal az Napnak hofz-

horizontaságát és rövidségét, így szintén az éjzánaknak; az *Aequinoctium* pedig, melly hasonlóképpen Esztendőnként kétfézer ugyanint Tavasz, és Őszkor adgya elől magát. Szerzi a Napnak és Ejelnek egyenlőséget, az időnek változtatását az Esztendőben, és az Emberben lévő nedvességnek változását szerzik.

Az négy Szeleknek micsodás természetjek vagyon?

Az Nap-keleti szél, melly Nap-keletről ered, meleg száraz, és tiszta; második Szél, melly délről fúj, meleg és nedves, az Embernek egészségtelen és káros. Harmadik Nap nyugotrul-való, hideg 's nedves, az ifuságot erőtíti, az öreg Embert pedig *fluxus* és huruttal károsítja. Negyedik melly éjszakra fúj, hideg száraz, és keményíti az Ember testit őlvve szoritya az belső melegséget, egészséges, azonban elűzi az rossz *aere*, és segéti az Ember emésztetit.

*Vége az második Résznek, melly 21,
Kérdésből áll.*

✠ X o X ✠

HARMADIK RÉSZ.

Szól az Daganatokról.

Micsodák az Daganatok?

Ezek ollan esetek, mellyek a' természetnek ellene vagynak, holott az Embernek testin külömb - külömb - fele helyeken mintegy őszve gyúl a' rossz vér, avagy egyéb nedvesség, az melly tagban pedig őszve gyúl mintegy föl-fuvallás láczatik, és ezeket közönségesen dagadásnak szoktuk nevezni.

Az Dágadások honnand vészik az ő eredeteket?

Ezek vészik az ő eredeteket három-féle betegségekből: Ugymint az 1. A' mértékletlen *Complexió*bul. 2. Az idetlen rossz *Conformatió*bul. 3. Melly a' természet szerént őszve vagyon ragalztva, annak el-szakadásából vagy egy mástul-való elválásából.

A' Dágadásoknak minémű okai vagynak?

Ezen következők: Ugymint a' nedvességeknek őszve folyása és azoknak őszve íziváfos gyűléséfe.

Hon

Honnét esmértetnek - meg?

Meg-esmértetnek azok az kelésekéből, melegsegből, meg-keményedésből, meglágyulásból, természet rendi kvul-való színrel, fájdalmaokról, meg-tárolásból, kiváltképpen midőn az fájdalmas rész tapogattatik.

Honnét esmértetik - meg a' dagasztatoknak külömbisége?

Meg-esmértetik: 1. az ő nagyságából, 2. az ő materiájából, 3. fok-féle elletből, 4. az fájdalmas részeknek természetekről 5. az dagadásoknak valóságos okaiból.

Miképpen kell a' dagadásokat egymástul el-küloböztetni?

Az ő nedvesége miatt külömböztetnek azok el, ez következendő négy nemekre tudniillik: *Elsőször* az vörös és véres dagasztatba, mellyhez tartozandók a' *Chymus Phlegmon*, *Furunculus* avagy *Sz. Antal* mize, *Carbunculus*, izem dagadási és *Angina*.

Másodször: A' csusz és epe ki-öntéliből származókra, ide tartoznak a' farkas hús, kóróm méreg vagy féreg.

Harmadször: Az nedvefekre, mellyekhez tartoznak *Atheromata*, *Seratoma*, *Melicerides*, *Testudo*, *Ganolin*, *Tályák*, golyvák,

vizi- betegség, és szelektől származó dagadások.

Negyedszer: Az kemény *Melancolica* dagadásokba, mellyekhez tartoznak a' *Rák*, és *Bélpoklofság*, *szömötsén*, *tyuk-szem*, *Thymus*, *Varix morphea alba & nigra*.

Miképpen kell közönségeffen a' dagadásokat *curalni*?

Közönségeffen azok ezen három mód ízerént orvóoltatnak. Tudni illik: *Előszór*. Hogy ha azok még új és frissek, és a' nedveség oda foly, akkor kivántatnak, meg-állató és visszfa hajtó orvófságok.

Másodszer: Hogy ha pedig a' dagadás az őszve folyo nedveséget már be-vette, tehát kőlletik azt jó *Dieta* által, szorgalmatos *purgatiók*, ér-vágások, dőrgölések es ferdők által a' testből ki-venni.

Harmadszer: Hogy ha a' nedveség már egy időtül fogva a' dagadott helyen meg-állapodott, tehát vagy ismét el-ozlattafsék vagy meg-éleltettefsék, és így a' ki-nyitás által ki-botsátafsék, és helyre gyógyittafsék, kiváltképpen pedig az dagadásoknak gyógyittásában vigyázni kellek. 1. Az dagadásnak *substanciáára*. 2. Abban lévő nedveségnek *mi-vóltára*, és 3. Az meg-dagadott: tagnak *temperamentumjára*. Micsó-

Micsoda a' *Pblegmone* avagy vörös
's véres dagadás?

Ez olly természet ellen-való dagadás,
melly az jó vérnek, fokaságából származik,
midőn az a' testnek más tagjában adja magát.

Honnét okoztatnak az illyetén da-
gadások?

Ezeknek eredetjeknek három-féle neve
vagyon. 1. Az el-esés, ki-fitzamodás, hertelen
ki-nyújtás, erős dolog, az bőrnek szüntel-
len-való vízketése, az tűznek avagy az nap-
nak melegsége avagy sütése. 2. Az vér erek-
ben lévő vérnek fokasága; és 3. dszor. a'
vérnek bővséges őszve gyűlése, midőn az,
egy tagban fölöttéb őszve gyűl.

Honnét esmértetik - meg a' *Pble-
gmone* avagy a' véres daganat?

Ez illyeten daganat meg-esmértetik az
testnek fel-fuvatt vóltából, annak meg-tágu-
lásából, az helynek keményedéséből, hideg
és forró fájdalmokból, a' *Pulsus*nak rendet-
len járásából, vörösségből, és más félekből.

Honnét származik az illyetén daga-
natban a' *Pulsus*nak fájdalma?

Származik, belül, az vérnek melegségé-
től, kívül pedig az tagban lévő daganatból,
melly az *pulsus*nak mozgását akadályoztattja,

innéd-is ez illeten fájdalmas verese a' *pulsus*nak *dolor pulsatilis* neveztetik.

Mikép kelletik egy vörös dagadást, *suppuratio* vagy evesülés nélkül *curálni*?

Véghez vitettetik ez három következő módon. 1. Egy jó *Dieta* által. 2. Az özve folyásnak eltávolztatása által, az feletteváló nedvességnek kiurelitese avagy más helybenvaló igazítása által, melly *purgatiók*, ér vagás, kopólózás, és erős kotések által vitette is véghez. 3. Hivesített, özve szorított és fájdalan enyhített külső orvosságok által, mellyekkel ha eleinten azontul él az ember, az befolyó nedvességeknek uttját el-rekeszti.

Mikép kelletik egy illetén dagadást, ha *abscessus*sá vagy kelevényé válik, *curálni*?

Szükség itt, hogy az kelevény lágyított orvosságok által megéleltessék, azután hogy ha magátul meg-nem fakadna, fel-fakatsassék 's így mivel jobbára alkalmas tisztátalan *materia* találtatik benne, melly sokszor vastag és nyulós, és a' meg-romlott és rothtott hushoz igen hasonló, mind ezek-től a' kelevény meg-tisztittassék és szárazított orvosságok által ismét meg-gyógyittassék.

Micsoda a' Csúsz avagy Rothlauff?

Ez egy természet ellen-való daganat, melly az epe formu nedvelségektől származik, és nagy héséggel az bőrben és húsban forr és az igen gyöngé 's kényes vér miatt feltébb fájdalmas.

Hány-féle a' Csúsz Rothlauff?

Az belső nedvelségeknek öszve egyeltéste által három félévé válik; külső képpen pedig két-féle nemei vagynak: úgy mint az közönséges és seb nélkül-való csúsz, és az meg-nyilt avagy sebes csúsz.

Mellve az Csúsznak az ő Jelei?

Ezek: veres színű és sárgává változik, de ismét hamar vízfzátér az előbenyi színére; az meg-nyomás által tángul, de ismét vízfzátér, és az ő vízfzátérésevel héséget és fájdalmat szerez az *Pulsus*-ban.

Miképpen kell az Csúszt vagy Rothlaufft curálni?

Az ő meg-gyógyítására kívántatik. 4. dolog: 1. Egy igen jó *Dieta*. 2. Az purgálás által-való ki-tisztulás, és ha az dagadás vérrel bőves, azt ér vágással és izzadás által kell fogyasztani. 3. Kivől hivesítő és nedvesítő orvosságokkal kell enyhíteni, 4. A'

Csúszból következhető több nyavalyáknak, az ő el-távoztatásáról szorgalmatoskodni.

Az Fejen és Ortzán-való Csúszt miképpen kell *curálni*?

Mivel az Fejen-való Csúsz jobbára vérrel vagyon őszve egyeledve, az melly magában nagy fájdalmat és héséget szerez, azért szükséges a' kéz Fejen vagy karon eret vágni; ezen gyulladást, vagy dagadást pedig ezen alól irt *specierekkel* köll kenni.

℞. Unyw. Rosatum Mell. ꝯ III. Succum Plantaginis, Semp. Vivi. aa. ꝯ I. Camphor ꝯ Ꝣ. Acet. q. s. misce. Azontúl az héség és fájdalmok el-távoznak.

Csonton és Lábon-lévő Csúszt miként kell *curálni*?

Először kell tartani egy jó *Dietát*, hogy bort ne igyék, a' beteg; azután, ha az test vérrel bőves, jól ki-kell *purgálni* és eret kell rajta vágni, hogy az által ki-tisztallon az bő vérből; kívül pedig az meg-dagadott, és tűzesült részt ezen *umslogal* kell kötni.

℞. Litharg, Cerussa, alumen, Vitriol, Oliban Myrba, &c. q. s. Etzetben és béka nyálvizben őszve köll *temporálni*. Avagy-is *Empl. de Sper. Ranar. mal* élni.

Micsoda az Farkas-Dagadás?

Ez az Dagadás őszve kevert vékony nedveség és az epének az ő nedveségéből származik, mikor az bőrnek külső részire ér, nagyon ki-terjeszti magát.

Hány-félék a' Farkas-Dagadások?

Ezek három-félék: Elsőször *Herpes simplex*, mellyek közép szerű és nem lyuru nedveségekből erednek. Másodszor *Miliaris*, mellyek mint egy kelés forma pórfegések az bőrben vannak, és ezek erednek az vizes-epe-nedveségtől. Harmadszor *Excedens*, ez meg-emészti az maga körül-lévő testet, és származik *Melancholicus* nedveségnek őszve egyenlített *materiájából*.

NB. Ez az harmadik leg-gonoszabb; mert nem csak az bőrt, hanem az egész testet és *Musculasokat* el-futya.

M képpen kell ezen három-féle Farkas-Dagadást *curálni*?

Ezekhez kivantatik 1.) ezen Dagadást meg-előző jó *Dieta*. 2.) Egy ki-tisztítás az vizellet és emésztet által. 3.) Külső orvosságok, mellyek az Dagadást oszlatják, és az sebet ki-száritják; szolgál az első dagadásra ezen következő *Ungu*.

R. Cerussæ, nihil præpar. āā § 1. *Ol. Resarum Axung. Caponis. āā* § 11. *Cort. mus. pineæ*
 † 5 † 5

astar: & lotar: ꝛ ß. misce cum suff: quant: Ceræ. F. Ungv. vel Ceratum. Az málik kőlés forma persegésekre-való orvosság.

Rz. Gallarum, corticum malicorii. Florum Balaustiorum, Boli: armeni. āā ꝛ 1. Acetum acerrimum. ꝛ 1. Aqu: Rosarum. ꝛ III. Axung: Anseris, Ol: Myrtylorum, āā ꝛ 1. ß. Therebint: claræ ꝛ 1. misce. Es ha ezek még gyengék vólnának tegy hozzá Ungv: Emulatum cum Mercurio. Az harmadik nem, Herpedem excedente a' mi illeti; ezt, ez az ó rosz erköltse miat ritkán gyógyittathatik - meg, mert az erős Orvosságoktól annál roszabbul lesz, mivel Rák természettel bir.

Micsoda az *Oedema* avagy vizes Daganás?

Ez lágý és fájdalom nélkül-való Daganat, melly az vizes nedveségből ered.

Honnan erednek ezen Daganatok?

Erednek az vizes vagy ízeles nedveségből melly egyik vagy másik tagban adja magát, vagy azon tagnak alétsága miatt lassan lassan oda gyúl és meg-fokasúl.

Honnét esmértek-meg az *Oedema*?

Az bórónek meg-változhatatlan színiből az melly az tapogatas által meg-tetzik, hogy lágý és fájdalom nélkül vagyon, meleg és hideg,

deg, és ha az Ember ujaival erőssen meg-ízo-
ritatik, az ujak helyei egy ideig ben maradnak,
az mozdulhatatlan nedveség miatt, a' melly
bennük vagyon.

Hány képpen szoktanak ezen Daga-
dások el-múlni?

Három-féle keppen szoktanak el-múlni.
1. Egy *resolutio*, vagy el-olzlás által. 2. Egy
olzve folyása vagy keményítése által az *Ma-
terianak*. 3. Az el-hulás vagy göbödés
által, melly ritkán esik-meg az kevés meleg-
ség miatt, melly az Daganatban vagyon.

Miként *curaltatnak*-meg az *Oedemák*?

Mivel ezen daganatok vízi betegségből,
vagy ízáraz betegségből származnak. 1.
Azért kívántatik az ő gyógyításokhoz egy jó
Diet. 2. Belső orvosságok, mellyek az
gyomrot meg-erősítik és az *Materiát* véko-
nyítják, olzlatják és meg-nyitják. 3. Mel-
lyek tovább az meg-gyökerefedett *Materiát*
ki-vegyék. 4. Külső orvosságok, mellyek
az *Materiát*, vagy fulladozó nedveséget meg-
olzlásák, és az természet szerint-való me-
legséget, azon tagban ismét vízfűza hoz-
zák, és azon melegség által az tag meg erő-
sítésék.

Micsoda az szeles fel-fuvaltt vékony vizes daganat?

Ollyan daganat, melly az szelektől az bőr alatt ered, vagy az belső tagokban, mellyek az Fej-kaponyáját és csontjait környül vészik, és ott rekednek.

Micsoda külömbség vagyon ezen daganat és *Oedema* között?

Ezen külömbség vagyon: hogyha ezen daganatot az Ember ujjával meg-nyomja, tehát benne nem marad annak helye mint az *Oedemánál*, hanem az nyomás után mingyárt helyre áll.

Honnand erednek az fel-fuvaltt daganatok?

Az természet ízerént-való melegségnek alétságából és az nyálbul, mellybul az szelek könnyen eredhetnek, holott ereivel ellenek nem állhat, azért onand erednek.

Micsoda az *Atheroma* vagy fejer genétséggel tellyes daganat?

Ez vizes nedveség, és mikor meg-gyül, szerez egy vékony hárryátskát, mellyben az *materia* (melly fejer és ollyan sűrű mind a' pép) mint egy 'satskóban el-rejtve vagyon, de a' bőrt meg-nem szinteleníti, 's az

ő hidegsége miatt nem igen nagy fájdalmokat ízerez.

Miként kell az *Atheromat* curálni?

Ezen daganatot kiváltképpen az megnyitás és az *materiának* ki-vevése, és a' környül-való hártjának ki-vevése által lehet *curálni*, ha pedig az húsban méllyen fekszik és az erek vagy inakhoz van ragadva, jól reá kell vigyázni, hogy meg-ne sértődjék, vagy veszedelem abból ne származzon.

Micsoda a' *Steatoma* vagy testen-való dagadás, mellyben fadgyu-szinű nedvesség vagyon?

Ez a' daganat egyenlő az *atheromával*, csak hogy az ő *materiája* a' fadgyuhoz hasonló, és az tapogatásban keményebb, 's nem lehet az ujjakkal könnyen bé-nyomni, és arról esmertetik-meg, hogyha meg-ízorittatik, annak vermetskéje, nem mindgyárt adgyu-fel magát.

Miként kell a' *Steatomat* curálni?

Az megnyitással és az *materiának* hártjának edgyütt-való kivevésével, azután pedig mint az *Atheromat* és egyéb sebet bé-kell azt gyógyítani,

Micsoda a' *Meliceris* vagy embernek térdin könyökön lévő kelevény, melly rakva méz színű *Materiával*?

Ollyan mind az két első méz-nevezett dagadások, csak hogy az ő *materiája* lágyobb és ízinessebb; szelessebb 's nagyobbak tetzik, az ő sűrűsége és színe az mézhez hasonló, és olyan formán mint az előbbenyiek fekszik az ő hártyátskájában.

Miként kell a' *Melicerist cura'ni*.

Ezen dagadást mint a' fölül meg-irrtakat, az ki vágás által kell *cura'ni*.

Micsoda az *Ganglion* vagy meg-keményült dagadás az tagokban?

Ez az dagadás jobbára a' kezeken és lábok bokáin találkozik, és a' bőr alatt vagyon. Honnan ered a' *Ganglion* vagy meg-keményült dagadás?

Jobbára ered az ki-nyújtásból, hajlásból, szurásból, erős munkából, és több illyetén felékből, mivel ezek által az haj nevelők és inak meg-erőtlenülnek, és az nedveségeket, mellyek nékik táplálásul oda rendeltettek meg nem emészthetik, 's az ő *substantia*jokkal el-nem változtathatták; azért lesz en ebből egy sűrű és hideg nedveség, melly utólyára az haj nevelő ágots-

kák *substantiái* között meg-gyül, és ezen dagadást ízerzi.

Miként kell ezen kemény dagadást el-vezteni?

Ha ezen meg-keményült dagadás az haj nevelőt meg-nem előzte, az meg-nyitás által ilyen formán ki-vétetik; hogy az bőr egy borotvával az dagadásnak hartyájáig meg-nyittassék, és az hozzá-való szerfzám-mal meg-szabaditassék és ki-vétefsék, annak febe azután meg-gyógyitassék.

Micsoda dagadásokat az meg-nyitás által nem lehet ki-venni?

Ezek azok, mellyek az haj nevelővel és inakkal erőssen ószve ragadtak, ezeket az hozzá járandó esetek miatt nem kell meg-nyitni; hanem orvosságokkal kell el-vezteni. Ezen flastrom pedig igen hasznos, *Gumi amoniacum*, *Sagapen*: és *Sulphuris vivi*, &c. Mind ezeket flastrom módra kell meg-lágyítani és egy vékony ki-veretett ólomra vagy bágyogra kell kótni, és *Mercuriomot* hegyiben kenni, azután reája kótni, melly meg-emészti és meg-száraztja azt.

Micsoda az *Scrophulæ*, *strumæ*, vagy Golyva daganat?

Azok vizes dagadások, mellyek az testnek

mirigyos helyein vagynak, kiváltképpen az nyaknak mirigyetskéin nyólnak és az magok hártvátskájokkal körűl vétetnek valamint az *atheromák*, hideg, sűrű, nyulós, 's rész szerint *Melancholiai* vizes nedvességűl szármoznak őszve.

Micsodás kőlembőség vagy on a' *Scrophulák*, vagy egyéb mirigyos dagadások közört?

Ezek az kőlembőségek vagynak közörtők 1. Taláztatnak fok egy máshoz ragadott *scrophulák*, mellyek méllyen bé-gyökereznek, és az közel-való inakhoz mozdúlhatatlan képpen ragadnak; ellenben az mirigyos dagadások kevesebb számu és jobbára megmozdulhatók. 2. Az mirigyos dagadások kevés fájdalommal vagynak; az *scrophulák* ellenben gyakorta nagy fájdalmokat szereznek; kiváltképpen mikor az ő rohdadások által meg-terhesűlnak, *Rák* forma dagadásokhoz hasonlók lésznek, és sem *instrumentumokkal*, sem orvosságokkal nem gyógyittathatnak-meg.

Az *Scrophulák* hogyan *curáltatnak-meg*?

Azoknak gyógyítása három részbűl áll.

1. Mikor még új, tehát azt *Ceratum Oesypii*.
- Empl.:*

Empl: magnum de mucil: és Oleum Liliorum alborum által kell el-ol'ztatni: ha pedig el-nem ol'zoltathatnék, tehát, 2. *Emollientia* és *Maturantia* *cataplaszmákkal* egyelits pul: *Rad. althea, Lil: alborum, axung anserin: anatis.* Az el-választva és el-kélti azokat; azután felnyittassanak, és mint egyéb dagadások meggyógyitassanak. 3. Ha pedig az *Scrophula* az nyakon eredett, és méllyen az inakban bérem gyökerezett, vagy erősen hozzájok nem ragadott, tehát kőnnyen-kézi *cura*lás által, és az bőrnek meg-nyitása által ki-vitefsék, és ismént bé-gyógyitassák.

Az *Scirrbus* vagy meg-keményült *Melancholica* dagadás micsoda?

Az igaz *Scirrbus* egy kemény, és érzékeny-ség 's csak nem fájdalom nélkülváló dagadás, melly az fekete sűrű nyálos *Melancholicus* nedvességből ered, és némellykor az arany-érnek és az Afzszony hó száma meg-rekedéséből, vagy Májnak lépnek meg-rekedésétől származik.

Az *Scirrbus* daganatok hány-félek?

Négy részre ol'ztatnak azok-el: Első kettei az igaz *Scirrbusok*, mellyek egy ol'yatén *Melancholicus* nedvességekből erednek, a'mel-lyek egy igen nagy *resolnti*óból ol'zve nyólt-tenek

tenek. 3. Az Rakhhoz hasonló *Scirrhus*, melly az meg-gyult és meg-veszett nedvefségekből ered. 4. Az vér, epe, és vizes *Scirrhus*, melly az *Melancholicus*, és az többi három nedvefségek nemeiből öszve egyeledik, s azon egyeledésből ered.

Az *Scirrhust* vagy meg-keményült dagadásokat miként kell *curálni*.

Ezeknek az ő orvoslásokhoz három dolog kívántatik. 1. Egy igaz jó *Dieta*. 2. Az meg-nevezett *materia*knak ki-tisztítására szükséges az ér vágás, purgálás az arany-érnek és az Aizszony hó számának meg-indítása. 3. Külsőképpen pedig lágyító és oldató orvosságok, ugy mint:

R. Gummi Ammoniaci, Galbani, Bellerii, *Styracis liquidæ*: Empl: mag: de Mucilaginitibus, Ol: Lil: alb: Axung: anserin Cerat: Oesypi mesuæ, q. s. és vialzal flastrommá készitessék öszve, melly flastrom lágyító és oldató.

Micsoda az *Cancer* vagy Rák, és micsodás daganat?

Ez igen iszonyu és fájdalmas dagadás, melly az meg-veszett és meg-égett *Melancholicus* nedvefségből ered, és azon nedvefségből adgya-ki magát.

Az Ráknak az ő daganatyát honét ismérni-meg?

Innét: ízzer kemény, darabos, egyenetlen, gömbölő, meg-mozdíthatatlan, fekete vagy hamu-szinű, az ő fekete nedvesége miatt, 's annak az ő erei kőrös-kőrül ízönyű csunya-sággal teli vagynak, ha hogy pedig az dagadás meg-evesült és meg-nyilt, tehát abból vékony 's bűdös *materia* jön-ki, melly némellykor vérel és fekete nedveséggel össze egyelitetett, melly az ember ajakat megkeményíti, meg-szárazítja, temérdeketi, felpuffasztja és csomósítja, 's annak színét elváltoztatja, és u álatosá téfzi.

Hány-féle a' Rák?

Két-féle, egyik el-rőjtve és nem nyilván-való; a' másik dagadott és ki-fakadott formú.

Miért hivattatik ez az daganat Ráknak?

Hivattatik Ráknak az ő formájára nézve, melly (az fekete vérel meg-telleyesült erek, meg-feketült bőr, és az fogaknak inyiben lévő nedveség miatt) csak nem egy eleven Rákhoz hasonlú.

Az Rák honét okoztatik?

Először egy mertékletlen *dietétul*. 2. Az

Májnak rosz *dispositio*játúl, melly az jó vérnek szulése ellen vagyon. 3. Az lépnek gyógyosságátúl, és az rosz vérnek magához-való izivasátúl, 's annak meg-nem tisztításátúl. 4. Az arany érnek, és az Afzizony hó szama meg-rekedéséül.

Minémű helyeken szokott kiváltképpen az Ember testén eredni a' Rák?

Kiváltképpen szokott az Afzizonyoknak csöcsein meg-eredni, az Embernek ortzáján, száján, orrán, és az Afzizony rendnek méheben-is.

Micsodás fájdalmokat szerez a' Rák?

Először az daganatnak nintsen igen nagy fájdalma, de mihelyt nagyobbra terjed, és az vér erek meg-te'n-k, mindgyárt súlyósodnak az fájdalmok, és mikor azon sűrű vér meg-hevül, tovább szaporodnak az fájdalmak, héségel, szegezéssel, el-szenvedhetetlen képpen.

Micsodás külömbség vagyon az Afzizony csötsén lévő Rák, és azon lévő más dagadás között?

Ez az külömbség; mikor a' Rák az Afziz. mel-lén ered, meg-keményül, és szegezéTel-való fájdalmakat szerez napról napra, és nem lehet el-oszlatni vagy meg-lágyítani, sem éllelni, hanem

hanem inkább meg-mérgeſedik; ha hogy meg-nyittatik, belőle meg-vezett csunya nedvesség 's fekete vér nagy bűdőséggel foly, melly gyógyúlhatatlan. Ha pedig az Afzszornynak csetse másként meg-dagadott, tehát akkor a' dagadások nem olyan sérelmesek vagy fájdalmasak, azoknak az ő keménységét és hevségét lehet bizonyos orvosságokkal meg-enyhíteni, ha meg-nyúlnek-is, az megnyitás és jó fláitromok által meg-lehet gyógyítani.

Micsodás külömbſég vagyon az Rák és *Fistula* között?

Ezen külömbſég vagyon; az Rák temérdek, fel-hólagzó, fekete, kék-ajaku, bűdös, tisztátalan kemény mérges hullal ószve nyólt daganat; ellemben a' *Fistulának* felső likatskaja izuk, alól tágos.

Micsodás külömbſégek vagynak az Rák és más tisztátalan ſebek között?

Ezen külömbſég vagyon köztők: hogyha az tisztátalan ſebet meg-moſsák luggal vagy sós vízzel, tehát meg-tisztúl, és veres lészzen. Az Ráknak ſebei pedig ha ezekkel meg-moſtattatik, tehát halavány, kék es ſzinetlen 's csunya ſzagu lészzen.

Az Rákot meg-lehet-é *curálni*?

Igenis meg-lehet *curálni* miglő új, bizonyos

orvosságok által, ha pedig régi meg-avult, és meg-gyökeresedett, tehát nem használ sem sütes, sem metzés, sem étetés, hanem inkább meg-mérgesul.

Miként kell az Rákot *cirálni*?

Ha az daganat új, és nints ki fakadva ilyen formán kell *cirálni*: 1. Belső orvosságokkal az májat, lépét és azokhoz tartozandó részeket erősíteni kell, hogy az ő előbenyi tulajdonságokra meheessenek, és meg-terjenek. Az Férfiakban az arany ét, az Afiszonyokban az hó - szám meg-indírafsék. 2. Egy igen jó *Dieta* szükséges. 3. Belső és külső orvosságokkal, melyek az méregnek ellene állanak, és sem kemények sem köxerek, hanem li-gyok és gyengék ugy mint: Terjek *Midritat*, *Enula* &c. ezek italul bé-véteessenek, vagy pedig flastromul a' daganatra tétéessenek vagy reá melegiteessenek.

Miként kell ellene állani az ki-evő vagy eleven Ráknak?

Nints más-féle orvosság, hogy ő ellene állhassan, hanem még mikor kitsin, vagy gyöngye a' Rák, és az húsban fekszik, akkor jó gyökereztül ki-metzeni azt, és szárasztó orvosságokkal meg-gyógyítani; ha pedig az seb régi és az Ember öreg, akkor halzontalan ki-metzeni.

Mire kell vigyázni mikor az Rákot ki-metzik?

Arra, hogy jó erőben legyen az sebes, és hogy el-szenvedhesse. A' metzés előtt purgálással és ér-vágással kell azt meg-előzni. 2. Az meg-rohadott húst éppen az elevenig kell ki-metzeni. 3. Az vért nem kell mingyárt meg-állítani, hogy az erekből az rozz vér ki-men-nyen, és az metzés körül - való helyet jól ki-kell nyomni, azután az vért meg-kell állítani. Honnét isméri-meg, hogy az Rák-nak gyökerei jól ki-vagynak véve vagy metzve?

Midőn az *materia* az febből szépen ki-jön és minden jó tulajdonságokkal bir, ugy hogy az jó hús nevelkedik, és az sebnek fájdalmi szűnek; abból meg-ismértetik hogy az Rák jól ki-vagyon metzve, és jól vagyon *curálva*.

Mikor az Or mellett indul az Rák hogyan kell meg-ismérni, és el-távolztatni?

Erről meg - ismérhetni az Orban eredő Rákot, hogy mint egy buza szem úgy ered, meg-keménykedik, és egy mogyorónyira-való nagyságra el-terjed, és nem hamar sebesöl-ki. Eñek gyógyításába sem égetéssel, sem étető orvosságokkal, nem kell értetni a' sebet, hanem gyöngye, hivesítő szárazító és vízíza verő

orvosságok, ugy mint: *Ung. Tutia, Ceruſa, Ol. Roſ. Succ. Solani* és *Cámphoral* készített *Unguentum*mal kell élni; a' testet pedig purgálással 's er vágással a' rosz vértul kell ki-tisztítani, hogy az dagadástul meg-óltalmaztassék.

Az Afzszony méhében ha az Rák ered miképpen kell meg-i-mérni és *curálni*?

Ezen nyavalának az ő jel-ez következők: A' vese körül fájalmok, és az szemérmes test körül-való fájások támadnak, az vizelletnek fok-féle akadaloztatása által; mikor pedig meg-fakad, fok bűdös genetség jön-ki, mellynek bűdös párja fel-mégyen az fejben, és külömb-különb-féle ájulásokat okoz: Az mi az gyógyítást illeti, az gyógyúlhatatlan, hanem *Cataplasmával*, és az Afzszonynak szemérmes testiben-való orvosságok, Krisztérrel 's csapokkal kell az fájalmakat meg-enyhíteni.

Micsoda az *Anæcrifina* vagy érnek mérges dagadása?

Ez ugyálágy dagadás, melly az vér és éltető *Spiritusból* ered, midőn az *pulsus* ereknek lágy-sága miat az hús és *Musculus* között ki-öntetik. Honnét erednek ezen dagadások?

Jobbára erednek az éltető ér, vagy *pulsus* ér *arteriának* külső meg-sértésébül vagy sebeti-

sebelítéséből, és az lebenek rossz ószve gyógyításától, ólkor pedig meg-eflik az ereknek belől-való *inofculációjoknak* meg-szakadálók által, és az hig vérnek az *arteriáknak* gyenge hártýácskájokon-való általhatása által.

Minémű helyeken szoktanak ezen dagadálók eredni?

Jobbára az torokban az *Aszfzonyoknál*, az nehéz szülés által, mivel az mód nélkül-való erőltetéstől az éllesztő erek igen nagyon meg-tágultatnak, vagy meg-szakasztatnak.

Honét esmértek meg az *Aneurisum*?

Annak meg-esmértező Jelei ezek: az ő álhatatlása, holott hol nagyok, hol kitsények; a' *pulsus*, mindazáltal és a' bőrnek színe természet-szerint-való, a' tapogatás alatt lágy és az ujal bé-lehet nyomítani, ugy hogy az uja alatt el-ugrik, de ha az Ember az uját el-vezzi ismét helyre mégyen.

Honnét ered ezen dagadásban az zörgés?

Ered az éltető lelkekből, mellyek vagy kívül meg-nyomattatnak, vagy magoktul igen nagy erő által szük útra mozdítatnak.

Ezeket az dagadásokat lehet-é könnyen meg-fakasztani?

Ezen dagadások ha nem igenkitfinek, és olyan helyen vagynak ahol az öreg ér hozzájuk ér, veszedelmelek, és nem lehet könnyen meg-fakasztani, mert az illetén meg-fakasztásnál, hogy ha vigyázás nintsen, tehát a' levegő cggel bővelkedő vér miatt, a' vért nem foly elegendőképen, és erre így az halál minden bizonynyal következik.

Lehet-é az *Aneurisimát* curálni?

Nem lehet; mert a' mellyek az Ember testének belső ágaiban erednek, gyógyithatatlanok, és történnék jobbára azon a' kin Frantz vólt, és a' ki annak sérelmin és izzadáfin által ment, kiváltképpen azokon *regnál*, mivel azoknak vérek meg-higúlt's meg-gyulladott, és az *pulsus* erekben meg-nem maradhat.

Micsoda az *Hydrocephalos* vagy Főnek nedveség miatt-való fájdalma?

Ez olly vízi betegség vagy Főnek dagánatya, melly az ujonnan izületett gyermekeken cred, és csak nem mindenikén meg- indul.

Ez az daganat honnét okoztatik?

Először az szülésnek idejen, a' Fejkaponyája örzve izoritásából 2. esésből vagy ütésből, melly által az vér és *pulsus* erek meg-

szakasztatnak, és a' bőr alá ki-adatot vér egy sűrű nedveségé változik; belől pedig az fok sűrű 's savanyó vér okozza.

Micsodás külömbiségek vagynak az Főben-lévő vizes daganatok között?

Ezen külömbiség vágyon, hogy némelly sűrű vér az Főnek hufos bőre között és fej-kaponyának hártájja között, melly *Pericranium*nak neveztetik, vagy az *Dura Mater* és fej-kaponya között, és ugyan az agy-velőnek kamarájában bé-veréjtekezék, és ott őszve gyűl.

Micsoda jelenségek vagynak, a' hol ezek az daganatok őszve gyűlnek?

Ha az *materia* az hufos bőr között, és *Pericraniumon* fekszik, annak daganatya lágy és fájdalom nélkül vágyon, és ha meg-nyomják vízfűza mégyen, mikor pedig az *Pericranium* és az agy-kaponya között vagy éppen az agy-velőnek kamarájában fekszik, akkor az dagadás fájdalmas és nehéz bé-nyomni; ez, az elmét, az hallást és látást meg-fogyatkoztatya.

Miként kell ezen dagadásokat meg-cerálni?

Az ok, a' kiknek az *materia* kívül az kaponyán fekszik, ilyen formán szoktak meg-

curáltakni. Ilzör. Olzlató orvofságokkal, a' mellyek az nedves égét meg-emélfztik, és ha az *materia* bőv 's azt orvofságok által ki-nem lehetne szárasztani, tehát lantzetával ki-kell vágni, és az *materiát* ki-kell nyomni, 's izá-raztó orvofságokkal bé-gyógyítani.

Micsodás az *Parotis* vagy fül-tőnek medgye, vagy fül mellet-való kelés?

Ez természet ellen való daganat, melly az fül mellett lévő miridgyetskében, és kőrülötte vagynak, mellyek által az agy-velő az ő csunya nedveségét ki-ereszti.

Hány-félek az *Parotidesek*?

Két-felek: némellyek erednek az természetbul, és a' betegségeknek *materiájátul*, m. lly oda szármozik, némellyek pedig az agy-velőnek nyavalája által.

Ezek az daganatok honnét okofztanak?

Jobbára erednek az rosz és bő tulajdonságoktól, mellyek az agy-velőnek sűrű nedveségiből, az természetnek ki-hajtása által szármoznak.

Micsoda tulajdonságai vagynak ezen dagadásoknak, és honnét ésmertetnek-meg?

Az ő Jeleik ezek: az dagadások, mellyek igen erős fájdalmok és gyulladáfokkal erednek,

nek, gyakorta fő-fájást és az ortzelatban dagadást szereznek, és csak nem mindenkor hi.leglelést 's nyughatatlanságot magokkal hoznak; 's inkább az ifjokat járják, hogy sem az öregeket.

Miként kell ezen dagadásokat *cürálni*?

Mivel ezek a' dagadások jobbára a' rosz mérges nedvességből erednek, és magokban nehezen gyógyulhatnak, tehát hogy ha ki-fakadásra mutatják magokat, legyítő és éllelő orvosságokkal kell segíteni (vüza verő és meg-tartóztató orvosságoktól meg-kell o'talmazni) ha pedig az ki-fakadásra magokat nem mutatnák, tehát *Resolventiákkal Empl. Oxicroceum* ot *Melilotum* mal' őszve kell keverni és avval oszlatni, ha pedig a' dagadás nem távoznék, tehát azon orvosságokkal, mellyek a' *Scirrusokra* szolgálnak kell meg-lágyítani, és ha nagy hőség ered beléjük, ér vágással hasznossan lehet azt el-távoztatni.

Micsodás dagadás az *Testudo* vagy

Talpa, az-az vakandok dagadás?

Ez lágy dagadás, melly sűrű nyúlós vizes nedvességekből ered, kiváltképpen az fejen szokott lenni, melly az őszies és fel-hóljagzot formájára nézve a' *Te-kenyős*

kenyős-Béka, vagy vakandokhoz hasonló, 's azért is annak hivattatik.

Honnét erednek ezek az dagadások?

Erednek a' meg-veízett vizes és nyúl 's nedvességekből, és gyakorta kővel, grétával, fővényel, szénával és csiga hejával, tuskevel szénnel, hájjal, vagy kemény taplós hússal, portzogóval, csontal élő és holt állottal tellyesek, és ezekhez hasonló természet ellenvaló iszonyú dolgokká változnak, másként *Atheroma* természettel bírnak.

Miként kell az Talpát *curálni*?

Hasonlóképpen mind az *Atheromát* megnyitás által és az *materiának* ki-bocsátása, és az körülvaló hártyának ki-vevése által, és így ilyen formán leg-alkalmatosabban lehet azt meg-*curálni*.

Micsoda daganat a' *Polypus* vagy *Habarnicza*?

Ez természet ellenvaló daganat, az Orban föllül és közel az szívó csontnál ered, és gyakorta nagy alkalmatlanságot szerez.

Honnét ered ez az daganat?

Jobbára ered a' *Melancholiának* és *phlegmának* öszve egyeledett nedvességeknak *corruptiójából*.

Miért

Miért hivatattik *Polypusnak*?

Mivel az ő *Figurája* hasonló az tengerben lévő *Hibarnicza* névű hálnak lábaihoz.

Hány-féle külömbségek vagynak közöttök?

Öt-féle külömbségek vagynak; az 1. külömbség egy vékony hártyáska forma, melly nyulós és vizes nedvességgel teli, és az Ornak középső portzogójából alá függ, és a' lehelettől ki és bé-ízivattatik, ez okoz lassú szólást; az alomban pedig hortyogást. 2. Egy kemény hús, melly az Ornak lyukait bérekeszti, és a' leheletet megtartóztatya. 3. Egy lágy hús, melly az portzogóból jön, és ez vizes vérből ered. 4. Igen kemény mind egy kő, melly az *Melanchoia* megszáradot vérből ered. 5. Az Rákhoz hasonló dagadásokból, mellyek az Ornak portzogójában őszve gyűlnek,

Az *Polypusnak* minden nemeit lehet-é *curálni* vagy nem?

Nem lehet: mert az kik kemények, feketék és ón szín formuak igen fájdalmasak, és csak nem Rák természetűek, azokat nem lehet *curálni*: de az kik lágyok és nem sok fájdalmokat szereznek azokat meg-lehet *curálni*.

Miként kell az *Polypust curálni*?

Az *Polypust* így kell *curálni*: metzéssel, étetéssel, vagy égetéssel, hogy a' temérdek hús és nedveség meg-emésztessenek. És tellyességgel mind gyökerestől ki-veztetessenek, mellyeknek ki-veztetése nélkül az gyógyítás nem állandó.

Ha az dagadás már el-veztetnék, és egy ideig meg-nem tetzenék, azután ismét ki-ujulna és nagyobb lenne mint sem az előtt volt, mit kell avval cselekedni?

Ha ugy lenne és egy allandó *curát* lehetne reménleni, tehát 1. Egy jó *Diatát* kell az betegnek rendelni. 2. A' Főnek belső orvoslási által, hogy az *Pblegma* és *Melancholia* nedveségből ki-purgáltassék, és három külső orvosságokkal ugy mind etetéssel, metzéssel és égetéssel, mennél jobban lehet, a' dagadást egészen ki-kell vezetni: Ha pedig ez a' *cura* nem lesz állandó, tehát abból ki-tetzi, hogy Ráká válik.

Ha egy borsó vagy cseresnye-mag az Orban szorúl, miként kell azt ki-venni?

Ha látható vagy meg-lehet érezni, tehát egy vékony *Instrumentumot*s-kával, vagy horog-szerű fogóval alkalmassan ki-lehet venni: Ha pedig nem látzik vagy nem érzik-meg, tehát

tehát Majoránát vagy Gyöngy virágot szíjon az Orában, és a' tűszegés által ki-fogjóni.

Micsoda az *Epulis*, vagy Inynek dagadásfotskája?

Ez természet szerént-való dagadás az Ember szájában, melly egy hús formára az fogak között ki-nyöl, és némellykor olyan nagyá léfzen, hogy az szólást meg-akadályoztattya.

Micsodás természettel bir ez az dagadás?

Egy nyálos bűdös sebes Száj-izzadást ad magátul, és fájdalommal gyakorta tellyes, fokszor Rákká-is válik.

Hogyan kell azon dagadást *curálni*?

Előfzer hűrral-való szorítás által, hogy le-efsek, azután egy vékony vassal meg-kell sütni, hogy erővel egészen ki-irtafsek, mert ezen *cura* nélkül nem léfzen állandó.

Miért kell evvel az *curával* fienni?

Mivel ez a' dagadás az állnak csontyait béri, és a' *curának* hallasztása által gyakorta olyan erőssen bé-fogja és bé-gyökeresíti magát, hogy soha egészen ki-nem lehet vesztetni.

Micsoda dagadás a' *Kanula* vagy Béka ?

Ez az Nyelv alatt-való dagadás, melly az szólást meg-akádaloztattya.

Miért hivatik ez a' dagadás Békának?

Azért hivattatik, mivel a' kin vagy on az a' daganat, a' izólást igazán nem teheti, hanem mint egy Béka ugy rekeg, és az ő nyavaláját aval jelenti-meg.

Honnét ered a' Béka dagadás?

Hideg és nyúlós nedvességbul ered, és a' tyukmonynak fejerihez hasonló; némelyek sárga méz formuak 's az agy velóbül az Nyelvre alá szállanak.

Miként kell ezt *curálni*?

Meg-nyitással és a' meg-gyúlt *materiá-*nak ki-bocsátásával; Szájnak ki-mosásával, ugy mint árpa vizzel, mézel, és rósa czukoral.

Az Mandoláknak micsodás az ő daganatya, és honnét szármozik?

Ez igen nehéz dagadás az nyelés miatt, gyakorta héséggel vagy hidegleléssel jön az Emberre, hogy ólkor csak meg-nem fujtja az Embert az ő hirtelen-való reája jövésével, és egyízer'smint az vérnek fokságából,

vizes és nyúlós meg-eméiztethetetlen nedveségéből ered.

Miként kell ezt *curálni*?

Először mikor kezdődik, mindgyárt *purgálás*sal, ér-vágással, és az váll között-való köpölözéssel; kívül pedig dörgöléssel, kötözéssel's fetskendezéssel kell azon segíteni: ha pedig ez a' daganat meg-evesül, azon kell lenni, hogy meg-nyittassék, az genetség kivételessék, és az lélekzet-vétel meg-segittessék, azután árpa vizelel és ró'sa mézellel tisztítani és gyógyítani kell.

Honnét ered az Nyak csapnak dagadása?

Jön ez az agy velőnek bővséges nedveségének le-csepegéséből, mellyből előszer húrut és dagadás, azután az ízózatnak, és álomnak akadályoztása származik.

Miként kell ezen dagadást megelőzni?

*Purgálás*sal, ér vágással, köpölözéssel; Kristerézéssel és őszve-szorító fetskendő vizelel, és a' betegségnek meg-előző *Diatájával*. Mikor az Nyak csap le-esik vagy le-ereszkedik, miként kell rajta segíteni?

Ebben a' nyavalyában használ az őszve-szorító fetskendő viz, melly visszsa veri azt.

All azon viz ezekből: *Uti-fü*, *Rósa*, *Blaustria*, *Mespilus scabiosa*, *Galla*, *Alumen*, vízel es etze-
tel őszve kézzittesék, és Rósa - mezel vagy
szeder *Liktáriommal* őszve egyelitesek. Ha-
sonlóképen per er-vágással, kőpolózffel, és ezen
következendő Porral, mellyel egy kabanban
a' Nyak c apnak fel-kell emeltetni.

R. *Rosarum rub*: *Blaustioru*, *Cort*: *grana-*
torum aa. 3 β. *Scabiosa*. *Fl*: *licust. aa.*

3 II. *Alumin ussi* 3 I β. *misce.* Ezen port
be-kell fujni, és igen használ.

Micsoda az *Angina* vagy Torok-gyík?

Ez az Nyaknak dagadása, melly által az
lehelet, és ételnek el-nyelése meg-akadályoz-
tatik.

Honnét erednek ezek a' dagadások?

Az ó külső okai ezek: szurás vagy az
Nyaknak meg-sebesítése, melly vagy *Instu-*
mentum által, vagy hal-csontnak el-nyelése
által ered; belső oka pedig a' *fluxusok*,
mellyek az agy-velőből, vagy az egész test-
ből származnak, mellyek vér, epe, vagy
phlegma természetűek.

Hány-féle az *Angina*?

Kiváltképpen két-féle: 1. Heves, ned-
ves vérből-való. 2. Egy hideg *phlegma* ned-
vességből ered. Az mellyek melegségből
ered-

erednek *Angina vera*; a' mellyek hidegségből erednek *Angina nothának* neveztetnek, a' mellyek pedig nem olly veszedel neiek mint az héségtul vagy vértül szármozók.

Mellyek annak közönséges Jelei?

Ezek a' következendők: ugy mint nehezen-való lehelés, és az ételnek 's itálnak fájdalmas el-nyelése. A' nyeldeklőnek és gége-
nek nagy fájdalma, nehezen-való szólás és belső gyújtó hideglelés, és midőn a' Nyelv le-nyomatik meg-esmértetik az Torokban, és az Nyelven, 's minémű az dagagás nagy-é vagy kitűn, ugy annak veszedelme-is.

Miként kell az *Anginát* curálni?

Ennek az ő Orvoslásához három -féle dolog kívántatik: *1/2or.* Az kézi - munka ugy mint Kristilizés, csap - csinálás; azután a' karon 's Nyelv alatt-való ér-vágás, Pió-tza ízivatás, és az külső tagoknak bé-kötő-zése, az mellyek által az nedvességek el-vo-nyattathatnak.

2/2or. Belső és külső Orvosságok által ugy mint Purgálással, olzlató-lágyító-fetskendő vizekkel, édes Mondola olajjal megkenvén belől az Száját, lágyító és ellelő *Inguentummal* vagy *Cataplasmával*, melly fetske fészekből téjjel készítettett legyen kívül

jó melegen ezel kell bé-kötni az Nyakat, és ha az *apostema* belől az Nyakon meg-érik egy alkalmas ki-nyitással, azután tisztító fetskendő vizek, melly *Licetariummal* készített legyen, kell azon segíteni mellyek az bennelévő *materiát* tisztítják és gyógyítják.

3szor. Az alkalmas *Dieta* által, melly az lélekzetet *temperálja*: itt az eledelek lágyok és táplálók legyenek; az mi az italokat illeti hivesítők és szorítók legyenek. Hogy azzal az vér ne melegítessék-meg, hanem hivesíttessék.

Honnét esmérhetni-meg, hogy az *Angina* magában el-olyszol vagy el-mulik?

Meg-ismérhetni az fájdalmaknak megszűnéséből és az hűségnek el-tavozásából; az szóllásnak, evésnek, nyelésnek 's az lélekzetnek könnyen vételéből.

Az *Bronchocela* vagy Golyva mi-csoda dagadás?

Ez egy gömbelű dagadás, mellynek az ő *materiája* belül az bőr és Torok között ki-adgya magát, és ottan mint egy bé-rekesztve marad: Ered kiválkeppen az Aízfonyokon olytán okokból, mint az *Aneurisma* úgy mint az nehéz szülésből.

Hány-

Hány-féle ez az dagadás?

Kivalképpen két-féle: mert némelyek tiszta húsú és kevés fájdalmúak, némelyek és jobbrészént *materiával* tellyesek noha egyenetlen az ő kőlübségek és nagyságak; némely bé-van magános bőrötskével boritva, némelyek pedig nintsenek; mellyre nézve sokszor az *Aneurismák* vagy az *Atheromák* névén-is neveztetnek.

Miképpen kell ezeket *círálni*?

Ezeknek az ő Orvoóságok előtt meg kell tudni, hogy mellyik húsos, mellyik *materiával* tellyes; az mellyik húsos és mint egy *Aneurisma* természetű, azt nem kell bántani, és nem-is lehet orvosolni: Az másik félet, melly nem olly veszedelmes; illendő azt az ki-nyitás, és az *materiának* ki-nyomása vagy tisztítása után szárazító orvoóságokkal bé-gyógyítani.

Mit kell a' *Pleuritis* vagy óldal-fájással, melly genetséggé akar válni, tselekedni?

Az mellyben ez az nyavalya vagyon, az az Ember nagy fájdalommal vészen lélekzetet, melly miatt nagy veszedelemben forog: azon kell lenni hogy mennél előbb az őszve gyúlt *materiát* vagy *apostemát* ki-leheffen éreíztetni.

Miként és mi formán kell az meg-evefedett oldalt meg-nyitni?

Ezen *apostemának* az ő meg-nyitásában arra kell vigyázni, hogy az meg-nyitás az meg-evefedett részen esék, az Mellnek négy vagy öt egész és fél oldal csontjai között; az csontokat pedig az alsó részről ugmint vékonya felől kell izámlálni, hogy valamelly vér-ér meg-ne sértefsék, és az Embernek halála ne következék belöle; ez pedig legjobban lehet *Corosivum* által, és azután egy széles lantzetával-való ki-nyitás által; az meg-nyitás után fetskendővel kell táplálni, melly légyen árpa vizez és ro'sa mézel készitette. **Micsodás dagadás az vizi betegség?**

Ez olyan daganat, melly a' természet ellen vagyon, melly az viz vagy fel-fujó bőv nedveiségbül ered, és az egész testen vagy egy tagon kiváltképpen az ures hús és bőr alatt, és az *Peritonæum* között öszve gyúl.

Hány-féle ez a' daganat?

Ezek három-félék az 1. hivatattik *Ascites* vagy vizi-kórságnak; 2. *Timpanites*, vagy dob-vizi kórság, ki miatt az Ember megdagad, mint szintén a' dob; 3. *Anasarca*, vagy *Leucophlegmatia*nak neveztetik, és ez egész vizi-kórság.

Miként

Miként kell ezeket meg-ismérni, és egy mástól külömbeszettetni?

Minden vízi betegségeknek az ő tulajdonságokat ezen következő Jelekből meg-lehet esmérni; 1. az *Ascites* ez, melly az kis-hasban nagy dagadást szerez, az fok meg-gyúlt *materia* miatt, melly az bél és *Peritonæum* között mint egy hólyagban öszve szorúl, és mikor az beteg meg-fordul az *materia*-is hasonlóképpen meg-fordul véle együtt; az beteg pedig az ételhez és italhoz-való appetitusát el-vefzti, és nagy szomjuságot szenved. 2. az *Tympanites*, melly miatt az has, az szelek és dagadások által olly nagy és kemény, hogy az Ember az ujjával ha meg-úti konog belül. 3. az *Leucoplegmatia*, az melly az egész teitet vízi nedveséssel meg-tölti, és ennek az ő nemében kiváltképpen az Embernek lába-izárai, és lába-fejei szoktanak meg-dagadni.

Ezen vízi betegségben-levő Embernek hasát, miképpen kell megnyitni, és melly helyen?

Hogy ha az szokott orvosságokra; ugy mint fűveknek 'zatskóban reája-való melegítések, fördők, *Unguentumok* és flastromok, 's *Vejjicatoriumok* által az daganat meg-nem

ízűnik, hanem inkább nevelkedik, és az betegnek élete veszedelemben forog, tehát bizvást meg-lehet nyitni: Azon ki-nyitást pedig így kell alkalmaztatni: három ujnyira az köldökön, alul az három erős *Musculu-*sok mellett és nem az fejér lineánál, ilyen formán: Először az kis-hasnak bőrit alá kell húzni, és úgy meg-nyitni; az meg-lévén a' bőrt megint az Gyomor-felé fel-kell húzni, és az alatt lévő húst az *Peritonæum*mal együtt meg-kell nyitni: Hogy ha már ezek meg-lettek, tehát mindgyárt egy kis óncsévét kell belé csinálni, és azt erőssen kell béleje kötni, és egy kis spondiával az csévét bé-kell csinálni, hogy mikor akarja azon az viz akkor folyon, és hogy az viz egyszer'smind ki-ne folyon, azonban jól reája kell vigyázni, hogy az Embernek éltető ereje el-ne fogyon, és ha már az viz elégségesen ki-jött, tehát az Sebet bé-lehet gyógyítani.

Honnét ered az *Exomphalos* vagy köldöknek nyavalája 's igen ki-állása?

Ez a' daganat ered az *Peritonæum*nak igen meg-nyujtása, vagy el-is szakasztása által.

Honnét ésmerzik-meg ez az daganat?

Ezek az ő Jelei, ha az hártya szakasztás-bul esik lágy és könnyen vízfőzra nyomhatni a' test-

a' testben, nem igen nagy fájdalmat ízerez. Ha az beltől ered, nem igen derekas és az be-nyomásban zördölést ízerez, ha pedig felettébb-való húsból ered, tehát kemény és annál nehezebben lehet vízfza nyomni: Ha vérből ered, az bőrt meg-kékíti és *Aneurisma* jegyet mutat, ha pedig az szelektől ered, alkalmatlan az vízfza nyomásra, és ha az Ember kotyogatya hangzik mind az hordó; ha pedig vízi nedveségből ered, fetétes, és az kotzogatas nem hangzik.

Lehet-e minden köldök dagadáso-
kat *curálni*, vagy nem?

Nem lehet az kézi *cura* által meg-gyógyítani azokat, mellyek az hús, és vértől erednek, azoknak békét kell hadni; de a' többit lehet *curálni*.

Hogy ha az Embernek köldöke meg-
szakad, és az béle ki-jőne 's nagyon meg-da-
gadna miként kell azt *curálni*?

Itt leg-ízer szükséges, hogy az bél, spon-
diával, melly téjben főtt *Széki-fű* és *Kámfor*
's *len-mag* levében meg-mártásék, az köl-
dök meg-melegitesék, és meg-lágyitasék,
azután helyre nyomattásék, és azon sebes
helvet ószve-szorit 's flossrommal, melly bőr-
re légyen vonva, bé-kóttésék, és jól gondja
vifel-

vitéltetésék. Ha pedig az kézi *cura* kívántatnék, tehát erőssen meg-kóttetésék azután által ízurással meg-nyitattásék és *cauterisált*ásék, és az bőr ószve gyógyitattásék.

Hány-féle az *Hernia* vagy sérülés avagy tőkőfsék?

Három-féle: 1. Az bél sérülés. 2. Az hártya sérülés. 3. A' bél és hártya szakadásából egytzer'smind eredő sérülés. Az többi dagadások az kik elnek az Embernek tőkin, ugy mint viztől, dagadástúl, hústúl, és az ereknek meg-erőltetése által erednek, 's az ő hasonlatosságokra nézve bél szakadásoknak neveztetnek, de nem igazán-való sérések.

Ezen Séréseket miként kell egy más-túl meg-ismérni vagy külömböztetni?

Az ő meg-ismérések vagy külömbözések ilyenek: mikor az *Peritonaeum* meg-nem szakasztatott, hanem csak meg-tágult, tehát az szemérmes tag mellett daganatot szerez, és nem szintén a' tőki-székire allá szolgál, ez nem hivattatik szakadálnak, hanem könnyű sérésnek. Az bel és hártya sérések elnek mikor az *Peritonaeum* meg-szakad, és a' bél az tők bőribe száll 's ott téfzen nagy dagadást. Az viz sérések feketéssék, és az nyomásban kemények. Az erőltetésbül-valókat nem lehet

het vilzsa nyomni, es hangolok. Az hasbúl-valók az izem:rimes test körül vagynak, és fájdalom nélkül-valók. Az ereknek őszve egyedett sérte az tőköt és monyat megdagasztja, kékké-is feketévé változtatja.

Mitül és honnét crednek ezek az sérések?

Az bél és hártya sérése, ered az igen 's mód nélkül-való erőltetesbul, vagy az *Peritonæum*nak meg-szakadásából. Az vizi sérelem ered, az el-titkolt részeknek gyöngeségébül, vagy az belső tagoknak az ő serelmekbul; az szél sérelem az gyöngé melegségébül és *phlegmatica materiából* ered. Az húsos sérelem ered, az mód nélkül-való sűrű nedveségbül, melly az tőkben száll az megsértetett helyre. Erednek ezen sérelmek *Melancholicus* nedveségekbül, mellyek a *scrotum*ban bé-folynak, és ottan az *Testiculus*ban lévő vér ereket meg-tágityák és hozzájuk kapcsolják.

Melly séréseket nem lehet megcurálni?

Azon séréseket az mellyek egészen kijöttek, és az *Peritonæumot* meg-szakasztották; a' kik régiek vagy öreg Emberen vagynak, azoknak kétséges az ő meg-gyógyulások.

Minémű séréseket lehet meg-
curálni, és miként?

Az új séréseket, mellyekben az *Peritonaeum* meg-nem szakadott, és iffiu nevedéken Embereken vagynak, lehet meg-*curálni* ilyen formán. Fektettefsék hanyatt a' beteg, all-fellel fel-gyámoltasfék és az bélek fel-nyomattassanak, azután meleg ruhával meg-melegittessenek, és az sérésre-való flastrom bőrre légyen vonva, és az sérésnek helyére tétessék, 's elegendő ruhával és kötéssel meg-erősittessék, a' beteget pedig harmintz vagy negyven nap az ágyban vesztég kell tartani még az sérés helyére gyógyul.

Ha az Embernek eséstül vagy ütéstül meg-dagad az Tőki, miként kell azt
curálni?

Ez ilyen esésbül szármozott dagadást, az egész *scrotumon* meleg olajjal kell *defendálni*, az után jó vastag ruhával, meleg *umslogal* gyakorta bé-borítani még az daganat elmulik.

Honnét szármozik, hogy ólkor az Vég-bél ki-jön, és meg-dagad?

Az al-felet őszve-szorító *Musculusok*nak gyöngesegébül melly (*Sphyncternek* nevezetik) és annak oda szármozott nedvessegébül,

gébül, vagy az vér-hastúl, avagy az nagy erőltetéstől, vagy az arany értül ered.

Miként kell azon magát ki-adó bélt *curálni*?

Először meleg veres borral, vagy vassal ótott vízzel meg-kell melegíteni és lágyítani, az után meleg rósa és *Myrha* olajjal kell meg-kenni, és lágy ruhával az ő helyére fel-nyomni.

Ha pedig meg-nem maradna, és mind csak ki-jőne, miként kell azon segíteni?

Akkor szükséges egy őszve-szívó Port készíteni, melly *Cyprus* gyümölcsből, *Galla*, Tim-só, és *Berberes*ből csináltatott, hintsd-meg az bélt, az után nyomd pamukal jól helyében, és erős kötővel az al-fél végére spondiat láb-között a' Derékra köss-fel, hogy az izúkséget álva tegye a' *Patiens* spondiára, nem ülve.

Hány-féle az Térdnek daganatya, és miként kell azon segíteni?

Ennek daganatya két-fele gyakorta esik az vértül, ólkor az lágy vizes nedveségtül. Az ő gyógyítását a' mi illeti mindeniknek az ő nedveségeket meg-kell vizsgálni, és a' mint előre a' veres daganatokról meg-jelentetett, úgy és azon szerekekkel kell élni.

Micsodák az apróGyermekeken-való szőr vizketek, és honnét erednek?

Ezek apró férgetskék vagy szőrótskék, mellyek a' bőr és hús között meg-veszett surú nedvefségből erednek, ha azon nedvefség idején ki-nem hajatik.

Micsoda tulajdonságaik vagynak?

Az Gyermekeket meg-erőtlenitik, és testekben el-fogyasztják úgy, hogy semmi erőt nem vehetnek, és nem hizhatnak.

Hogyan kell ezeket *curálni*?

Mivel ezek csak az Gyermekek nyaválája illyen formán kell el-veszteni. Iszór Tólyfa hamvából kell lugot csinálni, és abban egy 'zatskóban tyuk ganejt kell tenni, es egy éjtzaka benne kell tartani, más nap az lugot meg-kell fördőnek melegíteni, az Gyermecket még belé nem teszik, mézzel és buza lisztel meg-kell kenni, és ha lehet egy kevés Mustár-magot kell törni, és innya adni, az után fördőben tenni, jól meg-kell izzasztani; ha jól meg-izzad, ki-kell venni, és az egész testet hamar meg-kell beretvalni, és egy hétben háromszor kell cselekedni, és úgy el-vesznek az Férgetskék vagy szőrótskék.

Micsoda a' *Gangræna* forró fene
vagy *Brandt*, es honnét ered?

Ez egy fájdalmas, haragos tüzes daga-
dáfa az tagnak, egy igen igen sebes hőség-
től származó, hogyha az ember hamar ellene
nem áll, nem csak az sebesített tagot meg-óli,
hanem a' mellette-való részt is meg-gyújtja.
Az ő eredetét vésszi jobbára a' meg-égett *chole-
rica Melancholiá*tul, külső törésekből és
sebesítésekéből a' tagoknak fitzomodásiból, és
az inaknak sebesítéséből, erős égető orvof-
ságokból, erőssen-való kötésből és szori-
tásból.

Honnét esmérni-meg az forró-fenét?

Az forró-fenének jelei ezek: szüntelen-
való fájdalmas égése az meg-dagadott tag-
nak, és az bőrnek színe el-valtozása, melly
feketévé válik, ide's tova-való fel-hólyagzá-
sal, és midőn fel-metzetnek azon holagotskák,
tehát sárga hús-lév forma viz foly-ki belőlek,
és kőrös-kőrül veres égető ágokkal el-terül.
Hogyha ember az ujjával meg-nyomja az he-
lye egy ide g bé-nyomva marad, és utóllýára
az bőr magában az hústul el-válík, melly bi-
zonyos jele azután reája következendő hi-
deg fenének.

Miként kell az forró fenének ellene állani?

Ennek ezen következő három-féle módon lehet ellene állani. Ugymint 1. Megenyhető *Defensivummal*, p. o. *R. Farin. Hordei* ℥ iv. *Boli Armeni* ℥ ii. *Pulv. Gallar. virid. Nuc. Cupress.* *Cort. Granator.* āā. ℥ i. β. c. q. s. *Oximellis* egy *Cataplasmát* kell őszve készíteni, és melegen az febre tenni. 2. Az vérnek, és rosz nedveségeknek ki-purgálásával, ér-vágással, és köpölezéssel, az arany ernek Piótza által-való ki-szivatásával, 3. Az bőrnek, és húsnak lantzetával-való ki-nyitásával, 's éppen az ép húsig, az után a' meg-veszett vernek ki-vételivel, és ez következő *decoctummal*-való meg-mosása, és reája-való melegítésével. *R. Lixivii* és *Acet.* āā. lb: iii. *Scordii absintb.* *Ruta.* āā. M. β. *Rad. aristol. rotund.* *Vincetox.* āā. ℥ β. *Sal.* ℥ v. Ezeket meg kell főzni, és eztet hozzá adni: *Aloe.* *Myrb:* *agu vitæ.* āā. ℥ β. *Camphor,* ℥ β. hozzá kell tenni, az meg-nyitott febbe pedig kell bocsátani: *Ungv. Ægypt. Mag.* és ilyen formán kell az rohadásnak ellene állani, a' jó húst az rosztól el-választani, hogy az meg-sebelített tag meg-tartassék, és el-ne veszljen.

Micsoda a' hideg fene ?

Oly daganat, melly által a' tag, mellyen ered, hamar meg-merevedik, és az ő melegségtul hirtelen meg-fofztatik, és mingyárt el-hal, ha csak jó orvoíságokkal hamar ellent nem állanak annak; az tagnak elmetzésével az ember élete leg-nagyobb veszedelemben forog.

Honnét vagy mitől ered az hideg fene ?

Noha az hideg fene gyakorta az meleget követi, mindazonáltal az hideg magában az meleg nélkül-is meg-indul. Ered pedig kiváltképpen a' nagy hidegség miatt meg-vett 's meg-fagyott tagokban, vagy a' meg-törött tagoknak keményen-való meg-kötésétul, az vérnek igen el-folyásátul, vagy az feletébb-való hideg nedveségtul, melly némelly helyen az tagban őszve-szorul, utólyára az nedveségnek és melegségnek fogyatkozásábúl.

Honnét lehet meg-esmérni azt ?

Az hideg fenének az ő jelei ezek: A' természet fölött-való nehezsége az meg-sebefített tagnak, és annak meg-mozdúlhatatlansága, színinek meg-változása, holott veresből feketévé vagy szurkévé, egy bűdös szag el-változik, a' természet-szerint-való melegség-

nek el-vesztésével, es az meg-hólt tagnak érzéketlenségével, úgy, hogy azon embernek ha metzik vagy égetik-is azon tagját, nem érzi azt.

Miképpen kell az hideg fenénck
ellene állani?

Mivel már azt, a' ki egyszer meg-hólt nem lehet eleveníteni, tehát azon kell gondolkodni hogy még eleven az tag, mi módon kellesek azt meg-tartani, azért még eleven az, *Defensivumok* es *Incisiók* által ellene kell állani. Annak az ki-vesztésére pedig fűz-fa hamvábúl, es mézül készített *unslagal* kell élni, hogy az rossz hús az jótul elválasztásék, es az jó hús meg-tartásék.

Honnét kell meg-esmérni az melly
Tagot az hideg fene el-fozlalt, el-kell-é
metzeni, vagy nem?

Ha az ember már orvoságokkal élt, es az rohadás meg-állapodik, az hólt, az eleven-től el-válik, az érzékenség, es az természet-szerint-való melegség tapaszaltatik, tehát van még remétség, hogy azon meg-sebesített tag meg-tartatik. Ellenben pedig, ha az természet-szerint-való melegség, es az érzékenség éppen oda vagyon, az rohadás: a' Test-felé jobban jobban mégyen, es az:

Patiens jobban meg-bádogyad, és a' bőr az hústúl el-válik, az sebnek nagy bűdesége érzik: Arrúl meg-esmérni, hogy azon tag meg-hólt, és annak el-metzésére nagy idő vagon.

Az Tagnak el-metzéséhez micsodás szerszámok kívántatnak?

Mivel ez igen nehéz *Operatio* tehát szűgséges, hogy az ember leg-előszér imádkozzék, és annak utánna meg-Gyónjon, és Aldozzék. 2. Azután meg-kölli vizsgálni hogy az metzés leg-álkalmatosabb helyen esck. 3. Az mi az metzéshez szűkségeiek azt készen tartsa, ugy mint keskeny vászon, pántlikák vagy keskeny szijak, jó hús metző-kés, egy fű-rész két egyenlő vassal, és égető vas, akasztaláshoz-való tűk felemmel egygyútt, vér-állító porok szárazon és tyukmony fejé-vel készitetettek, kenderbűl készített vánkoscák, marha hóljag az mellynek fele legyen meg-ásztatva; meg-vont szorító flastromok, spondia, kötni-való ruhák, és vánkoscák, szagolni-való viz, meleg etzet és bor, ezeket mind készen tartsa. És ha az dologhoz kezd ne késleltessék, hogy az *Patiens*nek valami rövidsége ne legyen.

Hogy ha már minden Orvofságok meg-lettek, mellyek az hideg fenére-valók, és semmit nem használtak, 's csak el-kölletik metzeni a' tagot, miként köll avval bänni, és azt el-metzeni?

Ha az test metzésühez-való szerfszámok kézfzen vagynak, tehát az meg-lett Imádság után, ha az *Patiens*nek lába-szárát kölletik el-metzeni, vagy ágy, vagy alkalmas hozzá-való szek legyen el-készítve, az sebes láb az padon jól ki-nyujtásék, és az térden föllül frífos *Instrumentum*mal, erőssen meg-szorításék, hogy az munka alatt ő azt meg-ne mozdithassa; azután az bőr: jól formán víza húzatasék, és egy kesken kötővel meg-szorításék mind alúl mind föllül a' metzésnél, úgy, hogy csak egy újni hely: legyen az metzésnek. Ha ezek mind meg-lettek, tehát egy éles késsel az hús kere kerül hamar el-metzetesék, és az hártya *Periostium* szorgalmatosan két-felé osztásék az után jó fűrészel a' csont-szára fríssen el-metzetesék. Az szivból és vér erekből szolgáló öreg ágok az fölőrtébb-való vérnek el-foljása ellen egy kevesé meg-sütteszenek. Azután az kötések meg-óldoztassanak, hogy az csonka tag fel-szabadulyon és az tyukmony fejirébe készített por, és az kenderbül csinált vánkoscák

vizel és etzetel meg-nedvesítenek, és vér-állító szerfzámokraája tétessenek, ugy mint, korom, *Sangu: Draconis, Olibanum, Bolus armen. Terra sigillata, Gypsum.* Nyul szőr, és tyukmony fejére tétessék reája, és kötessék-bé, ha pedig szükséges, őszve-szivó flastromokkal borítsák-bé, hogy helyibül meg-ne mozduhallon. Azután dupla ruha tétessék reája, és egy hóljag, melly alúl meg-légyen nedvesítve, reája vonyattassék, arra ket ruha keresztül tétessék, és fáslival, melly meg-légyen mártva etzetbül és vizbül csinált *unstogban* jól meg-kötessék hogy az vérnek meg-állása az *Pulsus*nak vagy ereknek végein meg-meredgyen. Ha ezek már mind meg-lettek, az *Patiens* tétessék az ágyban, és az csonka tag fel-gyámolittassék mennél jobban lehet, hogy az ember, az vérnek eredését ne féltse.

Mikor kell az olyan tagot fel-bontani, a' ki jól be-vagyon kötve?

Az olyan elmetzett tagot a' melly jól be-vagyon kötve, harmad napig nem kell fel-bontani, ha csak nagy fájdalom vagy dagadás azon az tagon nem ered, mert az vérnek indulásátul kell felni.

Honnét esmértetik-meg, vallyon az el-metzett tag jó helyen el-metződött-é vagy nem?

Ha az fene és hozzája tartozandó esetek és fájdalmok meg-térnek rajta, az Seb-is tisz- tulni kezd, és friss hús nyólni kezd, az beteg- is jól nyughatik. Ezekből meg-lehet es- mérti, hogy jó helyen vallyon el-metzve: Ellenben pedig, hogy ha az rossz rohadthús- ból valami meg-maradott, tehát igen ellent áll az gyógyulásban, és az egész testét el-fu- tya, ha csak hamarjában meg-nem orvosol- tatik, és fellebb a' tag el-nem metzettetik.

Micsoda az *Phyma* vagy szemérmes test mellett lévő dagadás?

Ez az daganat indul az szemérmes tagok mellett lévő mirigyekben, és ugyan a' vértől 's hamar meg-öregbedik, és hamar meg-érik.

Hogyan kell ezt *curálni*?

Eiőizer lágyító orvosságokkal úgy mint *Cataplasmával*, melly ezekből áll: *Althæa*, *Feni Græci*, *Sem Lini*, és ezekhez hasonlók, vagy *Emp. Dyacbil: cum Gum:* Ezekel kell meg-éleltetni, azután meg-vágni, 's mint egyéb *Apostemákat* meg-gyógyítani.

Micsó-

Micsoda az *Phygethlon* vagy széles nem domboru, hanem kemény kelésnek daganatya?

Ez az daganat, az mirigyekben gyulad meg, és csúsz természetű, 's epével egyelevelből ered. Ez igen nehezen érik-meg, de gyakorta nagy fájdalmokat szerez.

Miként kell ezt *curálni*?

Ennek semmi lágyító Orvosságok nem használnak, hanem oszlató, hivesítő, szárasztó orvosságok kívántatnak. Ugy mint *Ungv. de Liquiritia, de Alabastro, de Lithargir,* és *Empl: de Spermate Ranarum Diapalma* és ezekhez hasonlók; hogy az fájdalmokat megnyhítsék, és az daganatot el-oszlassák.

Ha valakit igen meg-vertek, és a' teste meg-kékült 's meg-feketült az vértől, melly az egész bőr alá el-futott, miként kell azt *curálni*?

Először az melly verést leg-jobban fájdalja az *Patiens* száraztó 's sérelem ellen-való flastromot kell reája tenni, és az kevesebb fájdalmu helyeket pedig egy oszlató *Unguentummal* melegen kell kenni, melly ezekből vagyon készítve. Ugy mint *Ungv: de Althea: Ol: Chamomil: Lumbricor: Anethi, Therebintbinae, Pulv: Rosar: Rubrarum, Fœni Græci,* jól

ólzve kell készíteni, és az testet jó melegen meg-kenni, az mellett egy italt kell neki rendelni, melly álhat *ex Ligno sancti Rad: Heleni, Consolid: Major: Polipodii H. Card: Benedicti Veronicae &c.* Ezen *specie*séket vízben meg-kell főzni, és úgy igya, ettől az fájdolmak meg-enyhítetnek dagadások elofszoltatnak, a' bőr és hús között-való törött vér, nyitás nélkül ki-szárad.

*Vége az Harmadik Réznek, melly
152. Kérdésekből áll.*

NEGYEDIK RÉSZ.

Szól az fris Sebekről és Törésekről.

Micsoda az Seb?

AZ Seb egy fris és véres el-fzakasztása az fris és ép testnek, és minden rohadás, *Materiázás*, harapás, vágás, ütés, vagy esés által okoztatik.

Mellyek kiváltképpen okai az Sebeknek?

Mind azok, mellyek által a' test meg-sebesitetik, úgy mint eleven állatoktól- való harapás, szurás és vagás; némellyek érzékenség nélkül- való dologtól származók, úgy mint Nyil, Golobits, kő, Kard, Páltza, és ezekhez hasonlótól.

Micsoda Sebek tartatnak leg-nagyobbaknak?

Először az agy-velőnek, szivnek és öreg érnek meg-sértési, és noha kitűnneknek láznak, de igen nagyoknak köll tartani. 2. Hogy ha az test meg-sebesitetik és annak valamelly része elelik. 3. Egyenes sebek (mellyek rosz

természetők) azok-is nagyoknak tartatnak. |

Melleyek leg-veszedelmesebb Sebek?

Ezek, melleyek az testnek leg-veszedelmesebb helyein esnek, úgy mint, Inakon vér és *Pulsus* ereken; hasonlóképpen az vállan felül, és az hón alatt, a' szemérmes test mellett, az csipőn, vékonyon, és az ember ujai közt. *Item* a' melleyek az Fej *Musculussainak* végére érnek, azok az ő esetekre nézve veszedelmesekek tartatnak.

Melley Sebek nem veszedelmesekek?

Azok az melleyek hufos helyeken esnek, azok semmiképpen nem veszedelmesekek.

Melleyek az halálos Sebek?

Ezek azok: úgy mint az Agy-velő, Szív, Máj, Tüdő, Torok, Gyomor, Vékony-bél és az Hóljag, ha ezek meg-sebesitetnek, ezek tartatnak halálos Sebeknek.

Miért némelleyek az kitsin sebekben is meg-halnak, és némelleyek nagy veszedelmes sebekből fel-gyógyulnak?

Ennek vagon négy oka, úgy mint 1. Az meg-sebesedett tagnak külömbisége, 2. Az sebeknek külömbisége, 3. Az emberi természetnek külömbisége, 4. Az eseteknek külömbisége. Azért az melleyek a' veszedel-

mes sebekből akarnak meg-gyógyulni azoknak következendő hat okokat kell *observálni*.

1. A' testnek belső tisztulását. 2. Annak jó *Complexióját*. 3. A' testnek ereit. 4. A' *Cbirurgus* hű *curálását*. 5. Az *Patiensnek* jó *Diatáját*. 6. Egy közép-szerű *temperált aërt*.

Miért az gömbölyű sebek nehezen gyógyúlnak?

Azért mivel tágosak annak ajakai, és femmi izegletjek nintsen, azért nehezen lehet gyógyítani.

Miért az zuzott sebek nehezen gyógyúlnak?

Azért hogy azon zuzott húst előszer meg-kell érlelni, és azon zuzott husból a' *materiát* ki-kell tisztítani, és így olykor hosszas annak gyógyulása.

Miért az Iffiu Emberen hamarébb gyógyúl az seb, mint az Óregen?

Mivel az iffiukban a' természet erősebb, és az kővér vérnek fokasága nagyobb mint az óregekben; azért gyógyúl az iffiu hamarább, mint az öreg.

Honnét vagyon, hogy az sebek kitűnneknek látzanak de még-is gyakorta halálofak?

Azoknak el-titkolt nagysága avagy rossz állapoty

potyábúl, melly azon meg-sebesített tagban vagy mellette lévőben el-vagyon rejtve.

Az Inaknak vér és *Pulsus* ereknek, és a' csontoknak sebei az ő magok közönséges substantiája által őszve forhatnak-é, és meg-gyógyulhatnak-é?

Mivel az föllebb említett tagok, és több hozzájuk hasonlók, az ő eredeteket nem az vérből veszik mint az húsos tagok; hanem az magból, azért az ő magok *substantiajok*-ból nem gyógyulhatnak őszve, hanem más idegen *substantiának* közlése által, mellyet a' természet hozzája ad, és az által őszve fornak és meg-gyógyúlnak.

Hány rész kívántatik az sebeknek őszve szorításokhoz és gyógyításokhoz?

Ezekhez öt rész kívántatik, 1. Hogy az mi a' természet ellen van az sebben az ki tisztaság. 2. Az sebek ajakai őszve szoritassanak. 3. Az őszve szoritott seb ajakai együtt tartassanak, hogy el-ne tágulyanak, 4. Hogy az sebesedet tag az ő *Complexióját* meg-tartsa, 5. Ha valami ollyas történik az sebekben, a' melly nem oda tartozandó, arra-is nagy gond-viseelés kívántatik.

Melly

Melly kiváltképpen első eset az
Sebben?

Első kivált-képpen-való eset a' sebben
a' vérzés.

Hány-felé mégyen a' vér?

Két-felé mégyen ugymint belől a' *Mu-
sculusok*ban és egyéb ures helyekre és a'
sebekből-ki.

A' frissen meg-sebesítettett embernek
mindgyárt meg-kell-é az ő vérét állita-
ni, vagy hagyni folyni?

Mivel a' vér életnek kintse; azért a'
nagy sebekben azon kell lenni, hogy men-
nél hamarébb a' vér meg-állittassék.

Hány-féle-képpen lehet a' vért
meg-állítani?

Öt-féle-képpen I. vízfza-verő hivesítő
rekeztő és őszve-szorító orvosságokat kell
a' sebre tenni, mellyek külömb-külobb-félé-
ből állók, ugymint: *Malom-por*, *Bolus*,
Olibanum, *Sanguis Draconis*, *Terra-sigilla-
ta*, *Crocus Martis*, *Lapis Hæmatitis*, *Cal-
cinat. Albumin. ovor. Terra Vitrioli*, 's e-
zekhez hasonlókbul készítettetek. *Item*
Spondia, Pöfet és meg-égetett vászon. Pa-
nuk, és effélékkel. 2. A' kézzel-való őszve-
zorítással még az vér őszve-sűrűdik és meg-
áll.

áll. 3. Az által szurással vagy a' meg-sebe-
sítettett érnek kötésével. 4. *Cauterizatio*
vagy égetés által. 5. Érnek el-metzésével
melly igen ritkán elik.

Melleyek azok a' sebek, a' kikben az

Természet ellen-való találtatik és nem
kell mindgyárt ki-venni?

Azokból a' sebekből, melleyekben a' vér-
és Pulsus-ér meg-sebesítettett és nagy fáj-
dalmat szerez vagy vérnek el-fogása igen
félő, jobb azt abban hadni hogy a' ter-
mészet maga haitsa-ki hogy sem az erő-
szak által a' seb meg mérgeledgyék.

Mitsoda sebeket szükség őszve-
akasztalni, avagy őszve-varni?

Minden alá-függő vagy le-szeldelt sebeket;
szükséges, kivált-képpen, a' fejen ortzám-
valókat, melleyek alkalmatlanok magokban
a' jól bé-kötésre, hasonló-képpen a' meg-se-
besített Musculusokat-is.

Melley sebeknek ártalmas az
őszve-akasztalás?

A' Főnek mély sebeiben, kéznek és láb-
nak sebeiben, az hol sok fejr inak vannak.

Hány-féle akasztalások vannak?

Vannak hat-féle akasztalások, 1. A' mely-
tővel és selyemmel őszve akasztaltattik

és az a' húsos helyeken szükséges, mellynek úgy kell véghez-vitetni, hogy egy újnyi *spatium* maradjon köztök. 2. Tövel és felemmel - való akasztalás, az melly mint egy Szüts varrás formán elik, az meg-sebesítet béleken szükséges ez. 3. Az tövel és felemmel a' bőr és hús őszve akasztaltatik, úgy hogy az hús ismét egy máshoz izorritásék, melly akasztalások az *Peritonæum*, és az kis-has *musculusai*hoz szükségesek. 4. A' tőnek és felemnek akasztalása mikor a' Sebnek ajaka az tő által ő zve nyomattatik, és benne hagyattatik, az felem a' tore reá teker-tetik, ez az meg-halított ajaknak gyógyítására szükséges. 5. Az vassal és kapcsokal-való akasztalás, mellyek az nagyon ki-tágúlt febekhez szükségesek. 6. Az magános vagy magátúl-való őszve akasztalás, az melly jó fele Orvoságokból készitet.k.

Hogyan kell az első akasztalásnak lenni?

Az első akasztalásnak, az sebnek közepin kell lenni.

Melly mélyen kell az Sebnek ajakit őszve akasztani?

Az Sebnek ajakait úgy kell őszve akasztani, hogy az akasztalás jól meg-áljon, de

igen nem kell alá botosítani az tőt, hogy az meg-gyógyulás után az tőnek helye meg-ne ésmirteték.

Mikor az Seb igen őszve akasztaltatatik, micsoda ártására vagyon annak?

Az Sebek igen őszve akasztalálá vagy nyomása szerez az Sebek fájdalmat, es daganatot, és ha az akasztalálnak nem engednek hamar által szakad, és fáradságos gyógyítást okoz.

Az magános és közönséges sebet hogyan kell bé-kötni, és meg-gyógyítani?

Az olyan sebet először az vérből es *materia*ból ki-kell tisztítani, és a' vert meg-allítani, flastromokkal és ruhából-való vánkoscákkal bé-kötni, azután ímet az *materia*ból ki-kell tisztítani, *Digestivum*okkal, és hús nevelőkel kell táplálni, azután szaraszító Orvoságokkal el-végezni.

Hogyan kell az mély sebet meg-gyógyítani, mellynek *substantiája* még meg-nem vészett?

Ha az seb olyan helyen vagyon, a' hol az természet ellen meg-tőretett-csontnak valami szálkai vagy darabocskái vólnának, az olyant először ki-kell tisztítani, és annak vért meg-állítani, és hogy ha a' Sebtág, szorító flastrom-

flástrommokkal, ószve kell ízor-tan, ruha vankoskákkal bé-kell kötni; előszer még jól meg-nem evesedik *Digestivummal*, az után *Basilicummal*, és ószve-ízorító flástrommal kell kötni, meglén az hús nyól, az után az *Diapalmá* által kell el-végezni.

Hogyan kell meg-esmérni az ebben-
való *Materiát* jó-e vagy rosz?

Ha az *Materia* egy kevesé sűrű és szürke színű, vagy egy kevesé verhenyeges és jó szagu őremest el-válík az sebtől; ezek tehát jó jelek: Ellenben pedig, ha az *materia* nyúlós, és az sebez ragadozó, avagy hig és fejtér mind az tej, avagy igen sűrű és sárga és az lebbul ki-foly, jele hogy a' seb roszúl vagon.

Mikor vannak az sebek rosz formában?

Mikor ók magok szerint *materiát* vagy genetséget nem adnak.

Az fejen, melly helyen leg-vefzedelmesebb az seb?

Az fej tetein és az halántékokon.

Az fejen az meg-vágot sé szúrot sebek között, mellyek vefzedelmesebbek?

Az meg-szúrt sebek gonoszabbak mint

az meg-vágottak, mindazonáltal ott-is minémű helyen einek.

Micsoda leg-szükségebb az főkaponyának szoros sebeihez?

Szükséges hogy azok meg-tágittassanak hogy az vér vagy *materia* meg-ne rekedgyen, hogy nagyobb eseteket ne szerezzen.

Mikor lehet az olyan eseteknek leg-jobban ellenek állani?

Még tellyeséggel néki nem mérgesültenek, vagy el-nem hatalmaztanak.

Micsoda Orvofságok leg-kedvessebbek az Fejnek?

Az *Betonica*, *Rósa*, *Rozmaring*, *Chamomill*: *Sálya*, *fekete Gyapar*, *Melilot*: *Lavendula*, *Majorána*, *Myrha*, *Gummielemi*, *Empl*: *Cephalicum*, és azon *Ungv*: *Cephal*: *Aquavita* jó meg-melegitesék, és olajjal *defendáltas*sék, és minden egyebek, mellyek jó természetűek, és jó illatuak.

Micsoda Orvofságokat kell az Fej kaponyátul távoztatni?

Az motskofokat, és kővéreket 's mind azokat, mellyek rohadást szereznek.

Micsoda Orvofságok ártalmassak az Fején-való sebeknek?

Azok az mellyek igen hivesitenek vagy igen

igen heviznek, roz illatuak, és az mellyek rohadást szereznek.

Miként kell a' Főnek azon sebit *curealni*, melly az *Pericrániun*on által ment?

Először az haját le-kell borotválni, az után szépen az vérből meg-tisztítani, és az vért meg-állítani. A' második bé-kötéskor, ha lehet száraz ruha tépéssel, vagy vékony ruha sodrá'okkal az meztelen csontot szépen bé-kell rakni, 's így az sebet egy kevesé megnyitni, az után az sebnak ajakára meleg *digestivumot* és főre való flastromot tenni, az seb környékit Ró'sa olajjal kell *defendálni*; más nagy flastromot fölibe tenni, az után ha tiszta az agy-kaponya, ahoz-való port kell készíteni, *Myrha Aloe, Aristol: rotund: Mastix Olibanum*, és *Sanguis Draconis*ből, 's azt reája kell hinteni, és száraz ruhátskával szépen bé-rakni, az sebnak ajakait szépen álkalmaztatni, és tisztítani, hogy ha az hús az csonton föllül ki-nyúl, tehát az sebet hussal bé-kell nevelni, és bé-száríttani.

Miként kell bánni azon Fejen-való sebekkel, mellyek az agy-kaponyát épen az fölül-való hártyaig által hatták?

Mint hogy ezen sebek veszedelmesek, azért így kell vélek bánni: Először ha az Fej

az véres hajtúl meg-vagy n tisztítva, azután meg-töltött vagy el-izakott csontokat fogóval vagy más *Instrumentummal* ki-kell szedni, a' tülz a csontra száraz ruha tépéleteket kell rakni, es az lebet ruhákkal meg-tölteni, flastrommal es ruha vánkoscákkal jól bekötöni. Az második bé-kötéskor kiváltképpen arra kell vigyazni, hogy az meztelen csont tisztán tartassék, az meg-sérült csontnak éltsiz gletit vésővel vagy *radicula*val meg-kell egyenlíteni, ha az hafadás szük, meg-tágítassék, hogy minden ellenkező *materia*, melly az *Dura materre* alá száll, ki-tisztítassék es az *Dura mater* egy vékony ruhátskával, *Viginis* fő irral azt meg-kenvén, bé-rakattassék. hasonlóképpen az *Pericranium*-is gyöngye ruha sodrátskákkal; az sebnek ajakait pedig *Unguentum Digestivum*al sa' többi üres heletskeket gyöngye ruhátskákkal meg-kell tölteni, es azzal az seb nyitva tartassék, ezek föliben flastromot kell ragasztani; ha pedig az seb *materiázik*, az *Dura materre* egy tisztulásra-vali Orvosságot kell készíteni ezekbül, *Mell. Ros. Therehint; Ol: Rosarum, Croco* es *Mastic*bból álljon, borban készittessék; az után hús nevelő Orvosságokat, még az hús az *Dura mater*hül nevelkedik, kell reá rakni; az alatt az idő alatt a'

csont

csont szépen tartassék, és az széltül meg-
óltalmaztasék, 's minden bé-kötéskor az seb-
nek tisztulására, és a' Főnek erőítésere egy
z'atskó reája melegitesék, és egyéb-fele Or-
vofságokkal enyhitesék, hasonlóképen az
ruha vánkoscák a' bé-kötéskor lágy melegek
legyenek, az gyógyulásnak az ő meg-teréséig,
mert az meleg az főnek igen kedves.

Mikor az Fő-kaponyának meg-sebe-
sétisével együtt az *Dura mater*-is, meg-
sebesitetik, mit kell akkor cselekedni?

Mivel ez a' sérelem igen vezedelmes és
halálos az igen éles fájdalmok miatt, mert
minden rozz nedveségeket magához von-
szon, azért a' jó Orvosnak jól kell gondot
vilelni, hogy az mennyire lehet, az hozzá
járandó gonosz eseteknek ellene álljon, vagy
még előzze, 's kiváltképpen az *Patientst* jó
Diatával kell meg-erősíteni, az után meg-
próbálni, ha törött csontocskák vannak-
benne, és mikor már a' Seb meg-vagyon
tisztítva, ha lésznek benne a' fele el-töre-
dezett apró csontocskák, azokat szépen ki-
kell szedni és tisztítani, hogy ha pedig az
Seb olyan szűk volna, hogy az Orvofság az
Dura Materre nem mehetne, tehát *triangu-
lum* formu, vagy kereszt metzés által meg-

kell azt tágitani és az *Pericranium* mot az menyire szükséges el-választani, és ruha pihelel szépen meg-tölteni; az sebnek ajakait pedig akasztaló flastromokkal visszra vonni, és az vért meg-állítani, az után ruha vánkoscákal jól bé-rakni. Az második bé-kötéskor szükséges, mikor az seb meg-tisztítatott, hogy vésővel és ahoz-való kalapátsal, avagy ahoz-való furóval a' csonton lévő seb fel-nyitassék, és meg-tágitassék, s úgy az azokban lévő apró darab csontocskák, vagy szálkácskák, vagy egyéb *materia*, melly az fő-kaponyában talátnék, szépen ki tisztítassék az meg-sebesitet hárttyatskára pedig *Ungv: Cephalium* mal gyöngge ruhátska meg-kenve szépen és gyöngén tétessék; az után az *Dura mater* és fő-kaponya között-levő furás, vagy vésés lyukjában *Ungv: Basilicum* gyöngge melegen botsatassék, az mezételen Fő-kaponyát pedig száraz gyöngge sodrásokkal szépen bé-kell csinálni; az sebnek ajakai, és az el-valasztatot *Pericranium* közzé apró sodrások rakattassanak, méglen az hús fel-nyól, és a' fő-kaponyán is a' hús kezd nyólni; a' sebnek ajakaira pedig *Ungv: Digestivum* mot, és őszve huzó flastromot, minden bé-kötéskor kell *adbibeá'ni*, és azon ajakakat ujjobban visszra vonni, és köz-

közben egy kevés gyöngye ruha-pihelt tenni, föllül pedig reája főre-való flastromot. Az után kell az Fejzet *Ol: Rosarum*, és *Ol: Chamomilæ*vel defendálni, és az *Defensivum*hoz egy főre-való flastromot helyheztetni, mely jó vastagon légyen meg-vonyva, és melegen az egész Feire borítani; ellenben meleg kötésel jól meg-kell erősíteni, és melegen veztég tartani. Ezeket napjában kétszer kell cselekedni, még az seb jól *digeráltatott*; az után *abstergentiakkal* és *consolidantiákkal* az *Dura mater*hez kell látni, még egy kevesé tisztulását mutatja, és tiszta húsfotskák kezdenek nyólni; az után hús nevelő Orvosságokkal kell élni, és ha az hús fel-nyó, az után az csontnak segítségére kell lenni, hogy az két rész között az hús szépen nevelkedgyék és öltve egyesüljen. A' *Patiensnek* testit pedig nyitva kell tartani, setétben veztég helyen, jó-féle *Diatával*-is kell tartani, élesztteni, erősíteni. Ha az főben-való fájdalom az felbúzó vértől igen dobog, annak meg-hivefítésére, és az fájdalomnak meg-enyhítésére egy eret kell vágni, és *cristirt* kell *applicálni*, és egy tudós *Medicustól* tanácsot kérni.

Ha az Fejen-való Sebnak meg-sebefitése éppen az agy-velő *substantiá*-ját éri, hogyan kell azt meg-esmérni?

Az agy-velőnek, és a *Dura mater*nek igen egy forma jelei vannak, tehát azt azután következendő vagy mindgyárt jelen-való efe-tekbül meg-lehet esmérni. Ugy mint el-ájulás bül-való le-esésbül, okadásbül, meg-némulás-bul, orron és fulén-való vér folyásbül, és a' főnek nagy fájdmábül, *fantazialás*bül, meg-süketelésbül, és az nyelvnek szaporán-való mozgásbül, nyughatatlanságbül, szün-telen-való hidegtelelésbül, nyelvnek meg-száradásábül, az *Pulsus*nak igen nagy rezketésbül, inaknak meg-merevedésébül, az seb ajaknak öszve szorulásábül, és ha az has igen mégyen, nehezen lehel a' *Patiens*. Ezek utolsó jelei az közel-való halálnak.

Mi az oka hogy az agy-velőnek meg-sebelítésével az sebet és az egéséges részt-is az górts járja?

Az górts az agy-velőben innét ered; mikor az sebes rélz nagy fájdmalt szenved, tehát az egéséges rélz az ő nedveséget és életető ereit bőséggel nyujtya segítségul az sebes rélznek, és így magát ki-fogyalztya's el-száraztya, abbül ered az górts.

Mikor az meg-sebefedett fő-kaponyából fejez *substantia* jő-ki, miként kell azt meg-esmérni, hogy az agy-velőből vagy-e, vagy más honnan-vaió?

Ennek meg-esmérése ebből az próbából áll: az agy-velőnek magában sok apró erektskái vannak, és hogy ha abból szármozik azon *substantia*, és az vízben vettetik, tehát le-alepedik; más *materia*-is jő-ki, melly az agy-kaponyának hátúlsó részinek fehérből jő, és reá nézve hasonló amához, de nem az, hanem az agy-velőnek egy olly *spiritusa*, melly az háta gerétzéből származik, és az le-nem ül az vízben.

Miként kell segíteni mikor az Fő-velő meg-sebefittetik?

Ezen igen veszedelmes, és halálos Seb-ben először az kívántatik, hogy az *Patiens* egy magános helyre vitessék a' hol csendes és letétes légyen; az után ha az vértől és hajtól meg-tisztitatott, az törött csontokat kikell szedni, az után az Sebet egész velőig jól meg-kell nézni, és az Sebet gyenge ruhátskával jól meg-kell rakni az agy-velőig, és nyitva kell tartani flastromokkal, és jó kötésekkel jól meg-kell erősíteni, és minék előtte azt meg-nyitná a' *Chirurgus*, maga mellé

mellé egy jó tudós *Medicust* végyen, hogy az *Patiens*nek valami rövidsége ne esék; hogy ha már az lebes hely meg-vagyon melegétve, és az szerfzámok elő vannak készítve úgy kell az Sebet meg-nyitna, és tisztítani, hogy tudni-illik viafz gyertyával az Sebet végk meg-kell nézni: hogy ha az Sebnek szúk voltáért nem lehet hozzá nyúlni, tehát meg-kell tágítani, azt mint az *Dura mater* Sebeiben meg-vagyon írva, és az meg-alutt vért ki-kell tisztítani, az el-törött csontnak szálkáit az alsó részből ki-kell szedni, és az véres *materiát* fel-fujással ki-kell hajtani, mindgyárt meleg ruhával meg-kell melegíteni, az Főnek erőlítésére, és a' *materiának* meg-emésztesére. *Job: Andr: de Cruce liquorjából*, egynehány csepet lágy melegen az Sebbe eresztetni, és gyöngé ruhát azon o'ajban meg-kell mártani, és az Sebben rakni; azon felől az *Cranium* és *Dura mater* közé az *Ungv: Cephalicum, Digestivum*mal ószve kevertesék, és azzal be-rakattassék; azután az Sebet gyöngé ruhátskával meg-kell tölteni, és az *Pericranium*mot el-választani, az tiszta csontot száraz ruhával meg-rakni, és az Sebet teli tölteni 's tágon tartani, az Sebnek ajakát *Digestivum*mal meg-rakni, és az Főre-való flastro-

stromot reája tenni; az Seb körül-való helyeket pedig meleg olajal óltalmazni, és főre-való flastromal bé-takarni, hasonlóképpen az Nyak csigát és háta grébit jó meleg ruhával be-kötözni, még az Seb jól meg-nem tér, és jól meg-köll döngölni. Az *Ungw: Cephalicum* közé egy kis rósa mézet lehet egyelíteni, és azt ruhára kenni az *Dura materra* és hártýatskára, és az Sebre rakni, az *Dura mater* és *Cranium* közit *Ungw: Cephalicum*mal gyakorta kötni, az *Pericranium* alatt-való ruha töltést és a tiszta csontot szárasztó fõ-porral kell hinteni a' Sebet teli tölteni ruhával, és az Sebek ajakait szárazan kell tartani, hogy fok hús ne nyõlhessen; az Sebet továbbá tagon kell tartani, melegítõ szerfzámval óltalmazni, még az hús az agy-velõ hartýájából ki-nyõl, és bõrrel bé-nem borittatik. De az külsõ *cura* mellett kell az testet nyitva tartani, hogy az emésztés, és az vizellet szabadon ki-járhasson, az Fõ és gyomornak erõsítésére jó *Diatával* kell élni, mellyek az belsõ nyavalyákhoz-is szükségesek.

Mikor az Fõnek első részérül egy darab Fõ-kaponya éppen az agy-velõig le-vágatik, és az által az *Dura mater*, és az agy-velõ mezitelen marad, mi módon kell azon segíteni?

Ezen a' nagy halálos Seben szükséges elõ-

szór midőn az vértől meg-tisztítatott, és az haj el-borotváltatott, az csontok szálkái kitzdetettek, az vér-is meg-állítatott, az *Dura materen*-való Sebet gyöngye ruhával kell meg-rakni, és jó ízerivel bé-kötni. Az második bé-kötéskor midőn az Seb meg-tisztítatott, és ruhával meg melegítetett, az Fő-irrat, az emlitett *de Cruce liquor* az meg-sebesitetett agyvelőre és az *Cranium Dura mater* között melegen kell tenni, és azon helyet ruhátskával meg-rakni, az Sebnak ajakait *Digestivummal* kötni, az után Főre-való flastrommal bé-borítani, az egész Fejet, Nyak-csigát, és hátgerézt hozzá tartozandó olajjal melegen meg-kell kenni. Az *Patiens* pedig sötét és meleg helyen légyen; az után az mint szokás azon halálos Sebet annak rendi ízerént bé-kell kötni, és minden-féle esétektul igen kell óltalmazni, kiváltképpen az el-ájulás és gutta-utéstul, mivel ezek leg-veszedelmesebbek.

Hogy ha az olyan Sebből rosz taplós hús nyólne ki az Fő-kaponyán, honnan ered, és miként kell el-vezteni?

Az rosz taplós hús származik az fők hozzá-folyó nedveségekből, kiváltképpen az vérből; ez érzéketlen. Ezt száraztó vagy
ólzve

Ölve-szorító *lavamentum*okkal és porokkal kell elveszteni, mellyeket ezekből kell készíteni: *Alumen*, Méz, *Gallus*, *Bolus*, és egészített *Colcothárt*, reaja hintvén elveszthetni, mert pedig igen el-hatalmazott ki-kell metzeni, és azon poral meg-hinteni, és így el-vész.

Az meg-sebesített Fő, hány-féle élet alá vagyon vetettve?

Közenséges életi az meg-sebesített Főnek ezek: 1. El-ajulás, 2. *Apostema*, vagy smártyának kelése, fájdalom, dagadás, hidegleles, görts-bántás, Guta-ütés, és ezekhez hasonlók.

Honnét kell ezeket az eseteket meg-esmérni?

Ezeknek meg-esmerésének jelei ezek: 1. El-ájulás, az ortzának hamar-való el-változása, az iznek és érzékenységnek el-vesztése, *Pulsus*nak meg-lankadása, az hideg izzadásiak ki-verése. 2. Az hártványak meg-evesülése, melly nagy fájdalmakat ízerez az Seben az ő tüzeiségével, 3. *Spasmus* vagy görtsnek szoritása által az betegnek szája, vagy Ortzája fére-való vonása, az Szemek el-forjulása, szuntelen-való izzadás, 4. Az hideglelésnek borzogatása, melly az lebesnél hasonló az csúzhoz, következik erre az egész testre

telte gyuladózó hevség; az sebnek fájdalma; meg-térheltetik az beteg nagy nyughatatlansággal, 5. Az *Paralysis*, melly az érzékenységet és az mozgást meg-erőtleníti, 6. Az *Apoplexia* vagy gutta-ütés, melly az egész testet érzékenetlenné teszi és bennává.

Miként kell ezeket az eseteket meg-curálni?

1. Az el-ájulást meg-kenéssel vagy bévévendős erőlítő *Balsamumokkal* vagy vizekkel, *Aqv: vita* Olajokkal és ezekhez hasonlókkal kell meg-orvosolni.

2. Az *Apostemat* jó *Diatával* Fő-érnek meg-nyitásával és ofzlató füves zatskókkal, flastromokkal és olajokkal, és az fok nedveségnek ki-vételével el-ofzlatni.

3. Az görtsöt melegítéssel, az Nyak cügának és hát-grétzinek dörgelésével, melegítő olajokkal úgy mint *Ungv: de Albæa*, *Ol: Laurino*, *Lumbricorum*, *Chamomillæ*, *Pingv: Gallicinæ*, *Ol: Succini* és *Aqua vita*, ezekkel lehet ellene állani.

4. Az hideg-lelést izzadás által, mikor Therjekel készitetett izzasztó italt adnak-bé a *Patiensnek*, a' mellet az Sebet, jó *Defensivumal* kell tartani, és *Ungv: Ægyptiacummal*, és jó Fő-re-való flastromal bekötni és meg-tisztítani.

5. Gutta-

4. Az Gutta-üstest és merevedést erősítő vizekkel, úgy mint *Paeonia*, fekete Cseresznye vizzel, *Doctör Lang* vize, *Herb: Paralifis* vizével, *Unicornis* szarva porral, *Margrafen* por és ezekhez hasonló porokkalkell orvosolni, melly orvoslás pedig inkább az *Medicust* illeti, hogysen az *Chirurgust*.

Mellyek jó jelei az meg-sebefedett Főnek?

Mikor az sebes jó eszén, és hideglelés nélkül vagyon, csendessen alhatik, az hatnak és vizelletnek természet szerént-való ki-menetele vagyon, és az Orvosság bé-vétele után jóll érzi magát a *Patiens*, az Sebnék színe is helyt áll, és természet szerént-való *materia* jön-ki be-lőle, és az *Dura mater* mozgásában semmi hiba nintsen. Ezek jó jelek, az Sebest nem kell akkor félteni.

Az meg-sebefedett főnek, mellyek gonosz és halálos jelei?

Mikor az beteg esze nélkül beszél és nem emlékezhetik, szemei meg-homályosodnak, nyughatatlankodik, hidegleléssel nem hadgyva, nagy szárazság miatt az nvelve meg-waitagúl, meg-feketedik, meg-repedez, az sebjé meg-szárad, és nem *materiárik*, színt el-változtatya, meg-feketül vagy ón színre vagy

sós húshoz hasonló lézzen, az betegnek ha-
fa meg-szorúl vizelleti változik, rágás, görts,
gutta-útés, és az *Pulsus*nak meg-lankadása éri;
ezek mint gonosz és halálos jelek, akkor a'
Patiens mellett lévők bizvást az halált meg-
jelenthetik néki. Mikor pedig az fellül emli-
tett jelek mindgyárt kezdeten meg-tetzenek,
akkor a' meg-sebefedet főnek erős fajdalmi-
búl erednek; ha pedig egynéhány napok után
indulnak-meg az sebben, a' tehát meg-alutt és
ki-buzgott 's rohadásra fordúlt vérből ered-
nek.

Melleyek leg-félelmessebbek az Fejen-
való seben görts-é, vagy az hideglelés?

Az görts leg-félelmessebb, mert ha az
görts az hideg-léléssel meg-egyez, tehát az
Patiens nagy vezedelemben forog, de ha az
hideg előlzer jön reája és az után utkőzik az
görts hozzája, tehát nints olly nagy veze-
delemben.

Mitül okoztatnak az Fő-kaponyá-
nak meg-zuzási vagy törési?

Okoztatnak az Fő-kaponyának meg-tő-
rési az esésből útésből hajtásbul clet-
len, kemény és éles, vagy nehéz fegyver
által, vagy valami állatnak rugásából.

Ha az fő-kaponya esés vagy ütés által megsértődik de meg-nem törik és nagy dagadása vagyon, miként kell azon segíteni?

Hogy ha az Fő-kaponya megsértődött és csak nagy vérel-való daganatya volna, tehát szükséges az daganat körül az haját elborotválni, és azon dagadást meleg olajokal meg-kenni, úgy mint *Ol: Rosarum*, *Chamomilla*, *Liliorum Myrrhae* etel defendálni, meleg zatskókal meg-melegíteni, és oázlató flastromot kell rája tenni. És ha a *Patiens* vérel bővelkednék, eret kell rajta vágni, hogy ha pedig az daganatban, az vér meg-sokasodnék, tehát ki-kell nyitni azt, és az alut vért ki-venni, *Digestivummal* ki-tisztítani, az után szárazító Orvosságokkal flastromokkal és jó bé-kötételekkel kell táplálni, és mindegyéb sérelmeket meg-gyógyítani.

Hogy ha történetből esésből vagy Bldön-való hurtzolás által az *Musculusok* a főnek húsos bőrrivel együtt épen az kaponyáig lenyuzatának és az *Pericranium* meztelen maradna, ezzel mit keli cselekedni?

Ha az haját elborotválták és az seb megeg borral vagy egyébel meg-tisztítatott, jól rája kell vigyázni, hogy ha az Fő-kaponya meg-nem sértődöt-é meg, hogy az után valami

ne következzék belőle. Ezen poral kell pedig hinteni: *Pulv: Rad: Consolid: Maj, Myrtina, Sangv: Draconis, Aloe, Mastix, Myrrha, Olibani*, az le-nyuzott bőrt az ő helyére igazítani 's ahol lehet meg-akasztani, és az alsó részeket ruha sodrással, melly *Digestivummal* legyen meg-kenve, bé-kell rakni, és *Bethonica* flastromal bé-borítani, az meg-akasztalt bőrt hegyiben törésre-való flastromot vagy száraz flastromot kell tenni, és hogy ha az bőr meg-erősedik egy jó, Fejre-való flastromot kell rája tenni, az Nyakat 's vak szemeket *Usgv: Nervinummal* kell kenni, és mint egyéb Fejen-való Sebet kell gyógyítani.

Hogy ha pedig az hátulsó *Musculus* bőr az *Pericraniummal* együtt a Főnek hátulsó részéről egészen az Fő-kaponyáig le-nyuztatnák és a' Fő-kaponya meztelen maradna, mit kell azzal cselekedni?

Mikor már az haj egészen le-borotváltatik és az Seb meg-tisztittatik szépen, azon le-nyuzott bőrt előbbi helyére kell igazítani, az fellébb meg-irt, porral melly *Colophoniummal* legyen ószve egyelítve, kell élni, és ezzel kell meg-hinteni, és azt helyére akasztani. Ha pedig azon le-nyuzott bőr egészen le-vagyon szakasztva, és az Fő-kaponya meg-vagyon tisztitva száraztó flastrom

flastrommal kell élni, melly e. en formán. *Mastic*: *Olibani*, *Myrrha*, *Aristoloch*: *rotund*: *Terna Viriol*: *Alum*: *usti*: *Tterbentinával*, és *Colophoniummal* legyen össze készítve, vele kötni, semmi más olajos vagy 'ziros flastromokkal nem kell kötni, a' izéltül-is igen kell óltalmazni, mivel az meztelen csontnak igen ártalmas, és hamar *alteratiót* szerez; midőn pedig már az Seb meg-tölt hússal bőr nevelő Orvosságokkal kell be-zárni.

Az kopasz fő kaponyára - való

flastrom?

R. Cera lb. ij. Therebint: § IV. *Sebi Hirvini*: *Mumia*: *āā* § V. *Mastic*: § ij. *Olibanum* § iii. *Sarcocolla*. § ij. *Colophon*: § j. *Vitel: ovorum* § ij. *Gummi Elemi*: § ij. *M. l. a. F. Empl*:

Száraztó és bőrtető flastrom?

R. Ol: Rosarum Cera, *āā lb. β Pulv: Cerasusse*, *Lythargir*, *Lapid: Calamin*: *āā* § IX. *Mis: F. Empl*:

Hogyha esés vagy ütés által az főkaponya bé - horpadt, és még-is törés nélkül van, miképpen kell rajta segíteni?

Ezen alkalmatóságnál az haját le-kell borotválni, és, ha véres d. gadás volna, azt el kell oizlatni: Hogyha az *Patiens* iffiú, tehát az maga fel-fujásával kell próbálni, hogy

azon be-horpadott Fő-kaponyát ki-fujhastán ha avval nem lehet, tehát egy üveg kőpölcselel 's jó lángal azon helyet meg-keil szivatni i ha ez sem volna elegendő, tehát jó ragado: 's törésre-való flastromot kell reája tenni i mellynek közepen egy tinórt kell által vonni, lehetetinek fel-fujásával egynehánytok meg-keil próbálni, és ha az flastrom reája ragadott, tehát azon tinórral fe'-kell izakasztani vagy húzni. Ha így sem h szálta, tehát az *Musculus* bőrtől és a *Périeranium*tól a' csontot el-kell választani, és azon bé-horpadt csontot egy *Instrumentum*mal melly *Elevatorium*nak hivattatik bé-kell fráfolni és akkor a' Fejet erőlen kell tartani, hogy meg-ne mozdujon, és így a' csont-emelővel a' csontot fel-kell emelni, úgy anyira méglem helyre nem áll, azután az Sebet az mint szokás szépen bé-gyógyítani.

Miről kell az fő-kaponyának törését meg-esmérni?

Hogy ha nagy esés vagy erős ütés miatt az ember egy ideig nem szólhatna, es az érzékenégtul, mozgástul, látástul, hallástul, meg-fogyatkoznék, el-ájulásbúl, hányásbúl, és az vérnek Orrán, Száján, Fulin-való ki-folyásábúl: ezekbúl meg-esmérni, hogy annak

Fejet

Feje csontya bé-törött, és az *Patiens* nagy fájdalmot szenved; gyakorta esztelenségéből kezével tapasztya azt, sőt az tapogatás által is meg-ismérni hogy az csont meg-törött, mert az ember uja alatt bé-hajjal és portzog, az sebes az ő foga közzé semmi keménnyet nem foghat és nem szoríthat, az első felső fogait ha meg-kotzintyak el-nem szenvedheti, ezek az jelei az meg-törött fő-kaponyának.

Hogyha az jó vizsgálás által meg-találtatott, hogy az Fő-kaponya meg-törött és a bőr egészlen rajta vagyon, mit kell azzal cselekedni?

Ha az repedés nem nagy, mellyet az esetekből meg-ismérhetni, tehát az haj leborotválása után, ha véres dagadás vagyon, azt el-ozlató melegítő Orvosságokkal, mellyek veres borban légyenek meg-főzve, és Főre-való ozlató flastrommal kell ozlatni. Hogyha az jelek nem veszedelmesek, és az daganat el-ozlott az meg-törött helyre, egy törésre-való flastromot kell tenni, és ha az *Patiens* vérrel bővelkedik, eret kell rajta vágni. Ez által fokban az bőrnek fel-metzése nélkül meg-gyógyítottanak.

Hogyha az föllúl meg-irt Orvofságokkal az *Páciens*nek nem légethetnek, hanem az bőrit az fok jelekre-való nézve fel-kelletik metzeni, az meg-töröt csontnak nagyságát *Instrumentumok* által jól meg-kell vizgálni, hogyan kell már azt véghez vinni?

Hogyha az jelek az kaponyának nagy törését jelentik az haj le-borotválása után az bőr *Pericranium*mal együtt szárnyos vagy kereft metzés által meg-nyittassék, az agykaponyaig, az vak szem és mellette-való há-lántéket meg-kell kémélleni ha lehet, és igen vékony élű kéffel mellynek gombólú hegye legyen, és minden felúl éles legyen, az *Pericranium*ot azzal el-kell az csontól választani; annak választását az Sebek közepin, és két szegletin kell-el-kezdeni; azonban az Sebek ajakai ki-támasztatlanak az vér meg-állittassék. Az második kötéskor, ha az Seb fel-bontatik alkalmas *Instrumentum*al, a' melly nem tompa, se nem éles, az kaponyát egéltlen meg-kell vizgatni, és az sérelmit meg-kell keresni, hogyha pedig az mint gyakorta történik, hogy a' sérelmes hely az *visitatio* által bizonyossan meg-nem taláztatik, tehát *Téntát Rósa olajjal* kőll őszve keverni, és a' mezételen kaponyára kőll tölteni, azután tisztán meg-kell törölni és meg-ismerni egy haj

haj izálnira-való feketeségből ott vagyon az haladás, azon helyen kell az meg-törött cson-
tokat egy hegyes *Instrumentum*al ki-szedni,
az *Pericarnium* és az *sutura* sérelme nélkül, és
szép gömbölün kell hadni, hogy jó hézagja
légyen; ha pedig gondollya az ember hogy
az alsó rész is meg-repedet, tehát az *Patienten-*
nek Száját, Orrát bé-kell fogni és magát fel-
fuvatni, ha lélegzet vagy *materia* a' törésből
jöne, tehát bizonyos, hogy mint az két rész
meg-törött, vér és genetség az Fő-kaponya
alatt vagyon, azért egészen ki-kell szedni; az-
után az Fő-kaponyára és ki-szedet helyre Fő-
re-való izáraztó port köll hinteni; az Sebnek
ajakára pedig *Digestivum*ot kell tenni, még
a' hús az csontig ki-nem jön, addig nyitva kell
tartani, azután mint egyéb Fő-sebet bé-kell
gyógyítani.

Miért kell gyakorta az agy-kapo-
nyát által fúrni?

Ezen következendő okokra nézve kell
által-fúrni: 1. Az bé-horpad kaponya cson-
toknak helyre állítására, és az törött cson-
tok szálkatskái ki-szedésére, mellyek az agy-
velő hártyátskáját sértegeték. 2. Az agy-
kaponya alatt levő vér, és *materiának* ki-ve-
vésére. 3. Az orvolságoknak az sérelmes

helyre-való bé-botsátására. 4. Az kötésnek szükségére, hogy az által az *materia* hátra ne verettség és az hozzája folyó nedveség eltávoztassék, és az által egészen helyre állítsák,

Miként esik leg-alkalmatosabbban az agy-kaponyának által furása?

Hogyha az haj egy tenyérnyire a Főnek febes helyén el-vagyon borotválva, az bőr *Pericranium*mal együtt hármos avagy kereszt metzéssel fel-metzetik az kaponyáig *Pericranium* az ő szegletiről az kaponyátul el-választassék gömbölküre, hogy két ujnyi szélessége legyen közte, az el-választott ajakakat fel-kell támasztani vékony ruha sodrással, melly legyen tyukmony fejérivel meg-kenve, és más napig nem kell föl-bontani. Másod napon, az *Patient*et sötét és meleg helyre kell vinni, és alaton székre ültessek mind az két füle pamukal bé-dugatassék, és egy erős mérész ember által az Feje merőn tartassék: és ha az Seb fel-bontatott, s az Orvoiságtól meg-tisztittatott, akkor az Főre az *Instrumentum*, melly *Trepanum*nak hivattatik, az Seb helyére vagy mellé tétessék, és hogyha jó helyen áll ISTEN hírével az furáshoz kell kezdeni, ha egynihánizor meg-fordítatott ki-kell

kell venni, és az ízalkatskait mellyek az furóban vagynak ki-kell venni, azután az furót Rósa olajban kell meg-hivefiteni, hogy az által furáson valami sérelmet ne okozon, és ha gondolod, hogy az csont alkalmasan, által vagyon furva akkor az furót ki-kell venni, és az csont emelövel az csontot meg-probálni, hogyha csont ki-nem jön, tovább kell furni's is mit próbálni; nagy izorgalmato'sággal és okofsággal pediglen adig furattas-
sek még az csontocska izabados leszén; azután az agy-velő hárttyája sérelme nélkül, egy hozzá-viló fogótskával ki-vétesék ha azon gömbölyű csontocska ki-vétesett egy gorbe *Instrumentum*mal az agy-kaponyának, al-ó részit meg-kell *visitalni*, hogy valami szálka ne maradgyon rajta azután gyöngge ruhát két Rósa olajban kell meg-mártani és az *Dura materre* kell tenni, egy görbe Raspollal a' csontot meg-kell simítani, ha ezek meglettek az ruhátskát a' *Dura mater*rül le-kell venni, és annak belső részit szépen meg-kell tisztítani; az meg-nyílt Fő-kaponyának részit gyöngge ruhátskával, melly rósa mezel légyen meg-kenve, és vele bé-takar ni, az mesztelen kaponyát izáraz ruhával kell bé-rakni, az fel-támasztott Seb ajakit *Digestivum*mal kell bé-kötni; még az hús alúl fel-nem nyól, és az

agy-kaponyából hús nem nevelkedik, addig őszve-húzó flastromokkal kell tartani, és ha az hús minden felül szépen meg-nevelkedett, azután bé-kell gyógyítani.

Micsoda az fő - kaponyának Sebe, melly *Sedesnek* neveztetik?

Ez olyan sérelem, melly némelly *Instrumentumoknak* szurása által történik a' kaponya-is meg-törtetik, úgymint Nyíllal, hegyestőrrel &c. holott a' Seb és törés szélesebbre vagy hosszabbra terjed,

Ez ilyen sérelmekkel mit kell cselekedni?

Ez az fő-kaponya több sérelmihez hasonló, 's furással kell végben vinni, hogy az meg-tört csontnak izáلكatskái ki-véteffenek, mivel azok által gonosz esetek következnek, úgy mint némulás, el-ájulás, górts és guta-útés.

Micsoda az *Oppositio* vagy *Resonitus* az agy-kaponyában?

Ez olyan sérelem, hogy nem csak az fő-kaponya, hanem az melette-való csontok-is meg-sértetnek, ez az sérelem veszedelmes és halálos; mivel nem ad jelt, hogy honnét meg-esmértethetnek.

Az agy-kaponyának keresztül - való
 hasadását, honnét kell meg-ismérni?

Illyen formán lehet meg-ismérni, mikor
 az haj egész feiről le-borotváltatot; Egy
 flastromot kell készíteni, úgy mint szurok-
 búl viaz és *Terebenthinábúl*, *Pulv: Ireos* és *Ma-
 stixbúl*, és azon flastromot az Főre borítani,
 hogyha az flastrom le-vétetik reája kell vi-
 gyázni, hogy az bőr hol leg-nedvessebb's
 lágyobb és dombosabbnak lázlik, mert ab-
 búl meg-lehet tudni, hogy azon helyen va-
 gyon az repedés, az *Patiens*-is akaratyá ellen
 gyakorta tapogatya az nagy fájdalom miatt.

Ezen az sérelmen hogyan kell se-
 gíteni?

Hogyha az haj le-vagyon borotválva, elő-
 fzer szükséges, hogy az egész Fej rnhákal
 meg-melegitessék olajjal száraztó és oszlató
 flastromokkal kell óltalmazni, és mindgyárt
 eret kell vágni, azután egyéb *evacuációk* ál-
 tal ki-üzni; Ha hogy ez nem volna elégsé-
 ges és az fájdalom egyéb hozzája járandó efe-
 tek által nevelkednék, tehát az bőrnek fel-
 nyitására kell nyulni, és a' hol az sérelem
 vagyon, ott által kell furni's az *materiának* ki-
 folyására utat kell nyitni, mindazonáltal
 egyéb tudós *Medicus* és *Chirurgus*nak tanácsa-
 val

val kell élni, és az *Patiens* Artyafainak az vezedelmet elei' be kell adni, hogy az *Chirurgus* maga tanátsával meg-ne csalattásék, és azután malók ne okozzák és meg-ne csúfolják.

Mitül esik az agy-velőnek erővel és természet ellen-való rezketété?

Az agy-velőnek természet ellen-való rezketése kiválképpen ered az magas helekrül vagy kemény küre-való esés által erős ütéstül ököllet és küvel-való ütésektül, Puskáknak ropogásábúl, Égnek menydörgésibül.

Honnét kell az agy-velőnek rezketését meg-ismerni?

Ezek leg-közellebb-való jelei az agy-velő erős rezketésinek: az Főnek izorongató daganatya izédelgés ételtül-való undorodás, gyomornak émeltgés, szemnek homályosodása, némulás, és az élynek tibolodása. Ha az olyan rezketésben az Fő-kaponya alatt egy vér eretske meg-szakad, és az vér széllal mégyen, annál vezedelmelesebbek ezek az oletek.

Hogyha az ütés vagy esés által az agyvelő meg-rándulna, és a' bőr 's a' Kaponya egészen maradna, és a' Fő-kaponya alatt egy ér megszakadna, és az alatt a' vér meg-rekedne, mit kell akkor cselekedni?

Ehez az sebhez három dolog kivantatik:

1. Egy jó *Dieta*: 2. Az hozaja folyó nedveségeknek ki-bocsatása, ér vágás, kristírozás, hóljag szivatas, és több ezekhez hasonló Orvosságok, mellyek mindgyárt előszer szükségek az *apostemának* el-távoztatásáért. 3. Oszlató és száraztó Orvosságok, úgy mint melegítés, olajok, hasztromok, mellyeket az haj le-borotválása után jó melegen kell a' főre rakni az rohadásnak el-távoztatásáért, hogyha ezek az Orvosságok nem használnának, az fájdalom, hideg-lelés és több ezekhez hasonlók fokasodnának, tehát semmit nem kell kélni, hanem azon az helyen, a' hol az fájdalom leg-jobban éreztetik az bőrt kereszt metzéssel fel-kell metzeni az agy-kaponyáig és középszerű furóval által kell fúrni, az vért vagy *materiát* a' *Patiensnek* szája és Ora bé-fogásával ki-kell fujtani azután ezen *decoctumból* *Bethonica*, *Májo*: *Rosmar* *Centaur*: *Abjinthii*, *Myrrha* *Alor*, mellyek vízben vagy Lorban legyenek készítve, és az Sebben kell bocsátani az *Dura matert* meg-tisztítani, az

agy-kaponyát-is minden felől az *materiából* ki-kell tisztítani, minden bé-kötéskor az Sebet melegítéssel kell óltalmazni, az kaponyát-is meg-kell óltalmazni a' mint fellebb meg-vagyon írva, az *Dura materhez-velő* Orvofságokkal kell élni, még az hús fel-nyől azután az Sebet bé-kell gyógyítani az mint szokás.

Hogyha valakinek az Feje fával vagy küvel meg-üttetnék és semmi Sebe nem esnék, hogyan kell meg-esmérni hogyha az agy-kaponya meg-rörött-é vagy nem?

Hogyha az olyan ütés által az agy-kaponya meg-töretik az következő jelekből meg-esmérni: úgy mint némúlásból, undorodásból és az nagy fájdalomból, az meg-üttött helynek tapogatásából, hogyha portzog, és az egyenetlenségből az fogaknak erőssen őtze ízoritáta által, és ezekhez hasonlókából.

Ha az *Patiens* az próbáltatott Orvofságokat el-szenvedhete, és az meg-sértő fogásban vagyon 's az *Chirurgus* kinszeritetnék az *Magistrátustól* a' *resolúciónak* adására, mit kell akkor felczeni?

Ha az bé-vett és próbáltatott Orvofságok által az *Patiens* nem erőtlenedett és elzém vagyon émeigés és hideg-lelés nélkül vagyon. tehát az *Chirurgus* az *Magistrátusnak* így felelhet.

lelhet (az Seb a' mint most vagy on ha valami más nehéz esetek nem következnek reája) nem halálos, de mindazonáltal az Orvos az ilyen választ adással jól meg-lásfa, hogy az olyan halálos *Patientst* kilentzed nap előtt jól meg-ésmérje, és úgy ítélje, mert azon időben leg-több 's nagyobb esetek szoktak az betegre jóni.

Az Ortzán és homlokon-való sebeket, hogyan kell *curálni*?

Mivel ezek az Sebek nem veszedelmesek, de mindazonáltal ha szépen nem gyógyítatnak, az ortzéletot meg-rutityák, azért szükséges száraz akasztalással, melly legyen ezekből készítve: *Tragacanthum Mastix: Olibanum, sanguis Draconis, Malom por* és *Tyukmony fejérvél* készittesék őszve, vagy más jó ragadó szorító flastromal, vagy vékony tövel selemel őszve kell akasztani, szorító Orvosságokkal kell kötni, mellyek nem sok nedveségeket szereznek, és így szépen őszve kell gyógyítani.

A' Szemeken-való sebeket miként kell gyógyítani?

Az Szemeknek meg-sebesítése, az inak és az agy-velőnek közel-való léte miatt veszedelmes és igen félelmes a' gyógyításban,

rész Izerént a' nehéz fájdalom miatt, melly annak febelítésére következik, és mindenféle eseteket okoz, rész Izerént a' látásnak megfogyatkozására, nézve hollott utollyára a' szemnek mély sebje miatt az nedveiség ki foly és így kéntelen a' *Patiens* meg-vakulni. Azért kívántatik az szemek sebeihez fájdalom enyhítő, és a' nagy héségből Izármozó nedveiségeknek ki- Irvátáshoz illő *Collyrium*, úgy mint : *Rósa vizből*, *Tyukmony fejeriből*, *Veres tim-sóbiól* készíteni, és kender Izőszre tenni, melegen reája kötni; az fő ér-is meg-vágattassék. Azután *Melilotum* (*Szarrkőlep*) magvából, *Rósa Euphrasia* és *Feniculum* vizelettel kell csinálni, azután egy kevés *Sacharum Saturni Tyukmony székivel* őszve kell keverni, és reája tenni; ez igen hasznos. Hogyha az szem útés vagy verés által meg-zuzatának, akkor az Alíszonynak meleg tejét kell belébe bocsátani, vagy az *Galambnak vérit*, és egy flastromot, melly édes *Almának* belső torsájából *Czukorból*, *Ungv: Rosarummal Sáfránnal* őszve legyen *temporalva*, reája kell tenni, a' nagy fájdalom meg-enyhítésére; az Szenthejat pedig ezen irral köll kenni *Ungv: Alabum Rósa* olajjal és *Kamforal* őszve keverve. Az meg-sebelítetett Szemben-való nedveiségek

segeknek ki-száritására hasznos Orvosságok ezek, *R. Lap: Hematidis, Antimoni, pp. Nihil: pp. āā* *Ξi. Croci gr. v.* Ezek az szerzők igen aprón meg-törtetettnek, es gyenge ruhában tetteztnek, *uti-fu* és *Rosa* vízben *āā* *Ξi.* meg-főzetettnek, azután ki-facsartassék, 's melegen az sebes Szemben csepegtessék, igen hasznos; hasonlú az veres *Oleum Saturni*-is.

Hogya ha az meg-sebesített vagy meg-zúzott Szemnek gyógyitása után, valami taplós hús az Szem-heja alúl ki-nyólna, miként kell azt el-vezteni?

Először még az hús nem nagy, egy győnge porral lehet el-vezteni, úgy mint ezeket *R. Sief alb: Os: Sapia, Tutia pp. Sacchar: alb: Alum: usti, Vitrioli calcinati,* égetett tyukmony hejával őszve kelesztve, ezt az Szemben kell hinteni 's véle azt ki-száraztani. De ha sokára hallad, és el-hatalmozik 's nagyállézen, tehát az keznek *curájával* kell hozzá nyulni, metzéssel el-kell választani, és azon helyet ezen *mixturával* *R. Aqu: Consol: Maj: Aluminis, Album Ov:* és *Campboral* őszve *temporalva* 's véle kenni, azután vánkos ruhátskával bé-kötni. Olkor metzés nélkül-is el-lehet vezteni, új sült meleg kenyér bélivel jól megsózva reá köttessék; ezzel-is el-vész.

Az clipázo Szemet miként kell curálni?

Ebben a' nyavalyában kiváltképpen szük-ség, hogy új irós vajal a' Szemek vegit meg-kennyék, hogy az Szem heja le-ne ragadyon, gyakorta egy vagy két csep hivesető és enyhítő Szemre-való vizel, melly légyen ezek-ből kifizétve. *℞. Aqu: Fœnicul: Rosarum Rithæ, Euphrasie, aa ʒvi. Sumach: ʒʒ Balauft: ʒj.* egy kevesé meg-főzven és meg-szűrvén ezekkel őszve keverni *Croci, gr. iv. Camphor, gr. ij.* és csóppón-kent az Szemben bocsátani.

Az hályog honnét ered az Szemen?

Jobbára ered az heves hóljagotskák-ból, mellyek az Szemben kelnek, és az vastag sűrű nyúlós nyálból, melly az *tunica conjunctiva* és *Cornea* között fekszik, és azután háljoggá őszve alufzik.

Hogyan kell az Szemen-való külső háljogot el-vezteni?

Az főnek purgálásá által, és a' mellett rendelt *Diatával*, a' hozzá folyó nedveltségnek el-távoztatásával, *Vesicatorium* és ér vágas által, 's éles hintő porokkal, mellyek légyenek ezekből képzitve. *℞. Sief album, Sacharum, Tutia, Alumen usli,* amint felebb meg van írva, és az *Extractum Chelidon:* az Szemre

be kell kenni; evel szépen el-lehet vezíteni. Híde az Orvoskézi mesterséggel hozzá ne nyúljon.

Micsoda Orvofságok leg-jobbak az régi *fluxus*nak el-veztésére?

Hogyha az purgálással hóljag szivatással és az külső szárasztó Orvofságokkal-való éléssel az *fluxus* meg-nem térne, utólyára nints jobb orvofsag, hanem ez, a' *Patiens*nek hátul az Nyaka csigájánál egy *Setaceum*, az-az sinór vonattasék által, vagy *Fontanellát* csináltasón, mellyek által a' *fluxus*ok hátra az Nyak csigája felé vonyattasának.

Az meg-sebesitetett Orrrot hogyan kell *curálni*?

Hogyha az sebesítés hoszfzára esik, és által szolgál, tehát akaasztaló száraz 'flastromot kell reája tenni; belől pedig toll csévét kell bele nyomni, melly *Stipticum* flastromal legyen meg-kenve, és szárasztó orvofságokkal kell meg-gyógyítani. Hogyha pedig az sebesítés kereasztól elik, akkor mind az két részt szépen őszve kell igazítani, és őszve varni 's toll - csévét az Orrban tolni, aminet fellyebb meg-vagyon irva, és jól gondgyát vitelni 's meg-gyógyítani.

Hogyha az Ortza és ál - csont által
 vagatik, az Nyelv igen meg-sebelítették,
 hogyan kell azt bé-kötni?

Ennek meg-sebelítésével nem kevés gonor
 vagon; mert hogyha az Nyelv a' vérbűz
 meg-tisztítatott, először ahoz kell látni, hal
 szükséges, ólízve kell akasztani. Ha az állu
 csontban fogak vagy meg-törött csontocse
 kák vólnának, azokat ki-kell tzedni, azután
 az ál-csontot rendszeren ólízve kell helyhez
 tetni, s akasztalással ólízve iszorítani, vér álli
 litó flastrommal és ruha sodrással bé-kell kött
 ni, azután az Szájban egy *lavamentumot* ke
 ezekből készíteni tudni illik. *℞. Rósa méz, Alu
 min ussi*, fele legyen bor fele viz, és úgy ke
 meg-készíteni, avagy *Aqu: Plantaginis Ligur
 stri*, és *Rósa mézzel* s egy ihány csep *Spiri
 Vitriolival* együtt az Nyelvne. tisztítására ke
 készíteni. Az külső Sebet meleg boros ru
 hákkal és *Ungu: Basilicum* melegén kött
 és fölül rája *Stipticum* flastromot kell tenni
 Az nyúl ajaku, vagy egyéb esetek ál
 tal el-hasadott ajakat, mikent kell
 curálni?

Az nyúl ajaku embernek két-felé nyit
 ajakát az közepin ki-kell metzeni, az bőr
 pedig jól ólízve kell varni, és míg a' Se
 ólízve

Ő zve nem forratik, az varrást, benne kell tartani.

Az Fül hogyha mélyen vagyon meg-sebesítve, hogyan kell azt kötni?

Hogyha az Fület egéjzen le-vágták vagy ütötték 's csak kevés tartya, tehát izükséges, hogy azt helyére visszra nyomják, és őlzve akasztalyák, de úgy, hogy az hallásnak utyára valami roz hús ne nyóljön, és az hallást ne akadályoztassa, azért szükséges az Fül lyukában egy kis spondiát nyomni, melly meg-légyen ezen olajban mártva *Ol: Hypericonis*, hogyha pedig az Fül főllül vagyon meg-sértve, azt őlzve kell akasztalni, de úgy, hogy az portzogó meg-keméltessék.

Az Fülben mászo bogarat, hogyha bé-mászott, miként kell ki-vezíteni?

Az ollyatén Fülben szükséges egynihány csep *Scorpió*-olajt vagy keferü mandola-olajt erefzteni, és ki-fog mászni, vagy pedig *Reteknek* ki-facsart levét; *Helleborus albust*, *Alut*, *Colocinthist* vizben meg-főzni, és az Fülben bocsátani; meg-őli benne a' férget.

Hány-félc az Nyak csigának nyavalája, avagy meg-sebelítésé?

Az Nyak csigának Sebei két-félék: előszer mikor tsak az *Musculusok* meg-sértet-

nek, vagy ólzve egyelitettnek, az *Ligamentum* és az Nyaknak csontya, a' lélekzet vévő gége és eméltő Torok, Inak haj nevelővel együtt meg-sértetnek.

Hogyha egy keresztül-való ütés által a' Nyak csigán lévő *Musculusok*, és Inak meg-sértetnének, mellyek az agy-velőből vagy a' Főből származnak és a' Fő le-csüggedne, ezzel mit kell cselekedni?

Ez halálos Seb, mellynek nem sok kőtés kívántatik, hogyha az vér ízokás sizerént meg-állitatott, az olyan ember az Sz. *Sacramentummal*-való éléssel tiessen, és Lelkét ISTEN-nek ajánlja.

Honnét kell az meg-sértetett lélekzet vévő Géget, és eméltő Torokot vér és *Pulsus* ereket, és az Nyak alsó inainak meg-sértését ismerni?

Az eméltő Torok febelítését meg-ismérhetni mikor az étel és ital az Sebben ki-jön, és az kőhögés által a' vér az Szájba jön:

Az meg-febelítetett lélekzet-vévő Gégébe jön az vér, a' kőhögés által pedig az Szájban; az lehelet és az *Spiritusok* az Seben mennek-ki.

Az vér és *Pulsus* ereknek meg-febelítése az Torokban okoz szüntelen-való vér folyást, az artzula nak hamar szine változását.

Az Nyakban vízfsza-futó inaknak sebefe-
tése ha egy felül vagy on, tehát rekegő szó-
lást okoz, ha pedig mind az két felől el-me-
tztett, az ember meg-némül.

Ezen Torokban lévő részeknek meg-
sebesítését, hogyan kell bé-kötni
és meg-gyógyítani?

Ha ezek az meg-sebesítések nagyok, te-
hát jobbára halálosok. Annak pedig a' kinck
az lélekzet vévő gégeje és emészttó Torka meg-
sebesítetett, annak bé-kötéséhez szükséges
hogy az seb mesterségesen őszve akasztaltal-
sék, az vér szorgalmatoslan meg-állittasék,
az Nyak *Defensivum* flastromokkal meg-óltal-
maztasék, az *Patiens* gyöngge eledelekel és
erősítő leveskékel, mellyeket könnyen ala-
nelyhet, tápláltasék, és fecskendő vizzel,
melly *Arpa*, *Rósa levél*, *apró tengeri Szőlő*,
Jujuba, *édes gyökérel* légyen készitve, és *Rósa*
mézel őszve keverve, ezt gyakorta bé-kell fecs-
kendeni, hogy az fájdalom meg-könyebed-
gyék, és a' Torok belől tisztán tartasék, és így
meg-gyógyittasék.

Ha valaki Száján által az Torkában
meg-sebesítetik és az vére igen foly, ho-
gyan kell azt meg-állítani?

Ezen meg-sebesítést erős őszve-szo-

ritó és vér állító Orvosságokkal, mellyek az s
 vérnek folyását egészlen meg-álítsák úgy
 mint *Campbor: Alum; crud: Vitriolum*, és
 ezekhez hasonlókból készittesék vagy ma-
 gok 'őszve timporáltassanak, avagy-is etzet-
 ben őszve készittessenek, és *Tragantb:* vagy
Gummi Arabicum, és *Bolus Armenussal* őszve
 egyelittessenek, és pamukal reája *aplicaltassa-*
 nak. Ha pedig ezek-is még gyengék vólná-
 nak, tehát erősebb Orvosságokhoz kell nyúl-
 ni, úgy mint *Spir: Vitriol: Ol: Antimon:* és
Aqu: For: Pamukot bele mártván, és vele ér-
 tetvén; ezekkel meg-lehet állítani,

Ha azon meg-sebesitetett helybül ta-
 plós hús nyól-ki, hogyan kell azt el-
 vészteni?

Ez ellen a' föllül meg-irt éles Orvosságok-
 kal, és fetskendő vízzel hasznos hogyha
 gyakran melegen az Torkot meg-öblitik.
R. Fol: Quercin: M β. Alum: nsti, ʒj. Sal: am-
moniaci ʒβ. M. Ezeket borban és vízben mind
 egveránt lb. *iv. β.* meg-főzve, hogyha ezek
 igen élesek vólnának, ezekhez kell nyúl-
 ni úgy mint. *R. Malva, Hyssopi, Salivæ Prunellæ,*
Fragariæ Malvæ arbor, Alb: Græci, Sacchar:
Saturni āā q. s. Vitriol dulcificat: ʒjj. Borban és
 vízben meg-főzve, azután *Rosa mézzel* meg-
 édesítve; tisztitya és gyógyitya a' Sebet.

Hogyha valakinek az *Arteria* vagy *Pulsus* ére kívül az Nyakon által-szuratnék, és az vére igen menne, mit kell véle cselekedni?

Ez ilyen érnek meg-ébesítése az vérnek igen nagy folyása miatt halálos Seb, mindazonáltal azt be-kötni így leg-jobb; *Elsőben* az érnek mind az két végét meg-kell keresni, és egy görbe akasztaló tuvel őszve kell akasztani, ízépen őszve igazítani: Az Sebre pedig vér állító Orvoságokat kell készíteni úgy mint: *R. Tömjén, Alu, Malom por, Bolus Armenus, Nyíl szőr, Sangu: Draconis*, és ezekhez hasonlókból *Tyukmony feje* rível készítesenek őszve, és reája kell rakni, 's mint egyéb féltő Sebet flastromokkal és jó kötésekkel gondját kell vifelni.

Az olyan által szurott érnek, mellyik részit kell meg-állítani előlzer?

Az alsó részét leg-előlzer szükséges meg-állítani, mert *Pulsus* erek az mellbül az Főre fel-hajtnak vagy fel-szolgálnak.

Hogyha az váll-lapitzka fejszével által vágatnék, miként kell azt gyógyítani?

Ha az olyan Seb az váll-lapitzkán által szolgálna, tehát az őszve kötések és inaknak meg-ébesítések miatt, mellýek az agy-velőbül

bül szármoznak, igen veszedelmessék, és ollykor halálosok; mindazonáltal az ollyan kőtéshez szükséges, hogy az váll-lapitzkát rendesen őfzve igazítsák, és ha az inak megsértettek, az Sebet nem köll őfzve akasztalni, az vért meg-kell állítani, és *Digestivummal* Sebhez-való *Balsamummal*, *Stipticum* flastrommal 's meleg olajokkal meg-óltalmazni, és meleg kötélékel meg-gyógyítani, mint az meg-törött csont Sebeihez kívántatik.

Hogyha valakinek az Melle meg-sebesíteték, és a' sebesítés a' Mellnek ürefségire által szolgál, honnét lehet azt meg-ismérni?

Hogyha az Mellnek meg-sebesítése éppen által szolgál, mikor az *Patiensnek* Szája Orra bé-fogatatik, akkor az lehelet az Seben jön-ki, melly viasz gyertyátska által midőn az Sebhez tartatik, vagy egy kis tollatska által meg-esmértetik.

Ha valakinek az Mell *Musculusai* által az oldal csont közé szuratatnék, és az oldal között egy érketté szakasztatnék, 's a' vér az hártya közzéfolyna, mit kellek vele cselekedni?

Először szükséges, hogy az Seb *Instrumentummal* jól *visitáltassék*, azután kérő, melly vér-állító Orvosságokkal legyen meg-kenve az Seb-

az Sebben tétefsék, hogy az vérből meg-tisztítsák, az Seb jó ragadó flastrommal föllül bé-borítsák, azután hogyha lehet az *Patiens*-nek málik felén eret kell nyitnya, és ha az Seb meg-avafult 's az vér meg-állott az kérőt *Digestivum*mal kell meg-kenni, 's úgy az Sebbe tolni, föllül flastromot reá tenni: az Seb körületit pedig *Ol: Mastix: Chamomill: Rosarum*, és *Lumbricorum*mal melegen kenni, és *Defensivum* flastromot *Caryophilatával* készítetve reája tenni, az *Patiens*nek port kell készíteni *Rhabarbarumból, Terra sigillata, Sperma Ceti, Mumia* és *Ocul: Cancris*ből egynehány izben az *Patiens*nek bé-kell adni. Es ha az ízurás meg-tisztult *Stipticum* flastromot pogácsa formán kell reája rakni, és úgy él-végezni.

Hogyha valaki elől, a' Mell-csont által ízurattatnék, és hátul az háta grétzin által szolgálna az belső részeknek sérelme nélkül miként kell azon segíteni?

Az melly Sebek az Mellen által szolgál-
nak veszedelmessék és ritkán az belső részek-
nek meg-sértésej nélkül, vagy az hát grétzire
szolgáló inaknak sértése nélkül vagyon, azok
gyakorta halálosak: Az olyan Sebet így kell
be-kötni, minekutána az vérből meg-vagyon
tisztítva két kérőt kell készíteni, mellyek *Sti-*
pticum

pticum flastromal legyenek meg-kenve, és czérnára kötve, és úgy az Sebben kell bényomni, jó ragadó flastromal bé-kötni, azután az kérőket *Digestivum*mal kell meg-kenni; főllül *Stipticum* flastromot lapitva rája tenni, és az Sebet főllül meg-irtt olajokkal és flastromokkal kell óltalmazni, ha pedig gondolnád hogy vér volna az Mellben, tehát eret kell vágni az *Patiensen*, az főllül meg-irt port gyakorta bé-kell adni, az *Patiens*nek testit *Cristirrel* és *Purgaló* italokkal nyitva kell tartani, hivelítő julepet vagy meg-főtt árpa-vizet italul adni, hasonló ki-facsart levekkel, vagy *Syrupus Liquiritie, jubarum, de Papaveris* és az *Loochsan & expert*: gyakorta az Szájában adni, az Sebet Sebhez-való *Balsammummal*, és *Stipticum* flastromal óltalmazni és bé-gyógyítani.

Az meg-sebesített Mellben az kérőket melly mélyen kell bé-nyomni, es mi-toda formák legyenek azok?

Az kérőket az Mellben nem kell tovább nyomni csak még az hús vagon; az kérők főllül jó szélesek legyenek, és meg-legyenek kötve, hogy a' lehet által az Mellnek üres-ségiben bé-ne szivattalának.

Az meg-sebesítetett tudót, honnét
esmérhetni - meg?

Az meg-sebesítetett Tüdőnek jelei ezek, az tajtékos vér, melly az sebből jön, gyakorta-
való köhögés, vérnek ki-pökdözése, nehezen-
való lehelés és nagy fájdalom, az meg-sebesítetett jobb felén fekve szólhat a' *Patiens*, de ha másik felire fordítják, nem szólhat.

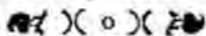
Hogyha az öreg ér, melly az Mellnek
üreségiben vagyon meg-sebesítetett es az vér
az Mellnek üreségiben folt, miként kell azt
meg-csmérni?

Az Mellnek üreségiben folt vérnek ezek
az jelei: nehezen-való lehelés hozzája járandó
hidegletés, szüntelen-való vér pökésből,
bűdes lehelésből; az *Patiens* másként nem
fekhetik, hanem hanyat, gyomornak fel-há-
borodásárúl, el-ájulás és gyakorta-való szé-
delgésből.

Az kinek Tüdeje meg-sebesítetett,
és az erekből sok vér folyt volna az Mellnek
üreségibe, hogyan kell azt meg-orvosolni?

1. Meg-kell tudni, hogy ezen Sebek az l'üdő-
nek szüntelen-való mozgása és a' rohadásra
rajlandósága miatt gyakorta halálofak.
Az olyan sebet bé-kell kötni leg-elölzer hogy
az vér a' Mellnek üreségiből ki-tisztításék,
melly

melly így meg-lehet, hogyha az *Patiens* az
 febre fordítatik, és egy görbe cséve az seben
 tétetik vagy hogy Orra Szája bé-fogatatik és
 úgy ki-fujatatik, azután kérdő által az seb
 nyitva tartatik és flastrom reá tétetik, azu-
 tan hogyha lehet az *Patiens*en eret kell vágni;
 az ki-folt vérnek ki-fzárítására, illyen italt kell
 készíteni és gyakorta kalánon-ként melegen
 bé-kell adni. *v. Vini optimi, Acet: āā lb. β. Mell: :*
de spum: ʒ j. β. Vitel: ovorum N. 1. Ezeket egy
 kevesé meg-kell főzni, és ezeket hozzája kell
 tenni. *Pulv: Mumia, Sano: Draconis, Sper-*
ma ceti, Ocul: Canceri, āā ʒ β. Nuc: Moscb: in
cinere assat: N. 1. Kristályzással és gyenge pur-
 gációval az testet nyitva kell tartani, és az
 Mellnek tisztulására édes bé-fecskendő *Deco-*
ctum, vagy méssörrel kell élni, hogy az hideg-
 leléstől és belső rohadástól meg-óltalmazta-
 sék, az *Patiens*nek minden este és reggel kell
 egynehány csepet *Ba'samum sulphurist* alkal-
 mas Seb gyógyító *Decoctum*nal, vagy *Syru-*
pal készitetet italt bé-adni, az belső roha-
 dásnak el-távolítására, hasonló-képpen az
 külső Sebet meleg ruhákkal és olajokkal *Sri-*
pticum flastromal jól kell óltalmazni,
 az mint az olyan Sebhez illik.

Az *Diaphragmának* vagy által rekesztő hártjának meg-sebesítését, miként kell meg-ismérni és meg-gyógyítani?

Ennek az *Diaphragmának* meg-sebelítésének jelei kiváltképpen ezek, nehezen-való lehelés, fájdalmas szegezések, az két oldalokban és hátban, fulasztó nehéz lehelés, hideg-verejtéknek ki-verése, ezek jobbára halálosok, kiváltképpen hogyha közepin a' hol leg-inasabb ott esnek: Hogyha ez a' Seb a' vérből meg-vagyon tisztítva, kérővel nyitva tartasék, melly sebhez-való *Balsamummal* legyen meg-kenve, *Stipticum* flastromot kell rája tenni, azután a' Seb környékét, az hátat, fájdalom enyhétő *Unguentummal* kell kenni.
 R. Ol: *Lumbricorum*, *Rosarum Chamomil*: Ovo: de *Gummi elemi*, Ol: *Amygdalarum*: Ugu: *Nervi-mum*, de *Althæa*, és ezekhez hasonlókal kell ójtalmazni, és egy jó *Medicusnak* tanácsából az belső részek, és az Szív, meg-erősétesék, és minden szorgalmatozással az seb gyógyításék.

Az Szívnek meg-sebesítését, miként kell meg-esmérni? es mit kell véle cselekedni?

Igy: az Szívnek sebiből erőszakkal gyön-ki a' vér, a' *Patiensnek* színe el-változik, el-ájul,
 N hideg

hideg izzadáfál, az külső tagok meg-hideg-
gúlnak, az Ortzája meg-merevedik, *Pulsus* sa
el-lankad, utólyára következik nehéz lélek-
zet vétel, refzketés és az halál. Már itt
egyéb nincsen hátra, hanem hogy fel-nyi-
tásék és az Szive meg-nézetefsék; Orvoſság
helyet ásóval kapával az földben tétetsék.

Hogyha valakinek az Hátá-gerétze:
meg-vágottatik, és egy darab ki-gyönne be-
lőle úgy hogy az csontnak veleje-is ki látzanék
miként kell azon segiteni?

Ez az meg-sebesetés igen veszedelmes
és az hozzája-jövő esetek miat gyakorta ha-
lálós (mivel a' górts és Gutta-útés) mellyek
az alsó tagoknak érzékenységet és mozgását
el-vezik ming várt hozzája útkeznek: Az ol-
lyan Sebnek bé-kötésihez szükséges, hogyha
melegvizzelés borral meg-vagyon tisztitva, és
a' csontok ki-vagynak szedve, az mesztelen ve-
lőre egy gyöngre ruhátska, melly légyen *am-
gventum Cephalicum*mal meg-kenve, úgy reá-
ja tétetve, a' csontok ruha tepésékkal be-ra-
kafalsanak, az vér meg-áléttásék, második kö-
téskor jó meleg ruhákkal kell a' Sebet táp-
lalni, és az külső ízelektől, mellyek fok-féle
eseteket okoznak a' mennyire lehet meg-keſt
öltalmazni, az velőt pedig *Dura mater*hez-
való Orvoſságokkal kell bé-kötni, az csont

cokat főhez-való száraztó porokkal és száraz
 ruhákkal bé-kell rakni, az Sebnek ajakait *Di-*
*scidivum*mal és flastrommal kell kötni, az há-
 tát egészen *Ungu: Nervinum*mal melegén
 esenni, és *Bethonica* flastrommal bé-kell takar-
 ni az egész hátat; az hála-is lágyon tartatsek,
 és Seb gyógyító italokkal tápláltatsek, az ese-
 laktól meg-óltalmaztatsek: még az Seb meg-
 szem gyógyul.

Az májnak meg-sebesítését hogyan
 kell meg-esmérni és meg-gyógyítani?

Jele az meg-sebesítetett májnak, az Seb-
 ben szüntelen-való vérnek ki-folása az epé-
 vel együtt, ájulás, szegezésnek nagy fájdalmi
 által, nagy szomjuságból, nyughatatlanság-
 ból, az gyomor semmit meg-nem szenved,
 hanem mindent ki-hányat, fokszor-való el-
 zédőlésből, mellyek mind jelei az májnak
 szagyon-való sebesítésének, mellyek az kö-
 setkezendő okokra halálosok, és gyógyul-
 satatlanoknak tartatnak. 1. Mivel ez által
 a máj meg-erőtlenedik, az többi tagoknak
 táplálása meg-fogyatkozik. 2. Az elevenyétő
 feleknek ereitől a Máj meg-fogyatkozik,
 ezért az olyan *Patiens* ritkán gyógyulhat-fel,
 hogyha ki-válta' sebelítés nem kitsin, és a' ter-
 netzet nem erős benne, és jó italos Orvos-
 ságokkal jó *Medicus*nak Orvoslásával nem él.

Az Gyomornak, és vékony béleknél meg-sebesítését, honnét kell meg-ésmérni, és mit kell véle cselekedni?

Ezen az sebesítésen az étel és ital az Sebekből ki-dudorodik, az beteg az fok csuklásáig tul kinoztatik, fok epét hány-ki, az kis hasban és vég-bélben nagy erőltetést és fájdalmat szenved, az által hideg veréjték veri-kezelt az Sebek szokás szerént halálosok, mivel jobbára inakból és bőrből állók, ha pedig kicsinek és a' gyomornak alsó részén vólnak lehetne még-is jó táplálással és Seb gyógyító italokkal, és egy jó tudós *Medicus* által meg-gyógyítani.

Az lépnek meg-sebesítését miképen kell meg-ésmérni és azon segíteni?

Az lépnek és májnak sebesítéséi csak nem hasonlók egy máshoz, csak hogy az lépnek ki-folyó vére sokkal sűrűbb és feketébb, a *Patiens* nagy szomjúságot és a' mellében nagy fájdalmot szenved; mind lépnek's májnak a' Sebei halálosoknak tartatnak. Hogyha feletés nagyon sebes nem vólna, belső Orvossággal lehetne gyógyítani, de ha szinte meg-gyógyul is áletozó gyomrú léfzen, és utána lyára vízi betegség következik reája.

Az vesének meg-sebesítését honnét kell meg-ésmérni, és miként kell véle bánni?

Az vesének meg-sebesítése az vizelletet meg-akadályoztatya, úgy hogy az vizellet vérrrel együtt mégyen, és azon mirigyekben a' kik a' tökre szolgálnak nagy fájdalmat szenvednek, melly fájdalom a' bélekre-is fel-szolgálnak: Azoknak meg-sebesítése vé és vizel együtt halálosok, es belső italokkal és Orvosságokkal kell gyógyítani.

Az hóljagnak és az Afzfzony szülő méhnek meg-sebesítését hogyan kell meg-ésmérni?

Ha az hóljag vagy az Afzfzonymnak szülő méhe meg-sértetik, az *Patiens* a' szemérmes teste körül nagy fájdalmat szenved, gyakorta való vizelés erőlteti, annak természet szerint-való folásából, és az Sebből gyakorta vérrrel együtt vizellet jön-ki, mellyek jelei az meg-sebesítetett tagoknak, ezeknek meg-sebesítése mind a' két részről a' bőrszövetek miatt halálosok. Kivől lehet a' Sebet melegen Sebnek-való *ballamummal Stipticum* hasztromal, és *Defensivum* hasztromal óltalmazni: Belől pedig árpa vízben egy marok *Fabarias* kell meg-főzni, és italul kell néki adni.

Hogyha azon Sebek mellyek az hōl-
ljagon vannak halálosok, mért nem halá-
losok azok az kikbül az ki-metzetnek, és
azok miért gyógyítatnak-meg?

Abbul esik, hogy azon *Operatio* nem az hōl-
ljagot illeti, hanem az hōljagnak cséviét vagy
nyakát, melly húsos 's meg-is halitathatik
vagy meg-nyitathatik.

Ha valaki hasban meg-szuratik; az
Sebnek mélségét hogyan lehet meg-tudni
és ha az hasnak úreségin által nem ment, ha-
lós-e vagy nem?

Hogyha a' sz írás az hasnak úregiben szö-
gál, és az *Peritoneumot* által járta a' vékony
hártyátskának ki-jövésébül meg-ésmértetik
és ha az bél vagy más tag meg-sértetett, az szög-
lás által meg-esmérhetni, másként az olyan Si-
bek, mellyek az hasnak úreségit nem érik nens-
veszedelmefek, ha csak a' kődeknek környű-
való ágotskáit a' hol az feér lénia vagy nens-
éri, ha pedig ott meg-sértetik igen halálo-
Ha az hasnak meg-sebesítésébül az
hártya és a' bél ki-jönne és egy ideig ki-
maradna az hártya meg-húlne és a' bél meg-d-
gadna, az lyuk-is szük vólna, akkor mit kell
cselekedni?

Ez ilyen eseten leg-előszőr szükséges
hogy melegítő szerszámok által: úgymini

Chamomilla, Melilotum, Fœnicul: Cuminii, téjben meg-kell főzni, és azzal melegitefsék-meg a' bél, és hártájára az Innak meleg bélit kell reája tenni, és az által meg-melegíteni. Hogyha az hártya meg-vezett fekete vagy kék szint mutatna egy tövel által kell szurni, és felemmel őszve húzni a' meg-vezett hártját el-kell metzeni, azután a' bélt a' testben be-kell nyomni, hogyha a' Seb kitsin vólna, s a' bélt be-nem lehetne nyőni, metzéssel nagyobra kell tágítani a' Sebet, és úgy bé-nyomni; az hártjának őszve akasztaló felemnek két végét ki-kell hadni, és a' Sebet őszve szoritani, Seb gyógyító *Ungv: Scipticum*, és *Defensivum* hastromal, s jó *Diataval*, jó Seb gyógyító italokkal, kell táplálni; a' testet-is nyitva kell tartani, és mind egyéb veszedelmes Sebet, úgy kell gyógyítani.

Hogyha az Bél meg-sebesétetett, lehet-é azt meg-curálni, vagy miként kell curálni?

Először meg-kell tudni, hogy az bélnek meg-sebesítése, kiváltképpen az fen lévő vékony béleken, mellyek csak inakból állók, és ver nélkül valók, gyógyulhatatlanok, és fiatalosoknak tartatnak, mindazonáltal hogyha

az bél ki-gyón és hoszfára meg-*sebes*éttetik az akasztaló tüvel őszve kell akasztalni, és azután akasztaló porral bé-kell hinteni, úgy mint *Mastix* és *töménnyel*, azután az bélt bé-kell nyomni, az akasztaló felemnek végit ki-kell hadni, még az Sebek őszve-gyógyulása megtetzik, azután ki-kell húzni. Ha a' felső béleken vannak az Sebek, tehát egy *Medicus* által, bél enyhétő Orvosságokkal kell élni; ha a' Sebek az alsó vastag belekben volnának, *Kristirezével* mellyek ezekből legyenek készítve, *Kapannak* levében, borjú, és juh láb, *Chamomill:*'s *Málvát* korpával őszve kell főzni, és meg-kell szűrni, azután *Rósamézel*, és *Tyukomány székivel* őszve kell *timporálni* hóljagban tölteni és bé-adni. Az hason-való akasztalást úgy kell tenni, hogy föllül által'menyen a' tő, másik részen megint alúl kell föl iltetni és úgy őszve húzni.

Az Férfi tagjának, vagy az Asszony vajúzó tagjának meg-*sebes*ítésének, miként kell segiteni?

Ezeknek meg-*sebes*ítésük a' sok inak vér *Pulsus* erek miat igen fájdalmasnak, és a' vérzés miat igen veszedelmesnek, azért azoknak meg-gyógyítására szorgalmatos gond-vifelész kívántatik. *Először* a' sebes tagnak vére, vér

állító

állító ízérzámokkal meg-állítassék, a' szemérmes test körül-való helyek vízfsza-verő *Defensivummal* és *Unguentummal* óltalmaztassanak, azután Sebhez-való *Balsamummal*, *Stipticum* hasstromal bé-gyógyitassanak, ha pedig *Testiculi* vagy a' tők, es az Afzszonynak szülő méhe meg-sebesítenék, azokat-is hasonlóképpen az hozzája járandó esetektől, úgy mint fájdalom, dagadás, gyuladas, rothadástól, valamint az Férfi tagot azon *Defensivummal* kell óltalmazni; és tisztító *lavamentummal*, *Tyukmony olajal* Sebhez-való *Balsamummal* és *Unguentummal*, mellyek az hévséget és rohadást el-távoztattják, és az hozzája-folyó nedveségtől óltalmazzák; a' test-is ki-purgáltassék, utólyára *Ungv: Basilicummal* és *Diapalmával* a' hús neveltefsék, és be-gyógyitassék.

Az vérel-való vizellet honnét okoztatik?

Mivel ez a' nyavala fok-féle esetek által ered, úgy mint nehéz emelésből, nehéz vitelből, és az Afzszonyokal-való íszonyú bujalkodásból, *Cantharides*nek bé-vételitől, és ezekhez hasonlóktól indul az vér vizeles, de jobbára a' darabos sértegető kövektől, mellyek el-rejtve az hóljagban vannak, és nagy fájdalommal azon véres vizellést okozzák.

Az vérel-valo vizelletet miként kell el-távoztatni?

Hogyha az hóljagban lévő kű okozza, azon kűnek ki-vitele által lehet el-távoztatni, ha pedig föllül emlétett efütekből ered, tehát belső hivesetű gyenge Orvofságok által, úgy mint *Emulsióval* és ezekhez hasonlókál kell élni, melly jobbára az *Medicist* illeti.

Ha az Ember monya csévéjében az kű meg-szorúlna, és tovább nem mehetne, mit kell avál cselekedni?

Ha már minden Orvofságokra az kű előb nem mozdítatik, szükséges hogy azon helyen a' cséve a' hol az kű meg-szorúlt fel-mettettefsék, és egy kalánka formu *Instrumentummal* ki-vétefsék, az vére meg-állitafsek, és a' metzés jó ízerével ófzve vonyatafsék, úgy hogy meg-ne csomosúlyon.

Az külső tagokban hol leg-veszedelmesebbek az Sebek?

Az karján, holna alat, belől az könyökén, és belől a' kezén, föllül az czombján, belől az ízemérmes testén, lágy húson, térdnek hajlásán, és belső portzogóján az embernek.

Az hajlásoknak febei miért jobbára veszedelmesekek?

Mivel az hajlások inakkal *Ligamentum-*

okkal és az *Musculusok*nak végeivel, vér, és *Pulsus* erekkel környül-vétetnek, melyeknek sebésitésekből fok-féle esetek támadnak, úgymint; vérzés, fájdalmok, daganat, *Apostema*, sántulás, és tsonkulás, Górts, Gutta-útés, In viznek el-foljása, Fene, azután a' halál.

Ha valakinek a' válla meg-vágatik, és az karja le-lóg, mit kell azzal tselekedni?

Először a' sebet vértől meg-kell tisztítani, és az el-vágott apró tsontokat ki-kell szedni, a' karját merőn kell tartani, a' sebnak közepit jól őszve-kell akasztani, de úgy hogy a' seb egészlen bé-ne varrattásék, hanem úgy hogy az Orvasság belé-botsáttathásék, a' vér meg-állittásék, és flastrommal, bé-kötettefsék, az hólnallya alá, egy gömbölyű golyóbits tétefsék, a' kötélék keresztül által-szolgállyanak hogy a' válla fel-tartattathásék: Második kötésekor meleg *Digestivum*mal rakattásék-bé, és az akasztalást akasztaló flastrommal kell segíteni, hogy ki-ne szakadgyon, *stipticum* flastromot lapitva kell reája tenni, a' seb környékit meleg *Rósa* és *Chamomilla olajai*val, és flastrommal *defendálni*, a' sebnak tisztítására sebhez való *Balsamum*, vagy *Janna Ungven*.

Unguentumot őszve-keverni *Ægyptiacummal*, és azzal kötni, az *Apostémának*, távoztatására *Diapalmával* kell bé-borítani, a' *Patientst* tsendefén, és jó *Diatával* kell tartani, málik felől eret kell rajta vágni, a' többi nedveség *purgálás* által vétefsék-ki, ha más eset nem éri, a' seben hús neveltefsék és bé-gyógyittasék.

Hogyha pedig a' karon *apostema* eredne, mit kell véle tselekedni?

Hogyha a' *Matéria* meg-fokasúlt volna, és el-nem lehetne őszlatni, egy jó *Cataplasmával*, vagy flastrommal leg-alkalmatosabb helyen meg-kell érlelni a' sebet, s' mihent meg-érik mingyárt ki-kell nyitni, a' sebnek megtisztulására, azután *Basilicummal* húst nevelni, és mint egyéb *apostemát* bé-kell gyógyítani.

Ha valakinek a' karján vagy lábán, a' *Pulsus* ér meg-sértetnék, és a' vére igen folya mit kell azzal tselekedni?

Ez igen veszedelmes és halalos megsértés, a' vér állításra nagy gondviseles kívántatik, az olyan *Patientst* először nyugodalmas helyre kell helyheztetni, és a' megsebelítettett *arteriát* fölül a' hol fekszik, és az hozzája járandó helyet meg-kell vizsgálni,

azután azt bé-kell nyomni, és egy tekercskével kesken kötéssel erőssen meg-kötni, a' szúrás egy kérovel melly tyukmony fejérével és vér állító porral meg-légyen kenve, a' Sebek lyuka azzal meg-töltesék, kender szófzt azon szerfzmokkal meg-kell kenni, és fölül reája tenni, a' tagot ószve-húzo és egyszer's-mint hivesétő *Unquentummal* erősíteni, egy kevesé fel-fzorítani, harmad napig rajta kell tartani, az *Patiensnek* jó *Diatat* adni, és minden veszedelemtől óltalmazni, kiváltképpen az haragtól; ha pedig történetből az vér meg-nem állaná vagy újokban meg-eredne, melly sokszor meg-történik, tehát az másik tagot meg-kell kötni, és eret kell rajta vágni, az Sebet jó ragadó flastromal melly díszno hó-jagra légyen vonva, s a' mellett jó vér alító szerfzámmal és vankos ruhákkal bé-kötni, az *Arteria* helye a' test felől görbe tövel által öltefsék és meg-kötefsék, utolyára ha más-ként nem lehetne okoffan meg-kell sütni, az *Patiens* véreinek meg-hivesétisére italt kell készíteni, úgy mint *Sperniol: Croll: Terra sigilata*, és *aqua Centinodii, Tormentillæ, Bursa pastoris*ből, és inya adni, hogyha a' vér meg-álatott, a' Sebet Sebhez-való *Balsamummal* és *Stipticum* flastromal kell gondját viselni, az karját vagy lábat *Diapalmayal* kell bé-borítani

tani, az Sebet el-száraztani és be-gyógyítani,

Ha valakinek a' könyöke meg-vágat-
tatik, úgy hogy az könyök bub-is el-vágat-
tatik, mit kell azzal cselekedni?

Ez igen veszedelmes hajlásban-való Seb,
mellyhez minden esetek hajlandók, kivált-
képpen In viznek folása, *Apostema*, Inaknak
gombája meg-keményülese, és őszve zugoro-
dása, meg-száradása és bé-nyulása, azért szor-
galmatos gond-viselés kívántatik reája; az
olljan Sebnek bé-kötéséhez kívántatik, hogy
az vérből meg-tisztítsák, az apró csontok
ki-szedetessenek, a' vére meg-állítsák, azu-
tán jó *Digestivum* az Sebben eresztésük, *Sti-
pticum* flastrom jó vastagon reája tétésük,
a' karját meleg olajokkal meg-kennyék, *De-
fensivum*mal bé-foglalják, és meleg ruhával ól-
talmazzák, a' karja alkalmas *Instrumentum*-
mal görbén bé-kötésük, a' *Patiens* vesztég
maradgyon, és bor ital nélkül legyen, ha az
Seb tér, és jól *materiazik*, *Janna irral* vagy
Sebhez-való olajokkal úgy mint: *Ol: ovorum*,
Cera, *Baccarum Juniperi*, *de Gummi elemivel* ki-
szitetettel meg-enyhítésük és be-gyógyítás-
sük. Ha pedig a' Seb meg-veszett volna, a' fájdal-
om az hozzája folyó nedvességek miatt
meg-

meg-fokafodnék úgy hogy a' nedvesség kifolyna, szükséges az olyan In viznek kifolását *Purgatzió*val és az meg-irt Sebhez-való olajokkal, vagy ezeket őszve kevervén *Ol: Cerae*, *Ol: Ovorum*mal az Sebben botsátani 's véle ki-száritani. Hogyha az fok nedvességek miatt *Apostemavá* vált volna, és az sebtől mesze volna, *Corosivum* által kell könyebiteni, és az karját *defendálni*, az nedvességeknek egyik részit meg-kell tartani, másik részit el-fogyatni, az tagot erősíteni, és *Diapalmával* bé-foglalni, hogyha anyira ment volna hogy az tag körül egy fejer viasz forma vagy taplós hús nyólt volna, azon tagot őszve-szorító 's melegítő Orvosságokkal kell melegíteni, azután azon taplós húst *Ol: Sulphuris*sal meg-kell kenni, és ezen porokkal *Vitriol calcinati*, *Mercurii precipitati*, $\bar{a}\bar{a}$ ℥ij . *Tutiae pp.* ℥j . *Myrrha* ℥ij . *Oliban:* ℥j . őszve kell timporálni és vékonyan véle meg-hinteni, 's flastromai bé-kell borítani, ruha vánkoskával, melly *Lac Virginis*ben legyen meg-mártva, bé-kell kötni. Ha pedig az tag az meg-nevezett vezettség miatt meg-merevedet, és mozdúlhatatlan volna, azon kell lenni, hogy lágyító melegítéssel úgy mint *Malva*, *Albæa*, *Chamomilla*, *Ros:* *Meliloti*, *Radix Albæ:* *semen Feni Graci*, len mag-

gal készítettel, mellete *Ungv: Nervinum* és *Ungv: Albaea*, *Axung: Anser*, *Gallinae*, *Canis*, *Ol: Lumbricorum*, *Liliorum* és ezekhez hasonlókkal egy lágyító flastrommal *Empl: de Ranis sine Mercurio*, evvel *Empl: Diachil: cum Gum: Melilotum*mal ószve kevervén és ezekkel meg-lágyítani, a' menyire lehet az mozgásra hozni. Ha valakinek a' keze szára elől meg-szúratnék, és annak öreg iná-is hosszúra meg-tértetnék mitül kell féltetni és miként kell bé-kötni?

Ebben a' Sebben sok-féle esetek történhetnek, úgymint nagy fájdalom, gyúladás, dagadás, és *Apostema*, kivált-képpen, hogyha a' *Patiens*nek jól gondgyát nem viselnek, azon meg-sebesített innál leg-félelmeslebb a' górts, mert ollykor halált okoz, azért a' vér meg-állítása után a' seb környékeit *Ol: Rosarum Chamomilával* jó melegem meg-keli kenni, és *Defensivumot Diapalmáával*, ószve-kevert *Caryophilátával* befoglalni. A' sebnek először *Digestivummal Stipticum* Flastrommal, azután sebhez-való *Balsamum*mal kell gondgyát viselni, a' *Patiens* pedig tsendessen és lágy hassal tartassék és minden szorgalmatossággal azon kell lenni, hogy a nedveség el-öszöllvon, és ószve-ne gyúllyóm *Apostemává* ne váljék, mellyet ha el-műlatnak

latnak, es meg-gyül azután ki-kelletik nyitni, fokkal nagyobb fáradsággal gyógyítatik-meg.

Ha valakinek bokában a' keze-feje el-vágatik, miként kell bé-kötni, és meg-gyógyítani?

Ez illyen *Patiens*nek szükséges, hogy elsőben - is a' vértől meg-tisztítsák és a' tsontok ki-tisztítsanak, *Cauterizatio* vagy egyéb vér állító szerszámokkal, a' vér meg-állítsák egy lágy hóljag reája borítsák, és *dupla* ruhával bé-borítsák egész könyökig és rajta hagyatásuk harmad vagy negyed nap-ig; azután szép tsendessen kell fel-bontani, és azon lebes tsontot tiszta száraz ruhával bé-kell rakni, és annak körül-való részeit meleg *Digestivum*mal kell bé-kötni; azon felől *Stipticum* flastrommal bé-kell borítani, és az egész karját a' *Patiens*nek, meleg olajjal meg-kell kenni, 's *Diapalmával* egészlen bé-borítani: Azután mikor a' seb meg-kezd avasúlni, azt meg-kell tisztítani, a' tiszta tsontot száraztó porral kell meg-hinteni, hogy azon *materiát* és nedvességet magához ne ereszze; az húsnak nevelésére pedig sebzhez-való *balsamum*mal kell azt kötni, és midőn az inak 's erek, jó hússal a' tson-tal együtt bé-vannak borítva, azután az ina-

kat száraztató Orvosságokkal ugymint *Empl* : :
alb : *coct* : *de Mimio* és ezekhez hasonlókkal bé-
 bő-öröztetni

Ha valakinek keze feje föllül az ujjainak végében el-vágattatnék, úgy hogy a' tsontok-is által vólnának vágva, és az ujjai le-lóg-nának, hogyan kell azt meg-gyógyítani?

Eldőzőr a' vértől meg-kell tisztítani, 'és az el-vágott tsontokat ki-kell szedni, a' kik még erősek, helyekre kell rakni, ha a' vére meg-állított Flastromokkal és jó kötése-
 kel bé-kell kötni, úgy, hogy a' keze feje a' keze-szárával egyenes légyen; a' második kötéskor, ha a' seb meg-vagyon tisztítva meleg *Digestivummal* rakattassék-bé és jó vastagon vont *Stipticum* flastrommal boritassék-bé; a' kéz azonba körös-körül *Caryophilá-zából* készítettett *Defensivummal* foglaltassék-bé, és gyenge ruha vánkoscákkal jól bé-köttessék, az ujjai pedig szép vékony deszkátskákra ki-nyujtva köttessenek és úgy a' nyakban fel-kötve hordozván azon sebes kezet, ha a' seb jól *matériázik*, tehát sebez-
 hez-*való Balsamummal* készítettett irral a' sebet meg-kell tisztítani, és *Stipticum* flastrommal minden-nap bé-kötni, és úgy meg-gyógyítani. Ha pedig a' gyógyítás után az ujj-

jakban

jakban valami bennulás vagy daga lás találtatnék, tehát azon bennulásnak okát meg-kell vizsgálni, és az hozzá folyó nedveségtől melegítéssel kell meg-óltalmazni, és el-fogyatni, 's azon sérelmes tagot *Ungu*: és flastromokkal kell meg-crólitani.

Ha valakinek a' Tsipeje meg-vágattatnék, és egy darab le-lógna, miként kell azt meg-gyógyítani?

Először meg-kell tudni, hogy a' tsont mennyire sebes; azután a' mi ellenkező-vagyon benne, ki-kell szedni, és a' le-vágott darabot helyére igazítani és meg-akasztalni; de egészen nem kell őszve-varni, egy jó *Digestivumot*, melly légyen tyuk-mony és viasz olajjal őszve-keverve a' sebben botsáttani, a' sebet kérovel nyitva kell tartani, és *Stipticum* flastromot rája tenni, az egész tzombot meleg olajjal meg-kell kenni és *Defensivummal* be-kell foglalni, a' *Patientst* az ágyban tsendessen és melegen kell tartani, ruha vánkoskával és kerésztt kötéssel annak tsipejét meg-kell szoritani, hogy az helyéből ki - ne mozdúlhasson; azután, ha a' seb meg-tisztúlt, jó sebhez-való *Balsamummal*, 's ahoz való olajjal kell élni, mig a' seb egészen meg-gyógyúl, hogy *apostemává* ne vál-

jék ; ha a' sebnek nagy fájdalma lenne, azt állandó melegítő Orvofságokkal kell megelőzni, hasonló-képpen a' gyógyulás után bennulás vagy el-száradás ellen való Orvofságokkal kell élni.

Ha valaki térdben meg-vágattatik, úgy, hogy a' térde tsontya le-lógna, vagy az egészlen-is el-vágattatott, miként kell azt meggyógyítani?

Először ha a' térde tsontya egészlen el-nem vágattatott a' seb a' vértől és a' megsértetett tsontokból meg-tisztított, azután az ő helyére kell igazítani, és mind a' két felől meg-kell akadaltalni de nem szorosan és meleg *Digestivumot* kell a' sebben eresztetni, 's kérokkal nyitva tartani, *Stipticum* flastromot reájá tenni, felső és alsó részit, *Defensivum* flastrommal kell befoglalni, a' *Patient* jó formában kell tartani has szorulás nélkül meleg és nyugodalmas helyen, azután a' *Digestivumhoz* seb gyógyító olajt vagy *Balsamumot* kell keverni és a' gyógyulásig azzal kell élni: Ha pedig hozzá folyó mérges nedvesség, vagy hévség, hozzája útkeznék tehát *Ungv: de Litl argirio* 's mellette *Lac Virgin:* vagy *Diapalmával* meg-kell akadaltatni, még a' hozzá-való folyás meg-nem szünik. Ha pedig a' térde-

nek tsontya egészlén oda vólna, tehát mindenek előtt a' szeltől óltalmaztasék, és a' seb melegen tartasék hogy meg-ne hidegülljön, és a' görts meg-ne indülljon az Orvosságok mind melegen eresztessenek a' sebbe, a' ruha vánkoskák és a' kötések hasonlóképpen melegnek legyenek. A' meg-gyógyulás után lehet ónbul egy *Instrumentumot* készíteni térd tsontya formájára, alól 's felül azt hozzája kötni.

Ha valakinek lábának alsó részén, elől az inak ketté vágattatnak és a' láb alá lóg, miként kell azt bé-kötni?

Előszőr ha a' vértől és egyéb ellenkező állapotoktól a' seb meg-vagyon tisztítva egy vagy két helyen az hol szükséges őszve kell akasztani, a' vért meg-állítani és flastromot reája tenni; azután ruha vánkoskák kettős kötésel a' lábot fel-kell szoritani; második kötéskor *Digestivumot* kell a' sebben botsátani, *Stipticum* és egyéb fő flastromokkal keresztül a' sebet által rakni, az akasztalásoknak segítségére vánkoskák, és jó kötésekkel jól gondgyát kell viselni, hogha szükséges, a' lábát deszka közzé kell kötni, *Defensivummal* egyéb életektől meg-óltalmazni: Ha *Apostemává* akarna lenni, a' sebet meg-kell tágitani és jó in-gyógyi-

tó írat melegen belé-botsátani, hogy az hozzá folyó nedveség el-vételsék és meg-eméltetsék, a' seb jó kőtések által alkalmaztassan bé-gyógyittassék.

Ha a' meg-sebesített ember egy-néhány napok-ig bé-nem kötöttetett, vagy a' gondviséletlen Orvos által meg vesztegettetnék, a' seb tisztátalan bűdös, vagy férgek 's nyűvek teremnének benne, miként kell azon legíteni?

Az olyan meg-vesztegettetett sebtől szükséges, hogy *Ungu: Ægyptiacum*mal vagy *Apostolicum*mal egy-néhányszor bé-köttesék, hogy jól meg-tisztúlyon, azután mint egyéb sebek bé-gyógyittassék.

Ha a' seb az éles hozzája folyó nedveségek miatt körös-körül ki-eszi magát, miképpen kell annak ellene-állani?

Az olyan környül-ki-evő sebet, hivesztő, száraztó Orvosságokkal kell meg-előzenni, úgymint *Ungu: de Cerussa Aq: Plantaginis, Acetosa, Rosar: ex Ossibus Lucii: &c.* őszveskézítve, és a' seb környékit bé-kell velelenni.

Mitsoda külömbiségek vannak a' Golyóbitfok, s' nyilak sebesítése között?

Ezen külömbiségek vannak közöttök: a' nyilak meg-sebesítése őszve-zuzás nélkül vannak, a' Golyóbitfok meg-sebesítése zuzással

ból állanak : és így a' meg-zuzott húst, a' meg-evelítés által kell ki-tisztítani ; gyakorta a' nyilak meg-sebesítési mérgesek ; a' Golyó-bitfok ritkán mérgesek.

Ha valaki lövés által meg-sebesítettik, hogyan kell meg-esmérni hogy mér-ges lövés volt ?

Ha a' lövés mérges volt, tehát a' *Patiens* a' meg-sebesített tagon nagy fájdalmat szenved mintha tüvel szurkálnák. 2. Az hús mintegy holtá válik természet-ízerént-való színet meg-változtattya ólom színre. 3. Más esetek látszanak rajta hogy sem egyéb sebekben.

Ha valaki mérges lövés által meg-sebesítettik, miként kell az olyan *Patienssel* banni ?

Az! olyan mérges sebesítésben, szükséges hogy a' *Patiens* egynéhány izben jó *Térjéknek* bé-vétele által jól meg-izzasztassék ; azután *Purgálás* által a' testet kell meg-tisztítani, a' sebet *Aegyptiacum* *Maistraléval* szorgalmatosan bé-kötni, *Scorpio* olajjal körülle meg-kenni, *Stipticum* *flastromot* reája tenni, melegítő *Scordium*, *Ruta*, *Sabina*, *fűvek* és ezekhez hasonlókkal kell óltalmazni, míg a' fájdalom és egyéb esetek meg-enyhíttetnek és a' seb a' *Patienssel* helyre állíttatik.

Ha valaki nyíllal meg-lövetik melynek vizzája vagyon, miként kell az-zal bánni?

Ha a' nyíl nem szintén mélyen menté volna-bé, tehát egészlen bé-kell nyomni azután ki-huzni, ha pedig ki-nem lehet huzni metzés által kell segiteni, és fogóval ki-kell huzni, mint egyéb sebet bé-gyógyítani.

Ha valaki Seréttel vagy fővénnyel, meg-lövetnék, miként kell annak se-giteni?

Az ollyannak leg-elsőben tűzességét kell meg-óltani; azután alkalmas *Instrumentum* által az Srétet ki-kell szedni, ha pedig mélyen bé-mentek, ki-szívató Orvosságokkal kell szivatni és szárasztó Orvosságokkal az helyeket bé-rekeszteni,

A' melly sebek mérges állatoknak harapások vagy szúrások által esnek, miként kell azokkal bánni?

Az ollyan mérges sebesítéseknek szükséges, hogy azon hely jó Orvosságokkal bé-köttesék, az ollyan mérges harapások és szúrások ellen, szolgálnak; a' vizellet, sósav viz, *Aqu: Vitæ* bor vagy etzet fog-hagy-mával őszve egyelitett *Térjék*, vagy *Mustár őszet*, őszve-olvasztásék, és őszve-tő-rettel-

rettefsék, jó melegen ruhára tétetsék, vele bé-köttesék: Belől a' *Patiens*nek *Térjéket* borbán kell bé-adni, a' szivnek, és egyéb belső tagoknak meg-erősítésére.

Ha valaki ebtől meg-haraptatott, honnét kell meg-ismérni, ha veszett eb vólt vagy nem?

Hogyha az olyan eb veszett vólt, a' ki az embert meg-harapta, ezen következendő próbából meg-ismértetik: egy kis kenyeret a' genetségben, melly azon meg-harapott sebből ki-foly kell mártani, és azt a' kenyeret egy éhes ebnek vetni, ha a' seb meg-veszett ebtől vagon, az eb nem nyul hozzája hanem el-fut tőle, mellyet más-ként mint éhes eb, nem tselekedne.

A' meg-veszett ebtől való harapásnak sebei közzül mellyek veszedelme sebbek a' nagyok-é, vagy a' kitsinyek?

A' kisszebbek mellyek a' meg-veszett eb által esnek, veszedelmezebbek mint a' nagyobbak; mert a' nagy sebekből a' mér-ges genyetség egészlen ki-foly, de a' kitsinyekben meg-reked és hátra tartatik.

A' mellyek a' meg-veszett ebtől esnek *in specie* hogyan kell azokat meg-gyógyítani?

Ha a' meg-harapottnak vagy *Patiens*

nek sebbe nagy, tehát először leg-szüksége-
sebb, hogy a' seb jól meg-véreztesék, ha-
pedig a' seb kicsiny, kőpölözéssel vagy Pi-
ótza szivás által a' vér ki-izivattassék, es ha
a' vér ki-véteget, ros kenyér meleg olaj-
ban mártassék, úgy hogy olyan meleg lé-
gyen, hogy a' sebes húst meg-süsse az ó me-
legségével, azután a' mérég ki-szivattassék
fók-hagyma, só, venyike hamú őszve-
törve's keverve reája való rakásával: belőle
a' szivet és egyéb *principalis* tagokat *Ter-
jékkel* és egyéb izzasztó italok által úgy-
mint *Fumaria*, *Ruta*, vizzel kell meg-óltal-
mazni egy tudós *Medicus* tanácsa által a
testet *purgálni*, és az fölül hányásra kell erőlt-
tetni: Az mi az meg-harapot Sebet illeti, azt
Aqua vita és *Terjékkel* kell mosni, *Ungv: Aegy-
ptiacum Magistraléval* jól meg-tisztítani, azu-
tán *Mindereri Seb Balsamummal*, *Stipticum Fla-
stromal* egészen meg-gyógyítani.

Ha valaki meg-veszett ebtől meg-ha-
raptatott, és az vitztúl fél vagy már esze nél-
kül vólna, lehet-e azt és miként segíteni?

Ha az meg-veszett mérég az Embernek
belőle *principalis* tagját annyira el-foglalta
hogy az vitztúl és a' nap világtúl meg ijedne
tehát kevés reménség annak meg-gyógyú-
lásá

lása felől, némellyek' azt tartják, hogy az olyan *melancholicus Patientst* véletlenül meg kell ragadni, és az vízben vetni, hamar ismét ki-húzni, hogy használ, mellyet akár ki meg - próbálhat.

*Vége az Negyedik Résznek, melly 136.
Kérdésből áll.*

ÖTÖDIK RÉSZ.

Az Kelevényekről és egyéb hozzá hasonló tisztátalanságokról, ugymint az Ember testének külső részein történetökről.

Micsoda az kelevény vagy *Apostema* ?

AZ Kelevény nem egyéb, hanem el-válafás az testnek természet szerént-való őszve foglalásától, melly el-válafsztya egy másutt azt, a' meilynek együtt kellenék lenni, ki vált-képpen az testnek lágy helyein, nem igen véres de genetséges, és egyéb rútságos és az hozzá járandó esetek miatt unalmas az meg-gyógyításra.

Micsodák okozzák az kelevényeket?

Elsőben okozzák a' belső nedveségek, mellyek mértékletlen *Diatabul*; vagy az emész-tő tagoknak fogyatkozások miat úgy mint az Máj, Bélek, és Tüdő, a' mellyek rossz *qualitast* magokhoz vesznek, és azután a' testnek lágy helyeit meg-rontják. 2. Külső hideg-től, útéstül, szurástül, és igen éles égető Orvosságoknak reája rakásátül, vagy más tisztátalan izemélyek-el-való elés által.

Micso-

Micsodás külömbiségek vannak az kelevények között?

Ez a külömbség közöttök, hogy némelyek csak minden sérelem nélkül-valók, némelyek pedig fok-féle képpen őszve keverve találtnak.

Miként kell az kelevényeket egy mástól el-külömböztetni?

Következendő jelekből mindenikét lehet külömböztetni. 1. Az meg-rohadot kelevény igen büdös ízgot és csúnya genetséget bocsát-ki. 2. Az ki-evő kelevény, nem fok genetséget ad, hanem kőrös-kőrül a' tagot meg-üreli és meg-emészti. 3. Az meg-vezett és tisztátalant, sűrű és nyálos genetséggel az meg-vezett húsnak be-nyővéséből. 4. Az üres kelevényeket a' szük bé-járáfokból, belől pedig tágofok és lok ízegletre terjednek és fel-táskáulnak. 5. Az *fistulának* külömbözését jelenti a' Sebnek kemény ajaka. 6. Az Rákhoz hasonló kelevénynek vagyon be-hajlott kemény vastag ajaka, reá nézni is ifzonyu, gyakorta mérges büdös vérel egyes genetség jön-ki belöle, és azok az nedveségek a' körüllette való helyet meg-gyújtják és meg-emészti. 7. A' mértékletlen kelevények, mértékletlenségből, heves vagy hideg

hideg száraz nagy nedveségből meg-tetfzik..
 8. A' meg-gyógyíthatatlan kelevényt az Or-
 vofságnak próbálata által, hogyha enged-é-
 a' gyógyulásnak vagy nem. 9. A' nedves ke-
 levények hozzá folyó nedveségekből 's ned-
 veségeknak az egész testben őszve-folyásá-
 ból, meg-tetfznek. 10. A' belső és el-rejtett
 kelevények vagy *Apostemák*, az húsnak fel-du-
 dorodásából, vagy dagadásából ki-tetfzenek,
 vagy kézzel-való tapogatásból.

Melly kelevények veszedelmesek?

A' Nyakon, Nyeldeklön, Gyomor-
 száján lévők, ezek veszedelmesek.

Melly kelevények éppen halálosok?

Az hóljag fenekén, és a' bélekben lé-
 vők-is mind a' természet ellen valók 's szá-
 razok, fekete, sárga vagy zöld színt muta-
 tók, azok mind halálosok.

Melly kelevényeket lehet kőn-
 nyen gyógyítani?

A' mellyek húsos helyen vannak, és
 egyéb valami esetekkel nem egyelítették,
 azokat könnyen lehet meg-gyógyítani.

Melly kelevényeket nehéz
 gyógyítani?

Mind azokat, valamellyek mértéklet-
 len nedveségekkel meg-vannak rakva, akár

Rák akár *Fistula* természetűek, vagy egyéb néven nevezendők, ezek mind neliezen gyógyúlnak.

A' kelevényeket közönségesen hogyan kell meg-gyógyítani?

Azok a' mellyek mértékletlenséggel, meg-nem töltek ki-száraztó Orvofságokkal gyógyúlhatók; mellyek pedig ólzsve egyelitett vagy mértékletlenséggel meg-töltek, azoknak gyógyítására jó vigyázás és Orvofságok kivántatnak. úgymint 1. A' testet *Purgálással* és érvágással kellel-kélezíteni. 2. A' kéz gyógyítással: fájdalom, hévség, és gyúladás el-vételével. 3. A' tsontok rohadásának el-távoztatásával. 4. A' kelevények ki-tisztításával. 5. Az el-vezett hús helyett más húsnak nevelésével. 6; A' febnak bé-bőröztetésével.

Mi által lehet a' fájdalmot és a' hévséget a' rendezetlen rosz kelevényekben meg-enyhíteni?

A' meg-lehet rész-szerént lágyító, fájdalom, és hévség meg-enyhítő Orvofságokkal vagy a' kelevénynek meg-nyitásával, rész-szerént a' *Matariának* a' *Purgálás* által való el-vonása vagy *Piótzának* szivatása által.

Mitso-

Mitsoda különbség vagyon a' sebek és a' kelevények között?

Ez a' különbség közöttök ; a' kelevény tisztátalan és eves ; ellenben a' seb friss nyers és véres ; ha pedig *Apostema* a' sebet éri kelevényhez hasonló léfzen.

A' kelevénynek bé-kötésével miként kell élni ?

Minden kötések , mellyek a' kelevényekre készittetnek jó szélesek légyenek ; középfszerük légyenek és nem szorosan meggyúzva (kiváltképpen nyáron) először *Posca* vagy savanyú borral légyen megnedvesítve ; és úgy kezdgye-el a' kelevényt bé-kötni , a' *Borbély* a' tag pedig tsendessen tartassék.

A' szemben való kelevényt mi okozza ?

A' szemben kelőkis hólyagotskáknak olykor éles *fluxusok* mellyek a' bőrdtskét sértegetik ; olykor külső szúrás vagy erős ütés által okoztatnak.

A' szemben való keléseket közönségesen hogyan kell meggyógyítani ?

Először kívántatik , *Purpálás* , ér-vágás hólyag szivatás , és köpölyözés , a' fájdalom meg-enyhítésére ; és hasznos Orvasságek , mellyek nem tsipők vagy nem erősekek

azoknak reá rakásával, úgymint: *Ayr: Fæniculi*, és *Centinodii*, Tyuk-mony fejeivel ölözve-keverve a' nedvességnek el-távoztatására; azután *Collyrio de Sief* és *Olibano*, *Nibili pp. Aloe's Czúkor rósa* vízzel készítették-ölözve, és azt kell belé-ereszteni, annak meg-tisztítására; utóllýára ezen ölözve-kevert porral *Sief alb: Tutia, pp. fejér Tzúkor*, meg-gyógyítani.

A' fül kelevényei honnan okoztatnak?

Kivül szúrás vagy esés által, belől pedig *Apostema* által ha az ottan meg-állapodott volna.

Miként kell a' fül kelevényeit meg-gyógyítani?

A' fülnek kelevényei gyógyításához kívántatnak kivált-képpen-való igen száraztató Orvolságok, főképpen egy *Mixtura* vas olvasztásának sőpreje porát mézzel és etzettel ölözve-elegyíteni; *Item* marha epét etzettel ölözve-egyeltve a' fülben eresztetni, hasznos.

Mitől okoztatnak az Orban lévő kelevények mellyek *Ozananak* nevezetnek?

Ezek, mély és bűdös kelevények az

Ornak, likában és budós ízag jön - ki belőle, és az ő rosz erköltse miatt nehezes gyógyúlhat - meg; ezek erednek a' vizs nedvvelségekbel és éles *fluxus*okból mellyek a' főbül alá - származnak.

Miként kell az Orban lévő kelevényeket meg - orvosolni?

Az elein mig mélyen benem gyökér esedett jó *Diatá*valés a' Főbül a' nedvvelségnél ki - vételével, jó *Purgatió*val, száraztó és vishi szá - verő Orvosságokkal kell meg - előznür ezekkel *Pulegium Montanum*nak leve és pont hasonló - képpen *Narant*nak főtt leve igog hasznos; ha pedig meg - öröködöt s' a' sziv tó tsontot meg - érte volna, ottan kevés ri ménység vagon a' gyógyításra és gyakor ezek a' kelevények útóllýára gyógyithatatlán *Polypus* és *Carcinomatá*kká válnak.

A' szájban való kelevények mellyek *Aphthá*nak neveztetnek, honnan okoztatnak?

Ezek a' kelevények, mellyek jobbáik a' tsetsémós gyermekeken a' meg - veszes rosz tejtől származnak, fejérek vagy vörös színűek 's olykor feketék, melly rosz je gyakorta az inyen kezdi - el és a' torkán a' tsapotská - ig mégyen: ha a' rosz meg - veszes

szesz

szett réjből származnak könnyen lehet gyógyítani; ha pedig az hozzá folyó mérges nedvvelégekől, az őregeken crednek, nehez és fáradságos az ollyant meg-gyógyítani, mivel gyakorta meg-rohad, és kórnyul ki-evó kelevénnyé válik.

Miként lehet az ollyan száiban való kelevényeket gyógyítani?

Ha a' tsetsemős gyermekeken a' rossz tej vagy tiltátalan Dajkától okoztatnek, tehát a' szoptató, jó *Diatával* éljen, hevesítő és melegítő italoktól, savanyú ételtől, magát meg-óltalmazza, a' gyermekeknek szájokat *Mixturával* melly légyen *Méz*, *Timsó* és *Uti-fű* vízzel készítve, azoknak szájokat gyakran meg-tisztítsák, azután *Rósa mézzel* vagy *Dionak succusát* borral összekevervén, és ezzel meg-kennyék, és gyógyítsák.

Ha pedig gonosz természetűek, és mérgefek 's öreg embereken támadnak a' *Diatával*, a' Fő érnek megnyitásával, *Purgálás*sal, a' testnek tisztulását kell el-készíteni: Azután a' szája belől a' hol meg-lebefedett éles Orvosságokkal, a' mellyek a' rossz meg-vezett rézket meg-emélszék, úgymint, *Ungv*:
Magistr: *Item aqua fortiss* *Rósa* vízzel össze-törni *Ol*: *Vieriol*: *Arsen Antimoni-*

um, Sulphurissal, és ezekhez hatonlókkal gyere-
 gen meg-kenni. Azután fetskendő vizos
 kell készíteni, *Arpából Uti-füből Tanacetum*
Szek-fü levele Agrimonia, vízben meg-főzve
Rósa mézzei és *Vad-szeder Licariummal* ös-
 ve-kell keverni, és véle fetskendeni; e' me-
 lett lehet szájban való *Licariumot* készí-
 tani, *Diamoron* és *Dismucumból's* ezzel a' szájjal
 gyakran meg-kenni; ez halznos a' gyógyu-
 láshoz.

A' fog inyinek kelése honnan okoz-
 tatik, és miként kell gyógyítani?

Ezek a' kelések jobbára a' nedves *Complexu-*
sból esnek, mellyek a' Főnek *fluxusaiból* alal
 a' fogakra származnak és azok által a' fogas
 meg-vesznek (vagy rothadásra indulnak;
 és nagy fájdalmokat szereznek. Ezeknek
 gyógyítása leg-jobban ebből áll: meg-sűlt
 vagy téjben meg-főtt *Füge* által meg-lágyí-
 tásék és meg-nyittásék, e' mellett *Száj tisz-
 tító vizzel*, *Rósa etzet Uti-fü viz*, *Rósa mézzei*
 öszve-kevertésék azzal kenven meg-gyó-
 gyításék: Ha pedig rohadás volna benne
 tehát azt tim-sóval és *Ægyptiacumal* kel-
 meg-tisztítani.

Az Nyak csapoknak és Mondoláknak meg-keelésének micsoda tulajdonsági vagynak, és miként kell meg-gyógyítani?

Mivel az Nyak csapocskák lágy húfok, és mindenkor nedvessek, azért az *fluxus*hoz igen hajlandók, és igen hamar meg-gyulladók: Sok képpen meg-sértetnek, és olkor üres hóljagok vagy rosz evelségek követik, gyakorta az *Brandt* vagy Orbán el-futtya úgy, hogy meg-rohad és egészen elesik; éppen ilyen természettel birnak az Mandolák-is, mellyek gyakorta meg-gyulladnak és meg-evellednek: Ezeknek gyógyításához kívántatik, hogy az hozzá-folyó nedvesség *purgálás* által el-távolztassék, és az hévség fetskendő viz által meg-enyhitefsék, úgy mint vad *Szeder levele* *Florum*, *balaustrior*, *Ligustri Rósa* levél *Rósa* vizzel és egy kevés etzetel meg-főzetefsék, és azzal ilyen meg-enyhitefsék; és hamar meg-evesült fetskendő vizzel, melly *fűgébül*, *althea*, vad *Rósa*bul légyen kifzítve, jól meg-lágyitassék, azután meg-nyitassék, és *Szeder Libarium*mal meg-tisztitassék, 's *Rósa* vizzel meg-gyógyitassék.

Az Nyakon-való kelevény, melly *Squinantiának* neveztetik, honnét származik, és miként kell gyógyítani?

Ez a' Nyakon-való kelevén, melly által a'

lehelés és nyelés meg-akadályoztatik, az agyvelőnek *fluxu*ssáiból izármozik, vernek epének és vizes nedvessegnek tulajdonittatnak. külső-képpen szurás és egyéb meg-sértő eszű közők által esnek. Ezek három-félék. az egyik a' ki az lima nyakon vagyon, az *M. do*lákön belől el-rejtve tartya magát, és kívülről meg-nem tetzik, ez nagy fájdalomot szerez és igen vézedelemes. 2. Melly az nyelvet és *Mondolát* é az áll-kaptzát nagyon meg-dől gaztya, belől őlég képpen de kívül nem soknak látzik. 3. Melly belől kevesé de kívülről őlőgendő képpen látzik, az féltő. A' mi az gyógyítást illeti. 1. A' hőség ellen az káron eret kell ny tyna. 2. Az Firnijakon az Arany ér meg-nyitassék, az Afzszonyokon az Ho szám meg-inditassék, az hal lagyon tartassék Krisztirezés által, azután használ az Nyelv alatt-való ér vágás-is, az négy külső-tag meg-köttesék. Egy *purgatiót*-is kell nék adni, mellyet az o. zlató fetskendő vizes melly tiszta *árpából*, *Rósa levélből*, *úti fűből*, *Scabiosából*, *Volariából*, *guba*, és *flor* *Balaist*: vizzel készitassék, és *szeder Syrupp* *Rósa mézzel*, *leányfom Syrupp*al őszve kevertessék, és gyakorta véle melegen kell élni. Hogyha az nem volna elegendő, az hőség és a' kelevény nevelkednek, tehát más főtse

kendő vizet kell készíteni, *fügéből*, *édes gyö-
lérből*, *vad Rósából*, *Scabiosából*, téjel vagy
vizzel és *Viola Syruppal* készítessek oltve jó
melegen kell véle fetskendezni, az *Patiens-
nek* gyakorta édes *mondola Olajt* az szájában
adni, e' mellet egy lágyító *Cataplaszmát* *feet
kenyérel*, *Radix Althææ*, *Liliorum alborum*, *se-
men Fumi Græci*, *sem: Lini*: tejben kell meg-
főzni: *Ol: Liliorum alborum*, sótalan *fris iros
vaját*, *sáfrant*, *tyukmony sárgáját* kell hozzája
keverni, vagy *Fetske fészekből* készített nap-
jában egynéhány izben melegen az nyakára
kötöni: Hogyha az kelevény meg-
érett, azt belől az *Tor: kban* egy görbe *Instrumentum-
mal* meg kell fakasztani, kívül *lantzetával* meg-
nyitni belől fetskendő vizzel, és *Rósa mézzel*
kívül mint egyéb tisztátalan kelevényt tisztí-
tani és gyógyítani.

Ha valakinek az fogai között ollan
fluxus volna, melly által az ártzulat ki-fakad-
na, és az *fluxus* meg-nem állhatnák, és az *Artzulat*
bé-nem gyógyulna, avval mit kell cselekedni?

Mivel az olyan *fistulákhoz* hasonló kelevény
miat a' fogoknak gyökeriben az *In* meg-
vész, azért szükséges, hogy az advas fog ki-
vonyatalsék, és avval az *fistulának* ereje el-
fogyatik, azután könnyen meg-gyógyítatik.

Ha az fog ki-vonyás után az fognak helye igen vérzenék, mit kell avall cselekedni?

Ha az vér fő és etzet által meg-nem áli-tathatik, tehát *Spir: Vitriol:* kell az fog helyben erefzteni, meg-áll.

Az artzulatban lévő kelevényeknek micsodás tulajdonsági vagynak?

Az Artzulatban Szem és Orr keről találkoznak darabos láng színű persegések, és kelevények, mellyek mint egy *Leprának* tartatnak, mivel az sűrű meg-gyuladot vértől erednek, azok *Gutta Rosacea*nak neveztetnek; azoknak gyógyítások lehet kivalképpen az belső vér tisztulásra-való Orvoiságokból, az Arany-érnek *Mediának*, Fő és Majra szolgáló ereknek meg-nyitása által. Az héségnek hivesítésére szolgál kulső-képpen az hivesető *Ungw: album, Camphoratum, Rosatum* é; ezekhez hasonlók, hasonloképpen az Nyak csigán es Valon-való köpölözés, hogy a' nedveség az artzulatról el-vonyattassék, az föllul meg-irt kelések mellől, gyakorta az állon és a' Száj körül apró kemény fakadékoktókák fakadnak, fetet színűek, mellyek lassanként nagyobbra nevelkednek, utóllýára ki-is fakadnak, a' mellyek *Melancholicus* keléseké leíznak, és *Rák* termi-

termiszetüvé válnak; ez illenek más emberre is el-ragadnak, es semmi Orvolság nem használ nekik, hanem tovább-tovább terjednek 's azért *noii me tangere* vagy mardozó farkának neveztetnek; azoknak gyógyítását az mi illeti kiváltképpen azon kell lenni, mint egyéb Rák-béli kelevényeknek meg-gyógyításában, az kelevént a' menyire lehet *pur-gálásal*, ér vágásal, kőpölvőzéssel, Arany érnek meg-nyitásával, es vízfőz-verő Orvolságokkal, úgy mint *Cerussa Lithargirii*, etzet *Saletrom* levével öszve készitetetel, kell óltalmazni, hogyha már az kelevény meg-gyűlt, abból *Ol: Antimonii Vitriol:* vagy *Arsenicummal* az kelevénynek roszasága ki-veíztesésék, es annak fájdalma meg-enyhitesék.

Az Nyakon-való külső kelevényekkel miként kell bánni es gyógyítani?

Mivel az Nyakon fok Inak 's mirigyek vannak, azért gyakorta veszedelmessék ezek az kelevények; azért ha méllen az Nyaknak görbe szurdékában bé-vonnyák magokat, annak tisztítására *Ungv: Ægyptiacummal* vagy éles *Lavamentummal*, melly timsó, etzet, es vízből készitetett légyen, es véle fetskendezni kell, azután *Ungv: Basilicummal* mellette *Diapalmával* egész gyógyítását elvégezni.

Az Mellen lévő kelevényeknek mi-
csoda tulajdonsági vagynak, és miként
kell azokat meg-ésinéni, és gyógyítani?

Az Ferfiaknak melleken erednek, kivál-
képpen ollan kelevények (mellyek az ő ké-
f ekért *Formicosan*nak mondatnak) mivel *Herpetis*
miliaris neméből valók: ezekhez kívántatik az
vérnek belső tisztitása kívül egy *Digestivum*
a' kívül a' nagy héséget vízfza verje, és ha
az Ember e' mellet valami *malignitást* velne,
tehát éles *Mundificativum*mal vagy-is *Caute-*
*rizatió*val kell élni, hogy egész tövő túl ki-ve-
telsék; az Afzszonyok - is hasonlóképpen
gyakorta az Melleken-való kelevénytől meg-
terheltetnek, mellyre ha jól gondot nem vi-
selnek hamar *Rákká* változik, azért lágyító
és fájdalom nyhétó Orvoiságokat kell ké-
szíteni, úgy mint: *Uj sült kenyér-bél Málva,*
Leánysöm levele Tej, uj irós vaj, Tyukmony széki,
és *Rósa olajjal* őszve készittesék 's melegen ve-
le kölsék, meg-enyhíti: Azután ha meg-érik
ki-nyitafsék *Digestivum*mal, vagy *Ungv: aure-*
*um*mal, és *Diapalmával* meg-gyógyitafsék;
Hogyha pedig az csecsnek bimbói meg-ha-
ladoznának, azokat *birf-alma nyálal, mondola*
olajjal, vízfz, bárány faoyé, marba csontyanak
velcivel kiszittetvel kell meg-gyógyítani.

Az embernek szemérmes testén való kelevénnyel miként kell bánni és gy'gyítani?

Mivel a' Férfiúi tag minden kelevényekhez hajlandó, mind a' rosz rágó 's rohadókhöz, mind pedig akár kívül-valókhöz, azért ezen meg-sértetlenhez kívánatik hogy azon elő való bőr, a' monya-fején gyenge Orvos-ágokkal úgymint *Aloës* és ehez hasonlóval meg-tisztítsák, azután *Tutia* vagy *Nibili album*mal meg-szárittsák és meg-gyógyítsák, ha pedig a' monya-feje meg-sértetett ahhoz több száraztás kívánatik és a' vérnek tisztítására *Purgálás* kívánatik a' sebnek tisztulására *Ungu: Ægyptiacum* és éles *Lavamentum* az *Aristolob: long: Summit: Rub: Idæi, Alum Crud:* Borral és mézzel ölve-készittésék, szükséges azután azon sebet száraztó porokkal, ezekből t.i. *Kad: Irid: Flor: Aristolob: rotundæ Aloe Mastich* és *Tutiával* ölve-készítettvén, e' mellett egy száraztó Hasstrommal begyógyítani: Ha az elől való bőr az olyan fájdalmas kelevény miatt meg-szorúlna hogy se hátra se előre a' monya fejére nem vontathatnék, tehát szükséges hivesítő oszlató *Cataplasma*ival vagy Hasstrommal meg-enyhi.

enyhíteni, ha pedig ezek nem háfználnának és a' Brandtól feltő volna ; tehát leg-jobb út, hogy a' bőr hoízfzára meg-hafittásék, és szűkség-képpen hátra vonattásék, és a' mony fejének íebe meg-tisztittásék, vagy ha hátra szorúlt előre vonattásék és a' mony feje bé-takartásék, és így a' monynak veszedeleme vagy halála meg-előztesék.

Az Afzfzonynak szűlő tagján való kelevényeket miként kell meg-gyógyítani ?

Azok a' kelevények, mellyek ezen helyeken az hozzá folyó éles nedveségekből hától a' szűlő tagon tisztátalan gyűladások által erednek mingyárt a' szemérmes Pinának elein minden akadály nélkül meg-látfsznak, rész-szerént mellyek mélyebbek az *Speculum Matricis*ből meg-láthatni.

Azoknak gyógyítások ezek. A' szemérmes tagon lévő kelevényhez egy ószve-ízorító *Lavamentum* kivántatik *Arpa, Veres Rósa, Flores Balauft: Myrobolan: Citr*: ezeket atzállal óltott vízben kell meg-főzni, és mikor meg-vagyon szűrve *Mézzel* ószve-kell keverni és véle mosni, vagy fetskendeni, mig jól meg-nem tisztúl, és ha nagy fájdalom érné a' *Lavamentum* helyett, meleg tétel kell gyógyítani. Azu-

Azután ha a' kelevények igen nedvesek vólnának bé-hintő porral úgymint *Aloe*, *Alum : usli* *Gallar : Sangv : Draconis*, *Bol : Armeni*, *Nihili albi : Irid : Flor : Aristolob : rotun : Myrbæ Gum : Arabici*, és ezekhez hasonlókából készítettetekkel kell bé-hinteni, és ha lehet egy szárasztó flastrom, vagy *Lini-mentum* tétetsék reája és így meg-gyógyítatsék.

A' vég-bélnek vagy az öreg hurka véginek kelesét mikent kell meg-gyógyítani?

Mivel az öreg hurkának az ő kelései nem egyenlők, rész-szerént magánosak, és nem ártalmasok rész-szerént sok-féle okokkal terhesek és többire *Fistula* természetűek 's *Ri*lhoz hajlandók; némelleyek külsők és némelleyek belsők mellyek mélyen nyúlnak-bé, azon keléseket könnyen meg-ismérhetni, és gyógyíthatni, azokkal az Orvofságokkal a' mellyek a' Férfi és Afzszonynak szemérmes tagjaihoz szolgálnak, ki-száritani és meg-gyógyítani, a' belsők pedig sok okokra nézve gyógyúlhatatlanok, és a' vég-bel tükőre által meg-lehet ismérni azután bé-fetskendező viz által, úgymint *Arpa vis méz téjel* együtt és ezzel meg-érlelni azután fel-metszeni és a' meg-nevezett *Lavamen-*

tummal fetskendes által meg-tisztítani, a mennyire lehet és egy *Linimentum* melly *Dyspompologos, album Camphoratum Ol: Rosarum Myrtitor: Lythargirii Succ: Solan: Verbasc: Plantaginis*ből, es ezekhez hatonlók-ból készítettettel kell meg-gyógyítani.

Mitsoda az *Hæmorhoides*, vagy az Arany-érnek folyása?

Azok a' kelevények a' vég-bél kőrül való külső vér ereknek és szülő méhnek bégjárásán vannak: mellyek a' *Melancholicus* vérből erednek és a' *Varicesek*hez hasonlittatik.

Az arany-ér mitsoda esetekből ered és miként kell meg-ismérni 's ellene állani vagy meg-orvoslani?

Ha abban a' sűrű *Melancholicus* vér meg-fokasúlt, tehát érzékenységgel való nagy éles tájdalmat hévséget és égetést a' vég-belen szerez: mellyet hívesítő Orvosságokkal úgymint *Ol: Rosarum Violarum Ungu: de Linar. de Litharpirio &c.* Avagy Piótza szivatással a' vérét kell ki-szivarni, és így meg-lehat állítani; Ha pedig meg-nyilt és a' testet bádgyasztja, az hólyagban szelet és vízi-be-tegséget indit, végtére gyakorta gyógyúl-hatatlan *Fistulá*vá válik-is; ennek ellene alhat-hatni

hatni ilyen Orvosságokkal *Sangu: Draconis, Aloe, Olibanum Bolus Armen, Lapis bema-titis, &c.* Tyukmony fejeivel őszve - kever-tésék és Nyúl szőrből tsinált kérokkal kell *applicálni* és ezzel meg-óltalmazni.

Mitsodás a' fűge forma szemötséng és miként kell azt meg- orvoslani?

Azok kemény darabos dombotskák fűge húshoz hasonlók, a' vég-hurkán és az Afzsonynak szemérmes tétében vagy a' Férfinak monya-fején vannak; a' meg-égett vérből és nedvefségből erednek, szederjhez hasonlók és nagy fájdalmat okoznak. Ezek-nek orvosságok ebből áll mellyek a' hozzá folyó nedvefséget el-vegyék és rekeszszék, úgymint: *Pulv: Hermodactilorum Scorpbularia, Ari, Atiaria, Allum: Sulphur: Caput Mart: Aqua Fort:* és ezekhez hasonlókat, szárazon vagy *Ungventummal* őszve - kever-tések és reája tétések.

Mitsodás a' *Panaritium* vagy nevet-len fereg, mitsodás kelevény és hol ered
's miként kell meg-gyógyítani?

Ez a' kelevény, melly az éles fájdalom miatt féregnek neveztetik, és az ujj he-gyin meg-tetszik, epe nedvefségből ered, melly először a' tsontban tartozkodik, az-

után ha meg-szaporodik, a' tsontnak hárt-tyátskájával, haj-nevelővel és inakkal közli magát, gyúladozó lúktető fájdalmot ize-rez hideg-leleffel, és *fántásiálással* úgy hogy a' *Patiens* csak meg-nem bolodúl. A' gyógyításhoz kívántatik mingyárt elsőben, hogy a' fájdalmas hely vekonyan meg-vakartassék és ha egy barna jel meg-tetűzik egy kevelésé meg-nyitassék az egész ujját egy *Mixtura*-ban jó melegen belé kell mártani, *égett borá Térjékkel* ószve-kell keverni és melegen re-ája kötni, 24. órá-kig rajta kell tartani, az által a' mérges *materia* ki-szivatik, és az a' dagadás meg-óltatik, azon féreg meg-óltettetik; ha pedig a' fájdalom már egynéhány nap tartott, és a' gyúladás el-hatalmazott a' fölül meg-irtt orvosság nem használ, tehát a' genetségnek meg-érlelésével kell li-etni, azután meg-nyitassék hogy a' rohadástól az inak, tsontok, és az ujjak meg-óltalmaztassanak.

Micsoda az *Grabel* vagy *Mith.* és miként kell azt gyógyítani?

Ez-is hasonló fájdalmas kelevény nagy dagadással, melly gyakorta az ujak között, vagy az kéz fején szokott lenni, jobbára véres és heves epetűl ered; azt az a' hoz folyó nedves-

Dedvességektől el-tavoztató Orvosságokkal *purgálással* ér-vágással kell gyógyítani, kívül pedig meg-evesítő Orvosságokkal kell meg-érlelni, azután meg-nyitások, és az dagadás meg-tisztítások, *Defensivummal* a' hőség meg-nyihitások, és illendő képpen meg-gyógyítások.

Ha valakinek az Karján vagy könyökön kelevény volna, melly tágos üres és heves az csontot-is el-futotta és meg-feketítette volna, mit kell avval cselekedni?

Az olyan állapotba szükséges, hogy a' test meg-tisztítások, és a' hozzá foljás el-távolítások, azután az Seb és az meg-futott csont hozzá illendő Orvosságokkal meg-óltalmaztassanak, hogy az el-futott az egészségtől el-változtassák, és az Seb, hússal meg-neveltesse, és így illendő-képpen meg-gyógyítások.

Ha valakinek régi Seb volna az lábán és igen folya, miről lehet meg-ismérni, hogy az testből-való folyás-e vagy olyan *fluxus*, melly csak hús és bőr között vagyon, és mit kell mindenikkel cselekedni?

Ha az olyan Seb testi *fluxus*ból-való, az *Patiens*nek csak az Sebben vagyon neheztelese, és egyébütt nintsen semmi nehézsége, ha pedig olyan *fluxus*; az melly bőr és hús között

között vagyon, tehát szárasztó Orvossá-
gokra meg-álapodik, de nem sokáig állandó,
hanem ismét nagy rángattással ki-fakad,
Mind az kettőnek Orvossága, azért eképpem
vagyon: hogy belől az vér meg-tisztítsék,
az Máj és lép meg-nyitassék: kívül pedig ki-
vántatik a' Test-beli *fluxus*ra jó szárító fla-
strom, hogy az Sebet bé-rekefze és bőröz-
tesse; az bőr és hús között-való *fluxus*hoz
szükséges szárasztó *Ungt*: ez következen-
dőkől, *Lytbargir: Lap: Calamin: Cerussa, Bol: V*
Armen: Tutia, Alum: Sól, és ezekhez hasonlók-
ból olajjal és etzetel készítesse: Ha pedig
még sem állana-el, tehát alkalmas helyem
Fontanellát kell csinálni, hogy az *fluxus*ok
arra vonyattassanak.

Hogyha valakinek az lába-szárán ré-
gi Seb vólna, melly mint egy szalonnához
hasonló vólna, és nem is tisztulna semmi némű Or-
vosságok által, mit kell avval cselekedni?

Ha az olyan tisztátalan Seb nem tisztulna,
sem pedig Orvosság-béli dajkálkodással-
való étetés által nem akarna meg-térni; abból meg-
tudhatni, hogy az alatta-
való csontok meg-
vesztegetődtek, az olyan Sebnek meg-
gyógyítására kevés remé-
ség vagyon, azért az
*Patiens*nek és annak Atyafiainak hirt kell adni
hogy v

Hogy az olyan meg-vefzett Sebnék nints más Orvolsága hanem, ha az *Patiens*nek jó ereje van, és akarata, az olyan meg-vefzett tagot el-kell metzeni, és az által a Test meg-könyebittetik.

Hogyha valakinek az erős *fluxus* miatt az Talpa meg-vefzne és meg-gyúlne, mit kell avval cselekedni?

Ez illyen Sebet annak rendi ízerént meg-kell nyitni, és ha nagy úresége volna jó *lavamentum*mal úgy mint: *Aristoloch: long: & rotunda, Scordium, Centaur: minoris, Consolida aurea &c.* Ezeket fele víz és fele borban meg-kell főzni, és jó melegen ezzel kell a Sebet meg-fetskendezni 's ki-tisztítani, azután *Basilicum*mal és *album Coctum*mal bé-gyógyítani.

Az Ereken - való Kelevények honnét erednek, és miről ismértetnek-meg, 's mi módon kell meg-gyógyítani?

Ezeknek meg-tágulása az vér ereken, kiváltképpen az csipőn, czombon, láb - ízárán; az ízemeken, *Testiculuson*, és az szülő méhnek tagján, vég bélen szoktanak eredni, belől az *Melancholicus* vértől, kiváltképpen erősen-való futástól, erős emeléstül eséstül ólzve törestül okoztatnak, az ő tágulásokat nagy-

ságokból és kékségekről könnyen meg-
merhetni; Az ő gyógyítások metszésből áll
a' mettszefen alól és fölül jól meg-kell köd-
ni, azután a' bőr meg-nyittatásék és el-választá-
tásék, azután a' vér-is őszve-szorító Orvoo-
ságokkal meg-állittatásék, harmad napra a'
kötés le-vételésék. Ezen *Cura* a' vérnek igey-
folása miatt veszedelmes, azért igen rit-
kán szoktak véle élni.

Mikor a' boros ember az úton le-fele-
szik és a' nagy hideg miatt meg-mereve-
dik, miként kell azon segiteni?

Először egy tekenőben vagy váluban hi-
deg vízben kell tenni hogy az hideg ki-szít-
vattatásék; azután ki-kell venni és jó mel-
ruhával meg-kell dörögölni 's meleg ágyba
fektetni, és jól bé-kell takarni: mingyás
jó italt *Aqua vita épett bort* vagy jó erős bor-
mél-sert *Tériékkal fa-héjjal Szeg-füvel Szere-
esen-dió virággal* kell késziteni és innya adm-
és az által meg-izzasztani. Ez által hamar
magához tér.

Hogy ha valakinek kezét vagy láb-
bát a' hideg el-veszi miként kell azt
curalni?

Először az olyan embernek kezeit lábt-
it jól meg-kell hóval dörögölni avagy hideg

vizben kell tartani, hogy az hideg ki-ízivat-
 talték: azután egy *Unguentum Lud z'ir Szar-*
vas fadgyú fagyos répa leve Ol: Laurini, Ce-
ra, égett borral őszve-készíttesék, mellyel
 az hidegtől meg-vett tagokat meg-kell ken-
 ni és bé-kótni, erre a' fájdalom meg-szűnik.

Ha az hidegtől meg-vett helyek ki-
 fakadnának, es az inak vize igen folya, a'
 tsontokat el-futná és meg-feketülének
 mit kell azzal tselekedni?

Ha a' tsontok meg-feketülnek és az inak
 meg-veztek, leg-jobb út ez, hogy a' meg-
 vezett-rész el-vétefsék minék-előtte továb-
 ra terjedne a' nyavalya. azután a' sebet meg-
 kell tisztítani és szárasztani, 's bőrrel bé-re-
 készteni.

Ha valaki forró vízben esik vagy le-
 forráztatik és az egész teste meg-ég, mi-
 ként kell azon legíteni?

Mivel azon égetés által a' test nagyon fel-
 hóljagzik, tehát azt mindgyárt fel-kell me-
 tzeni és a' *Patientst* égéshez való irral melly
 ebből legyen készétve *Ol: Lini. Nucum, Ce-*
ra Bolus Armen: öltatlan mész őszve-keverve
 és vele kenni 's kótni, *Fumaria* vízben egy
 kis *Térjéket* kell keverni, és innya adni; egyéb
 útjában *Nitrum pp.* kell tenni, azt igya, és

ha az égés ki-huzatott égésre való flastrommal kell meg-gyógyítani.

Ha valakinek Ortzája vagy teste Puska portól meg-égettetik, miként kell azon segíteni ?

Az olyan meg-égsnek óltására, e' köövetkezendő Orvosságok igen helyesek, és jóknak találtnak. *Cera Virgin*; *Ol*; *Lini*; *Axung Porci Castra*. *āā. p. a.* Ezeket jól meg-g kell olvasztani és hideg vízben önteni, így háromszor egymás-után kell véle tselekedni azután véle be-kötni; meg-óltya és gyógyítja azt. Avagy *Ol*; *Lini*, *Rosarium*, *Jugland*; *āā* *ijj.* *Axung*; *porcorum* *ijj.* *Mellis* *ijj.* Ezeket őszve-kell olvasztani egynéhányszor *Rósa vízre* kell önteni azután ezekkel kell őszve-keverni *Vitellum ovor*: *N. II.* *Bolum Armen*: *q. s.* ez az ir kiváltképpen igen jó a meg-égett ortzának. A' meg-égett szemeknek orvosságok ezek, *Birs-alma magvának nyála*, mellyet *Sperma Ranarum* és *Rósa vízre* kell el-készíteni a'hoz egy kis *Camphor* Tyukmány fejeire kell keverni, és reája kötni: a' ízemben eresztani való víz ez: *Rósa* és *Funiculum* vízben *Sacharum Saturnis* kell keverni és a' szemekben tseppen-ként bortsítani.

Ha valaki vajjal, olajjal, szurokkal , vagy forró vízzel meg-égettetnék és az Orvóknak semminémű orvossága nála nem vólna a' mellyel meg-ólthatná vagy engesztelhetné azt, az olyan szűkségben mit kell tselekedni ?

Ez illyen esetekben friss tehén vagy kecske tejet kell melegíteni és ruhát belé mártani 's reája rakni, vagy a' meg-égett helyet tej-fellel akár irós vajjal melegen kell kenni, ha ezeket sem kaphatnák *Disznó z'irt* vagy *vajat* meg-kell melegíteni, és hideg vízre tölteni 's azzal kötni ; szűkségben ezek - is használják : *Tehén ganéj savanyú káposzta*, és annak leve , ezeket melegen reája kell kötni, és mind hivesítik, mind az égést kihúzzák a' testből.

Ha az égés igen bé-ette vólna magát mit kell azzal tselekedni ?

Ez illyen bé-ett és égett sebre, a' szokott égésre való flastromok mellett, illyen enyhítő 's égésre való irral kell élni, úgy-mint *R. Butyr : non saliti cum Aqu : Rosarum loti āā ℥ijj. Ungu : Basilicon : ℥ : jβ. Ol : Lili : Albor : Amygdalarum dulcium āā ℥β. vitell : oror : q. s. M.S.A.* Az által a' meg-hólt hús hamar el-választatik, és meg-tisztul 's meggyógyul.

Ha valaki a' Meny-kő útéstól meg-
értetett és meg-égettetett, miként kell
annak segiteni?

Mivel az olyan személy az erős kén-kő-
ves párázattól, melly a' meny-kővel vagyon,
könnyen meg-fúlhatna, azért szükséges hogy
annak ruhája mingyárt le-vonattassék hogy
szellő a' testét érje, azután szükséges sziv erő-
sitő vizet készíteni, ezekbül: t. i. *Borra-
rago Cardus Benedictus*, *Melissa* vizekből,
és innya adni; a' száj, ora lyuka, vak-szeme,
és *Pulsus Rusba*, és *Szeg-fű* etzettel *Térjék-
kel Cámphoral* őszvekeverve kenetessenek, vagy
is a' fölül meg-irt vizekben vagy erős bor-
ban egy nehezék *Térjék* kevertessék, és az
által jól meg-izzasztassék: Ha pedig azon sze-
mély meg-égettetett és fel-hóljagzott, vagy
meg-fótosodnék, és sebesednek, azon he-
lyekillyen orvosságokkal köttessenek-bé, úgy-
mint: őszve-törött *Veres-hagyma*, *Sóval Ru-
zával*, *Térjékkal* őszve-kevertessék, és véle
bé-köttessék; az hóljag meg-keményedett
bőr és a' meg-égett hús ollóval a' mennyire
lehet le-metzettessék; a' sebet azután ilyen
irral meg-lehet gyógyítani *R. Mell. Rosar*:
℞ijj. Rad: Angelic: Hirundinariae āā ℞.β. Fl:
Rusba: ℞ijj. Ezeke porrá kell tenni, és *Tér-
ék: ℞ijj. égett bort ℞.β.* Ezeket irnak ősz-
ve-kell

ve-kell keverni és véle élni, és véle a' sebet meg-tisztítani. Ha a' seb meg-tisztult, annak gyógyítására ezzel a' porral kell elni.
 Re. Pulv: *Angelic: Hirundinariae, Myrrha, Mastic, Oliban: Scordii* āā ʒ β. M.S.A. Ezeket a' porokat *Sanicula*, avagy *Nicotiana* ki-fatsart levével kell őszve - keverni és mint golóbits formára tsinálni, és meg-ízárasztani, azután újjobban apró porrá törettesek, és az olyan meg-vezett mérges sebet kell vele hinteni. Ez a' por gyógyít, tisztít, és minden rohadástól meg-menti a' sebet.

Ha valamely ember a' vízben esik, még valamennyire eleven volna mikor ki-vonnyák mit kell azzal tselckedni?

Ha az olyan még elevenen a' vízből kivonatik azt mindgyárt feje tetejére kell állítani és egy ideig úgy kell tartani még az elnyelt víz ki-foly; azután meleg ágyban kell tenni, és *Térjéket Borsot s' Cariophilátat* etzetben kell meg-főzni, és innya adni 's jól meg-melegíteni.

Ha a' fel-akasztott ember minek - előtte meg-nem fúlt volna, le-esnék, vagy meg-szabadúlna miként kell meg-ismérni ha lehet-é azon segiteni, és mivel kell segiteni?

Ha az olyannak szája tajtékzik kevés re-

ménség vagon ottan és hólttnak kell tartani, Ha pedig úgy nem volna egy *Gargarismát Ol; Violarumból* meleg-vizben kell beadni hogy az által a' gyomor fel-keveredgyék, azután *contra Casum*, meleg borban adásék-bé, és erősítő ételekkel kell táplálni, az hasat lágyon kell tartani hogy meg-ne rekedgyen. Es ha teli testel vagon eret kell rajta vágni.

Mitso da a' *Bubo* vagy undok kelés, és minémű kelevény, 's miként kell gyógyítani?

A' kelések jobbára erednek a' tisztátalan vérből és nyulós nedveségből, jobbára az ember hólnallya alatt ágyéka, füle tövén ered, a' melly helyeken a' természet a' tisztátalan nedveségből akarja magát meg-tisztítani, azon helyeken a' mirigyekben gyakortamelyen bé-gyökeredzik. Az ő Orvoslások nagy lágyító érlelő szerzőmokból áll, és ha megnyittatik tisztítani és gyógyítani kívántatik: a' meg-érlelésre kivált-képpen ezek szolgálnak: *Savanyú kovász*, *Leány-söm Len mag*, és *Nasturtium*; tisztulásra pedig az *Ægyptisium Magistralis*.

Mitsoda a' *Carbunculus*, vagy *Antbrax*
és miről ismértetik, 's miként kell azt
igazán meg-gyógyítani?

A' *Carbunculus* vagy *Antbrax* egy igen
égető *Apostema* melly egy sűrű heves égető
rohadott vérből származik; a'hol eredni
akar az emberen igen nagy vizketest szerez,
es ha meg-vakartatik apró hóljagotskák,
mint a' kőles szemek fakadnak, és egy kis
eveiség van alatta 's meg-keményült var va-
gyon rajta meleg hammú vagy fekete színű
nagy gyuladással körös-körül égetéssel szag-
gatással és szegezéssel, kivált-képpen annak
növésékor fenlik; mint a' szúrok vagy enyők,
a' *Patiens*nek szív-béli reszketést szerez, étel-
útálást, gyuladózó hideg-lelést: Az ő gyó-
gyítására, hogy a' nagy hévséges fájdalom
enyhíttésék mindgyárt először kivántatik
egy ér-vágás, azután a' varat vagy hóljagot
Lantzétával meg-kell nyitni *scarificálni*, azu-
tán egy flastromot *Térjékhől savanyú kovásza-
ból 's koromból* kell készíteni 's reája tenni,
úgy mint: \mathcal{R} . *Ferment: Butyr; non saliti, The-
rebinth: āā ℥j. Fuliginis, ℥x. Sal ℥v. Sa-
pon; Venet: ℥ijß. Vitell: ovor: N.ijj. Theriack
Mvebril: āā ℥ijj. M.F. Empl.* Ha pedig a' var
le-vált, a' lebet egy *Unguentummal* melly méz,

Arpa liszt, Nasturtium leve vagy *Ægypte*: legyen öszve-keverve, jól meg-kell tisztítani, húst nevelni és bé-szárítani

Ha az emberen egy *Carbunculus* avagy kelevény eredett, honnét kell azt meg-ismérni ha mérges 's *Pestifés*-é vagy nem?

Ha az ilyen *Carbunculus* avagy kelevény a *Patiens*nek nagy fő fájdalmat sebes szorongatást és nyughatatlanságot; a' karjaiban és egyéb tsontyaiban fájdalmat szerez, továbbá hevséget vagy hidegséget avagy magánossan melegséget a' *Pulsus*nak sebes járását nehéz lélekezést és a gyomornak émelgését, 's igen álmos a' *Patiens* vagy nyughatatlan *fántásál*, azt a' szomjúság, és el-ájulások érik, tehát az ő mérgeességinek mind ezek jelei.

Ha a' *Pestis* valakit meg-szökne a'hol sem *Doctor* sem *Apothecarius* nem volna mit kell azzal tselekedni?

Ez ilyen *Pestifés* embernek egy jó izzasztó italt kell készíteni, ezekből: *Térjék, Mishridat: El: Discordii* vagy *de ovo s' bort* etzetben keverni és jó melegen bé-adni 's azzal izzasztani két vagy három órá-ig: Ha pedig az hasa meg-rekedett volna tehát 7. óra mulván italt kell néki készíteni *Mannából* és *folia fennévöl szilva levében* bé-adni hogy azzal az hasa meg-credgyen, ha igen véres, eret kell

azon vágni, bor ital helyett legyen *árpából* és *égetett Szarvas szarvából Lapis Prunllából* készítettett viz, vagy *Julepet birs-almából, berberisből és Granat-alma levéből* készíteni; és azzal élyen, e' mellett jó erősítő levefekkel és sziv erősítő *Conf: Alkerm: Conf: Acesofoa, Citri,* és ezekhez hasonlókka tápláltafsék; F' mellett az izzasztást kétszer háromszor *continuálni* kell, hogy a' méreg a' szivtól ki-úzettsék.

Ha valamelly embert a' *Pestis* megfőzik, hogyan kell meg-ismérni ha meggyógyól-é avagy meg-hal?

Ha az ilyen *Pestifés* emberen a' hideg-lelés előtt egy izzadás gyomor kevergéssel, és vér folyással hasnak szorulása nélkül, és a' vizeletnek bontakozása nélkül egy kelevény gúga meg-tetszik és heted nap-ig *fántásfálás* nélkül meg-marad az ember, az ilyen jó jel és reménlheti hogy életben meg-marad: Ellemben pedig ha a' felől meg-irt jelek meg-nem tetfszenek, hanem azok helyett heves hideg-lelésben meg-marad, a' nyelve meg-szárad nehezen lehel, szomjúhozik, nem alhatik, *fántásfál*, górts, tsuklás, sziv reszketés és el-ájulások meg-nagyobbúlnak, a' gúga vagy *Carbunculus* sokár jön-ki, és ismétlen vízfza-bé-mégyen, azomban az hasa

egy bűdös szaggal és hideg verijtékkal megindúl, tehát rosz jelek ezek, és kevés reménység vagyon a' gyógyuláshoz.

Ha a' *Pestifés* emberen, nem akarna ki-jönni a' Guga vagy *Carbunculus*, mit kell véle tselekedni?

Az ollyannak mindgyárt egy szivató *Venzozát* kell a' Gugára tenni vagy *Térjéket* megsült *veres-bagymával* és *flastromot* ezekből készíteni, tudni-illik: *Empl: Magneticum, Arsenicale Barbetta* vagy kőpöldrőzével, *Vescicatoriummal*, *Mustárból* készített *flastrommal*, és a' *Galamb-finak bafa* meg-mellesztetvén vagy *Tyuk-finak* reája való kötésével vagy *száraz varakos béka* borban meg-álztatottan reája kötni, és azzal annak mérgét ki-szivatni, vagy alább meg-irt orvótságokkal (hogya a' felül meg-irt szivató flastromoknak nem akarna engedni) melly Orvótság a' *Carbunculus*hoz-is szolgál, *Térjéket savanyú kovással*, őszve-keverni és véle kötni, használ.

Mitsoda a' *Lepra* vagy bél-poklofság;

A' bélpoklofság egy közönséges *Rák*, melly az epész testen el-hatalmazik kívől a' bőrt egészlen meg-rutittyá és meg-velztegeti.

Honnét ered az emberre a' bél-poklofság?

Négy-féle okokból ered, úgymint: tisztátalan fogantatásból mikor az Anyán az hó-szám rajta vagyon és akkor fogad; és a' meg-vesztegetett férfi magból; egyéb tisztátalantól is el-ragadó; hasonló-képpen a' Májnak és Lépnek mellyek a' vért és egyéb nedveségeket meg-égetik, *Melancholicus*sá változtattják, felettébb-való hévsége és száradásától. *Item* az etelnek és italnak rossz *Dietájától* és ezekhez hasonlóktól.

Honnét kell a' bél-poklofságot megismérni és mellyek annak bizonyos próbat vagy jelei?

Hogyha valakin a' bél-poklofság rajta vagyon e' következendő jelekből megismértetik. 1. Ha az ollyannak az haja meghuzatik nem csak gyökereitől jön-ki, hanem még az bőrből-is vagy húsból-is hozzája ragad. 2. Az artzulattya szemöldöke alatt és al-fele mellett imitt-amott apró gömbölyű és kemény tsomótskák mint a' buza szem láttatnak. 3. Gömbölyű őszve-szorúlt kemény vastag fül-gombák jelentik. 4. Rántzos homlokról. 5. Széles meg-nyílt gömbölyű meg-merevedett szemekről. 6. Belől szük

' ivál

kivül pedig vastag darabos orrúl. 7. Nagyon megdagadot ajakról. 8. Vastag nyelvről, és ha a nyelv alatt sűrű fekete vér erek vannak. 9. Bűdös lehellet és bűdös *phlegmákról*. 10. Rekegő szoról. 11. Szórós ifszonyú rút bőrről melly sok rosz lentsés bűdös, éves, és koszos korpás és hal-héjas varral mindenütt bé-van boritva. 12. Az egész testen (a' bőr alatt lévő éles nedveségek miatt) nagy szegések mintha tűskével gyukdoznak. 13. Az hüvelk és az első uj között a' *Musculusok* meg-vannak emészttve és el-veztegetve. 14. Erzékenység az egész testen megfzúnt úgy, hogyha az ember lába farkát haj nevelőit vagy az nyaka tsigáját tövel is szurkálnák, még sem érezné. 15. A' külső részek és tagok meg-rohadnak. 16. Az alúvásban ijesztő álmái vannak a' betegnek. 17. A' betegség kezdetén a' vérnek nagy hévsége és nedvesége miatt igen vig; de hamar kegyetlen és haragosá válik. 18. Az afszonnyal való hálást természet felett igen kívánnya. 19. Ollyan vastag, sűrű fekete vére van, hogy, ha azt ki-botsáttják és meg-mosásák egészlen fővenyesnek tetízik. 20. A' *Pulsusa* igen lassan jár. 21. Az arztulaton lévő bőr ollyan motskos mintha olaj-

olajjal meg-kenték volna, és ha vízzel meg-
öntik, a' víz semmiképpen meg-nem áll a'
bőrén.

Mitsoda a' kofz, vagy varr
és hány-félék?

A' varr vagy sönnyedek; egy evő vagy
is tífó 's gyulladozó nyavalya a' bőr, alatt
mellyből sok nedves és száraz persegések léz-
nek, a' nedvesek meg-evesülnek, a' száraz-
zok pedig nagy vizketéssel meg-varasodnak;
a' szárazatt nehezebb gyógyítani hogy sem
a' nedvest.

Mikor valaki egészlen kofzos vagy
varas volna, miként kell azt gyógyítani?

Először ha az öregség engedi, a' vérnek
hivesítésére eret kell vágni, és egy hivesítő
Diatát kell készíteni; azután a' testet a' meg-
égett nedveségből ki-kell pürgálni, fűves
fördőben kell fürdőtteni és meg izzasztani;
ha gondolod meg-is kell kőpölnözní; egy
gyógyító *Ungv*: készíteni, és avval kell cni:
*R. Therebinth, Aq: R. Car: lot: ℥ii. Buty-
ri non Saliti ℥ii. Sal ℥i. Cucurbit: Succ: q.s.
ad lotionem Vitell: ovi r: N: ii, Ol: Rosarum
℥j. M.F. Ungv: &c. vagy R. Accung: porci
aqua Rosar: lota lb. i. Sulphur pulver: ℥xv.
Succi Limonum ℥jij. M.F. Ungv: &c.*

Mitsoda az *Impetigo* vagy szeplő forma szőr-fereg és miként kell el-vezteni?

Mivel ezek a' nyavalyák egy éles és *subtilis* meg-égett sűrű nedveiségből erednek, tehát azoknak gyógyítására először *evacuatio* vagy a' testnek tisztulására *purgálás*, ér-vágás kivántatik; azután igen szárasztó orvosságokhoz kell nyúlni, és minden reggel a' *Patiens* maga nyálával, vagy *timsós* vizelel avagy *uti-fünek* levéllel meg-dörgölje vagy *Radix Oxylapatb cum aceto cocta* és ha ezek nem használják e' következő *Ungv:* kell készíteni: *℞. Succ; Oxylapat Saponaria, & Rad: serpent: āā ℥ ij. Axung: porc: lb. v. coque ad succorum consumptionem mox adde Tartari, Plumbi usti, Fuliginis Cumini, aruginis, Cineris Cucurbitæ, āā ℥ ij. Argenti-vivi, saliva hominis jejuni extincti, ℥ j. aceti q. l. M.F. Ungv: &c* Ezen *Ungventum*mal az álla hegyét, vagy egyéb meg-sebefedett helyeket kell megkenni.

Az credendő kofz honnét ered, és hány-félék 's minden féléket hogyan lehet meg-ismérni?

Ez a' gonosz tisztátalanság kiváltképpen a' fejen, a' hol az haj nő, ott meg-tetszik, jobbara a' belső meg-vezett nedveiségből ered,

ered, és *Cholerával* vagyon öszve-keverve, némelykor kul ő-képpen a' főnek tisztátalanságából-is meg-esik. Ez három részre osztatik. 1. Korpás vagy hal-héjas, ha meg-vakarja korpák hullanak-ki belőle. 2. Füge természetűek, mivel az ő sárga vara alatt apró veres perfenések vannak az fris húsban, mellyek az fügében lévő maghoz hasonlók, és véres *materia* jön belőlek. 3. Az bé-evő, mellynek sok apró keléfszékéi vannak, imitt amott apró likatskákra fakadnak, és bűdös evelség jön-ki belőlek, ez az leg-rofzabb neme.

Az eredendő koszt mindenikét,
hogyan kell meg-gyógyítani?

Először az korpásnak kívántatik egy *umslog*, mellyet *Radix altheæ*, *Lil: alborum*, *Oxylapath*, *Acetosaból*, etzettel és lugal kell öszve készíteni, és jó melegen minden nap az Fejre kötni, és ötöd napig ezekkel kell élni, azután az haját el-köll venni, és az bőrt egészen ízurkos ruhával bé-kell ragasztani, egyszer'smint le-kell rántani, köpelőzéssel, piótza szivással a' vért jó ki-kell szivatni, azután fekete szappannal, és *Oleum Staphilagriæ*val (tető fű olaj) az Fejét jól meg-kenni, és ezen következő *Unguentum*mal, melly mind az három-féle kosznak gyógyítására szolgál,

egészlen be-kell gyógyítani. 4. *Amígdal: dulc: Arcung: porc: aa ʒ ij. Alumin crudi, Vtri: virid: aris, Sulphuris vivi, Fuliginis, Cumini aa ʒ vj. Camphoræ, ʒ β. misce F. Ungv: &c.*

2. Az Fügéhez hasonlóhoz ezen föllül meg-irtt *umslóg* kivántatik, avagy a' helyett nyersen őszve törött *Rákot* ejtzakára reája tenni és avval lágyítani, hogy az var le-efséék, és az által az hajnak gyökere meg-rodhattásék, és szurokból készített sapka által az haj gyökerestül ki-szaggattásék, vagy egy szőr szedővel ki-szedésék, azután az föllül irt *Unguentummal* meg-gyógyításék.

3. Az ki evő vagy mézhez hasonlóhoz kivántatnak előszer éles tisztító *Unguentumok Emulatum, Aegyptiacum* és *Vtrioli albummal* őszve keverve, mellyekkel jól meg-tisztásék, és az föllül meg-irt *Unguentummal* meg-gyógyításék.

Ez-is tudtára legyen mindennek, hogy az olyan eredendő kofzt, mellyet magával e' világra hoz valaki, ritkán lehet egészlen elveszteni.

Az Oltt varr honnét ered és mi ént kell gyógyítani, hogy nagy Seb helyei ne maradgyanak?

- Ezek az Anyának tisztátalan vériből erednek, mellyet minden Gyermekek az 6 Anna méhé-

méhében magához szív. Annak gyógyítása ebből áll: hogyha nagyok és későn evednek-meg, tehát gyakorta irós vajjal vagy mondola olajjal-való kenéssel lehet segíteni, és ha fokára ki-nem fakadnának, tehát egy ezust tövel ki-kell fakasztani, és ha száradni kezdenek evvel a' vizez *Aqu; Fl: omnium* megkell mosni vagy ember hájjal megkell kenni, és következő vizeket 's *Unguentumot* hozzája készíteni és azzal élni. *R. Aqu: Rosarum, Plantaginis, Euphrag: Succu limon: āā ℥ ijij. Aqu: fontana, ℥ vijij. coque in vase duplici per boras v. admisce Ol: Rosarum rubrarum ℥ j. Spir: vitriol, ℥ v. coletur adhuc calidè, admisceatur sachari optimi, lb. j. M. S. A.* Az mosá-ra pedig szolgál *Ungv: Ros: Ol: Amigdal: dulc: Liliorum alborum āā ℥ v. Axung caponis ℥ ijij. pulv: Litharg: Rad: pannoia, Iridis āā ℥ v. Sachar: alb: ℥ j. M. S. A. in Mortario calido optimè F. Unguentum.*

Az Emberen mi által okoztatik a' Frantz?

Jobbára az tisztátalanokkal-való hálásból, csókolás és egy másnak ajaka szopogatásából, az gyermekeken pedig az tisztátalan Személyeknek szoptatásokból, és a' tisztátalan ágyokban-való hálásból, az közönséges földő házokban, a' hol a' tisztátalan Sze-

melyek főrödnek és tólló ízör vagy kópólek jól meg-nem tilztitának. Ezekbul okoztatnak.

A' Frantz hány-felé külömböztetik?

Négy-felé külömböztetik. 1. Ennek a tulajdonsága, hogy a' *Patiens*nek haja, 's szakála el-húll, ez Olafz-Ortszágban igen közönséges és könnyen lehet gyógyítani. 2. Tulajdonsága az, hogy a' bőr apró pettegetéssel vagyon ki-hányva, mellyek vagy sárgák vagy veresek, és nem igen dombolók e' mellet gyakorta a' vizelletnek tsévéin dagadás vagyon: ez veszedelmesebb mint a' fölül meg-irt; de erre nem hamar következik egyéb nehézség. 3. Mellyek az homlokon vak-szemeken és fülek mellett nőnek, sárga veres színű 's száraz hólyagok; mellyek a' torkon, és a' szemermes helyen erednek, meg-nyílt sebnek tetűzenek; ezek az igazán való frantzok, és abból meg-tetűzik hogy az egész vér 's minden nedvességek a' méreptől el-vagynak futva és a' testnek húsos részit egészlen el-foglalja. 4. A' melly a' kemény részeket úgymint: tsontokat, portzogókat, inakat, és hártványtskákat el-futtya, és némely esetekkel meg-is bennittyá, kiváltkép-

képpen étfzakan nagy fájdalmat szerez, és ez leg-gonoszszabb 's leg-veszedelmesebb, eből ki-tetízik hogy a' nyavalya már egézfelen bé-gyökerefedett és az ő meg-ért gyűmöltsét a' nap fényre hozza.

A' Frantzost hogyan kell igazán meg-curálni, és gondgyát viselni?

Az olyan igaz és tőkélletes Curához következő *processus* kívántatik. 1. Az olyan rosz mérges *materiának* tisztítására *Tartarus Vitriol*; mellyből ℞j. azután ℞.jj. *Teben hús lévben* három reggel bé-kell venni, következő *purgáló* italok által mellyek *Confect: Hamech* ℥. iv. *aqv: Fumariae* ℥. iij. ből készittettek légyenek, azon *materiát* ki-kell vesztetni, azután ha a' *Patiens* vérrel bővölködő, második napon a' jobb karján eret kell vágni és a' vérit jól ki-kell venni, azután kell a' gyógyításhoz nyulni a' *Patiens*-nek minden-nap hat órakor reggel, és este négy órakor mindenkor hat *Unciától* fogvást, tiz *unciá-ig ex Ligno Guajaco* készittett izzasztó italt melegen bé-kell adni, jó ágyban fektetni, jól bé-takarni első nap fél óráig más nap három fertály óráig, és így minden-nap fellyebb fellyebb kell, menni, egélf más fél óráig: ha pedig a' *Patiens* jó

erősen vagyon két óráig bővítettség és jól meg-izzasztottság. Es ha a' nyúlós humorok miatt nem izzadhatna jól meg, tehát a' *Patiens*nek nyóltz vagy tiz nap múltán a' fölül meg-irt *Purgatio*val kell élni de azon napon nem kell izzasztani. A' mi a' gondvitelését illeti, szükséges hogy közep-szerű melegben tartsa magát, a' hideg szellőt magától el-távoztassa, a' porusok nála mindenkor nyitva maradgyanak; Az étele legyen könnyen emészthő, nem sok, tsak felenyit egyék mint egészséges korában; az itala pedig gyökerekből legyen készítve, hogy mindenkor kívánsága szerént elegendőt ihassék: Az étel előtt a' tagját mozgassa, az étel után semmivel magát ne fárasztza, déli álmot, nehéz gondolatokat, haragot, felelmet, és ezekhez hasonlókat el-távoztasson, az hafa is mindenkor szabad legyen; ha pedig megrekedne, tsapokkal vagy kristirekkel megnyittassék,

A' Frantzosnak gyógyításához való izzasztó italt, és a' minden-napi fából-
való italt miként kell készíteni?

Az izzasztó italt így kell készíteni. *R. Rastir; Lig: Gwaiac: lb. I. Rad Liquiritia, ʒvi. Infunde per noctem eum Mens; ʒ. iij. in olla nova vitrea;*

vitrea: bene tecta, mane coque lento igne per horas 6. & si refrixerit coletur. A' vizet hives helyre kell tenni. A' minden-napi italt így kell készíteni azon *speciest*, a' melly az izzasztó italtól meg-maradott ismét azon fűzékben kell tenni, 's friss vízzel teli kell tölteni, két vagy három óráig kell főzni, ha meg-hűl meg-kell szűrni; ez a' betegnek mindennapi itala. NB, Hogyha a' föllül írt meg-izzasztó ital igen erős volna, tehát a' minden-napi itallal kell öszve-keverni, és meg-gyengíteni.

Ha valakinek torkában volna a' Frantz és lukatsos volna, a' tsapok 's torok meg-rohadott és meg-gyulladott volna, hogyan kell azt meg-curálni?

Mivel a' száznak belső részei a' Frantznak éles nedveségétől könnyen meg-sebeshetnek, tehát főhöz való *pilulák* által a' fő meg-tisztittasék, azután azon fákból készített itallal kell élni; hogyha ez gyenge volna tehát *Mercurialis* orvosságot kell elő-venni, és ha a' mondolákat, tsapokat, torkot el-fogta volna, azokat ezzel kell kenni; *Aqua fortis* vagy *oleum vitriolival* két vagy három nap egymás-után minden nap egyszer pemetkével meg-kell kenni, és az rohadástól így óltalmazni; azután *Ungv. Aegy-*

ptiacumot, Rósa vízzel őszve keverni, és az tisztátalan varrat véle ki-tisztítani, emellett egy őszve-szorító száj vizet *veres Rósából Flor: Blaust, Prunella, Flor: Ligustriból* kell készíteni; evvel élyen a' *Patiens*, utoljára az olyan febes helyeket Rósa mézsel Dió vagy Szeder *Liđáriummal* kell meg-gyógyítani.

Az *Mercuriale Unguentumot* hogyan kell készíteni, és véle élni?

Ez következendő-képpen kell meg-készíteni: Meg-tisztított eleven kén-esőt *Terpetinát āā* ℥ ij. egy kővön vagy üveg mosárban fa-törővel jól meg-kell dörgölni még az eleven kineső meg-látzik, azután végy *Axug: porcin*: mellyet egynéhány izben Rósa vízben meg-kell mosni, ℥ iv. *Cerae* ℥ ij. ezeket az *speciefeket* szépen olvaszd őszve, és ha meghűl az meg-törött *Mercuriummal* őszve kell keverni: Ha azt akarod, hogy jó szaga legyen néki, tehát *Ambrát* vagy *Pésmat* kell köziben törni. Ha valaki evvel az *Ungu:a* kar élni, az felől meg-irt *universalis* Orvosságok után regvel mikor egy kis levest evet, eítve pedig vacsora előtt két órával meleg házban az 12. hajláfokat, úgy mint Vállát, Kőnyökét, Keze-bokáját, Csipejét, Térdit, Lába-kásáját egy fertály óráig kezivel jól meg-kell

kell dörgölni és kenni, azután meleg ágyban fektessék és jól bé-takartassék, az izzadást el-várja; ezen kenéssel addig élyen még az inye meg-lágyul és az nyála bőséggel foly; az kenyésnek ereje az izzadásból vagy vizeletből ízékiből meg-tetzik, melly három 4. 5. avagy-is 6. napra meg-szokott lenni, azután a' kenést el-kell hagyni. Azon *Unguentum*ból nem kell egy napra többet venni két *Drach*: leg-fellyebb *Unc*: βnél.

Ha valakinek Szàja padlása meg-rohadott és ki-veszett volna, miként kell segiteni hogy valami kára ne legyen?

Ha az olyan helyen az lyuk nem nagy minden szorgalmatozásal azon kell lenni, hogy az lyuk huffal meg-töltesék, mellyet következendő *Lavamentum*mal lehet véghez vinni az *ordinari* fából főt viz, vagy italból lb. iijj. *Oliban Mirba*, āā ʒβ. Ezeket edgyüte mint egy tyukmony sültig kell főzni, és avval az Száját és az sebet napjában egynihányszor meg-kell mosni, ha az hús igen nyölne *Spiritus Vitriolum*mal kell meg-értetetni, és elle-ne állani; ha pedig az lyuk nagy, tehát egy pléhet aranyból vagy üstből avagy-is csak ólomból kell késziteni, és spondiával bé-kell csinálni az lyukat,

Ha valakinek kívül az Orrán vólna a' Frantz, miként kell segiteni, hogy az orrának kára ne legyen?

Az ollyannak először fejét kel meg-*purgálni*, azután a' vállakon való köpölözéssel vagy a' két füle mellett *Vesicatoriummal* az hozzá folyó nedveség hátra vonattassék, nyelve alatt való ér vagy fő ér meg-nyittassék: A' külső seb éles vízzel meg-ertessék, és meg-száraztassék, többire fából főtt vízzel vagy izzasztó vízzel kell néki élni, mint fellyebb meg-van írva.

A' 4. 6. vagy 8. hólnapi avagy esztendő gyermekeken való Frantzot miként kell *curálni*?

Ha a' gyermek szopós, szükséges hogy az szoptató Dajka jó *Diatával* magát és gyermekét melegen tartsa, az fából főtt vízzel minden nap élyen mintha maga Frantzós vólna, és valahányszor az gyermeket megszoptatya, az csöcsit azon vízzel mindenkor meg-mossa. Ha pedig az gyermek esztendőnél fölyebb-való vólna, szükséges hogy egy *Medicus* tanátsával meg-*purgáltassék*, és az szeltől meg-óltalmaztassék, azután az *Ungu: Mercurialival* egynéhányszor meg-kenyettessék és meleg ágyban tétessék; annyiszor kell

kell véle élni még az szájából az nyál nem foly: azután az kenést el-kell hagyni; az szájját *Viola* vagy *Szeder Syrupus* mellet egy szájgyógyító vizzel, úgymint *Aqua Flor: Ligustyi*, *Plantaginis Prunellæ* es egynéhány csep *Spiritus Vitriolival* készítve kell tisztítani és gyógyítani.

Az Mony csévéjén-való kelevény, honnét ered, s miként kell azon segíteni?

Az Frantzós Aszfizonyal-való hálásból, mikor ő mérgit az Ferfitaggal közli, és annak belső részit meg-gyújtja 's meg-mérgefti, azutan bűdös evelség jö-ki a' csévében, ennek gyógyítására szükséges, hogy a' *Patientus* először *confec: Hameckal purgáltassék*; azután eret vágasson, és három nap egy más után minden reggel következő italt, úgy mint *Therebinth: clara* $\frac{3}{4}$ β . *Tyukmony székivel* és *Aqu: acetosa, lactuca* és *Borraginis* őszve törve és keverve bé-kell adni, az bor helyet főllebb meg-irt főtt vizet kell inya adni, és minden bús gondolatoktól magát tartoztatni.

Az Frantzós kelések honnét erednek, és miként kell gyógyítani?

Jobbára erednek, az mony csévének kelevényiből származó *materiának* hamar-való el-rekesztéséből, avagy azon szemérmes testnek

nek egyéb kelevényiből, melly keléseknek nem kellenek vízfőzvények Orvosságok, hanem lágyítók és éllelők, ugy mint *Cataplasma Althæa*ból, *Melilotum*, *Chamomilla*, *Fœnum Græcum*, *Arpa liszt*ből, és ezekhez hasonlókból vízben meg-főzve *Ol: Chamomillæ*, *Axung: porcin: Gallinæ* q. s. meg-zsírosítani és reája kötni, mikor az *materia* közép-szerint meg-éri, az kelést *lantzetával* ki-kell nyitnia és meg-tisztítani, azután lassanként bé-gyógyítani, az *purgálást* és ér vágást az menyire lehet el-nem kell mulatni.

Micsodás az Frantzós szemőtséng, és miként kell el-vezteni?

Ezek az szemőtséngék *Thymus* formá-unak tetzenek és azért *Thymik*nek neveztetnek, minden tagokon nyólnek ki áltkeppen a' szemérmes helyeken: Hogyha az fák-ból főtt víz által el-nem veztetethetnek, tehát meg-kell kötni, vagy ollóval el-kell metzeni, vagy éles vízzel meg-értetni, és el-száritani. Miből kell az olyan száritó vizet a' tisztátalan szemőtsénghez készíteni?

Kivált-képpen a' következendők-ből *R. Cerussæ*, *Alum: usti*, *Sulphur Citrin*, $\text{āā} \text{ʒj}$. *Tutia pp.* $\text{ʒ} \beta$. *Mercurrii Sublimat:* $\text{ʒ} \beta$. *Aqua Rosar:* *Aceti Rosati* $\text{āā} \text{ʒ} \beta$ *M.S.A.* *aqua fortis*-is hozzája tehetni. A'

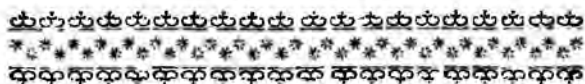
A' Frantzofon az agyag vagy szalonnás kelevények honnét erednek, és mitsoda külömbiségek vagyon 's miként kell gyógyítani?

Ezek a' kelevények mellyek a' Frantzofon meg-tetizenek, a' nyulós földhöz hasonló mérges nedveségekből valóknémellyek kemények és labda formák, mellyek a' tsont-hoz fornak, rész-szerént lágyak, és külömböző *materiát* tartnak magokban, némelykor szalonna, vagy fadgyu avagy is kásához hasonlók. A' mi a' gyógyítást illeti a' kik mélyen bé-nem gyökerezettek, és meg-nem öregedtek, az közönséges fákból-való főtt viznek élésével vagy *Mercurialis curá*-val véletlenül el-lehet veszteni, avagy *Rhabarbarum* flastromnak kötésével és *de Mercurio* flastrommal meg-emészteni: Ha pedig meg-keménykedett és a' *Gvajacum* vagy *Sajapirillá*val való ital által avagy is *Ungvent: Mercurialé*val való kenéssel, 's lágyító ofzlató flastromokkal való éléssel lágyúlni vagy elmúlni nem akar tehát a' *Patiens*nek egy jó gőz fördőt kell készíteni, tűzes kőveket kell hozzá bé-tenni azon tűzes kővekre főtt vizet kell készíteni, úgymint: *Radices Athææ*, *Brionia alb: Cologvinta*, *Sassaparilla*, és *Lignum Gvajacumot* vízben kell főzni, és egy negyed rész *etzetet* hozzája keverni és lassan-lassan az kővekre önteni, hogy az *Patiens* jól

meg-izzadgyon, és az kelevények meg-lágyulyanak. Ellemben ha az kelevények mint az méz meg-lágyultak, az belül lévő éles *materiának* miatta *Corrosivum* által meg-nyittasék, hogy az által az körül-való helyek az *Inflammációtól* meg-óltalmaztassanak, ha így meg-nem előztetik, tehát az alatta-való csontok gyakorta meg-romolnak. A' nyitás után a' tisztátalan szalonás *materia* az *Ol: Antimonium*-mal jól meg-tisztittasék, és ha a' csontot el-futotta; azt száraztó porral úgy mint *Rad: Ireos Aristoloch: Myrba Aloe* és *Cerussával* kezítettel kell bé-hinteni: Hogyha az rohadás mélyen vólna, tehát *Gummi Euphorbiát* kell hozzája tenni, vagy *Ol: Caryophil: Ol: Sulphur:* vagy *Spir: Vitriol:* kell ki-tisztítani, avagy égetis által ki-vezíteni még meg-fejéredig es vérezni kezd; azután az csontokra jó húst kell nevelni, és azon helyt bőrrel bé-rekefzteni. Honnét kell meg-ismérni hogy az kin Frantz vólt, egészen meg-tisztítatott, és egészen meg-curáltatott?

Arról meg-ismerhetni, midőn az Fej fájása és tagoknak fájási meg-zúntek, perfenések kelevénye, és az agyékban lévő kelevények bé-gyű gyűltak és el-multak, in summa ha minden esetekel távoztak; abból meg-tetzik hogy az ollyan igazán meg-curáltatott és tisztítatott, 's szabadon el-botsáthatnia.

Vége az ötödik Résznek, melly 79. Kérdések kint áll.

HATODIK RÉSZ.

*Az Forgó-tsontoknak helyekből - való ki-
menéséről vagy fitzamodásokról.*

Micsoda az fitzamodás?

Mikor az csontnak feje természet ellen az ő forgójából ki-fordítatik, és egyéb szokatlan helyre mégyen, 's az által az Embernek szokás-szerint-való hajlási mozgási meg-akadályoztatnak, akkor fitzamodásnak neveztetik.

Micsoda külömbiségek vagynak az ki-fitzamodások között?

Kiváltképpen három: *Elször* magánosan-valók, mellyek más nyavalához nem kötelesek, 2. *Őszve* egyelitettek, mikor az csont töréssel edgyütt vagyon, nagy fájdalmat és héséget szerez. 3. *Tellyesek*, mikor az csont egészlen az ő helyéből ki-mozdúl; némelleyek nem tellyesek, midőn az csont csak kevesé mozdítatott-ki; némelley fitzamodások nagyok, némelleyek kistinyek, a' tagnak helyéből ki-menése-szerint, ujak avagy regiek.

Az fitzamodások micsoda okokból esnek?

Három okból, *Előszér*: Az belső részeknek rosz nedveségeiből és fel-fujattságikból, mellyek az forgók között meg-fokafodnak, és meg-állapodnak, az által az csontoknak őszve kötést meg-lágyityák 's tágityák és ingóva tézik. Az csont könyen az ő helyiből ki-mégyen, némelykor az fok nedveségnek folasából-is, melly az csontnak fejét az forgóból erővel ki-nyomja, az mint az csipőnek, és hát grétzinek fájdalmiban meg-elik.

2. A' külsők a' nagy eséstől, kemény ütéstől, rángotásokból, bizonytalan lépésekből, és ezekhez hasonlókából.

3. Eredendő fitzamodások az szülőktől erednek; az mint is tudunkra vagyon, hogy a' görbe-hátu, görbe-hátut nemz.

A' ki-fitzamodásnak az ő nemeit hogyan kell meg-ismérni és egy mástól különböztetni?

Előszér a' ki-fitzamodásnak az ő közönséges jelei, az helynek dagadása, t. i. a' hová a' tsont ment, és a' melyből ki-ment; erről meg-ismérni.

a. Az egészlen való ki-fitzamodást maga jelei-

leiből meg-ismérhetni mikor a' mozdulás egészlen el-vész, és a' ki-fitzamodott tagnak nagy fájdalmi érkeznek.

3. A' melly nem egészlen való ki-fitzamodás, azt hasonló-képpen az ő maga jeléből; gymint a' tagnak lassan való mozdításából meg-ismérhetni.

Minden fitzamodásokat lehet-é helyre hozni és meg-gyógyítani?

Jóllehet hogy minden hajlások vagy forások könnyen ki-fordúlhatnak, de nem mindeniket lehet helyre tenni.

Melley fitzamodásokat nem lehet helyre tenni?

Először ha a' fej hátra fordul, mellyet a' életlen halál követ. *Item* a' dereka midőn égőrből, és mind a' két felől le-elik 's minyárt segítség nem éri, minek-előtte meggyullad és dagad, azután késő a' segítség.

Miért azon tsontok mellyek fokáig ki-fordulva vannak, nehezen tétetődnek helyre?

Azért, mivel az kötő inak és *Musculusok*-nak ereik, mellyek a' tagot kerőlvezik, megáradnak.

Az csontnak ószve-ragasztásának elszakasztási, miért gyógyíthatatlanok?

Ennek okai ezek, mivel az csontok ószve ragasztásoknak, fok úregi vannak, mellyek egy másban szolgálnak, és lehetetlen azon formán ószve ragasztani, a mint az előtt voltak. Ha valamelly tag helyéből ki-ment, és meg-gyulladot, lehet-e hallasztás nélkül helyre állítani vagy várni, még az gyulladás meg-szűnik?

Az egészlen-való ki-fordulást, szükséges hogy az gyulladás előtt helyre tegyék, ha pedig már meg-gyúlt, azon gyulladást el kell óltani, mivel azon gyulladás által az inak erővel meg-nyujtatnak, és fok rosz életetek utánna következnek, 's azért igen féltő.

Mikor az ki-fordult tagot helyére akarják tenni, hány részre kell figyelmezni, avagy vigyázni?

Öt részre kell vigyázni; *Előszér.* Hogy az tagot jól meg-fogják. 2. Jól ki-nyujtsák, és vonnyák. 3. Az ki-fordult tag helyre nyomattassék. 4: Azon helyen meg-tartassék. 5. Az jelen-való esetektől meg-jobbittassék, és az következő felelmeseiktől meg-óltalmaztassék, azért igen szükséges reája vigyázni.

Az áll mi által esik - ki?

Jobbára az asétozásból, és az szájnak nagyon-való fel-nyitásából.

Hány-féle képpen mégyen - ki?

Két képpen: Előre és hátra,

Ezeket az ki-eséseket mi-ként kell meg-ismérni?

Ezekből az jelekből: midőn az állnak mind a' két részeelőre jött, tehát az *Patiens*nek szája nyitva áll, és az áll az mellyre fordul, a' felül az vak szemek *Musculusi* ki-nyúlnak: Ha pedig csak egy felől előre jött az száj-is ugyan nyitva áll, és az áll másik-felé fordul: Ha pedig hátra ment, tehát az *Patiens* az ő száját nem táthatja fel és az alsó fogak jobban bé-állanak mint az felsők.

Az állnak két-felől-való ki-menése miért ollykor halálos?

Ez meg - esik, az Inaknak öt ágai-ak felébb-való ki-nyujtásából, mellyek az főbül szolgálnak azon *Musculusok*ban, az kik az állat mozgatják, és azokban magokat ki-terjesztik. Mert az nagyon-való ki-nyujtással nem csak ezek az *Musculusok*, hanem az főben minden Inak nagy fájdalommal megterhelhetnek, és ebből sok-féle rosz esetek származnak, 'sutóllára az halál követi azokat.

Ez ilyen helyéből ki-esett állat, miként kell helyre állítani?

Ezen helyre való állításban szükséges, hogy a *Patiens* egy alatsón székre ültettség, és mástól a feje jól meg-tartásék; az Orvos pedig mind a két hüvelkit ruhával bétékerje, hogy az foga meg - ne sértse ha az áll fordulása előre vagyon; azután az Orvos mind a két hüvelykével szájában nyuljon, és az öreg hátúlsó fogakat erőssen megfogja, 's úgy alá selé őszve nyomja, kívül pedig a többi ujjával az állat egészen megfogja és helyére igazítsa. Ha tsak egy felől esett vólna le, hasonlóképpen kell véle bánni, ellenben pedig ha hátra ment, tehát vas *Instrumentum*mal fel-kell a száját nyitni, úgy a két hüvelykével bé nyuljon, és az ujjával az állat jól meg-fogja, és rázza, előre huzza, 's úgy helyre igazítsa, törésre való flastrommal-is bé-kell kötni, 's a *Patientst* egynéhány napig gyöngge eledelekkel kell tartani, ki-is keveset beszéllyen, mig a kötések meg-erősödnek.

A hát grétzének az ő ki-fordulási miből esnek?

Gyakran esnek a testnek bőv nedveségtől, mellyek a *Ligamentumok*hoz adgyák mago-

magokat jobbra a' külső esetek által, úgy-
mint kemény helyekre való esésekből, erős
dőfödéstől, mellyekből a' hát bé-görből, és
a' *Ligamentumok* belől meg-szakadnak, és a'
fokáig való hajlástól, melly a' fa vágókon,
és a' kaszáfokon, öregségekben gyakorta
meg-esik.

Hányféle-képpen esik meg ez
a' ki-fordulás?

Háromféle-képpen; bé, ki, és oldalast.

A' ki-fordulásoknak külömbiségeket
kivül miként kell meg-ismérni?

Minden külömbiségek a' magok jeléből
meg-ismértetnek; hogyha t. i. a' tsont az ő
helyéből bé-ment, tehát azon hely dombos.

Ha a' hát grétze felső része a' nyak-
ban egészen ki-fordul mitsoda esetek
következnek utánna?

Ez ilyen ki-fordulásban az egész testnek
az ő eltető érzékenysége meg-fogyatkozik,
erre következik sebes gyulladás, toroknak
és nyelvnek meg-száradása, nehéz lelekzés, és
fuladozás, melly eseteket az inak kemény szo-
rongatása a' mellyek onnan erednek, és a'
lélekzethez szolgálnak, s a' tsont veleinek ősz-
ve zuzása a' melly ott vérszen eredetet, követik.

Mitsoda életék, következnek midőn
 a' hát grétze kívül meg-dőfetik
 és bé-hajol?

Ebben a' tsont velőnek kemény őszve-
 zuzásából az alatta lévő tagok minden erzé-
 kenységtől meg-fogyatkoznak, és gyakran
 a' vizellet 's eméiztet meg-áll, avagy-is rend-
 kívül mégyen: A' láb-szárak és térdek az ő
 mozgó érzékenységeket el-vefztik, és meg-
 hidegűlnék; Az ilyen bé-hajolt tsontok az
 ő helyekre vízfsza-nem vonattathatnak,
 azért ez ilyen fitzamodás gyógyúlhatalan.

Mi az oka hogy veszedelmesebb ha
 az hát grétzinek egyik ize ki-fordult, hogy
 sem ha egynéhány izek egyszer'smind ki-
 fordulnak?

Oka ez, mivelhogy az által a' tsont,
 velő, igen meg-gőrbítettik vagy-is tőretik,
 avagy zuzatik. Ez a' velőnek igen halálos.
 Ha pedig egynéhány izek egyszer'smind a'
 helyekből ki-fordulnak, akkor a' velőnek ol-
 lyan nagy veszedelme nem következik.

A' nyak tfiga forgóznak ki-fordulásit
 vagy helyekből ki-mozdulásit, miként
 kell helyre állítani?

Az olyan *Patientst* alaton székre kell
 álltetni, a' két vállát erőssen le-kell nyomni;

az Orvos annak fejét, fulenél erőssen meg-fogja 's jó erőssen fel-huzza és mozgassa, míg az iz az ő forgójában esik: de ez illyennek helyére való állítása a' fordulás után tsak hamar meg-légyen, ha pedig meg-nem lenne és a' nyak-tíga egészlen helyéből ki-fordult; hirtelen halált hoz.

Honnét kell meg-ismérni hogy a' nyak-tíga ismét jó helyre igazított?

Midőn a' *Patiens* fejét és nyakát akadály nélkül meg-mozdithattya, a' fájdalmok egyéb esetekkel együtt hirtelen meg-szűnnek, tehát a' nyak-tíga jó helyén vagyon.

Ha valakinek az háta grétze ki avagy félre fordult, és az által meg-görbült miként kell azt helyre állítani, és annak görbeségét el-vezteni?

Az olyan *Patiens* hoszszu asztalra vagy széles padra, hoszszára fektetsék, és jól ki-nyújtóztatsék; azután jó erős kendővel az hólna alatt és a' típein által kötetsék, két legény által egyik a' fejénél másik a' lábánál állván jól meg-huzattatsék; az Orvos kezeivel a' ki-fordult vagy mag-görbedett tagot helyre nyomja, azután törésre való flakstrommal egy pléhel vagy ónból készítettettel bé-kötetsék, és jól meg-úttalmaztatsék,

a' *Patiens* azon kötéllel hanyatt fektessék az ágyban, és úgy tartassék, miglen ez ól-
ve nem nő 's mig a' *Patiens*nek dereka meg-
nem erősödik.

Ha valakinek az háta grétzi vége ki-
fordul honnét kell meg-ismérni?

Ebben a' tsontnak ki-fordulásában, a
Patiens bokáját fel az al-feléhez né hajthat tya
a' térdét sem hajthattya-meg, szűkségére sem
ülhet - le, egyébütt sem ülhet, hanem lyu-
kas széken.

Miként kell az ilyen ki-fordu-
lásnak segíteni?

Az Orvos a' *Patiens*nek seggibe tolyya az
ujját, a' ki-fordult helyig, és erővel helyre
nyomja azon ki-fordult tagot, málik kezével
pedig simitsa és igazittsa azt helyre. Azután
törésre való flstromot tégyen reája, és az
ágyban a' beteget vesztég tartsa; szűkségét
azonban az egy lyukas széken vigye vég-
hez.

Az oldal-tsontoknak ki-fordulási mi-
ként esnek, és miként kell azokat
meg-ismérni?

Az olyan ki-fordulások kivált - képpen
külső erőszak, ütések, esések által esnek-meg,
melyek által azok az ó helyekből ki-fordit-
tatnak

tatnak ki-nyomattatnak vagy bé-hajolnak, azon fájdalmas helyeken pedig meg-ismérhetni.

A' ki-fordúlt oldalcsontokat hogyan kell helyre állítani?

Ha az oldalcsont ki-felé fordult a' *Patiens*t merőn fel-kell állítani, a' kezei által egy ajtóra fel-kell akasztani; a' ki-fordúlt oldalcsontnak Fejét helyre kell nyomni; Ha pedig az oldalcsont az alsó izre bé-fordult az *Patiens*nek, előre le-kell hajulni, és az térdit kezeivel meg-fogni, így az Orvos az bé-hajult oldalcsontot fel és helyre nyomja; ha pedig az oldalcsont egészen bé-fordult, lehetetlen helyre hozni, valamint az bé-hajlott háta-grétzit, lehetetlen az kézi gyógyítással meg-gyógyítani.

Mi által fordulnak-ki az vállak és lapitzkák, 's hány-féle képpen esnek-meg ezen ki-fordulások?

Kiváltképpen az nagy esések és az lapitzkának nagy erőltetése által, úgy mint hajgálás, tolás, kuglizás és ez ilyen ki-nyújtások által fordítatnak-ki: ezek pedig három-féle képpen esnek-meg; alá, előre, és hátra-fordulással.

Ezeknek az ki-fordulásoknak Ne-
meit, hogyan kell meg-esmérni?

Ha az ki-fordulás alá-esik, akkor az *Patiens*-nek vállán egy vermetske vagyon, melly az karja-csontjának feje a' hólna alatt meg-tetzik, az *Patiens* kezét fel-nem emelheti, hanem csak alá kell néki tartani. Ha pedig előre vagy hátra ment, tehát az csontnak fejét azon helyen, a' merre fordult, 's kezét az *Patiens* arra nem viheti, a' merre fordul.

Az ki-fordult Vállat, miként kell helyére tenni?

Ha az karja-csontjának feje alá eset, és az személy iffjú, az ki-fordulás-is új, annak helyre-való tételyére szükséges, hogy az *Patiens* keze jól ki-húzattassék, és az csontnak feje az ő forgójában bé-nyomattassék, ha pedig erős tagú, tehát hozzája-való emelő íráfos *Instrumentum* által kell véghez vinni. De ha azon ki-fordulás régi vólna, az olyan-nak helyre-való állítása nehezen esik-meg, és némellyeknek evvel nem-is segíthetni: Az többi ki-fordulásoka'mellyek előre vagy hátra esnek, erős vonyással és a' kéznek nyomásával helyre állítatnak, azután törésre-való flastrommal, és jó kötésekkkel kell meg-óltalmazni az mint hozzája illik.

Hány-

Hány-féle képpen fordulnak-ki az könyök csontok?

Négy-féle képpen: Előre, hátra, föl és alá fordulnak.

Ezen Könyök ki-fordulásának külömbségét, miként kell meg-ismérni?

Ezeknek az ki-fordulásoknak külömbségit, az ő magok jele:koül meg-lehet ismérni. Ha ki-fordult a' könyök, nem lehet az kezét meg-hajtani, hanem merőn marad. Ha befordult, az kéz bé-görbedve marad, és ki-nem lehet nyújtani, és azon beteg kéz rövidebb a' másíknál. Ha pedig fel vagy alá fordult az kéz, meg-görböl, és a' *Patiens* azt ki-nem nyújthatya, se meg-nem hajthatya, hanem csak közép szerint marad.

Miként kell azon ki-fordult Könyöket helyre tenni?

Először az *Patientst* székre ültessék, az kar's keze-szára két Legény által meg-fogattassék, és jól meg-vonyattassék, az ki-fordult csontot pedig az Orvos fel-nyomja és az kihuzatott kezét lassan-lassan mozgassa még helyére teheti: Azután könyökét flastro-mokkal és kötésekkel jól bé-kössé a' mint Szokás; és ilyen formán az könyöknek minden ki-fordulását helyre lehet tenni. Egyéb ki-for-

fordulásokban meg-lehet az Ember karját hajtani, de ebben éppen nem jó.

Az Kéz bokájánaq csontya ki-fordulása, melly *Scyolides*nek neveztetik, mitől okoztatik, és hány-féle képpen fordul-ki, 's miként lehet meg-orvosolni?

Ennek az csontnak ki-fordulása jobbára a' tenyerre-való nehéz esés által elik-meg; kétképpen fordul pedig, bé és ki; és az kéz-ízára csontyától el-válik: Ennek gyógyításához szükséges, hogy az kéz jól meg-vonyattassék, és az ki-fordult csont helyére nyomattassék, flastromokkal és kötésekkel jól meg-óltalmaztassék, hogy helyéből meg-ne mozduljon; mert az igen meg-vonyatott *Ligamentum* miatt igen könnyen ki-fordul, és azoknak engedelmes 's erőtlenségekből ritkán lehet jól meg-gyógyítani.

Hány-féle képpen fordul-ki az
Keznek gyökere?

Négy-féle képpen, úgymint: Bé, ki, alá és fel.

Ezeknek tulajdonságait, miként kell meg-ismérni és meg-gyógyítani?

Ha az fordulás bé-vagyon, 's az Tenyér fel-fordul, úgy marad, ha pedig ki-fordult az kéz-feje pedig bé-fordul 's nem lehet ki-nyújtani: a'
kéz

kéz gyökere melly felé ki-fordúl arra meg-görbül, a' hüvelk vagy a' kis uj felé; ennek helyére való állítása húzásból áll t. i. a' fel-fordúlt tenyér alá fordittafsék, az húzás ál-tal a' ki-fordúlt rész szorgalmatosan mozgat-tafsék és helyre nyomattafsék és flastromok-kal jó kötésekkel bé-köttesék.

A' kéz feje gyökerén lévő tsontots-káknak ki-rándulását miként kell meg-ismérni, és helyre állítani?

Ezek a' tsontotskák nagy erő nélkül az ő helyekből könnyen ki-nem mozdúlnak, ha pedig történetből meg-esik, tekát azok-nak ki-fordulások egyikének fel-emelése má-tykának alá eséséből, azon helyen a' hol a' tsontotskák el-fordultak könnyen meg-ismérhetni: Ezeknek a' tsontotskáknak hely-re való állításának így kell meg-lenni, mi-zor a' *Patiens* a' keze fejét az asztra el-ki-nyujtja, akkor az Orvos az ő tenyeréve erőssen helyre nyomja, és jó kötéssel meg-öltalmazza. *Item* meg-kell jegyezni, hogy azon ki-fordult tsontotskák mellyeket he-lyekre kellene nyomni mindenkor fen-madgyanak-é vagy akár alá akár oldalaslag for-lultanak-ki.

A' kéz gyökere és ujjak között való tsontotskákat miként kell helyekre nyomni?

Ezen tsontotskáknak helyekre való igazításokhoz kivántatik, hogy a' kéz feje egy afztalon ki-szélesíttessék, és a' tsontotskák, helyekre nyomattassanak, és szokás szerént bé-köttessenek.

A' kezen lévő ujjak hány - képpen fordulnak-ki, és miként kell helyre állítani?

Ezek négyféle-képpen fordulnak-ki, és a' ki-nyújtás által helyre állittatnak, de ezzel fokáig nem kell mulatni, mivel az ujjak tsontyainak nints mély úrefségek, azért nem örömezt maradnak az ő helyekben.

Az ember tsipeji hány-képpen fordulnak-ki és mi által esik-meg?

Ennek ki-fordulása négyféle-képpen esik-meg úgymint, bé, vagy alá - felé, jobbára ki, vagy fel; gyakorta előre, hátra ritkán, kívül a' nagy esések által esik. Belől a' rosz nedvességnek folyásától.

NB. Ha külső-képpen esik tehát egészen ki-fordul, ha belső-képpen a' *fluxusok*-tól esik, akkor nem egészen fordul-ki.

Honnét kell meg-ismérni hogy a'
ki-fordult típó, bé-vagy ki-fordult?

Ha a' fordulás bé, vagy alá fele vagy on
akkor a' láb holzizabb és vastagabb az e-
gél ég-snel, és a' izemérmes test mellett egy
nagy dombotska látzik; a' betegnek egyik
lába térdbe jobban be-horgad mint a' másik,
és az egész lába ki-fordul, 's meg-nem hajt-
hattya: Ha pedig ki-vagy fel-fordult, tehát
a' láb rövidebnek tetzik; a' térd pedig e-
gész lábával együtt bé-fordul, a' *Patiens*
farkára nem hághat, hanem a' lába ujjaira.

A' melly típó bé vagy alá fordult,
miként lehet azt helyre tenni?

Az illyen ki-fordulással, a' *Patiens*t egy
asztalra vagy széles padra hanyattá fektet-
sék egy vánkosra, a' ki-fordult típónel és
a' térdénél jó erős kötés által köttesék; egy
ember a' fejénél jól meg-tartsa; a' másik
alól a' lábát erőssen meg-huzza; az Orvos
a' *Patiens*nek izemérmes testéhez egy pöm-
bölü tekertset tegyen; a' után a' térdét és
a' ki-fordult típót erővel az egészséges felé
nyomja, egyszer'smind a' ki-fordult típó-
tsonat fejét erőssen nyomja, míg a' forgó he-
lyében esik, azután azon helyet flastromok-
kal és kötélékkel kell óltalmazni; a' *Patiens*

hanyatt az ágyban feküdjék ki-nyújtott lábbal míg meg erősödik.

Ha pedig a' tshipő ki-vagy fél-felé fordult, miként kell azt helyre tenni?

Az ilyen ki-fordulásban, a' *Patiens*t hátra kell fektetni, és lábának ki-húzásával a' tshipő-tsontnak fejét az ő helyére az forgóba kell nyomni; hogyha a' kéz által való húzás gyenge vólna, tehát fráfos tšiga vonás által kell helyre állítani,

Ha a' t pő előre fordult miként kell meg-ismérni?

Az ilyen ki-fordulásban, a' tsontnak feje a' szemérmes testhez fordul, és ott egy dombotska vagyon, hátúl a' segnél mély veremek vannak, a' *Patiens* lábát nehezen nyújthattya-ki, és a' térdét nem hajthattya-fel a' szemérmes test felé. Hofzízára a' láb csak nem egyenlő az egészséggel; a' *Patiens* láb a ujára nem hághat, hanem a' farkára: az ilyen ki-fordulástól kivált-képpen a' *Patiens*nek vizellete meg-áll.

Miből esik hogy ez ilyen ki-fordulástúl a' vizellet meg-áll?

A' ki-fordult tshipő-tsontnak feje a' hóljagnak öreg inát igen szorittya, ettől áll-meg, mivel a' hóljagnak inai az ő eredete-
ket

ket az öreg inakból veszik, azért nem csak a' fájdalommal részesevnek, hanem meg- is gyulnak, és azon gyuladás az hóljagnak kúltsaira el-terjed, és azon gyuladás által az inak bé-borittatnak, és az által a' vizellet meg-akadályoztatik.

Az ilyen ki-fordulást miként kell helyre tenni?

Az ilyen ki-fordulásban a' *Patientst* hanyattá kell fektetni, az egészséges felére fordittasék, a' mint már meg-van írva, a' tsontnak feje az ő forgójában nyomattasék, ha a' kézzel való nyomás elégtelen, akkor a' térdel-is kell segiteni, és helyére tenni a' ki-fordult tagot.

Ha a' tőpő hátra fordult miként kell meg-ismérni és helyére tenni?

Az ilyen ki-fordulásban a' tőpő-tsontnak fejét hátul a' temporánál érezni-meg; a' Izemérmes test mellett az hely mély és lágy, a' ki-fordult láb rövidebb a' másiknál, a' *Patientst* se ki-nem nyujthattya, se bé-nem vonhattya azt, 's a' farkára sem hághat. Ennek helyre való tételének úgy kell meg-lenni, mint a' fellyebb meg-irtnak, u. m. hasra való fektetéssel, lába ki-huzással, a' tsont fejnek az ő forgójában való bé-nyomásával, a'

térde lábával együtt erősen az egéiseség felé ki-fordittásek, és vissza vonattásek.

Mitől esik meg, hogy a' ki-fordult tshipót nehezen gyógyíthatni meg, holott: ha helyre tétetik, ísmét könnyen ki-lordul?

Ezek a' *Musculusok* 'őszve-kötési haj-nevelőnek erőtlenségéből esnek, mellyek a' tshipónek ki-fordulása által igen meg-vonattatnak lágyaká és engedelmeské léiznek úgy-annyira, hogy ha a' tsontnak feje a' forgóban tétetett-is, de az ő erőtlenségek miatt meg-nem tarhattyák; avagy ha a' rövid erősgömbölű in melly a' tshipó forgójának úreségében ered, és a' tshipó-tsonn fejével 'őszvenőtt, el-szakad; akkor a' többi kötések a' tsonn fejét a' forgóban nem tarhattyák: hasonlóképpen meg-esik a' fok nedveségeknék folyások által, mert a' kötések meg-lágyíttatnak; és a' tshipó-tsonn fejét az ő helyében meg-nem tarhattyák.

A' térd-kalátsa ki-fordulása hányféle-képpen esik?

Az ő kifordulása, alá, fel és mind a' két felé meg-eshetik, de hátrá a' tsonnokok miatt nem lehet.

A' térdnek-kalátsát miként kell helyre állítani?

A' *Patientst* fell kell állítani, és a' lábát merőn tartani, és így fenn állva az Orvos a' térd-kalátsát helyére nyomja, azután flasztrómmokkal és gömbölű kötésekkel azt bécsölje; a' térdnél való hajlás ürességét szalag vánkossal bé-rakja, és meg-óltalmazza, hogy a' *Patiens* idő előtt a' térdét meg-nem hajtsa, és ujjban való ki-mozdulást i.e. okozzon.

Mi által fordulnak-ki a' térdek és hányfele-képpen fordulnak-ki?

Ezek az ki-fordulások jobbára tántzban ugrásból, magasról-való esésből, sebesen-való ütésből esnek, és két képpen bé vagy ki, és mátra-is meg-eshetnek, előre pedig nagy erő nélkül a' Térd kalátsa miatt meg-nem eshetik.

Az Térdnek ki-fordulási, honnét ismértetnek-meg, és miként kell helyre tenni?

Az ki-fordult Térdnek jelei ezek: az *Patientst* az Térdit meg-nem hajhatya, fenn az ujjakkal az al-felit nem érheti. Ezeknek gyógyítások ezek: ha az Térd valamelly felé ki-fordult, tehát két Ember által az lába jól

meg-huzattasék, és az Orvos maga kezévell azon ki-fordult csontot helyre igazítsa, ha pedig hátra fordult, az *Patiens* egy alatsóni ízekre hoszára fekteisék, és az Orvos az *Patiens*hez háttal forduljon, azon ki-fordult lábot maga lába közzé szorítsa, és kezeivell azon csontot vissza nyomja's helyére állítsa.

Ha az Térd előre fordult, miként kell helyre tenni?

Ezen ki-fordulással az *Patiens* padra vagy asztalra hanyattá fekteisék, és két Ember által az lába jól meg-vonyattasék, az Orvos pedig keze és egész teste ereje által a' Térdit addig nyomja, még az csont helyére nem áll, mellyet az ő szabadon-való mozdulásából meg-ismérhetni: Flastromokkal és kötésekkel azonban jól bé-kell kótni, 's egy ideig merőn kell tartani, az járástul-is magát megtartóztatá, még meg-erősedik.

A' szár-tsont a' fiók tsonttól minémű okok által szakasztatik-el, és hány-féleképpen cik e' meg?

Ezek a' szakasztások bizonytalan lépésekből, magasról való eséstől és erős ütésekből esnek-meg, azok által gyakorta az őszve-

kötések meg-öldoztatnak : esnek háromféle-
képpen , előre , és mind a' két felé.

Ez illyen egymástól való szakasz-
tást miként kell gyógyítani ?

Először a' szára jól ki-nyujtasék , és a'
ki-fordult tsontot az Orvos , kezeivel helyé-
re tégye , azon helyét a' hová a' fiók tsont
fordult vólt , flastromokkal és ruha vánkofok-
kal köttesék-bé , és jól meg-öldalmaztasék ;
a' *Patiens* az ágyban tsendessen , tartasék mig
szaz in és a' kötések meg-eröldódnék , mely-
hez kivántatik negyven nap.

Mikor a' boka tsonttól a' szár tsont
a' forgóban el-válik miként kell helyre
tenni ?

Ezen tsontnak ki-fordulása vagy el-válá-
sa két-képpen esik ; ki és bé , annak helyre
való tételére kivántatik a' lábnek erőssen va-
ló meg-huzása , és szorgalmatos mozgatása
és helyre nyomogatása , hogy jó helyre té-
tesék ; azután a' lábnek forgását jó flastro-
mokkal és fáslékkal kell be-kötöni , a' *Patiens*
pedig tsendessen az ágyban tartasék , mig a'
kötések meg-eröldódnék.

A' farknak ki-fordulása mitől esik,
és hogyan kell azt helyre tenni?

Ez a' fordulás a' mag's helyről való ug-rásból esik, melly ált l bé vagy ki-fordul, a' fark; és a' tsontnak ki-fordulása a' tsont-toknak erősfége miatt ritkán esik-meg; annak gyógyitása, az lábtrak meg-huzása, és hely-re-való nyomásából áll. Mivel gyakorta azon helyen sok alutt vér öfzve jön. Tehát izúk-séges hogy száraztó 's öfzlató Orvofságok-kal meg-emésztessék, hogy meg-ne gyuljón vagy evesüljón, és egyéb rofz eseteket ne okozzon.

Mitsoda esetek szoktanak az olyan
zuzott farkra következni?

Ha a' vér benne el-nem öfzoltatik, nagy fájdalomak, 's dagadások erednek rajta gyu-ladásokkal, ha ezeknek hamar ellene nem ál-lanak, hamar fene ered rajta, izű telen való hideg-leléffel, reifzetéffel *fántásiálál* és útöl-lyára a' lábnek egészlen meg-halásíval.

Hányképpen fordittatnak -ki a' láb
száranak alsó hajlásán lévő tsontjai és mi-
ként kell helyre tenni azokat?

Ezek négyféle-kéopen fordulnak-ki, és a'
következendő jelekből, meg-ilmértetnek: ha
a' csont

a' tsont bé-fordul a' labnak alsó része ki-fordul; ha pedig ki-fordult, a' láb feje bé-fordul ha előre fordult tehát a' nagy haj-nevelő a' farkban igen meg-nyúlik, ha pedig hátra fordult, a' boka tsont egészen a' láb feje alá szorul. Ez az utolsó hátra fordulás ritkán elik-meg. Ezeknek helyre való tételét illeti a' ki-huzás és helyre való nyomása a' ki-fordult tsontnak: Az után flastromokkal fáslikkal-való kötések, továbbá a' mint felul meg-vagyon írva, úgy gyógyításék.

A' láb-ujjaira szolgáló tsontok ha ki-fordulnak miként kell helyre állítani?

Ezek a' tsontok kétfele-képpen, úgymint fel vagy alá fordulnak ki, az ő helyekre való állításokhoz kívántatik, ez: hogy ha a' ki-fordulás fel-felé vagyon, a' *Patiens* m' rőn fel-állítsák, és a' fel-álló tsont kézzel helyre nyomattassék: Ha alá fordult az ő helyére fel-nyomattassék és flastromokkal bé-kötessék, 's meg-gyógyítsák.

A' láb ujjai hányféle-képpen fordulnak-ki és miként kell helyekre tenni?

Sokféle-képpen fordulnak-ki valamint a' kézen lévő ujak, és a' ki-huzással helyre

hozattatnak, és kötések által meg-gyógyítatnak.

Mitsoda esetek szoktak az ki-fordulásokban meg-indulni?

Elsőben az meg-zúzás, azután követi fájdalom, dagadás, héséges gyuladás; ha ezeknek ellene nem állanak, tehát hideg-lelés, belső *apostema* és *fistulák* erednek; némelykor a' tagnak veszedelme vagy halála-is következik,

Mitől esik hogy némelykor a' váll, könyök, kéz, láb, boka, tliőnek hajlási, a' kik már helyre voltak igazítva ismét ki-fordulnak, azután meg-inerevednek és meg-görhülnek 's úgy maradnak, el-száradnak, vagy más-féle esetekkel terheltnek-meg?

Az olyan tagoknak merevedése jobbára az inaknak és haj nevelőnek igen őfzve-zuzásából, mellyek az által igen meg-erőtlenednek és az hozzá folyó nedveiségeket, meg-nem emélzthetik, azon nedveiségek meg-keménykednek és keményen meg-tso-mósulnak, a' tagnak mozgását el-vezik. A' tagnak el-fogyása vagy száradása, a' tagnak veizteg-állásától vagy erős kötésektől e ik, mellyeknek mozgására kívántatik dörgölés, mele-

melegítés, az inak erősítéséhez való irral 's melegen való kenéssel kell meg-előzni.

Ha egy gyenge gyermeknek mind a' ket lába görbe volna miként kell azt gyógyítani?

Itten szükséges hogy alkalmas kötések gyenge ruhából, és lindelből vagy fejer pléh-ből készítettessenek, és bé-köttessenek, 's annak hegyiben kemény bőrből készítettett sáruk fel-vonattassanak és őszve-ízorittassanak, a' kötéseknek segítségére. Az idő alatt nem kell jártatni a' gyermeket, mig-jobbulását az ember nem láttya,

Vége az hatodik Résznek, melly 65. Kérdésekből áll.

HETEDIK RÉSZ.

*Az Csontoknak törésirül, vagy ószve
zuzásirül.*

Mitsoda a' tsontnak törése ?

Ez egymástól való el-választása annak a' tsontnak, a' melyet a' természet ószve-ízer-zet.

A' tsontoknak törési honnan
okoztatnak ?

A' külső erőszakkal való ütésekből, mellyek által valamit sebesíthetni, törhetni, vagy más uttal megsérthetni, azon kívül esésektől, mellyek magas helyekről vagy-is síma uton meg-történhetnek.

Hány-félék a' tsontok törései ?

Mivel a' tsontok törelinek fok nemei, külömbiségei vagynak, es csak nem számlálhatatlanok is mindazonáltal két félek, tudni il-lik; a' ki nyitva vagyon sebbel, es a' másik vastag husban seb nélkül való. Ezek ísmét három részre osztatnak úgymint keresztül
által

által és szálla nélkül való törésre ; félre hajlott és vagy szállás, vagy szálla nélkül valóra, és azon törésre melyben, a' tsont hosszast hafadott.

A' tsontoknak törésit honnét lehet meg.ílmérni ?

A' tsontoknak törése e' következendõ jelekbõl meg.tetszik. 1. A' tapogatas által, mikor az ember kezeivel õszve-szorittya és ropognak. 2. A' tagnak erõtlenségébõl , kivált-képpen a' karon és láb-száron, mikor mind a' két tsontok el-tõrettek. 3. Az artzulatnak természet ellen való változásából, és a' hosszastan tartó fájdalmokból.

Miért a' hideg télben a' tsontok hamarább el-tõrnek ?

Mivel a' tsontok száraz természetűek , és a' kemény hideg aer annál inkább meg-száraztja.

A' tsontoknak sebeit vagy törésit , miért nehéz gyógyítani ?

Mivel a' tsontok egészen száraz természetűek , tehát olyan hamar és könnyen mint a' húson való sebek, mellyek õszve-nõnek nem lehet gyógyítani, mert a' tsont-hoz folyó és tápláló nedveségek a' töréskõrõl egy kemény *substanciá*vá válnak , és az õszve-forrasztja azokat.

Miért

Miért az ifjú emberen a' tsonto nak
törése hamarább gyógyúl mint az
öregén ?

Azért, mivel az ifjúban nyulós és enyves nedveségek vannak, az öregekből pedig ki-fogytanak.

Miért azon törések mellyek a' forgóban vannak igen veszedelmesek?

Mivel ezeknek gyógyítása után a' forgó meg-vaftagodik, és meg-tsomósodik, 's az által a' tagnak nehéz mozdulása lészzen; ha pedig a' törött tsontnak inai meg-zuzattak vagy rándúltak, tehát nagy gyulladás és fájdalom következik reája, és az által a' *Patiens* gyakorta halálos veszedelemben forog.

Ha a' tsontnak törésiben hirtelen gyulladás esik, az olyan tsontokat lehet-e halasztás nélkül helyre igazítani, vagy meg-várni, miglen a' gyulladás meg-fzúnik?

Ha a' gyulladás nagy, tehát jobb a' helyre igazítást halasztani, mig a' nedveség, mellyel a' tag meg-van terhelve meg-emésztetik, és a' dagadás el-oszoltatik és a' fájdalom meg-enyhítettetik; mert a' nagy vonás' által gyulladás, veszedelmes górts, és egyéb esetek következnének.

A' tson-

A' tsontok törése gyógyításához szükség-képpen mi kívántatik?

Ezekhez kívált-képpen három dolog kívántatik. 1. Hogy a' tsont őszve és helyre igazittasék. 2. Hogy azon helyen megtartasék. 3. A' gonoliz esetektől meg-kell óltalmazni, és a' következendőket meg-kell előzni.

Honnét kell meg-ismérni hogy az törött tsont helyere tétett?

1. Ha a' fájdalom vagy a' tsontnak szurása meg-szünt. 2. Ha a' tapogató által a' *Chirurgus* semmi domboságot nem talál. 3. Ha azon tag a' másik taghoz hosszúsága és vastagságára nézve az hajlásban 's mindennütt egyenlő, tehát ezek oly jelek, hogy a' törött tsont helyére vagyon téve.

Mitsoda fekvés leg-jobb a' tsontya-törött *Patiens*nek.

A' középszerént-való, a' melly a' *Patiens*nek fájdalmat nem szerez.

A' *Patiens*nek első kötésben mennyi ideig kell fekünni?

Ha a' törés mellett nints egyéb eset, és a' *Patiens* tsendessen fekszik, tehát 6. napig rajta lehet tartani a' kötést, hogyha fájdalmas

mas dagadás volna rajta, tehát jobb hogy harmad napjára fel-bontassék, hogy a' következő életektől meg-óltalmazassék.

Mi az oka, hogy a' helyre igazított tsontok némelykor megint el-tágulnak, és honnét kell meg-isménni?

Ez jobbára meg-elik mikor a' *Patiens* nem tartya vesztég magát, és azon tag kelleetlenül ide'stova fordittatik, melly álomban is gyakran meg-történik mikor a' görts huzza azt, ez által a' *Musculusok* visszsa vonattatnak, és a' törött t-ontban új változást szenvednek, és mindgyárt izüntelen való szegezést szerez a' tagban, s nem hadgya nyugodni a' *Patientst*.

Honnét kell meg-isménni hogy a' tsontnak törése igen meg-vagyon szoritva?

Ha a' törés igen szorossan van meg-kötve, alól és fölül igen fel-fújja magát, és meg-dagad, meg-veresedik, meg-gyül, a' *Patiens*nek nagy szorongató égetéssel fájdalmat szerez, úgy hogy se éjjel, se nappal nem nyughatik, és ha hamar meg-nem tágitják, azon tagnak éltető *Spiritusai* meg-akadályoztatnak, és az által a' fene következik; a' tag meg-hal, és meg-húl.

Mitso-

Mitsodás esetek szokottak következni a' tsont törés gyógyításában és gyógyítása után?

A' gyógyításban közönségesek a' hévségek, dagadások, fájdalmok, hideg-lelések, belső *apostema*, fene, és a' tagnak el-halása, azután görbülések, merevedések, bennúlások, és el-száradások, és ezekhez hasonló dolgok.

Mitsoda tsont törésekre szükséges a' leg-jobb gondviselés?

A' melly tsontok lok szálkákra vannak öszve-zuzva, és az inak a' *Periostium*mal egyben gyakorta igen meg-sértetnek, és ez által a' veszedelmes görts ered.

A' tsont törést először miként kell bé-kötni?

Ha a' kötéshez való szerszámok mind kézben vannak, úgymint: flastrom, fáslik, ruha vánkosok, deszkák, viz és etzet, tehát a' kötéshez lehet kezdeni; ha a' törés a' kezén vagyon, tehát a' *Patiens* székre ültettség, ha pedig a' lábán vagyon hozzá kélzitterett deszkára fektettség, két legény által gyengén meg-vonattásék; az Orvos a' törött részeket rendesen egymáshoz rakja, és a' dombos helyeket, ujjaival helyre

nyomja; a' meg-törött helyre, egy törésre való flastromot tégyen, úgy hogy tsak nem által de nem szintén őszve-erjen; azután ruhából tfinált vánkost tégyen reája, három ujnyi szélességű fáslival mellyek, *posca* vagy *mixturában* sós etzetben meg-mártva légyenek; ezekkel bé-köttessék a' törés, de nem igen szorossan, ezen föllül vizben meg-lágyított deszkátskák hegyiben tétessenek, és egy vánkos ruhával, melly száraz flastrommal meg-légyen kenve, bé-borittassék, és fáslival bé-köttessék, útollyára három kötéssel meg-erőltessék, a' meg-törött tag egy ládátskában tétessék, hogy a' kötések békével meg-maradgyanak.

Ha a' törés először a' törésre való vagy száraz flastromot el-nem szenvedhetné mit kell azzal tselekedni?

Az olyan törésre való flastrom helyére *Diapalmát* kell tenni, vagy *mixtummal* melly *Tyuk-mony fejeiriből*, *rósa olaj*, és borral, őszve-kevertetett egynéhány napokig kell kötni míg az hévség és dagadás azon tagon meg-szűnik, azután minden félelem nélkül az törésre-való flastromot reája lehet tenni, még az törés meg-csomósodik.

Mitso-

Mitsodás flastromokkal kell élni
 hogy az törött csontok meg-erősöd-
 gyenek?

Ezen következő *specie*sokból készíte-
 tett flastrommal úgymint: *Resina Therebinthina*,
Barba Capri gyökeréből tsinaltal, mellyel min-
 den csont törést meg-lehet forasztani és erő-
 síteni; némellyek többet-is tesznek ezen fla-
 stromhoz, úgy mint *viaszat szarvas fagyút*
sándaly gyökeret, forrasztó követ, Maxtixt Tö-
miént, sandalū rubr: Bolus Armenust, és em-
 itett flastromot ezekkel meg-erősítik.

Az agy-kaponyának meg-törése mi-
 által esik, és miként kell meg-ismérni
 és gyógyítani?

Az agy-kaponya minden esetektől vágás-
 ul hajtástul, ütéstul meg-töröttethetik: an-
 nak esmérése gyógyítása az negyedik Könyv-
 ben bőséggel meg-vagyon írva, azért nem
 szükség hogy ujjokban *repetáljam.*

Az Orrban-lévő törött csontot mi-
 ként kell helyre tenni?

Ha az meg-törött csontok bé-horpad-
 nak; egy *Instrumentumot* kell az Orrban nyő-
 i, és az által ki-kell a' csontot nyomni,
 helyre igazítani, ha pedig félre fordúlt, az
 ujjával vízíza nyomja az Orra lukaiban a'

Chirurgus, csévétskketis kell belé tolni; kívü pedig törésre-való flastromot kell reá tenni, és ruha vánkoscákkal mesterségesen bé-kell kötni.

Az meg-törött állat hogyan kell helyre igazítani?

Az olyan *Patiens*nél, az Orvos egyik kezével az ki-fordúlt csontot bé-nyomja, másikkával ki; az csontnak két részit szépen őszve egyenesítse és helyre igazítsa azután törésre való flastromal ruha vánkoscával és kamposzával szorítsa jól őszve és így gyógyítsa-meg.

Ha az ilyen törés által egynihány fogak meg-mozdulnának, miként kell azokat meg-erősíteni?

Ha azon fogak még az ő gyökereiken függénének helyekre kell nyomni, vekony drotskával másikkához kell szorítani, őszve-szorító száj vízel, melly ebül légyen készitve *aqua Plantaginis*, *Mel Rosarum*, *alumin Crudi*, *Rad: consolid: maior*: és ezekhez hasonlókbul készitettekkel kell meg-erősíteni.

A' nyaknak alsó résziben lévő meg-törött tsontokat mellyek *Claviculá*nak neveztetnek, miként kell helyekre tenni?

Ezen tsontoknak helyre állításához kívántatik hogy a' keze jól hátra vonattassék és a'

és a' lapitzka előre nyomattásék, és így a' meg-törött tsont helyre vonattásék, azután flastrommal, vánkoscával, deszkátskával, keresztül való kötéssel és az hólnalya alá ruha labda tétésék, egy hosszú fásllal jól beköttesék, a' *Patiens*nek meg-kell mondaní, hogy a' kezéhátra tartsa.

A' váll lapitzkák hányképpen törethetnek-meg, és miként kell meg-gyógyítani?

A' vállnak lapitzkái, külömb-külobmféleképpen törethetnek-meg, úgymint a' vékony szélín, és a' szélelségén, vagy felül a' válltag végen a' mint a' váll őszve-kaptsolatik. Az ő esetek a' törés szerént vagyon, egyik veszedelmesebb a' másíknál. Ennek gyógyításában arra kell vigyázni, hogy ha a' meg-törött rész egészlen a' bőrtől el-vált és semmi sem fűgne, a' húst szurkálná és nagy fájdalmot szerezne, akkor szükséges hogy a' bőr meg-nyittásék, es a' törött tsont ki-vétesék, azután a' seb mesterségesen beköttesék; Ha pedig a' meg-törött rész még el-nem vált, tehát az ő helyére vízszá nyomattásék, és törésre való flastrommal vánkoscákkal az egész lapitzka jól beköttesék, és meg-gyógyittásék.

Az válllapitzkána, vállnak, nyak-tí-
ganak forgójában lévő törést miért
nehéz meg gyógyítani?

Mivel ezen forgónak törésiben a' vállon
lévő fok nagy *Pulsus* és vér erek, és a' nyak-
tíganak hajlásából nem kevés inak szolgál-
nak, honnan a' karnak minden *musculus*áiban el-
terjednek; tehát ez által a' szívet és egyéb fő-
tagokat meg-gyujtyák, és rothadásra is kön-
nyen hajlandók és a' gonosz esetek miatt ha-
lál-is következhetik.

Az Mell-tsontnak törését miként kell
meg ismérni és meg-gyógyítani?

Az ő törések kéznek tapogatása által meg-
ismértetik, mikor vermes és bé-horpadt, a'
tapogatis alatt ropog: Ezeknek gyógyítások
eiből áll, a' *Patiens* hanyatt fektetésék a' két-
válla le-nyomattasék, és a' meg-törött rész
helyre nyomattasék, flastromokkal, ruha-
vánkosokkal 's jó kötésekkel bé-köttesék,

Az Óldal-tsonatoknak törését miként
kell meg ismérni, és meg-gyógyítani?

Ezeknek a' tsonatoknak törését, a' tapo-
gatásból, és portzogásból 's a' tsonatoknak
ki-állásából; fájdalmokból könnyen meg-
mérhetoi, hogyha a' tsont bé-hajolt nehéz-
lélekzet vételt, hurut 's vér pökést szerez. Az

meg-

meg-törött oldal csontnak helyre-való alításához nagy szorgalmatosság kívántatik: a *Patiens* az egészséges oldalára fektessék, és ilyen flastrom készítsék, *Resina, Szurok, Terebinthina, Roz'-liszt, Mastix, Aloë*, és ez jó vastag ruhára vonyatassék, és az törött helyre tétessek, egy ideig rajta tartassék, azután erővel föl-vonyatassék, hogyha egyszer nem használna, többszer-is kell vele elni; mikor húzák az flastromot a *Patiens* erőssen fel-fuja magát, és utánna kőhögjen, hogy az csont kijöjjen, az *Patiens* könnyebben-való lélekzet vétel által könnyebséget érez, azután törésváló flastromokkal, és kemény ruha vánkofokkal kell bé-kötni, és ha vérel bővelkedik eret kell rajta vágni, az hasat lágyon kell tartani illendő *Diatával* bor ital nélkül kell táplálni, az ágyban vesztég tartani, az belső gyógyításhoz egy italt kell készíteni, *Szarva nyelv-fű Izop, Eper levél, fetske fű-gyökere, édes gyökér, és Rák szeméből.*

Honajt vagyon hogv az Oldal csontnak belső törése, sok nehéz esetekkel megterhelhetik, és gyakorta halálos?

Az meg-törött Oldal-csontnak szálkáitúl, mellyek az Oldal-csontnak belől-való hártyaját szurkályák és sebesíték, az által ered

nehéz lélekzet vétel, hurut, ver pökés, és az hártyátskának gyuladása, *Apostema*, az Oldal csontnak meg-veszése, fokáig-való Orvoslás, utolyára az halál.

Az Hát-geréztének hajlásit és szegletinek törésit, miként kell meg-ismérni?

Ha az Hát-geréztének hajlási meg-törtek, tehát az *Patiens*nek karjai, czombjai, végbéle hóljagja, *Paralifis* által el-foglaltatnak, úgy hogy meg-emletet tagoknak érzékenységit mozgálit meg-akadóztattya, vagy egészen meg-állitya, és ezek halálos jelek: Ha pedig azon hajlásban az szegletek törtek-meg, tehát azon jelek nintsenek véle, az *Patiens* meg-hajolásban jobban érzi az fájdalmot, hogysen az fen-állásban, az meg-törés tapogatás által meg-tetzik, mert ropog behajúl's azon bé-hajulásnak vermetskéjébül-is meg-tetzik.

Az Hát-geréztének hajlását és szegletinek meg-törésit, miként kell gyógyítani?

Az Hát-geréste hajlása törésének veszedelmi már fellebb meg-vannak irva, azért az Orvos azon törött helyet meg-nyitja, az meg-törött szálkákat, mellyek az hajlásban

az velőt és inát szarkálják ki-vegye, hogyha ez nem lehetne, tehát füves 'zatskók *Flores Sambuci, Rosarum, Chamomillæ, Lavendulæ, Serpilli*, és ezekhez hasonlókat veres borban kell meg-főzni, és melegen reája rakni, e' mellet pedig *defendálni* kell azon helyet *Ol: Chamomil: Rosarum, Myrtilorum*, az fájdalmot enyhíteni, és gyuladástúl meg-óltalmazni, azután az meg-törött csontocskákat őszve kell állítani, és az ő helyekben ugyan, törésre-való *flastroñal* vánkoskákka- és deszkátskákka-való őszve kötéssel amint illik meg-tartani; Az mi az háta-grétzének szegleti törésit illeti, ha az törés mellet azt egyéb' eset nem érte, tehát könnyen törésre-való *flastrom* által meg-lehet gyógyítani.

Az Háta-grétzénél lévő *Os Sacrum*-nak törésit, miként kell gyógyítani, és mellyek gyógyulhatók, 's mellyek halálosok?

Azon ízeles *Os Sacrum*-nak szeglete erőszakkal-való törés vagy lövés által törtetik meg; azt-is azon képpen lehet gyógyítani mint az hát-grétzi szegletit. Hogyha pedig az benne lévő velőt éri, tehát halálos.

Az *Os Sacrum*-nak meg-törött végit miként kell gyógyítani?

Ezen csontnak törésében szükséges, hogy

uját az vég hurkában tollja, és az bé-hajlot rölzekeket ki-nyomja, kívül másik kezivel egyenesítse, azután flastromokkal kötésekkkel jól meg-óltalmazza; az *Patiens* vezte az ágyban tartassék, és az ő szükségét egy lyukas deszkán vigye végben, még meg-gyógyul.

Az Csipőnek törésit miként kell meg-ismérni, és helyre hozni?

Az nagy ízegezéses fájalmokból az külső mély helyen, vagy az lábnak meg-merevedéséből azon törést könnyen meg-lehet ismérni: Az mi azon törésnek gyógyítását illeti, hogvha egynihány részetskék egészen el-váltak, tehát azon helyet meg-kell nyitnya az el-vált részeket ki-kell szedni, azután mint egyéb Sebet bé-kell gyógyítani. Hogyha pedig az meg-törött részek egy mástól el-nem váltak, ismét őszve kell nyomni, törésre-való flastrommal és deszkátskákkal kell jól óltalmazni, és az el-száradást (melly gyakorta reája következik) meg-kell előzni.

Az ember Kariának törését, miként kell helyre igazítani?

Az olyan *Patiens* székre kell ültetni, két Emberrel az kezét jól meg-kell vonyatni az Orvos az meg-törött csontot rendessen helyére igazítsa, azután törésre-való flastrommal,

mal, és ruha vánkoskákkal deszkákkal jól bekell kötni, és óltalmazni 's gyógyítani.

Ha az föllül meg-irt törés mellet a váll - is ki-fordúlt, miként kell avval bänni?

Az illyen esetben előszer az vállat kell helyre igazítani, azután az törést egy más-hoz kell nyomni, az vállat hóna alatt ruha vánkosokkal kell meg-tölteni, az törést deszkákkal meg-rakni és óltalmazni 's gyógyítani.

Ha valakinek esés által az Vállá ki-fordúlt, az felső csont meg-törött, és a csontya előre ki-jött, miként kell azokat egy más után be-kötni?

Előszer szükséges hogy a' Seb be-köttesék, azután az Váll helyre állítsák, a' törött csont jól őszve igazítsák, hogy az kötésben egy mást ne akadályoztassák.

Ha valakinek az Karja el-törött, és az Lapitzkája száradni kezdene, miként kell meg-clözni?

Ollyankor szükséges, hogy az Vállá minden nap erősítő *Unguentum*mal úgy mint *Oli Laurini*, *Ungv: Althæ: Axung: Human:* és ezekhez hasonlókból készítettél jó melegen kenettesék, és így meg-erősítsék,

Ha

Ha valakinek Könyökénél az Karja el-török, miként kell gyógyítani, hogy az Keze merőn ne maradjon?

Ez ilyen törést négy napig minden nap ujjobbā bé-kell kötni a' hajlást meg-mozgatni; hufzō egy nap múlva az törés meg-forr, és tsomósodik, tehát az törésre - való flastromot el-kell hadni, 'sa' helyet *Oxicroceum*mal kell kötni, és minden másod napon meg-kell ken- ni, és mozgatni.

A' kéz feinek törött tsontyait mi- ként kell helyre igazítani?

A' kéz-feje egy asztra tétesék, és ott a' meg törött tsont helyére nyomattasék, flastrommal és jó kötéssel bé-köttesék, a' *Patiens* markában egy ruha labdát kell adni, hogy az ujjai, a' mozgásra alkalmasok maradjanak.

Az el-törött kéznek nyakban-való fel-kötése miként leg-jobb?

Az ő fel-kötése közép-szerént legyen, úgy hogy a' tenyerit nézhesse, és a' könyök ke merőn legyen.

A' törött tzombot miként kell gyógyítani?

Mivel az olyan töréshez igen nagy szor- galmatosság kivántatik, azért szükséges hogy a' láb

a' láb két ember által jól meg-vonattasék, és a' tsont egymáshoz egyenesen helyheztetésék; azután *dupla* törésre való flastrom, mal jól őszve-foglalt. Ősék ruha vánkofokkal és deszkákkal jól bé-köttetésék, ládátscában vagy szalma tekertsekkel meg-támasztásék, az ágyban tsendessen tartásék, míg a' törött tsont őszve-forr, és meg-tsomófodik.

A' melly törések a' tzombnak felső részin esnek, ki-fordulásnak iteltetnek-é?

Hogyha a' törés a' tsontnak fejéhez közelit vagy a' tsontnak feje egészlen az ő helyéből el-válik akkor ki-fordulásnak tartatik.

A' melly törés kozzel a' tshipo vagy a' térd forgójához közell esik miként kell azt j' l *traktálni*?

Ez illyen törések mivel könnyen az ő helyekből ki-fordulnak, és a' szokott vonás's nyomás által már helyén vagynak, akkor leg-őzükségesebb főllül a' tshipónél jó törésre való flastrom, hogy reája tétetésék, és hosszú deszkákkal keresztül által jól megköttetésék egész tshipoig, a' végre hogyha fel-felé mégyen, az ő helyekből ki-ne mennyenek.

Az hajláshoz közzel lévő törések miért veszedelmesebbek a' többinél?

Mivel azon hajlás mellett lévő hely nem igen veres, hanem jc'.bára irakkal, haj-nevelővel, és őszve-kötő innal körül vagyon véve, azért több esetek alá hajlandók, hogy sem a' többi törések,

A' *Chyruyrgus*nak hány félére kell vigyázni a' meg-törött láb-szárnál?

Kivált-képpen három részre kell vigyázni; elsőben hogy a' láb tsendes helyre tetsék. 2 Egyenesfén. 3. Egy kevéssé fel-támasztva,

A' térd kalátsának törését miként kell meg-ismérni és gyógyítani?

Ezen törést így meg-ismérhetni, a' *Patiens* nem járhat, és azon helyen egy vermetske vagyon, az őszve-szorításban portzgást érezni: Ennek gyógyítását a' mi illeti, a' *Patiens* az ágyban fektetsék, és a' lábát kinyujtsa, lassanként meg-huzattatsék, az Orvos a' törött részeket őszve-nyomja, és törésre való flastrommal gömbölyű vánkofokkal körül végye az hajlás ruhával meg-töltetsék, és deszkákkal meg-erősítetsék, hogy véletlen a' térdet meg-ne hajtsa, és az által
 hogy

hogya a' térde kajátsa ki-ne mennyen, és így a' *Patiens* mindétig sánta ne légyen.

Honnét származik hogya az térdnek kalátsa töréli meg-gyógyittatnak, és ismét azután meg-bénnúlnak?

Midőn a' tsont meg-forr és meg-tsomódodik, 's az által a' lábot meg-nem hajhatya. abból léfzen ám a' bénnulás.

Ha valakinek esés által az térde meg-sebefedik, és taplós hús nő rajta miként kell azon ségíteni?

Ennek el-velztésére kívántatik egy nagy szárazított törésre-való flastróm, melly ezen porokal légyen őszve keverve *Bolus armenicus*, *Cort: Granatorum*, *Lap: Osteocolla*, és ezekhez hasonlókál őszve kevertésék; ha azon taplós hús az hajlásban-való innal őszve nyól és meg-keményedik, azután nehéz el-velzteni, mert sok rosz eseteket okoz.

Ha valakinek Lába - szára el - törött hogyan kell meg-ismérni, hogya az fiók csont el-törött-é, vagy nem?

Ha a' szár tsont törött, a' fájdalom elől éreztetik ha pedig mind a' kettő, el-törött, mind elől mind hátúl éreztetik,

Az szár tsontnak törését miként kell gyógyítani?

A' szár tsontnak helyre állításához kívántatik, jól meg-vonás, a' ki-fordult tsontnak helyre egyenelítése; azután flastrommal ruha vánkoscákkal, deszkákkal bé-kötésék, és jól meg-óltalmazásék, az ágyban tsendeffé tartásék, hogy a' tsont egyeneffen maradgyon míg meg-forr.

Ha az szár tsont egymást meg-hágta, és az ki-gyukott tsont az huzás által helyre nem menne a' lyuknak szűk vólta miatt, mit kell azzal cselekedni?

Ha a' tsontot a' lyuknak szűk vólta miatt helyre nem lehetne vonni; az Orvos metszéssel tágitson rajta, hogy a' tsont helyére nyomattásék, azután flastrommal és jó kötéssel meg-óltalmazásék: a' sebnek helyén ürességet kell hanni, hogy a' kötés miatt a' sebhez nyúthasson, és minden-nap be-köthesse.

A' ki-bujott tsont sebhelyén miként kell meg-ismérni hogy a' törött tsontnak egynéhány szálkái egészlen el-váltak?

Az Sebnek ki-fordult ajakárúl, melly fűge vagy taplós hússal meg-tölt, és az Sebből éretlen *materia* jön-ki, arúl meg-lehet ismér-

ismérni; azon szálkatskákat idején ki-kell szedni, hogy az Seb meg-gyógyuljon.

Miként kell meg-ismérni az törött tsontnak meg-forrását?

Ha az *materiának* foksága meg-szűnik és az *Patiens* görts fájdalmat nem érez, jó jele hogy az tsont forni kezd.

Az tsontnak őszve forrásához leg-inkább mi kívántatik?

Ehez a' nyugodalom leg-inkább kívántatik.

Az tsontnak forrása mitől segitetnek, és akadályoztatnak?

Szárazító és őszve szorító Orvosságok által, mellyeknek közép-szerű melegségek vagyon, meg-segitetnek, az olajos 'ziros, nedves és oszlató Orvosságok által akadályoztatnak, vagy csak abban tartják forrás nélkül.

Mi az oka hogy a' *Patiens* szára-tsontyának törésiben, álmában görts fájdalmat érez?

Leg-főbbik oka a' meg-törött tsontnak, hogy álmában görts fájdalmat izenved, a' természetfzerént való melegségeknek el-távolozása, melly az álom által a' külső tapoktó' el-távozik és a' testbe bé-hajtatik r... dig így a' tagok a' melegségtől meg-fc... és

igé meg-hidegűlnek, a' természetnek szokott izorgalmatofsága a' febefittetett taggal az ő éltető ereit közli, és azon tag az ő erőtlen-sége miatt azokat magához nem veheti, és így hirtelen vízfőza-rohadnak, és ma-gok helyeikre vízfőza-térnek; már ez általkö-vetkezik a' *Musculus*oknak ki-nyujtása, és az tsontnak őszve-való kaptsolása által a' fájdal-mas ki-nyujtó görts okoztatik.

A' száár-tsontnak hofzfőzára-való ha-ladása mitől esik, és mikent kell meg-ismérni?

Az olyan hafadás melly a' szár tsonton hofzfőzára szokott lenni és a' tsont által nem török, nehéz esés, ütés, hajítás által okozta-tik, és erről meg-ismértetnek, *Elofőzer* azon meg-sértetett helyen nagy fájdalom és daga-dás vagyon, és a' beteg-taggal nem bír a' *Patiens*; az tapogatást-is nem szenvedheti: Ha pedig gondotlanság vagy tudatlanság mi-att azon törés bé-nem köttenne azon tsont veleinnek, és az szára nedveségének erővel való ki-ütése által az dagadás meg-evesül és ki-fakad, azután egy hofzú gyógyúlhatlan Sebbé válik, az szár tsontnak veszedelmével.

Az olyan tsontnak hafadását,
miként kell *curálni*?

Előzer az Orvos azon helyet jól megtapogassa, hogyha portzogást erez, jól megvonyattassa, és az kezével jól meg-egyensítse mintha egészlen el-törött volna, és törésre-való flastrommal bé-kössé, hogyha az fájdalom nagy, dupla flastrommal és lindellel kösse-bé, az *Patientst* tsendessen tartsák, még az fájdalom dagadás el-mulik.

Hogyha előszer az bé-kötést el-mulattyák, az gyuladózó dagadás miatt nagy fájdalmot szenvedne a' *Patiens*, és segítséget kívánna, mit kell avval cselekedni?

Ez ilyen esetben hasonló-képpen tselekedgyék az Orvos mint a' tsont törésben, mikor a' tsont által jön a' bőrön, hasonló-képpen kösse-bé, és lyukat hadgyon. A' hol nagyobb gyulladása és fájdalma vagon, ott meg-nyittassék, az ki-folyó *materiát* jól meg-vilgálja hogyha vízzel és vérrel egyeles, tehát a' seb nem régi; ha pedig fejez *materia* jön-ki, jele a' rohadásnak, és a' szár tsont meg-veszésének, ha pedig a' dagadás továbbra terjedne és a' fájdalmas helyen ki-nem szakadna, hanem más helyen, jele hogy a' tsont immár meg-rohadott, és a' *materia* ál-

tal ette magát, ebből hosszúsas gyógyulást várhatni.

Miért kell azon helyt ki-nyitni és meg-nem érlelni, hogy sem azt várni hogy magától ki-fakadgyon?

Ennek azért kell meg-lenni, a' tagnak óltalmazására, hogy a' *materia* a' tagot egészen körül ne fogja, és az ő fokaságával annak egészségét el-ne rontsa.

Ha az láb-szára bokában el-törött és a' boka ki-fordult, es a' gyógyulás után mérőn maradna, mit kell azzal tselekedni?

Ehez szükséges, hogy lágyító fűvek reája melegítést nek, és ezekből készítettetekkel *Ungu: de albae, Axung Taxi, Ol: liliorum alborum* melegen kenettesék, a' tagot pedig gyakorta jól meg-kell mozgatni.

Ha valakinek az lába fejére kő vagy fa esnék, és az által a' tsontok meg-zuzatnának, és a' bőr egészen maradna mit kell azzal tselekedni?

Először azon meg-törött tsontokat helyre kell rakni, flastromokkal, és ruha kötésekkkel gondgyát kell viselni, a' talpára olyan deszkát kell tfinálni hogy a' talpát megtöltse, föllül deszkátskákat kell reá rakni, és a' mint egyéb tsont-törést vesztég kell tartani és gyógyítani.

Az őszve-tőretett láb ujjakat miként kell gyógyítani?

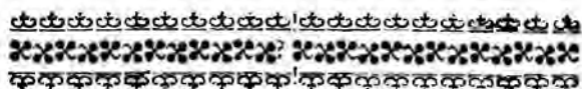
Az láb ujjak ki-vonattassanak, és helyre igazittassanak, flastromokkal, deszkátskákkal meg-óltalmaztassanak, a' lább ujjait nem kell görbén tartani, mint a' kézen hanem mérőn kell gyógyítani?

Ha az tsont törés három, négy héttig kötetik, és a' tsont helyre nem igazított, mit kell avval cselekedni?

Az olyan törést szükséges két jó erős Ember által meg-vonyatni, az Orvos a' tsontot helyre nyomja, és simára igazítsa, azután flastrommal ruha vánkólokkal deszkákkal jól meg-erősítse, hogy a' törés helyellen gyógyuljon.

*Vége az hetedik Résznek, melly 66.
Kérdésekből áll.*

NYOLTZADIK RÉSZ.

*Minden-féle esetekről, mellyek a' sebesse-
ken és az Sebekben közönségebben szoktanak
meg-esni.*

Mellyek azok az esetek az mellyek
szoktanak a' sebesseké vagy a Sebekben kivált-
képpen meg-esni?

EZek az következendő közönséges esetek :
Előszér: Az vérzés, azután követi az el-
ájulás, fájdalmok, hőség, dagadás, fene, hi-
deg-lelés, vagy Sebnek borzogatása, Sebnek
sénlödése, *convulsio*, az-az' zúgoradás, *Para-
lysis* vagy Guttá-ütés, *Apop'evia*, *Stupor*, Er-
zékenetlenség, Tébolodás, hasznak és vizellet-
nek rekedése, vér-pökés, undoradás; in viz,
vad és taplós hús, Sebeknek helyei, tsontok
meg-tsomózása, el-száradás, bénulás, *fistulák*,
apostemák, és ezekhez hasonlók.

Ezeknek az eseteknek külömb-kü-
lömb féle kéopen, miként kell ellenek' ál-
lani; előszér kiváltképpen az nagy vérzésnek?

Mivel a' vér az ember életének kintse,
és annak felettébb-való ki-folyása által az
ember-

embernek minden ereje el-fogy: azért szükséges bizonyos rekesztő orvosságokkal cinni, úgy mint: ki-préselt pöfet és *pulvis Tragacanthi, de albumine ovorum, Sanguis draconis, Ovi torrefacti*; és ezekhez hasonlókkal, vagy kéznek őszve-szorításával, kötéssel, égetéssel, vagy a' vérző eret éles *adstringáló* porokkal kell meg-állítani.

Ha az sebes hirtelen el-ájúl mi-ként kell helyre hozni?

Mivel ez eset a' testnek éltető erejének meg-fogyatkozásából ered, és a' *Patiens* mint az holt olyanná léfzen: szükséges mindigart *friss vízzel*, vagy *etzettel*, ha van *Rósa-víz*, *Rósa* vagy *Levendula etzettel* artzüt öntessék, az orrát huzzák, hanyattá fektessék, borban mártott kenyér béjat kell a' szájában nyoirni, vagy jó illatú ferszámokat, úgymint: *Storax Calamintha, Benzoi*, és ezekhez hasonlókat az orra alatt tartani, míg az ereje meg-jön.

Az sebec' nek nagy fájdalmit mi-ként kell meg-állítani

Mivel ez ilyen nagy fájdalmok miatt a' természet igen meg-erőtlenedik, és az által a' seb fok nedveségeket magához vonfzon azért kívántatik hogy meg-allittassék, a' ter-

mélzet meg-segittesék, úgymint: reája me-
legitő füves zatskókkal, *flores sambuci*, *Ró-
sarum*, *Chamomil*: *Salvia*, és ezekhez hason-
lók veres borban főzetteltenek, és reája té-
teltenek. Ezek mellett *Ol: Rosarum Lilio-
rum alborum anethivel &c.* kell élni, hasonló-
képpen ezekből készített *Defensivummal Ol:
Fl: Sambuci, Rosarum, Cera, Boli-armeni*, és
ezekhez hasonlókból, 's a' seb körül kell
tenni, annak feliben ezekből készített *mix-
turát Ol: Rosarum 3 jß. album: ov:* nedves
ruhával reája tenni, 's gyakorta frissíteni,
ezek által a' fájdalom minden kétség nélkül
meg-szűnik,

A' sebnek tűzességit miként kell
meg-óltani?

Ha a' föllül meg-irt orvosságokra, a'
hévség meg-nem térne, és a' fájdalmok erőf-
sen t artyák magokat, kristirezéssel, ér-vágás-
fal kell hozzája látni, külső orvosságokkal-
is úgymint ezekből kézzítettettel, *Ungvent:
Litharg: Ol: Rosarummal öszve-kevertesék*
e' mellett *Lac Virginis*el vagy más hivesítő
Unslórgal jó idein óltalmaztasék-meg, hogy
el-ne hatalmazzék, és a' sebes tag meg-ne
halyon.

Az ilyen el-hatalmazott febek dagadásnak miként kell ellenek állani?

Ha a' seb még új azon dagadást meleg borban mártott ruha vánkofokkal és *Ol: Chamomilla Rosarum*mal készítettett *Defensivum*mal el-lehet öfzlatni; Ha ezekre is a' fájdalom meg-nem tűnik, egy *Unslot*ot kell tlnálni, *Nimphaát* és *Nasturtium aquaticát*, *Ró-Ja* etzetben meg-főzni és azzal kötni, ezek által a' dagadás hamar el-öfzik.

A' febben való fenének vagy rohadásnak miként kell ellene állani?

Ezen eset jobbára a' tagnak öfzve-zuzásából elik, a' hol fok inak, és erek vannak. Azon sebet a' fenének meg-előzésére idein ki-kell nyitni, jó *Digestivum*mal és *Cataplasma*val meg-kell *materiafitani*, azután tisztítani, mellyhez az *Ungv: aegyptiacum* leg-jobban lhasznál; az hozzá folyó nedveségektől *Dialpalmával* kell meg-óltalmazni, és a' mint lehet bé-gyógyítani.

A' sebtől származó hideg-lelésnek, vagy hideg borzogatásnak, miként kell ellene állani?

Ezen eseteknek meg-előzésére szükséges hogy a' *Patiens* ezek által t. i. *Antimon: Diaboreticum*, vagy *Antidotum Mattholi*, vagy

egy jó darab *Terjék*, *buza-virág*, és *sóska* vízben kevertéssék 's innya adattassék, hogy az által jól meg-izzadgyon, azután; *Conf: Alkermes*el erősíteni, vagy egy tudós *Medicus*nak tanátsával kell élni.

A' sebnek sénylödése honnét ered, 's mikent kell meg-ismérni és meg-előzni?

Ez jobhára ered a' nagy haragból, felelemből, ijedésből, és rendeletlen *diataból*, paráznaságból, haszontalan orvasságokkal való élésből, az inas tagoknak sok vére elfolyásából, a' sebnek fájdalmiból, gyakorta való változásából, hévségből, vagy pedig hideg borzogatásból, mellyből mindigárt azon órában meg-tetszik. A' seb sénylödésének gyógyítása izzadásból áll, azért ezen italt kell készíteni: *R. Theriacæ ℞j. aq. : Tormentil: ℥β. Acetum vini ℥ijj.* és ezekhez hasonlókból készitrettel; azután nyugodalóra való italt ezekből kel készíteni, *El: Anod. g. vi. in Aqua Rosarum q. l.* kell *soltálni*, és bé-adni, a' sebet *Ungv: Wurtz.* vagy *Ol: Camphoræ* és *Sacharum Saturnival* kell óltal-
n azni 's az által nem sokára gyógyulásra tér.

A' sebnek meg-száradását honnét kell meg-ismérni 's gyógyítani?

Ennek jelei a' sebnek természet ellen-
való

való meg-száradása, mert addig nem *materiázik*, hanem mint egy aszaltt hús úgy tet-szik, a' sebnek ajakai fel-fujják magokat, az sebből hammú színű nyál mint egy *materia* jön-ki, és mintegy meg-aszik mint a' fa, a' *Patiens* igen heves és szomjúzik, hása pedig meg-reked's vizellete veres.

Ezen eseteknek el-távoztatására szükséges az ér vágás, hogy a' vér meg-hivelit-tessék: a' sebnek tisztulására szükséges ez a' *Lavamentum*, *Sal armoniaci*, *Rósa etzettel meny-dörgő fű* vizzel, *Nitrum pp.* *Saccharum Saturni*-val készítessék, és a' seb jól meg-tisztittas-sék, az *Ungv.* *Aegyptiacum Majstrale*, vagy következő *Ungv.* *Mell: ℥. iv.* *Rósa*, és *Bodza etzet* $\bar{a} \bar{u} \bar{z} j$. *Phlegma vitrioli* $\bar{z} \beta$. ezek ószve-kéizittellenek, és reája tétessenek, egy jó fla-strommal meg-óltalmaztassék.

Az *Convulsio* vagy zugorodása a' seb-nek honnét ered, 's miként kell meg-ismérni?

Az inaknak meg-sértéséből, hideg-lelés-ből és rohadásából ered. Annak jelei ezek a' testnek, vagy tsak magánosan a' meg-seb-besédett tagnak lassan való mozgása, a' *Patiens* mindenkor azt gondollya hogy tapo-gatják a' sebet, szemeit, artzúlattyát el-for-

forditya, az ajakit meg-görbíti mintha nevetne, szüntelen izzad. Ennek az esetnek el-távoztatására szükséges hogy a' *Patiens* melegen tartassék, nyakatlágáját, derekát, ezen *Unguentummal* melegen kennyék t. i. *Ungu: Nervinum, Ol: Lumbricorum & Cochlearia, azung: vulpis, spir: Juniperivel*, a' sebet pedig sebzhez való *Balsamummal Stipticum* flastrommal, az egész sebet melegítő orvosságokkal kell befoglalni, és kótni, míg ez a' veszedelmes vendég melly jobbára halálos, el-nem vész.

Mitsoda külömbség vagyon a' zugorodás és a' gutta-útés között?

Ez a' külömbség közöttök a' zugorodás által a' tagok ölzve-vonattatnak, és megmerevednek, érzékenység el-veztése nélkül: a' gutta-útés által a' tagok meg-lágyulnak, és lankadnak, és az érzékenységet jobbára el-veztik.

A' *Paralysis* vagy gutta-útést honnan kell meg-ismerni és mit kell azzal tselekedni?

Ez igen veszedelmes 's gyakorta halálos eseti a' főnek, mely sebeiben és a' hat-grctzi sebeiben közönségelek; a' melly tagot meg-út, az, az ő érzékenységet, és mozgását

sát el-vezti, 's erről meg-is ilmérhet ii: Ezen eseteknek el-távoztatására kívántatik meg-eméltő erőfitő és által ható orvosságok. Azon tagot ezekkel kell melegíteni, úgymint: *Korismarini*, *Betonica*, *Salvia*, *Ruta*, *Chamomila*, *Stoechad: arabic: Primula-veris Origa: Serpilli*, *Lavendulae* &c. Erős borban kell meg-főzni, 's jó melegen reája rakni, azután Ol: *Lumbricorum Chamomillae*, *Cheyri*, *Tberebinzh*, *Succi Korismarini*, *Juniperi*, és ezekhez hasonlókkal, a' melegítés után kell meg-kenni, míg azon tag magához tér.

A' Gutta-ütés melly *Apoplexiának* hivattatik honnan ered, és miként kell meg-előzni?

Ez az eset kivált-képpen a' főnek nagy tsebesítéséből származik, mikor a' *Dura* és *pia Mater* a' velővel együtt meg-sértetik akkor a' betegség nélkül és mozgás nélkül lesz. Ezen esetnek el-távoztatására szükségesek a' főllül meg-irt melegítéiek, és olajokkal való kenések, ezek mellett ezen vizeket kell beadni: *Fekete tsebesznye*, *bárs-fa virág*, *Betonica* vizet, vagy a' Doktor *Lang: vizet*, *Herb: Paralysis* vizével kell élni; a' derekát, nyaktígját jó melegen kell *aqua Epilepticával*,

előrgölni, azután olajokkal meg-kell kenni, és ereket erősítő flastromokkal, meg-kell erősíteni.

Az Stupor vagy rémülés honnan ered és miként kell el-távoztatni?

Ez-is hasonló-képpen mint a' gutta-űtés a' fej-velejének és hát-gretz veleinek meg-sértéséből történik, jobbára halálos, e'hez kívántatik hasonló-képpen által-ható és erősítő orvasság, a' *fűveknek* reája való melegítése, olajok, és *Ungvent*: főre való flastromok, hogy a' nyak-tíga és a' hát-gretz azokkal jól meg-óltalmaztassék, a' *Patiens* melegen tsendésen fetét helyen tartassék, míg a' jobbulásra reménség vagy on.

A' Delirium vagy fönek higulása honnan ered, és miként kell segiteni?

"Az nagy fájdalom és hideg-lelésből, midőn az inalos tagok, úgymint a' fej-veleinek hártyátskája, hajlás, nyeldekő *Diaphragma* meg-sértetnek, és az által a' feje forró éles vékony párázatoktól még-telik, és azal a' fejhártyája neg gyujtatik, melly a' vérnek kifolyása által is történik. E'nek az esetnek távoztatására szolgál, ha a' fő-velőnek gyuladásából ered. 1. Hogy az *Patientst* jól ki-kell *purgálni*, rajta eret vágni. 2. Az hajjal

le-borotváltságok, és a' feje *Rósa* vízzel vagy etzettel meg-nedvesítések, azután *Diapalma* *Rósa* olajjal etzettel őszve-kevertések, és annak fejere tétések, *arpa* vízben fejér mák légyen meg-főzve, és egyéb hivelítő szerzőtmokból légyen készítve, az álomnak meghozására, vagy vidámitó beszédek által megvidamittások.

Az hasnak és vizelletnek rekedése

honnan ered a' sebesen?

Mind a' kettő a' belől való nagy hévességől, és a' nagy vér folyásból, mellyek által a' máj, epe, 's gyomor igen meg-erőtlenednek.

Ezen két eseteket miként kell el-távoztatni?

Az vizellet meg-indítására használ *Anis*, *Petresilom*, *Saxifragia*, egy kevés fog-hagyma, víz, és etzet, egyeránt légyen; abban kell meg-főzni 's melegen a' szemérmes helyre borítani, hogyha ez gyenge volna, teát *Saxifragiát*, *alkekengit*, *Oculi Cancrit*, általában tegyenek vagy porúl meleg lévben 3j. bé-adni.

Az hasnak menését a' mi illeti, azt méz a' sóból készített *Suppositorium* szerzi, ha az még nem volna *Tebén hús levéből*, méz, irósvaj,

vaj, tyuk-mony és sóból Ktristilt kell készíteni, útólyára ha ezek nem használnának, italt kell készíteni *ex fol: Sennæ, Manna, szilva*. levében es innya adni melly leg-alkalmatofabb.

A' vér-pökéshonnan ered a' sebesen, és miként kell el-távoztatni?

Ez kivált-képpen a' mellnek és annak belső részének meg-sértéséből ered, mert az vért, melly a' mellben ered az tudó magához szija és a' darabos gége által a' szájra szolgáltattya, ennek el-távoztatására szolgál az ér-vágás, és őszve-huzó rekesztő porok és vizek úgymint *Spermiol, compl: Crol: Trochisc de Carabe, Crocus martis, adstrictivus, aqua Bursæ Pastoris Centumnodii, és Tormentillæ.*

Az Undorodást miként kell el-távoztatni?

Mivel a' gyomor a' sebhez való szánakodásra igen hajlandó, kivált-képpen a' főnek sebeire; annak el-távoztatására a' gyomrot kell meg-erősíteni, úgymint ezzel: *kenyérnek felső héját* kell piritani, és borral megöntözni, meg-törött *masfixt szek-fű* és *szereffen-dióval* meg-hinteni 's a' gyomrára tenni, vagy *Fodor-mentha, úröm, āāMj. szereffen-*

sen-dió Gyömbér Calmus áa 3ß. fele bor fele vízben meg-főzettség, spondiával vagy vastag ruha vánkoffal a' gyomrára tétesség, és gyakorta reája melegítesség.

Az sebben honnan ered az in-viz ?

Kivált-képpen ered az inak, haj-nevelőnek, *Musculusoknak*, őszve-kötő inaknak sértése fájdalmi és gyulladáliból, mellyek erővel magukhoz szíják a' roz nedveségeket, kivált-képpen a' mely test nedveséggel telyes, azt a' sebbhez szíják, és abból ered az in-viznek folyása, hogyha illendő orvosságokkal ideinellene nem állanak, tehát fok-féle roz eseteket utánna vonfzon.

Az in-viznek folyását honnan kell meg-ismérni?

Mikor az inaknak és izeknek sebei nagy fájdalommal és hévséggel vannak meg-terhelve, és azon sebből jó meg-emészttetett *materia* nem jön, hanem nyúlós sárga színű vékony viz, a' tyuk-mony-fejérihez hasonló s bővséggel jön, és a' *Patiens* szemlátomást erőtlenedik, az Orvos azt minden kétség nélkül in-viz folyásának tarthattya.

Az in-viznek folyását miként kell meg-állítani?

Mivel ez az eset igen veszedelmes ha idején ellene nem állanak, egyéb nyavalyák is érik, azért szükséges jó orvosságokkal meg-állítani. A'hoz kívántatik jó *Digestivum* ezekből: *Gummi Elmi*, *Ol: Cera*, *Ovorum* & *Lumbricorum* vagy *Janna* irral őszvekeverve, és a' febben kell botsátani, földül reája *Stipticum* flastromot és *Diapalmát* vagy *Lac Virginissel* bé-tekerni, melly a' sebnek igen tetfzésere lészén, azután gyógyulásra fordul, ha a' *Patiens* testes *purgalást*, ér-vágást el-nem kell mulatni.

Ha a' tagon való febben illetlen folyás által felettébbvaló taplóhoz hasonló hús nőne, miként kell azt el-vezteni?

Ha azon taplós hús még lágy 's meg-nem keménykedett először ruha melegítésel azután *Ol: Sulphur*: kell még-törölni és egy *Præcipitatumot* úgy in *Bolus armenissal* őszvekevertel meg-hinteni, és *Emplastrum Crollival* be-kötni, ha pedig alkalmatosan meg-keménykedett, erősebb orvosságokkal kell élni, úgymint *Colchotárral*, vagy egy *port* ezekből kell készíteni, *arsenicum*, *Sulphur citri*, és *Antimoniummal* őszve készítve meg-hin-

hinteni vagy pedig *Cauteriummal* vel *aduale* vel *potentialével* 's e' mellett jó *Defensivummal* kell élni, és az által meg-emésztteni.

Az in-viznek meg-állítása után ha a' tag a' tagnak meg-tsomósodása miatt meg-merevedik miként kell annak segiteni?

Ez illyen esetben szükséges, hogy a' meg-merevedett izeket, és az egész karját a' *Patiensnek* ruha melegítéssel, 's ezen következendő *specie*sekből készítettettel, *Herb: malva, althæa, Flor: Chamomillæ, Rosarum, Meliloti, Rad: althæa sem lini, Fœni græci* 6. pint vizben meg-kell főzni, és azzal jól gőzöljék vagy belé-tegyék, hogyha a' nedveség elszárad azután *Unqv: althæa, ꝥv. pingv: Galina, anserin: aa ꝥj. Ol: Lilior: alborum, lini aa ꝥj. Ol: Lumbricorum ꝥjj. ovor: ꝥj. axung: Canis ꝥj.* ezeket őlzve-készíteni kell 's jó melegen vélek kenni, meg-mozgattassék pedig és azután ezekből készített flastromot, *Emplast: de Kanis sine Mercurio ꝥv. Diachil: c. gummis ꝥx. M.S.* jól váltagon bőre vonattassék, és reája tétessék, azután egy ideig hajtással, huzással, kéz által vagy fráfos *Instrumentum* által *continuál-tassék*, még a' mozgása meg-indúl.

Az febben a' vérnek meg-száradása, ha a' fölül a' meg-ért izeknek merevedéséhez útközik, miként kell azt el-vezteni?

Meleg ruhával való dörögöléssel *ventosum* való izivatással, porolással, vagy főrödéssel, mellyhez ezen meg-melegítettett fűvek véteffenek: *Salvia*, *Betonica*, *Sideris*, *Malva*, *Millefolium*, *Rorismarinum*, *Origanū*, *Urtica*, *Chamomilla*, *Rosa*, *Melilotum*, *Lavendula*, *Rad: althæ*, *sem lini*, *Feniculi græci*, és *Levesticum*. Ezeket őszve-kell tenni, azután Juhnak fejét, lábait meg-főzni, és annak levében azon *specie*séket meg-kell főzni, és azon tagot abban főrősíteni; azután el-száradás ellen való *Unguentum*mal, *axung Canis Porcinæ Theropentib*, *Galinae*, *Ol: chamomillæ Lini*, *Ceræ*, *spica*, *de lateribus*, *Petrolei*, *Juniperi*, *Alum: plumosi*, *sem: urticæ*, *Euphorbii*, *Piper long: sem: erucæ gran: Paradisi*; és ezekhez hasonlókval jól meg-dörögölni, azután száradás ellen való flastromot ezekből készíteni, *Oxicroc: és Melilotumból* M.S.A. reája kell tenni.

A' Fistulák az ember testén mitől erednek, és melly helyeken kivált-képpen szoktanak eredni?

A' Fistulák jobbára a' meg-vezett sebekből

Ízből és dagadásokból erednek, az mellyek vagy rofszúl vagy fundamentomból meg-né gyógyitattak, olkor pedig más okokból - is meg-eínek: az ő helyek vagy fészkek ezek Izemek és or mellett, izemérmes testen, vég-bélen, hát-grétzen, és mellen, némely fistulák a' tsontokban vannak, némelyek húf-on, inakban, portzogókban, némelylek görbék, némelyek egyenessek, némelyeknek fok likatskái vannak, némelynek tsak egy.

Melly Fistulák kívánnak leg-szorgalmatosabb orvaslást?

A' mellyek a' tsontban vagy portzogókban vannak,

Miért a' mellen való Fistulák tsak nem mind gyógyulhatatlanok?

A' mellben lévő 1. A' *Musculus*oknak szüntelen való mozgásától, 2 Mivel a' mellen lévő *Musculus*ok belől az oldal tsontnak vékony hártjátskájával, melly tsak nemvér-nélkül való, bé-vannak borítva, 3. Mivel azon helyen meg - nem szorithatni se meg-nem köthetni a' sebet; a' mint a' fistulák, s egyéb sebek közdönséges gyógyitásokban kívántatnék.

A' Fistulák gyógyításával miként kell bánni?

A' fistulák gyógyításához négy *Intentio* kívántatik. 1. A' fistuláknak lyukai kérével meg-tágíttassanak, metélések vagy étetések által. 2. Úst vagy vas *Instrumentum*nak égetésével el-vefzessék vagy erős *corrosivum*mal avagy is metzéssel. 3. Az égetés helye vagy étetése pedig *Digestivum*mal tisztítsák meg. 4. A' Fistula *Sarcocotissel* meg-erősítessék, es hús neveltessék.

Az állon lévő Fistulát hogyan kell gyógyítani?

Az állon lévő fistulák a' fogaknak fájásától erednek; azután meg-tsomósúlnak, és őszve-folnak, ezeket nehezen lehet gyógyítani, a' rozsz fog melly a' fájdalmot és a' hozzá folyó nedveséget okozza, ki-vonattassák, vagy a' meg-vefzett tsont égetés által ki-vefzessék, azután őszve-szorító és szárazító orvosságokkal meg-erősítessék.

A' szemek mellett lévő Fistulákat hogyan kell meg-gyógyítani?

A' szemek mellett való fistulák közönségesen az alatta lévő tsontot, melly az orrmelltt nagyon meztelenné tészik, és meg-vefztegetik, azon kell lenni metzés, vagy

élesztés

éles orvosságokkal hogy a' veszett húst a' seb ajakaival együtt el-lehessen vesztetni; azért alkalmas vékony vassal a' tsont megsűrtefsék, ha elegendő-képpen megsúlt az égett hús vagy tsont ki-tisztittasék, a' dagadást spondiával kell meg-rakni, melly ezen *mixtura*ban légyen mártva t. i. Bor és *Timsó*ból készítettetbe, azután meg-tisztittasék, utólljára a' munkát, hús és bőr nevelő orvosságokkal kell el-végezni.

Az *Apostemák* mitsodák és honnan erednek?

Az *apostema* természet ellen való dagadás, a' melly tagon indul annak hivatalját meg-akadályoztattya; az ő eredetét véfzi a' rosz *Complexió*kából, a' mellyek melegék vagy hidegek.

Hányfélék az *Apostemák*?

Kétfélék: meleg és hideg.

Mindenfélét hogyan kell meg-ismérni?

Az heves gyuladózó *apostema* fel-fúvalt dagadott, véres és heves; származik az heves és epés vérnek gyuladásából, 's igen tűzes; az hideg *apostemák* hamú szint mutatnak, alkalmas fájdalomokkal terhessék, a' *phlegmaticas* nyálmiatt nehéz őket megérlelni.

Az *Apostemák* gyógyításával mi-
két kell banni?

Az *apostemák*hoz először kívántatnak, *resolvalandó*, vagy lágyító orvosságok; ezekből készítették: *Kad: althaa*, *rad: Lili-orum alborum*, *Melilot*: és *Ol: Chamomilla, ro-sarum*, és ezekhez hasonlókal öszve-keverve. Ezekkel kell kötni, ha meg-érik ki-kell nyitni és tisztítani, 's bé-gyógyítani.

A' nagy *Apostemákat* miként kell
ki-nyitni?

Ha nagy űressége legyen és a' *materia* jól meg-ért a' húsban, *Izem* igen melyen va-gyon, akkor szokás szerént lantzétával vagy borotva hegyével ki-nyithatni; ha a' *macc-ria* mélyen fekszik, annak meg-nyitása a' *Cor-rosum* által leg-alkalmatosabb.

Miként kell azt meg tisztítani,
és *consolidálni*?

Az *Unguentum apostolorum*mal vagy *Ægy-ptiacum*mal tisztítsák meg, és a' *Fuscum* vagy *Basilicum*mal *consolidáltás*ék és gyógyit-ásék.

Az ember testén hány - féle ereket
izoktak meg-nyitni, hol vannak és mi-
ként neveztetnek?

A' emberi testnek egészségére 13. vagy

14. erek szoktanak meg-nyitvatni, mellyek különböző helyeken vannak; úgymint az homlokon való ér, *vena frontis*nek neveztetik; az orron való ér, *vena in extremitate nasi*: Nyelv alatt való ér, mellyet a' Németek Brand adernek hívják; a' karon fölül *Cephalica*; közepén a' *Media*, melly szív-ére szolgáló érnek neveztetik; a' karon alól, májra szolgáló ér; a' hüvelken feire szolgáló; kis-ujja között *salvate*"a vagy lépre szolgáló ér; a' láb-szár kásáján fene ér; az lábokának belső részén rósa ér; a' belső részén Markantyú ér; a' láb fejen az öreg ujj mellett, a' főre és hát-grétzre szolgáló ér; a' kis-ujnál csipőre szolgáló, melly gutta-útés erének hivattatik.

Az ér-vágásnak mitsoda hasznai vannak?

Az ér-vágás kivált-képpen ez következő hasznokat hozza. 1. A' felettébb-való vért meg-fogyattya. 2. A' meg-hevült vért meg-enyhíti s' hivesíti. 3. A' nyughatatlan fel-búzó vérnek futását és foljását elveszti, melly gyakorta az orron bőven kifoly és a' vékonyában szegezést szerez, és ezekhez hasonlókat, azon fölül könnyebbíti az elmét s' jó gondolatokat hoz, látást és hal-

lást éleliti, jó emésztést hoz, a' természetet erősíti, embernek életét hosszabbítja, ha az ér alkalmas időben vágattatik.

A' testnek mitsoda esetire szolgálnak az ér-vágások, és mitsodás erek?

Előszór: Az homlokér, szemnek dagadási-ról fő fajásról, és hóldnak járása szerént-való *fántúsiálásról*, fej-veleinek' dobogásáról 's álhatatlanságáról használ.

2. Az Orron való ér, sárgaságellen és az orron való persegésekről.

3. Nyelv alatt való, a' toroknak hévsége és dagadása ellen, a' *Braun* ellen és az ortzán való *fluxusok* ellen.

4. A' fő ér, a' karnak, szemnek, főnek, fájdalmi és folyási ellen, nyavala-törés, és hideg-letés ellen.

5. *Media* a' mellnek, szivnek, gyomor-nak fájdalmi ellen, a' lépet és az emésztetet segíti.

6. A' Máj ér; az orron való vérnek folásáról a' vékonyban való szegezésről, és az epének igen teli vóltáról.

7. Kéz-fein vagy a' *Cephalica* a' főnek, és szemnek heves *fluxus*airól, ortzán való hóljagotskákáról vagy perlenésekről.

8. Kis-ujj mellett való *Salvatella* sárgaságellen

ellen, májnak, lépnek, és mellnek meg-rekedéséről.

9. Fene ér, a' láb-szárán lévő sebet megnyhiti és könnyebbíti.

10. Rósa ér, az A'ízfonyoknak hó-száموkat indítja, méheket tisztítja, és a' körül való tagokat óltalmazza.

11. Sarkantyu ér, a' vesék fájdalmát megnyhiti, szemérmes test mellett lévő tso-mók, és dagadáfokról jó.

12. Gutta-ütésről való ér, használ izek-ben való fájdalmakról.

13. Fő ér, a' lábon; fő fájdalomról, az arany eret, és a' szemérmes test fájdalmát, megnyhiti.

Mitsodás jegyekben és melly idők-ben kivált-képpen jó az ér-vágás?

Ha a' Hóld ezen jelekben vagy on találtatik: *Kos*, *Mérték*, *Nyilas*, *Víz-öntő*, *Rák*, és az *Halakban* lépik; ha nints más egyéb változás, ezek mellett tehát jó az ér-vágás hasonló-képpen tavaszal és őszel (a' kar-on való ér-vágás dél előtt és étel előtt jó; kéz-fejen és a' lában ebéd után.)

Melley jelekben és időkben nem jó az ér-vágás?

Bikába, *Kettősbe*, *Oroszlányba*, *Bakba*,
Scor-

Scorpióban, vagy a' hóldnak változásában, hasonló-képpen *Caniculában*, télben, a' nagy hidegségben, ha csak a' nagy kéntelenség nem okozza; máskép az ér-vágástól magát meg-tartóztassa ki-ki, mivel a' mellben akkor a' nedvesség igen el-széledett, az hidegben pedig igen őszve-fzorúlnak, és ez által mind a' jó mind a' rossz vér, az emberből ki-menne.

Az ér-vágásban mit kell jobban *observálni?*

Ez következő részekre kell leginkább vigyázni. 1. A' jelekre, és hóldnak folyására, há jók-e vagy nem. 2. Az égnek változására, hogy tiszta és mértékletes legyen.. 3. A' *Patiens* magát meg-tartóztassa a' módnélkül-való étel és italtól, dologtól, és a' testnek erős mozgásától, sok álomtól, továbbá a' nagy gondtól, félelemtől, nagy bánattól óltalmazza magát; mert az ilyenek a' jó vért meg-vesztegetik. 4. Az Orvos az ér-vágásban valami hibát ne tégyen hirtelenségből, vagy tudatlanságból, *pulsus* eret vagy inat vér-ér helyett ne vágjon, mert ezekből gyakorta nagy veszedelem következik.

Az vér és *Pulsus* ereket miként kell egymástól el-külömböztetni?

Ezeknek egymástól való el-külömböztetését, érzés és tapogatás által, mert a' vér-ér a' vén-érhez képest maradó és mozdulhatatlan, az *arteria* vagy *pulsus* ér szüntelen mozog, és ver az éltető *spiritusoktól* és eleven vértől melly benne vagyon. A' *Pulsus* ér, ha megnyitogatik, annak vére világos, veres 's nagy erővel ki-tódul és tántz formán fetskendik; ha az hús és bőr között meg-eredet nehéz meg-állítani, a' vér eret könnyen meg-állíthatni.

Az *arteria* vagy *pulsus* ér olkor akartva megnyitogatik-e vagy nem?

Igen is olkor megnyitogatik, t. i. a' vakfeszemen de nagy vigyázással vágattatik meg: És ugyan akkor, ha a' fejnek vagy szemefájásának egyéb orvosságokkal nem segíthetni.

Ha az ér-vágásban vagy in vagy *tendo* megsértetik, és az ér megdagad honnan kell megismérni, és mit kell véle tselekedni?

Ha a' *tendo* vagy in, megsértetett a' *Patiens* mindgyárt nagy fájdalmat érez, és névséges dagadás követi, az iz nehezen mozditta-

dittatik, az ér-vágás lyúkából vizes nedveség jön-ki, fokáig gyógyúl - bé: Az ilyen érnek fel-fújásában izukséges előszer hogy az ér egy kis ruhátskával melly etzet só borból készített *mixturában* légyen mártva beköttesék; azután ha a' fájdalom nem szűnik a' *Patiens* karja ilyen olajjal kenettesék, *Ol: Rosarummal* azután egy *Unslogot etzetből* kell készíteni, 's *Salvi; Rutæ Majoranæ* vízben só és borban készittesék, 's reája tétettesék, míg a' fájdalom, és a' dagadás meg-szűnnek; Ha pedig az in-víz foly, tehát ezek által, *Ol: Therebenthinæ, Cera*, és ezekhez hasonlók *Aqua-vitævel* őszve-kevertessenek el-távoztassák; az hozzá folyásokat pedig ezekkel kell el-távoztatni, *Ol: Rosarummal*, és *Emplast: Diapalmával*.

A' *Pestifés* emberen szükséges-é eret vágni vagy nem?

Igen-is szükséges 24. óra előtt úgy, hogy azon felől a' hol a' *Pestis* van, essek a' vágás, és ha föllul vagyon tehát a' karján, ha alól a' lábán.

A' nehezkés afiszonyon lehet-é eret vágni, mikor és melly helyen?

Igen-is, hogyha a' gyermek meg-mozdult 's az Anyja érzi, akkor meg-lehető-vágn

vágni a' karján vagy a' keze fején, de a' lábán semmiképpen-nem, hanem egy *Medicustól* tanátsot kell kérni.

Mitsoda személyeken nem kell
eret vágni?

Az olyanokon á' kik Iff ak, és *suspicióbelli* szeszonyok, azokon nem kell; sem pedig az iff ú gyermekeken - sem a' felettébb öregeken; hanem azok iránt egy jó *Medicustól* tanátsot kell kérdeni.

A' ki-vett vérnek az ő *consistentiáját* vagy szinit mint kell meg-ismérni?

Előszór: a' ki-vett vér ha hamar meg-alulzik, szálkátskák vannak benne, 's azért hamar meg-keménykedik, az olyan vér a' nagy meg-rekedéteknek vagy azokhoz hasonló betegségeknek kezdője. Ha pedig a' vér sokára vagy meg-sem alulzik, abból meg-tetűzik hogy a' vérnek szálkái egészen el-vesztek, vagy a' vér vizes és rohad. A' meg-hidegült vér sárga színű vizzel vagy on s abból meg-tetűzik, hogy a' máj és az inak irótlenek 's meg-rekedtek. Ha pedig a' vér tajtékos (de nem a' sebes folyásból) nagy nedveséget és nedveséget jelent, ha a' tajték ves a' vérnek húséget jedzi; ha sárga az epék gyúladását, ha fejér a' nedveségnek húséget,

seget, ha fekete sárga színű, fekete epe gyuladását. Ha a' meg-alutt vér föllul veres, jó vért jelent, ha fénlő veres, és a' sziv vérhez hasonló, heves vért jelent. Ha a' vér fekete és medgy színű, közép-szerű vért jelent, ha sárga, epét jelent, ha fejer színű, vizes nedvességet jelent, ha fényes ólom színű, fekete epét, és nagy veszedelmet jelent, a' vérnek zöld színe, meg-égett epét. Ha pedig a' vér fok színű, őlízve van keverve, azon testben mindenféle nedvességeknek az ő uralkodások bőven vagyon; Ha a' meg-alutt véren föllül egy z'irhoz vagy pók-hálóhoz hasonló *substantia* látszik jelenti az a' kővérnek hizadalmát, a' soványnak meg-száradását, ha a' meg-alutt véren gyenge nyáll (a' melly egy meg-főtt vérhez hasonló) föllül úszna, az heverő embereknek hosszú betegséget és halált jelent; a' dolgosoknak pedig nem rossz jel.

Következnek a' kéz, és láb feiből vizben ki-botsátott vérnek az ő külömbiségeik, tudni-illik a' vizben botsátott vérnek az ő *substantia*ja fok külömb külömb színekre el-változik, mivel a' vizes vér azontúl vízzé-válk, és meg-nem ismértzik; hasonló-képpen a' gyöngye és vékony vér el-oszlik a

vizben, de az ő színiről a' vérnek az ő nedveségét meg-ismérhetni, a' suru vér melly tsópús a' fenekére száll, ha pedig szép tiszta nem sűrű fejeres és egymáshoz nem ragadott az jó és természet-szerént-való vért jelent, ha igen sűrű, az emberben sok sűrű vér vagyon; ha pedig fetét és fekete színű vagy egyéb más színű, tehát a' vér sok tisztátalan nedveségekkel tellyes mellyet azon szinekről meg-ismérhetni: Ha azon fenekére szállott vér könnyen el-ozlik, tehát a' vérnek rohadását jelenti; ezek már a' vérnek közönséges isméréli, és külömbözéfi.

Másképpen a' vér így különböztetik:

Ha a' vér sűrű, akkor a' mell beteg.

Ha kék, a' lép szenved.

Ha sárga a' máj szenved.

Ha kemény és fekete, az ember nagy ifélelemben volt.

Fekete vereses kemény, a' gutta-útéstől félthetni.

Veres és kőrül fekete, a' fej szenved.

Ha pedig fekete és vizes, hideg-leléstől félthetni.

Ha földul és alól vizes, a' vizi-betegségtől feltő.

Ha szép piros, egy kis víz van fölül rajta, ez jó egészségnek jele.

Mitsoda a *Vesicatorium* és miként kell ezt *applicálni*?

Ez hóljag szivató flastrom, és orvosság, melly az heves éles és vizes nedveségeket a' testnek belső részeiből a' külső részeire a' bőrnek sérelmivel ki-vonja; melly ezekből készittetik. *Cantharid*; etzet kovász és mustárból, ezt vászorra vagy bőrre vonnyák és a' *Patiens*nek a' hol szükséges lészén, oda *applicálják*.

Mitsoda nyavalyákban *applicáltatik* és mitsoda az ő haszna?

Ezekben kiváltképpen a' nagy fő, szem, fog, nyavala-törés, tšipő, és izeknek fájdalmiban, mérges marások és szurások, vagy vágások ellen, pestifes kelevények, *Carbunculusok*, 's vizi-betegségben lévő dagadásokban: mellyek a' nyak-t igán, fül tövön, karon, kéz vagy láb fején, láb-ikráján szoktanak szivattatni, és mikor fel-hóljagzott azt meg kell nyitnia, és a' méreg vizet ki-kell eresztetni, *Olasz-káposzta* levelét, sőtalan irós-vajjal meg-kenni es reája kötni, azután *Combustum* mal meg-gyógyítani.

A' *Setaceum*ot szőr vagy selyem finór-
nak vonását, a' testen mely helyeken szok-
ták *applicálni*, és mi haszna vagyon?

Ezt az által fúrással vagy égetéssel mellyet
szőr vagy selyem finór által szoktak nyitva
tartani, kiváltképpen három helyen szokás
á'lnálni, úgymint a' nyak tőgán, az első és
második iz között, melly által a' szemben lé-
vő *fluxusok* hátra vonattatnak, 's a' mellre
alá esendőket el-téríti, a' hát-grétre esen-
dőket pedig el-rekeszti. *Item* a' vizi-beteg-
ségben a' köldök alatt szemérmes test vagy
a' vizi-betegségből esett szakadásra szolgál.

Ezek miként *applicáltatnak*?

Mivel ezen *Operation*nak a' *Chirurgus In-*
strumentuma által kell meg-lenni, e'hez há-
rom-féle kívántatik. 1. Egy hosszú fogóts-
ka mellynek első két vége lyukas légyen.
2. Egy három szegeletű hegyes és éles vas,
melly a' fogónak lyukain, által mehesse-
g. Egy nagy fokú tű, mellyben a' selyem
vagy szőr finór őltessék, és a' finór másfél
réfni légyen. Ezen *Operation*nak ha a' nya-
kan kell meg-lenni, a'hoz kívántatik hogy
a' *Patiens* egy alatsón izekre őltessék, a' fe-
ne jól előre haitassék, és egy legény által e-
rőssen meg-tartassék, az Orvos azon két iznek

közöt jól meg-visgálja, a' bőrt maga felé von-
 nya, és az alatta-való *Musculus*okat meg-tá-
 gittsa, azután jó mélyen a' fogóval meg-
 fogja, azon három-szegeletű vas (melly ol-
 kor tűzes) gyorsan által-üttesék, a' vas ki-
 vonattasék, a' töben lévő finór (melly *rosa*
olajjal és *tyukmony-fejérvivel* légyen meg-ken-
 ve) által vonattasék, azon *mixturában* ősz-
 ve-hajtott ruha mártasék, 's azzal bé-köttesék,
 azután *irós-vajjal* meg-kenettesék, *olasz-*
káposzta levelét kell reája tenni, vagy más
Defensivumot, a' finórt mindennap *Digesti-*
vummal kell meg-kenni, míg az *Elchara* vagy
 a' var ki-jön, azután *foló-borosnyán levele* vagy
 egyéb hozzá-szívó *flastrom* téttesék reája,
 kötéssel és vánkoscákkal meg-óltalmaztasék.
 Ha pedig gyulladás, fájdalom, daga-
 dás, és a' górtól féltő volna, mit kell
 azzal tselekedni?

Ez knek az eseteknek el-távoztatására,
 az egész nyak *Ol: Rosarum, Chamomilla*, és
*Lumhricorum*mal melegen kenettesék, és
 gyenge gyapjuval bé-takartasék.

Mitsoaa hasznokra tétetnek a'
Fontanellák?

A' *Fontanellák* azért tünáltatnak, hogy a'
 ro z nedveségeket magokhoz mintegy kut-
 hoz

hoz vonnyák, mellyek az embert a' roiz e-
 betektől meg-óltalmazzák, és soká g való e-
 géségben meg-tartsák, a' *fluxusos* ember-
 nek kivált-képpen szolgálnak, a' főben való
Fluxusokra, gutta-ütésről, nyavala-törésről,
 főnek-szédelgéséről, száraz és vizi-betegség-
 ről, *pestis*ről, *podágrár*ról, inaknak fájdalmi-
 ról, láb-száron lévő sebekről, és ezekhez ha-
 tonlókról használnak.

Mell- helyeken kell *Fontanellát* tsi-
 nálni, hogy az embernek akadályt
 vagy kárt ne okozzon?

A' karján és lába-szárán, olyan alkalma-
 tos helyen a' hol hozzá nyulhatni, és tiszt-
 ríthatni, és bé-köthetni azt, nem kell közzel
 az inak mellett se a' *Musculusok* végén vagy
 kezdetén, a' *Tendók* vagy haj-nevelő miatt
 hanem középbbe a' nyakon, és a' fején a'
vilis helyén, ott pedig a' *suturát* kell kémé-
 zeni.

Mivel és mi által tfináltatnak-meg
 a' *Fontanellák*?

Gyakorta a' *Vesicatorium* vagy metszés ál-
 tal véghez vitetnek; hogy pedig hasznosabb
Affectusokkal legyenek égetés vagy étetéssel, ez
 pedig ilyenképpen lészzen. *Előszőr*: A' helyt
 űl meg-kell vizgálni, a' karján a' keze meg-

vonattásék és a' könyöke meg-hajtasék; ha a' lába-szárán a' lábat fel-'s-alá hajtsák a' két *musculus*ok között egy úrefség meg-tetízik, a' melly hely alatt se ér, se in, tendo, vagy portzogó nem éreztetik, azon hely leg-alkalmatosabb, azon helyet téntával meg-kell jegyezni, azután az égetéshez készített tűzes vafat reája kell nyomni, azon helyet meg-kell óltalmazni, és az égett varat *Digestivum* által kell ki-tisztítani.

Ha pedig étetés által tfináltatik jó ragadó flastromot kell reája tenni, és azon flastromon egy lyukatskát mint egy lentse-fzemnyit kell metzeni 's azon lyukatskát a' meg-jedezett helyre kell igazítani, úgy hogy általa láthassanak raita, és azon lyukatskában egy gyenge tépéfsék, hegyibe egy gyenge tépéfsékét kell tenni és ragadó flastrommal hozzá szoritani, ismét ragadó flastromot vánkoskával reája tenni és meg-óltalmazni, mintegy két óra mulván a' *corrosivum* az ő ereit véghez vitte, az húst meg-ülte; azután *Digestivum* által ki-tisztítatásék, és harsó-szem vagy egyéb gömbölyű szerzsám melly *fontanelláboz* vagy on készítve belé-tétefsék, és mindennap a' *Diachylon sym-*

plexel vagy *viasz*ból készített flastrommal bé-
kell kötni, és tisztán tartani.

A' nyak-tígán miként kell a'
Fontanellát tfinálni?

Hasonló-képpen mint a' karon, és láb-
száron, de mindazonáltal a' nyak-tígának
első és második ize közeit jól meg-kell viz-
gálni, és jól meg-jegyezni, hogy valami eset-
ne eredgyen rajta,

Ha a' *Fontanella* mellett nagy fájda-
lom eredne, miként kell azon
segíteni?

Ha a' fájdalom héségtől vagyon, hive-
sitő Orvofságokkal. *Emplastr: Sperm: ra-*
marum és *Hiosciamum*al kell meg-óltalmazni,
ha pedig hidegtől vagyon azon hely meleg
Bor viz és *olajjal* bé-borittasék, és meg-
melegittesék. Ha a' fájdalom a' benne lé-
vő borsótúl ered, vagy más által, a' men-
nyire lehet segíteni kell rajta.

Ha a' *Fontanella* nem a'arna folyani
és el-akarna száradni 's bé-akarna gyó-
gyulni, mit kell akkor tselekedni?

Szükséges hogy a' *Fontanella* körül jó
meleg ruhával a' testet meg-dörgöljék, és
fűgét, málvát, melilotum fűvet, vizben meg-

főzzenek, Ipondiát abban mártsanak, és jó melegen véle a' helyet meg-m. ísák. A' fontanellának sebében egy gömbölyű pilula forma *Diacbylon simplexel Cantbaridest* öszve kell keverni, és belé tenni, egy *Emo''ienst* föllül reája tenni, és az áltai a' nedvesség meg-indúl.

Vége a' Nyóltzadik Résznek melly
02. 1. érdésekből áll.

KILENTZEDIK RÉSZ.

Az Instrument mokról és Orvosságokról, mellyek a' gyógyításhoz szükségesek.

Hány-féle *Instrumentumok* szükségesek a' *Chyrurgus*nak a' gyógyításnak alkalmatosságánál?

A' Régiek és a' mostani *Chyrurgusok* minden-féle sebeknek gyógyítására illendő *Instrumentumoknak* fel-találásában semmi Zorgalmatosságot, és fáradságot el-nem mutatnak, melly leg-inkább és kivált-képpen a' *Doctör Sculteti Armamentariumjából* megtetik,

Mivel pedig azon *Instrumentumokkal* nem mindenikével élnek, mindazonáltal a' *Chyrurgusnak* az ő *Praxisához* kívántatik, hogy legyen egy alkalmas *SZELENTZEVE*: a' melly-is illendő *Instrumentumokkal* legyen tellyes, úgymint: *Olló, Tetém-szedő, Spótt, Lék-mérő, Toló-vas, által-búzó Tű, Akasztaló-tséve* külömbkülömb-féle *akasztaló*

Tű, Borotva, Lantzéta, vagy Er-vágó vas, Kis reszelő, flastrommal és Ungventummal ruha tépésekkel, 's vér-állító szerizámmal, legyen el-készítve.

Másodszor: szükséges Trepanum, Elevatorium, Separatorium, Hegyes fogó és Reszelő, mellyek a' törött kaponyához szükségesek.

Harmadszor: Nyelv emelő 's szájhoz való Sráff, Fetskendő, torokhoz való Drót, Kalánotska, a' le-esett nyak-tsapnak fel-emelésére, külömbkülömb-féle Fog-vonók, Pelikán és Ketske-láb; Fogó és Likasztó, a' nyakon-való Setaceumhoz hosszú sínór Huzó-tű; Fetskendő és Tsévek, a' meg-sebesedett mellhez, hasonlóképpen a' meg-rekedett sebhez. Golóbits-húzó, az alszízony méhéhez és vég-bélhez való Sráfok, kiket Tükörnek-is hívnak, nagy és kicsiny lapos Fogó, külömb-féle hús metező Késék, Tsont-fürész, két Lapos vassal, külömb-felé sűrű vassal, mellyek rész-szerént a' tagnak el-metzéséhez 's a' vér-állításhoz, és egyebekre-is szükségesek.

Negyedszer: Fitzamodásokhoz vagy tsont törésekhez való sráffos Instrumentum, sindelből készített külömb-külobmbfele Deszkátskák, Pléb vagy papirosból készítettettek, hogy azzal a' meg-törött tsontot bé-köthessék, és Lá-

datska mellyben a' törött láb- szár tétefsék, karhoz való *Sindel*, *Vánkosók*, *Fáslik*, és egyéb ezekhez hasonlók.

Hány - féle Orvosságok szükségesek a' *Chirurgus*nak?

Az *Ű Praxis*ához mind magános, mind űszve-kevert orvafságok kivántatnak, kiváltképpen vízfza-verő, űszlató, lágyító, érlelő, tisztító, hús-nevelő, hozzá-huzó, űszve-akasztaló, rekesztő, száraztó, erősítő, égető és ki-etető, hivelítő, fájdalom enyhítő orvofságok; ezek mind szükségesek.

Mellyek azok az Orvafságok mellyek a' fölül meg-irtt erőt magokban foglalják, és véghez vízik?

Előszőr: ezen következendők, úgymint vízfza-verők, a' mellyek minden héségtől, dagadásoktól és hozzá folyásoktól a' tagot megöltalmazzák és vízfza-verik, *Solanum*, *Semper-vivum*, *Lactuca*, *Portulaca*, *Farfara*, *acetosa*, *Bursa-pastoris*, *Endivia*, *Lenticula palustris*, *Papaver*, *Rosa*, *Fol: salicis*, *Nucum*, *Betulae*, *Sambucus*, *Cerussa*, *Litharg: Minium*, *alumen*, *Sal*, *Camphora*, *albumen ovi*, *Succus cancerorum*, *Sperma ranarum*, *acetum*, *Vinum*, *Oleum Lini* és ezekhez hasonlók.

2. *Resolváló* orvofságok mellyek a' dagadáso-

dáiokat, héséget, nedvességet, Párolás által el-öszlattyák. Azok pedig ezek: *Chamomilla, Melilotum, Malva, Hypericon, althæa, Farina Fabarum, Hordei, Volatilis, Sem lini, Feni græci, anethi, Fœniculi, flores Verbasci, Sambuci, Papaveris, Lac, Butyrum, Vinum, Sal, axung; Porci, Oleum Lauri, Lini, Rosarum, Chamomilla, anethin, Unguentum de althæa, Populi,* és ezekhez hasonlók.

3. *Emolliens* orvosságok, mellyek minden meg-keményült dagadásokat, és ezekhez hasonlókat meg-könnyeöbbitik, és lágyityák, és ugyan ezek: *Malva, althæa, Chamomilla, Violaria, Calendula, Helenium, Sem lini, Feni græci, Summitates Juniperi, Ficus, Oleum, Mel, Cera, Medulla, Serum, decocta pedum ovium ac herbarum, Oleum Laurini, Liliorum alborum, Chamomilla, Lini, Hyperici, Juniperi, Cera, axung: Canis, Cati sylvestris, Taxi, apri, Gallinæ, anserina,* és ezekhez hasonlók.

4. *Maturativa*, mellyek minden keménykedett dagadásokat mellyek a' fölül meg-irt orvosságok által el-nem öszolnak, vagy meg-nem érnek, meg-érlelnek; u- m. *Rad: Ireos, Sem Lini, Feni græci, Synapi, axung: Porci, Butyrum, Storax Liquida, Therebinthina,*

Gummi ammoniacum, Galbanum Bdelium, Opopanax, Serapinum, és ezekhez hasonlók.

5. *Mundificativa*, mellyek minden sebeket megtisztítanak ú. m. Rad: *Aristoloch: utriusque Iridis, cum flor: Therebinthina, Mel, Vitellum ovi, Colophonium, aloe Epaticum, Mumia, Myrrha, alumen ustum, Vitriolum, Virid: seris, ungu: apostol: Ægyptiacum*, és más többek.

6. *Incarnativa*, mellyek a' sebekben jó húst nevelnek, úgymint: *Sarcocolla, Mastix, Olibanum Myrrha, aloë, Therebinthina, Cera, Her: saniculæ Pyrolæ, Fl: Hyperici, Centaurium innoe, Balsamus vulnerararius, Ungv: Fuscum*, és többek.

7. *Attrahentia*, mellyek minden természetellen - való materiát úgymint: vasat, ónat, szűskét, tsontot, fát, és ezekhez hasonlókat a' sebből magokhoz szinak, ú. m. *Colophonium, Resina, Therebinthina, Gummi Juniperi, Elem: saxungia leporis, Lapis magneticus, Gummi ammoniacum, Her: Centinodii, Nasturtii aquaticum*, és ezekhez hasonlók.

8. *Conglutinantia*, mellyek a' sebet öszvevonnyák, és öltve-egyelitik, a' tsontnak törését vagy hafadását a' gyógyulásra segítik. *Pyrola, Consolida, Sarracenicæ, Rad: Barbæ,*

Caprinae, Consolida major, alchimilla, Sanicula, agrimonia, Serpentaria, Hypericum, Plantago, Numularia, Gummi arabicum, Farina volatilis, Tragachantum, Mastix, Olibanum, Sarcocolla, Bolus, sanguis Draconis, Colopbonium, Resina, és más többek.

9. *Stiptica*, mellyek minden vér-folyást, meg-rekesztenek, *Bolus armeni, Coralli rubri, Lapis hæmatitis, Sangu: draconis, Spodium, Muscus, Craniū humani, Sperma ranarum, album ovi, Crocus Martis, Lapis Gypsi,* és ezekhez hasonlók.

10. *Cicatrifiantia*, mellyek a' sebet bé-rekesztik, *Cerussa, Lythargyrium, Terra-sigillata, Bolus armen: Tutia, Asustum, Ungv: album Empl: albū coctum, Saturni,* és több ezekhez hasonlók.

11. *Confirmantia*, mellyek a' meg-bádgyatt izeket meg-melegitik és erősítik, *Salvia, Spica, Urtica, Betonica, Mentha, Pulegium, Hyssopus, Pyretum, Piper longum, Primula-veris, Lavendula, Ros-marinus, Majorana, Helenium, Origanum, abrotanum, Ol: Juniperi, Therebinthina, Petroleum, Spica, Philosoph, Cera, axung: Gallinae, Caponis, anatis, Canis, Humanae aq: Caesaris, arthritica, Liqueur anodinus,* és még más többek.

12. *Caustica*, mellyek az ő égetések által a' bőrön hóljagot íznak, az éles, fül, szem, orog, és egyéb tagoknak fájdalmiban gyakorlása nagy hasznot hoznak, azok pedig ezek: *Flammula*, *Sem eruca*, *Euphorbium*, *Piperitis*, *Allium*, *arum*, *Pyrethrum*, *Fermentum*, *acetum*, *Xantharides*, és több hasonlók.

13. *Corrosiva*, mellyek a' felettebb-való szaptság húst, rosz nevelést, szömdőtint, és ezekhez hasonlókat tövökből ki-vezzik és el-veztik, *Alumen crudum*, *Vitriolum ustum*, *Arsenicum*, *Mercurius sublimatus*, & *precipitatus*, *auripigmentum*, *Ol: antimonii*, *Ol: Vitrioli*, *Calx viva*, *Fel Vitri*, *aqua fortis*, és több dilyyenek.

14. *Sedativa*, mellyek hivesitenek és a' fájdalmat enyhítik, *Solanum*, *Hyoisiamus*, *Papaver*, *Mandragora*, *Semper-vivum*, és ezekhez hasonlók.

Melley magános Orvosságok használ-
nak a' *Gangrena*, vagy meleg Fene-
ellen?

Ezek kivált-képpen: *Vitriol: alumen*, *Niterium*, *Sal*, *acetum Urina*, *Lixivium*, *aqua spermat: ranarum*, *aqua aleclapii*, *Spir: Vini*, *Herb: Scordii*, *alliarie*, *Sahinae*, *Ruthae*, *absinthii*, *Galla Turcica*, *Lupini*, *Rad: aristoloch*
Cam-

Camphoræ, aloë, Olibanum, Myrrha, Cerussa, Lythargyrum, Bolus armen: és más hasonlók.

Melly Orvosságokóltyák-el a' megégetést, melly a' puska porból, forró olajból, vagy afféle forró *materiából* történik?

Ezek azok: *Ol: Lini, Cannabis, Nucum Juglan: Butyrum, Serum Cervinum, Hircinum, axung: Porcin: Cera, Mel, Pblegma vitrioli, Succus cancerorum, Solani, Semper-vivi, Portulacæ, aqu: Sper: ranar: Nymphæ, acetum, albumen ovi, alumen, Bolus armen: Camphor: Cerussa, Lythargyrium, Brassica, Mucilago, Rad: althææ, Sem lini, Cidonior: Cucurbitæ, Pssylli, cum aqua rosar: extract.*

A' Sebefeknek való italok miből készittetnek?

1. A' Sebekhez való italok mellyek a' főre szolgálnak ezekből készittetnek: *Betonica, Veronica, alchimilla, Polygonum, Fl: rosar: acatiar: Rad: chariophilatæ, Liquiritia, Her: Majoranæ, Rorismarini, sem anisi, Nucleis moscb:* és ezekhez hasonlókból vízben megfőzve.

2. A' mellhez szolgálók ezek: *Pulmonaria, Scolopendria, Veronica, Sangvisorba, Saxicula, Pyrola, artemisia, Fragaria, alchimilla, Hyperic*

ου, *Polypodium, Sideritis Auricula muris, Rad. Hellebori bilata Hirundinaria, Tormentilla Rubiae Vinetor, Emula, Campana Ireos, Sangu: Draco-*
avis Mumia, oculi cancri, Nux moschat: és e-
 zekhez hasonlók mellyek borban és vízben
 készíttessenek.

3. Mellyek az inak és ezek sebei nek szol-
 gálnak *Agrimonia, Veronica, Sabina, Artemisia,*
Auricul-muris, solidag: Saracenic, Sanicula,
Oculi cancri, Sperma cæti, Quinque-folium Poly-
gon maj. Scabiosa, Prunella, Salvia, Rad: Hy-
rundinaria, Liquiritia, Brassicæ rubra Pyrolæ
Herba fortis, & Lupuli, Electivával kell öszve
 készíteni, és borban serben vagy vízben főzni.

A Mitsoda *Simpliciumok* szolgálnak a
 száji vagy fetskendő-vizhez?

Ezek: *Prunella, Ligustrum, Malva arbo-*
rea, Rosæ cinna Rubi, Fol: querc: consolid:
meda agrimonia, Salvia, Blaustria, album gra-
num, summit: Hordei, Glandes, Liquiritia, Fi-
cus, Passula, Juiuba, alumen, Nitrum, Sal m-
moniicum. Ezeket méh-serben vagy vízben
 meg-főzvé azután etzettel meg-savanyittaf-
 dék, vagy mézzel meg-édesíttessék.

A Chirurgusnak hányféle *flastrum*
 kívántatik az ő *Praxisához?*

Kivált-képpen ezek: *Empl: alb: coctum*

Arthriticum, Betonica Citrimun Defensivum, Diachylon: simpl: cum gummis, Diacbil: Anodinum, Diaphoreticum, Diapalma, Diapompholigos, Emolliens, Gryseum incognitum Linimentum simplex, Malacticum c. gummis, Melilotum, de minio Nervinum, Opodeldoch, Oxicroceum de Rhabarbaro de ranis c. Mercurio ad rupturas spermatis ranarum, Stipticum, Saturni, Triapharmacum, Vesicatorium, Viride Vulgare.

Az *Emplastrum album coctum* miből készítették, és mire használ?

Ezekből: *R. Cerussæ lb. iß. Ol: oliu: lb. ij. cera alba ℥iv.* Ezeket tiszta tűzen jól meg kell főzni, még jó próbája leszén.

Usus.

Száraszt, hivesít, és hamar bőrt nevel.

Emplastrum arthriticum miből készítették és mire való?

Ezekből: *R. Resinæ albæ lb. ß. Therebinth ℥j. Sebi cervini ℥vi. Rad: consolid: maj: Boli arm: āā ℥ß. Ocul: can: Olibani, Mastix, Myrrha, Sarcocolla āā ℥ij. dissolvatur quæ sunt dissolvenda, quandò frigescit pulveres injiciantur, F.L.A. Empl.*

Usus.

Usus.

A' tőpőben és vállban lévő hideg *fluxusokat* meg-melegíti, és annak nedveségit meg-emésztí.

Emplastrum Bethonicae miből készítetik és mire használ?

Ezekből: *℞. Cerae ℥iv. Therebinth ℥iv. Ol: rosarum ℥ij. succum Betonicae ℥iv. Caprifolii, cum flis: Pimpinella āā ℥j.* ezen *speciefeket* jól kell főzni, még a' nedveség ki-főd belőle, azután szűrd-meg és tégy hozzá *Pulv: colophonae ℥β. Mastich: Olib.m: āā ℥j. Gummi elemi ℥ij. Styrac: calaminthae expressae ℥j. M.S. Rósa olajjal* tünald tsapokra.

Usus.

Szolgal a' főnek külső eseti ellen, a' febet tisztíttya, az alutt-vért el-olzlattya, és a' fájdalmat meg-enyhíti, az agy-velőnek és az egész főnek igen kellemetes.

Empl: Citrinum miből készítetik és mire használ?

Ezekből: *℞. Resinae lb. j. cerae lb. β. Schi & Hircini ℥iv. Therebinth: Pulvis rad: circummaria āā ℥ij.* ezen negy *speciefeket* olvaszd-össze és hogy ha egy kevesé meg-hul a' port keverd közikbe.

Usus.

A' friss húsos sebekre szolgál, gyógyítja és bé-zárja azokat.

Empl: defensivum viride miből készítették és mire való?

Ezekből: *R. Cerae, resinæ albæ* āālb.ß. *sebi bircini, Therebinth: āā* §VI. *pulv: alchimilæ* §IV. M.F.L.A. *Empl:*

Usus.

A' négy külső tagoknak megsértésére szolgál, az izeket és inakat megerősíti, és a' megsértetett izet a' természet szerént való melegségben megtartja, a' hozzáfendő héségtől mególtalmazza, s gyógyításra hozza.

Empl: defensivum rubrum miből készítették és mire használ?

Ezekből: *R. cerae flavæ, §XII Therebinth* §V. *Ol: rosar: chamom: Lumbricorum* āā §ij *Ol: laur: §ß. Gummi Galban: ammoniac: āā* §iß. *Gummi elemi* §ij. *Pulv: sandal: rubr: §iß. Rad: carvophilata* §i. Ezeket az *specieket* olvaszd-meg, és a' tűzőn keverd össze, főzd gyengén háltrom módra és tsináld tsapokba.

Usus.

Szolgál kiváltképpen mint a' másik *Defen-*
senji-

fensivum a' meg-sebefedett inaknak, mellyek igen *materiáznak*, és azokat mint egy erő-
llyakkal meg-lázaláztya.

Empl: Diachylon simplex miből ké-
szittetik és mire használ?

Ezekből: *R. Rad: Althææ* ℥iv. *sem Farni græ-*
ci, Lini āā ℥ijj. ezeket az *speciéseket* tórd-meg
jól, tölts rájuk *lugot* lb.ijj lágy melegen hadd
álljon még jó nyál lészzen belőle, azután fa-
tsard-ki végy két fontot belőle; tégy hoz-
zá *axung: Porci* lb. iv. *Lythargyrii* lb. ij. *co-*
que ad consistentiam. Utólyára keverj hozzá
Terpentinát ℥vi. *Resinæ* ℥ij. M.F.E.

Usus.

Minden kemény dagadásokat meg-lá-
gyit.

Empl: Diachylon C. Gummi miből
készittetik és miről használ?

Ezekből: *R. Emp: Diacchyl: simplex* lb. ijij.
Olvaszd-meg és tégy hozzája *Gummi ammoni-*
aci Opopanac āā ℥ij. *Galbanum* ℥iv. először
szetben kell meg-olvasztani, és meg-tisztita-
ni, ismét meg-melegíteni és őszve keverni
és tsapokra tlinálni.

Usus.

Meg-lágyítja és meg-érleli a' kemény

Apostemákat 's, ha meg-nyittatnak azoknak tiltulására 's gyógyulására szolgál.

Diachylon Anodinum miből készítetik és mire használ?

Ezekből: \mathcal{R} *Ol: Anodini è septem floribus parat* \mathfrak{z} XXIV. *Lythargirii* \mathfrak{z} XII *mucilaginis: sem Hyosciami Psylli, cydonior: Lini, corticum median Tiliæ rad: althææ cum aqua solani extrahatur* \mathfrak{z} IV. M. Az olajt és *Lythargyriumot*, főzd jól meg meg jól ófzve egyeledik, azután ha egy kevesé meg-hűlt; a' nyálat köziben kell eresztetni, 's mind addig kell főzni meg jó *consistentiája* lézen.

Vires & usus.

Lágyit és fájdalmot enyhít, a' fel-futt dagadást ofzlattya, a' fájdalmas gyuladásokat enyhíti és érleli; a' *Podagrának* heségét dobogását meg-enyhíti, és meg-állittya.

Empl: diaphoreticum miből készítetik és mire használ?

Ezekből: \mathcal{R} . *Ceræ flavæ* \mathfrak{z} VI. *Clophonium G. Bdellii* $\mathfrak{a}\mathfrak{a}$ \mathfrak{z} IV. *Succ: citri* \mathfrak{z} III. *Gummi amoni: in aceto dissoluti*, *Ther: alba: a\mathfrak{a} \mathfrak{z} II. *Galb: in aceto dissol: Sandaracæ a\mathfrak{a} \mathfrak{z} j. *maslicæ zburis elef: a\mathfrak{a} \mathfrak{z} β . M.F.I.A. Empl.***

Vires & usus.

El-üz minden-féle nedveségeket, úgy-

úgyannyira hogy ha a' Hasstrom le - vétetik gyakorta egy tsepp víz sem látszik - meg rajta : A' tliipőnek fájdalmiban és a' lábok dagadásiban 's egyéb hideg dagadásokban, úgymint a' fül tövén melly *Parotides*nek neveztetik, vagy az inaknak meg-tsomófodására , a' Fene miatt meg - keménykedett testeknek , tsontok törésiben , és izeknek fájdalmiban vagy fitzamosodásiban, és egyéb ezekhez hasonlókra, mellyek a' kemény nedvdségből meg-telnek, mind azokra igen hasznos, mért a' meg-sértetett helyet meg-erőlti , a' fájdalmat meg-enyhíti, és minden meg-hidegült sebekre nagyon használ.

Empl: Diapalma miből készítetik és mi haszna vagyon?

Ezekből : *℞. Axung: Porci lb.β. Ol: rosarum Lythargirii añā ℥ XII. aceti ℥ iij. Vitrioli albi ℥ ij. coque L.A.F.F.* Ezekkel együtt meg-főzethetetik *Succus Plantag: utriusque*, *Beton: Malva Hyperici Fl: querc: Polyg: Solani añā ℥ β.* Illyen formán jobb és hathatósabb 's erősebb mivel a' tágos sebeket *defensivum* formára ölzve-huzza, a' nedvességnek igen folyását meg-óltalmazza, és a' héségtől meg-tartóztatja hogy a' rohadásra okot ne adgyon.

Empl: Emolliens miből készítettek és mire való?

Ezekből: *℞. Diachyl: simplex lb. j. ꝑ. ole: chamomilla Liliornum alb: Verbasci āā ʒj. ꝑ. Gum: ammon: Galb: Bdell: āā ʒvi. pulv: sem lini, Feni graci, Radic. albæ malvæ, meliloti, āā ʒj. Rad: Ireos ʒj. ꝑ. Storac: liquidæ, ʒj. ꝑ. M.F. empl.*

Usus.

Könnyebbiti és oszlattya minden dagadásokat, meg-óltya a' forróságot, és a' fájdalmat meg-enyhíti, az *apostemát* meg-érleli és a' gyógyításra igen segíti.

Empl: Criseum miből készítettek és miről használ?

Ezekből: *℞. Lapid: calaminaris ꝑꝑ. ʒj. Lithareyrii ʒij. cerussa ʒj. Tutia ꝑꝑ. ʒi. Therebinth: ʒvi. cera albæ ʒj. ꝑ. Suci cervini, ʒij. Olibani ʒv. Mastix ʒijj. Myrrbæ ʒij. Camphoræ ʒj. ꝑ. M.F.E.*

Vires & usus.

Kivált-képpen szolgál a' régi sebeknek; mert húst nevel a' sebben, és hamar be-lőrőzteti azt.

Empl: Diapompholigos miből készítetik és mire használ?

Ezekből: *℞. Ol: olivarum lb. j. ꝑ. Lithargiri-*

gyrium, cerussa $\text{āā} \text{℥vi}$ coque ad consistentiam
 adde succum plantaginis minoris, plantaginis,
 aquaticæ; rosarum $\text{āā} \text{℥vi}$. Semper-vivi, solani,
 $\text{āā} \text{℥i}$. Portulacæ ℥vi . ceræ albæ lb.ß. Tu-
 tie pp. Lapid: calaminaris pp. Boli armeni,
 $\text{āā} \text{℥j}$. saturn: usti & loti ℥v . Olibani, ℥ß .
 M.L.A.F. Empl.

Usus.

Szolgál minden éles gyuladások és da-
 gadásokra; mert hivesít szárazt és a' reája
 rohanó nedveségeket meg- tartóztattya,
 azért véle mintegy óltalmazó flastrommal
 lehet élni.

Empl: incognitum miből készítte-
 tik és mire használ?

Ezekből: ℥ . Resinæ ℥v . Ceræ ℥iv . Coloph: ℥vi .
 Therebin: ℥iv . pulv: Santali rubri ℥j .ß.
 Spir: vini q. s. M. coque L.A.F.E.

Usus.

Száraztja és oszlattja a' meg- alutt vért.

Linimentum simplex miből készítte-
 tik és miről használ?

Ezekből: ℥ . Succu solani Ceparum Rosarum,
 $\text{āā} \text{℥xx}$. coque secundum artem ad consumptio-
 succu colatura, adde Lithargyrii aurei, Cerussa
 $\text{āā} \text{lb. j}$. M. secundum artem in formam linimen-
 ti vel unguenti.

Vires & usus.

Hivesit és visszsa-veri a' héséget, ellenben pedig a' folyosó, tsúz, és egyéb ezekhez a' fajdalmakhoz hasonló esetekre, a' meleg fene ellen-is igen hasznos.

Emplastrum malacticum C. gummis mi. ből készittetik és miről hatznál?

Ezekből: μ . *Cera* ℥ ijj . *Tberebinth*: ℥ ij . *Resina scbi cervini* ℥ ij . *Gummi ammoniaci*, *Galbani* āā ℥ ss . *Rad: Curcuma* ℥ ss . *althææ*, ℥ ij . *sem lini*, *Fœni græci* āā ℥ ij . *Farinae Fabarum*, *Tritici*, *añā* ℥ ijj . *M.F.L. arte empl: cum oleo amygdalarum dulcium malaxetur ad formam debitam.*

Vires & usus.

A' kemény dagadásokat, és gyuladásokat meg-lágyittya *Cataplasma* helyet lehet véle élni.

Emplastrum de meliloto miként készittetik és mire szolgál?

Ezekből és így készittetik: μ . *Meliloti* ℥ vi . *Fl: chamomillæ*, *Fœni græci*, *Baccarum Lauri*, *Radic: althææ* *Herb: absinthii* āā ℥ ijj . *Sem apii* *Cardamomi*, *Ireos Cyperi*, *Spicanardi*, *Indici*, *Casæ lignæ*, *Anmios añā* ℥ ij . *ss. Majoranæ*, ℥ ijj . *Gummi ammoniaci* ℥ x . *Bdellii*,
Sty-

Syracis Calamita aña ʒ v. *Therebinthina* ʒ j. β .
Ficuum pingv: N. XII *Sebi caprini*, *Resinae*,
 aña ʒ ij *Cera* ʒ vi. *Ol*: *majoranae spic*: aña ʒ j.
 β . vel ʒ iij. M.L.A.F. *Empl*.

Usus.

Minden keménységeket meg-lágyít, kik
 a' máj, lép, és gyomorban támadnak, eny-
 híti a' fájdalmokat és könnyebbíti az ólda-
 lakban vnló fel-fúvalkodásokat vagy a' vé-
 konyban való dagadásokat.

Empl: *de minio* miként készítte-
 tik és mire használ?

Ezekből: μ . *Ol*: *rosarium* lb. j *Ol*: *myr-*
rhin, *Ungv*: *populei* aña ʒ iv. *pingv*: *Gallinae*
 ʒ iij. *Sebi castrati vaccini* aña lb. β . *axung*: *porc*:
 ʒ vii. *Litbargirii auri argenti* aña ʒ iij β . *Ce-*
ruisse ʒ iv. *Minii* ʒ iij. *Therebinthina*, ʒ x.
Cera q. s. M.L.A.F. *Empl*.

Usus.

A' régi sebekre és dagadásokra szolgál,
 a' mellyek rosz természetűek azokat a' gyó-
 gyulásra hozza és segíti.

Empl: *nerzinum* miként készítte-
 tik és mitsodás nyavalyákra szolgál?

Ezekből és így készítettik: μ . *Ol*: *Cha-*
momillae Rosarium aña ʒ ij. *Ol*: *maslich*: *ol*: *The-*
rebin-

rebintbina, Lini aa z jss. Therebintb: z iv. Servi
 vituli castrat: hircini aa z j. Herb: Korismari-
 ni, Bethonica, Cauda equina, Centauri aaM:j.
 Vermium terrestrium purgatorum & in vino lo-
 torum z ijj. Rad: rubr: tinctorum z x. Hype-
 rici, foliorum & semin. ejus aaM:j. Pulv: ma-
 stichis z v. Picis navalis, Resinae z jss. Gum-
 mi elemi z x. sagapeni, ammoniaci, Galban:
 aa z iv. Lithargirii auri & argenti aa z jss. Mi-
 ni z ij. Cera nova z vi. misce.

E'őször: mind az olajokat Therebintbinát,
 vaszat, resinát, fagyút Lythargyrium és minium-
 mal őlzve-kell keverni és lassan őszve-olvasz-
 tani; a' fűveket, gyökereket, aprón őszve-
 kell metélni, xx. Unc: borban a' gelesztákkal
 edgyütt, egy étzaka kell párolni azután las-
 sú tűzen jól meg-főzettefsék és jól ki-fatsar-
 talsék, a' többivel őszve-kevertefsék, azu-
 tán edgyütt kell főzni még meg-barnúl, és
 a' bor ki-fő, azután had hűlyen egy kevesé
 a' Gummi elemi, Therepentina, olajban lassan
 meg-olvasztalsék és hozzá tétetsék, a' töb-
 bi Gumák etzetben olvasztassanak-meg, és
 meg-szürettefsenek, 's mind addig főzettef-
 sék még jó próbája léfzer, azután hidegen
 az többiben eresztefsék és jól őszve-kever-
 tetsék, azután megént egy kevesé meg-kell

kifőzni, a' fővés után le-kell venni a' tűzről, lhaa hülyön-meg, és ugy tegyed belé a' *ma-*
stixot és meg-tőretett *szurkot*. NB. Némel-
lyek utólyára hadgyak a' *Miniumot*, hogy
meg-veresedgyék tőle a' *flastrom*.

Usus.

Az inas részekre kiváltképpen szolgál,
mert meg-lágyítja a' keményült inákat
és meg-öldgya sugorodását, a' rosz nedves-
ségeket el-olzlattya, mellyek ott meg-reked-
tek, az inákat hatalmassan meg-erőlti.

Empl: Opodeldoch miből készítte-
tik és mire való?

Ezekből: \mathfrak{z} . *Cerae* lb. \mathfrak{ij} . *Therebinthinae* cla-
ra lb. j. olvazd őszve és tégy hozzája *Succum*
Chelidoniae Fl: quercini, alchimilae, veronicae,
 \mathfrak{aa} \mathfrak{z} j. \mathfrak{ss} . főzetteisék, még a' nedvesség ki-fő,
azután a' *Gummákat Gummi ammoniac: Gal-*
banum, Opopanacum, etzetben olvazd-meg
 \mathfrak{ai} \mathfrak{z} vi és mikor meg-hül, keverdijól köz-
oen, azután tégy hozzá *Pulv: colophonae,*
 \mathfrak{z} i. \mathfrak{z} *Succini* \mathfrak{z} \mathfrak{ss} . *Myrrhae Mastich Olibanum*
oircocolla \mathfrak{ai} \mathfrak{z} \mathfrak{iii} . vedd-le a' tűzről had hal-
lön-meg, és ereszt beléje *Pulv: Lapid: Magnes-*
rap: z \mathfrak{ss} . *Tutia pp. z* \mathfrak{x} . *terrae vitrioli mor-*
ni dulcificati q. s. vel \mathfrak{z} j. mind addig kever-

jed még meg - hidegszik, azután tlináld tsapokra.

Usus.

Ez egy közenséges hasztrő mindē sebekre, szurásokra azért minden szurásokra való hasztrómoknál sokkal nemessebb, mert minden tisztátalanságot az sebben el-választ, és a' felettébb való húst el-vefzi 's jó húst nevel, fok rosz esetektől meg-óltalmazza, és rövid idő alatt nagy sebeket meg-gyógyít.

Empl: oxycroceum miből készítetik és mire használ?

Ezekből: *℞. Cera ℥xviii. Colophon: Resinae aa ℥ix. Therebint: ℥ijss. Gummi ammoniaci, Galbani aa ℥ij. Opopanaci ℥j. Pulv: Mastich olibani Myrrha aa ℥ij. Croci orientalis ℥ijss. coque L.A.F. Empl.*

Usus.

A' meg-törött tsontoknak szolgál, és a' fájdalmas meg-keménykedett izeknek, mert lágyítja és el-oszlattya azoknak keménységét.

Empl: de Rhabarbaro miként készítetik és mire használ?

Igy 's ezekből: *℞. Sapon: venet: ℥ii. Lixivik fortis ℥iv. Therebintb: ℥j. Aloë Epatica ℥jss.*

Pulv: *Rhabarbaræ* ℥j. *coque ad consistentiam*
Empl.

Usus.

Iágyittyá és oszlattyá az izeken való
 tsumókat, mellyek a' rosz természetből,
 vagy *ex lue venereá*ból erednek.

Empl: *de ranis* miként készitte-
 tik és miről használ?

Igy készittetik: *℞. Ol: chamomilla, Anethini, Spica, Liliorum alborum* āā ℥jj. *ol: croci, Lini, āā* ℥j. *Pingu: vituli lb. ss. Euphorbiæ* ℥j. *Thuris* ℥x. *Ol: Laurini, ℥jj. axung: vitularum* ℥jss. *Ranarum viventium N. vi Lumbricorum lotorum in vino* ℥jss. *Succ: Rad: Ebuli Emulæ āā* ℥jj. *Schœnant Stechados, Matricariæ āā* M. jj. *vini lb. jss. Lithargirii, aurii lb. j. Therebinth: ℥jj. Cere* ℥jss. *Styrac: liquid: ℥jss. axung: porc: lb. j.* Ezeket így készítsed először a' gelesztákat mosd-meg vízben, azután borbán, tedd őszve egy kevesé főzd-meg, azután a' fűreket metéld-meg tedd hozzá, és had l f jön meg a' borbának fele el-fő, azután szűrd-meg, és fatsard-
 ni jól azután az olajokat zirt és az arany plé-
 set keverd-őszve, a' ki-fatsartt borból tölts
 hozzája és had följön lassán, a' többi bort-
 s lassanként töltsed hozzája egészen, azu-
 tán

tán a' *Succust* tedd hozzája és had főjön - ki a' nedveség hogyha már ki-főtt a' nedveség tedd belé a' *viaszat*, egy kevesé hadd-meg hulni 's úgy tedd belé a' *Terpentinát*, keverd- el jól, azután a' *porokat* és az *Styracot spicæ olajnak* felét mind addig keverjed még meg-húl; azután az *spicæ olajnak* felével gyurd tsapokban.

Ha pedig *Mercuriummal* akarod csinálni, négy *uncia Mercurium vivumot* végy *Terpentinával* törd-őszve mind addig meg a' *Mercurius* nem látszik, azután keverd a' *flastromhoz* még meg-nem húl.

Usus.

A' 'ziros vagy kotsonyás dagadásokra szolgál, mellyek a' sűrű hideg és rosz nedveségekből származnak 's a' tsontokhoz ragasztják magokat. Mert melegit, lágyit, és oszlat, erőlti az izeknek forgóit:

Empl: ad rupturas miből készíttetik és mire használ?

Ezekből: *℞. Resinæ lb. i. s̄. Therebint: ℥ vi. Pul: rad: barbæ caprinæ ℥ iij. Consolidæ major Lapid: osteocolæ āā ℥ j. Minii, Boli armeni, āā ℥ iij. vel q. s. misce.*

Usus.

Minden meg-törött izeknek és tsontoknak

nak használ, mert a' meg-alutt vért el-oz-
lattya, a' hozzá folyó nedves égeket meg-
eméltzi, száraztya erőlti, a' meg-törött
tsontokat ólízve forraiztya.

Empl: de Spermate ranarum miként
készittetik és mire használ?

Igy: \mathcal{R} . *Sperm: Ran: lb. iv.*, *Cerussa lb. β .* *A-*
nimæ saturni, de Lythargirio cum aceto fact. \mathfrak{z} iij.
Sacharum saturni \mathfrak{z} i β . *Ol: rosarum lb. j.* *ceræ*
alba \mathfrak{z} v. *Camphor: \mathfrak{z} β .* *miscæ.*

Usus.

Hivesíti és enyhíti, a' heves égető da-
gadáfokat, az hideg fluxusoknak humorát,
meg-vastagittya, és kivált-képpen a' tsúz
es egyéb cholericus gyuladáfokra igen hasz-
nál.

Empl: Stipticum Crollii miként ké-
szittetik és mire használ?

Igy: \mathcal{R} . *Minii, lapid: calaminaris \mathfrak{z} \mathfrak{z} lb. β .*
Lithargirii auri & argenti \mathfrak{z} \mathfrak{z} iij. *Ol: Lini,*
olivarum \mathfrak{z} \mathfrak{z} lb. \mathfrak{z} β . *Ceræ, colophonii \mathfrak{z} \mathfrak{z} lb. j.* *ver-*
micis, Theriacis: \mathfrak{z} \mathfrak{z} lb. β . *Gummi Opopanaci,*
Galbani, ammoniaci, Serapini, Bdellii au. \mathfrak{z} iij.
Succ: citr: olibani, aloë epaticæ, myrrha, Lauri,
lb. β . *aristoloch utriusque \mathfrak{z} \mathfrak{z} j.* *Momia, Lap:*
magnetic: hæmat: \mathfrak{z} \mathfrak{z} j. β . *Coralliorum rubror:*

alborum āā. ℥j. *Matris perlarum Sanguin. draconis, Terræ sigillatæ, Vitrioli albi, āā. ℥j. Fl: antimonii ℥ij. croci martis ℥ij. Camphor ℥j. M.L.A.F. Empl.*

Usus.

Gyógyítja a' régi dagadásokat, és a' friss sebeket a' testnek minden helyein; szárazít, tisztít, és friss húst nevel, a' húst rohadni nem engedi, és felettébb nyólni, szolgál a' meg-zúzott inaknak; a' mi a' természet ellen vagyon a' sebből ki-vonnya, a' mérges mardozást, szurást, meg-gyógyítja, és a' mérget ki-szija belőle; az *apostemákat* meg-érleli, a' *rák, farkas* és *fistulák* ellen szolgál, a' törésekre, és minden sebeknek fájdalmat meg-enyhíti.

Empl: stiptic: Theophrasti miként készítették és mire használ?

Igy: *℞. Ol: communis, Lythargirii āā. lbj soque ad consistentiam, postea adde ceræ thereb: āā. ℥vi. & si disfluxerint admisceantur Gummi Galbani, ammoniaci, opopan: aceto diluti & infissati āā. ℥j. Bdellii Pulv: ℥j. Hinc admisce pulv: Lapid. calaminaris, Hematitidis Viridis aris, aristoloch utriusque, mastichis, olibani, Myrrhæ āā. ℥j. F.L.A. Empl.*

Usus.

Usus.

Minden sebeket gyógyít, az esetektől meg-óltalmazza, a' rossz húst meg-emejti és a' meg-sértetett részeket meg-erősíti.

Empl: triapharmacum miként készítették és mi haszna vagyon?

℞. *Ol: veteris, Lytharg: aceti vini āā. lbjss misce*, az olajt *Lythargiriumot* főzd együtt, és az *etzetet* lassanként bortsásd köziben még jó próbája legyen.

Usus.

Hivefit, ofzlat, a' sebben húst nevel, és azt a' gyógyulásra segíti.

Empl: vesicatorium miként készítették és mire használnál?

Igy: ℞. *Cantharid: prepar: ℥j. Theriacinth, Olei rosarum āā. ℥ss. Cera ℥ij. Mastich olibani Myrrb: Camphora āā. ℥j. M.S.L.A.F*
Empl.

Usus.

A' testnek sokféle esetre jóval, a' *auxiliának* el-távolztatására; *Pestifer* időben jó fel-tenni, mert a' szivből a' mérget ki-szítja, a' külső tagokat-is nagyon segíti.

Empl: viride vulgare vagy zöld traktív: miként készittetik és mire használ?

Igy: *ꝛ. Cera Resin: Thererinth anaꝛ iv. Mastibc Olibani, Virid: æris anaꝛ iij. M.F. empl.*

Usus.

A' tisztátalan dagadáfokat tisztittya, és a' friss sebeket gyógyittya.

Empl: Wallium miből készittetik és mire használ?

Ezekből: *ꝛ. Cera, Resin: anaꝛ iij. Olei Lumbricor: ꝛ j. G. Tragacanth, arabicū. ꝛ ꝛ. pul: Fl: chamomillæ, Mumia, Mastichis, Sanguin: draconis, Boli armeni, Lap: osteocoll: anaꝛ iv. Rad: consolida major: ꝛ iꝛ. Flőszőr a' Resinát viaszat, olajt, olvaszd őlzve, egy kevesé főzd, azután a' Gummikat etzetben ereszd őlzve, azután tedd hozzája, és keverd-el jól benne és a' többi apró porotskákat is ereszd beléje, ha meg-húl, tfináld tsapokban.*

Usus.

A' meg-sértetett főkaponyához szolgál, és a' régi fitzamodáfokra, törött tsonokra, mellyek a' sok hozzája folyó nedveségek miatt a' gyógyúlást meg-akadályoztattya, azokat -is ki-száraszttyák és elofzlattya.

A' *Chirurgus*nak az ő *Praxis*ához hányféle *Unguentumok* kívántatnak a' mellyek szükségesek és használatosak?

Kivált-képpen a' következő *Unguentumok* szükségesek, úgymint: *Unguentum Album de cerussa*, *Album de Lythargio*, *Anodinum*, *Apostolorum*, *Aureum*, *Aegyptiacum commune & Magistrale*, *Basiliconis*, *Citrinum*, *ad ambusta*, *Digestivum*, *de alghæa*, *Fuscum*, *Cephalicum* a' meztelen *Dura materre*, *Liqui: Mercuriale*, *Mundificativum Nervorum*, *Populeon*, *purpureum*, *Felix Wurtzi*, *Rubrum camphoratum*, inak száradása ellen és a' Zöld sebéir.

Unguent: album de cerussa miként készittetik és mire használ?

Igy készittetik: *v. Ceruss: lb.ß.* *Litharg: ̄v.* *oleum rosarum lb.j.* *Cera alba 3 jß.* *M. L.A.F. Ungv.*

Usus.

Szolgál az heves és meg-égett sebekre, sönnyedékre, és a' hőrdn lévő mindentisztáralanságokra, mellyek a' meg-égett epéből, vagy *phlegmából* származnak, azokat meg-hivesíti, száraztya, és a' meg-repedett bőrt meg-gyógyittya.

Ungu: Album de Lithargirio miként készítették és mire használ?

Igy: \mathfrak{u} . Pulvis Lithargirii \mathfrak{z} iv. aceti fortis lb.ijj. coque parum adde Olei Rosar: q.s. F. in mortario plumbeo Ungu.

Usus.

Mint egy *Defensivum* használ az heves dagadásokra, az heves ritka nedveségeket meg-hiveleti és meg-emésztí.

Ungu: Anodynum miként készítették és mire használ?

Igy: \mathfrak{u} . Succí solani, Hyosciami, $\mathfrak{a}\mathfrak{a}$. \mathfrak{z} ij. Aquae Spermatis ranarum \mathfrak{z} vi. Succí Cicutae \mathfrak{z} i. aceti \mathfrak{z} ijj. Mellis \mathfrak{z} vii. coque lento igne F. Ungu.

Usus.

Szolgál a' sebeknek fájdalmira és égetésre, az héséget meg-óltya, és a' fájdalmot meg-enyhíti.

Ungu: aposto'orum miként készítették és mire használ?

Igy: \mathfrak{u} . Cerae alb: Therebinth, Resin: Gummi ammoniaci ana \mathfrak{z} xiv. aristoloch long: olibani Bdellii $\mathfrak{a}\mathfrak{a}$ \mathfrak{z} vi. Myrrha. Galbani ana \mathfrak{z} ß. opopanax: Florum Aëris ana \mathfrak{z} ijß. Ol: communis lb.ijj.

Aceti q. s. gummata dissolvendo coque L.A.
F. Ungv.

Usus.

Szolgal a' tisztatalan régi sebekre, mert a' meg-hólt húst meg-emészti, az őszvezuzottat meg-frissíti, a' meg-keményültet meg-lágyítja, 's gyógyítja a' vágott sebeket.

Ungv : aureum miként készítetik és mire használ?

Igy: *℞. Ol: communis lb. ijß, Cera ℥vi. Therebinth ℥ij. Resina, colophonii ana ℥ijß. Mastich, olibani ana ℥j. Croci ℥j. coque F. Ungv.*

Usus.

A' sebeket őszve-huzza és gyógyítja, úgy hogy alig ismérzik-meg az helyek.

Ungv : Aegyptiacum commune miként készítetik és mire használ?

Igy: *℞. Viridis Aëris ℥v. Mellis ℥vii. aceti fortis ℥xii. coque simul ad spissitudinem Ungventi.*

Usus.

Régi sebekre szolgál, tisztítja és óltalmazza a' rosz hústól, és igen szárazítja.

Ungv : Aegyptiacum magistrale miként készítetik és mire használ?

Igy: *℞. Virid: Aëris ℥iv. Mellis cum*

decocto absinthii, & Scordii clarificati lb. i. aceti squillitic: ℥ vi. aluminis crudi, Salis ammoniaci ana ℥ β. Succ: allii, Scordii, Ruthæ, āā. ℥ iiii. coque simul ad consumptionem succorum & consistentiam unguenti, tunc adde Theriac: optim: Mitridat: āā. ℥ β. Camphoræ in spiritu vini dissol: ℥ j. M. L. A. F. Ungv.

Usus.

Ez egy leg jobb orvosság, melly a' meleg és hideg fene ellen használ, és nem csak a' rohadást távoztatya, hanem a' szivre és fő-velőre fel-párázó párákat is semmi-vé tésvi, a' rut büzt el-veszti, az meg-veszett húst meg-keményíti, és a' jó hústól el-választja.

Ungv: Basiliconis miként készítetik és mire használ?

Igv: ʒ. Resinæ, sebi cervini, therebinth: āā. ℥ vi. Cera ℥ xviii. Pulv: colophonii oliban, Myrrha ana ℥ v. Ol: communis ℥ xii. coque L. A. F. Ungv.

Usus.

Minden friss sebekre szolgál, jó húst nevel és a' gyógyulásra segít.

Ungv: Citrinum miként készítetik és mire használ?

Igy: ʒ. Mellis lb. β. Cera, thereb. āā. ℥ iiii.

Resina, Colophonii aa. ξ ii. *olibanii* ξ β . *Myrrrha*,
Sarcocolla, *Aloe Epatic* ana \mathfrak{z} iij. *Croci* \mathfrak{z} j. F. L. A.
 i *Ungv.*

Usus.

A' főben meg-repedett tsontokra szol-
 gál, tisztít, és a' tsontokat tisztán tartja,
 a' gyógyulásra-i igen használ.

Ungv: *ad ambusta* vagy égésre való
Unguentumot miként kell készíteni?

Igy: μ . *Cera*, *Sebi Hirci castrati*, *Ol: lini*
Butyri recentis \bar{n} . *saliti*, *sebi cervini* aa. \mathfrak{z} viii.
cortic: med: sambuci recentis Manip iij. *rad:*
filicis recentiu contusar: M. iij. *Butyrum ac ole-*
rum cum cortice sambuci & radicib. primum co-
quantur postea exprimantur & aliis dilutis ad-
misceantur. Ultimò μ . *Minii* \mathfrak{z} ij. *ve. q. s. insper-*
ge & permisce vel Butyri recentis \bar{n} . *saliti*, *Olei li-*
ni, *Arvine porc: castrat: Cera* aa. p. e. *dissolv.*
vento igne & continuo commisceantur F. Ungv.

Usus.

Fzek a' két *Unguentumok* mindenféle
 égésekre használtnak, akár vízzel akár 'zirral
 akárminémű égés léfzen-is.

Ungv: digestivum miként készit-
 tetik és miről használ?

Igy: μ . *Therebinth venet: cum aqua Plan-*
taginis lotæ \mathfrak{z} iij *Ol: rosarum, amygdalarum*

dulcium ana ℥j. *Gummi elemi* ℥β. *Vitell: ovi* N.j.
croci ℥j. M.L.A.F. Ungv.

Usus.

Fris sebekre szolgál, azokat meg-*ma-
 teriásítja*, hogy annál hamarabb meg-*tisz-
 tüllyanak*, és a gyógyulásra naponként se-
 giti.

Ungv: dialthæa miként készítte-
 tik és mire használ?

*Igy: ℥. Rad: althææ lb.ij. Sem lini, Fieni
 græci ana lb.j. Rad: & Sem. contusa macerentur
 per tres dies, in s. q. vel in lb. viii. aquæ
 fontanæ, quarta die coque ad mucilaginem quam
 deinde exprime, hujus express: mucilag: ℥.
 lb.ij coque cum olei commun: lb. iv. cum deinde
 aqvosum illud in mucilagine consumptum fuerit
 adde ceræ lb.j. resinæ ℥vi Therebinsb ℥ij.
 Rad: curcumæ ℥jβ. M.F.L.A. Ungv.*

Usus.

Az izeket meg-melegíti 's lágyítja és
 meg-nedvesíti.

Ungv: fuscum miként készítte-
 tik és mire használ?

*Igy: ℥. Ol. lb.i.β. Cera ℥v. Coloph. pi-
 eis naval G. Sagapen ana ℥ij. Galbani, Mastich:
 olibani Therebinsbi ana ℥ij. M.F. Ungv. ent.*

Usus.

Usus.

Szolgál a' sebeknek tisztulására, mert minden tisztátalanságot a' sebből magához szi, es annak igaz *attractivum* és igen hatalmasan gyógyít.

Ungu: de liquiritia miként készítettetik és miről használ?

Igy: ʒ. *Butyr. rec. in aqua rosarum & solumani aliquoties loti lb. j.* *Liquiritiæ rec. ac succulentæ* ʒiv. *pistentur simul in mortario, posteaque frigentur in sartagine, colentur & exprimantur laborem hunc ter, assumpta semper nova Liquiritia iterando tandem Butyro huic, sic præparato, adde Pompholigos* ʒij. *Cerussæ* ʒijj. *albumin; ovi conqvasati* ʒiʒ. *Camphor.* ʒij. *M.F.L.A. Ungv.*

Usus.

Szolgál a' tüzes gyuladásokra kiváltképpen a' tsúszra a' tisztátalā vértőlés heves epétől való perlegésekre, a' sós nedvességből származó nedvességeket megszárittya.

Ungu: Vigonis vagy a' Főre szolgáló ir miként készítettetik és mire használ?

Igy: ʒ. *Ol. Rosarum* ʒvi. *Ol. mastich.* ʒij. *Sebi vit. pinved: porc. ana* ʒiv. *Fl. plantaginis Matri-sylvæ, Betonicæ Pimpinellæ auricul muris Anthos aã. M. ʒ.* Ezeket a' fűveket aprón meg-

vagdald és borban kell mag-ásztatni, azután jól kell főzni és ki-fatsarni a' föllul meg-irt *speciefeket* - is a' borban kell meg-főzni, mind addig míg a' bor el-fő, azután *Therebintina* ℥ ij. *Mastich pulv.* ℥ iij. *Gummi ele-mi, Resina* āā. ℥ β. Ezeket egy kevesé meg-int együtt kell főzni, és *fejér viaszat* kell hozzája tenni a' mennyi kívántatik.

Usus.

Szolgál kiváltképpen a' főnek mély fe-beire, a' *dura mater* mezeitelenségére és annak rohadását meg-óltalmazza,

A' *dura mater* tisztítására való *ung-ventumot* miként kell készíteni és mi-ként kell vele élni?

Igy: *n.* *Therebint opt.* ℥ j. *Ol. Rosarium* ℥ β. *mell. rosar:* ℥ iij. *croci* ℥ j. *Granor: sinissim.* *Mastich. gr. x. vini optimi* ℥ iij. Ezeket az *speciefeket* főzd jól őszve még a' bor ki-fő, azután tégy hozzá *summit. Hypericonis* ℥ ij. Azután hadd főjön meg-jól, ha jól neg-főtt, szúrd által a' ruhán és tedd hidegre.

Usus.

Ezt az *Ungventumot* veres zendel taffotára kell kenni és a' mezeitelen *Dura ma-terra* kell tenni, a' rot-adástól meg-óltalmazza azt, és a' gyógyulásra hozza.

Ung.

Ungv: mercuriale miként készítetik és miről használ?

Igy: \mathfrak{M} . *Mercurii vivi mundat. therebinth* \mathfrak{M} . \mathfrak{Z} ij. egy úveg vagy kő mosárban fa törővel kell törnie mind addig, még a' *Mercurius* meg-látzik, azután *Cerae* \mathfrak{Z} ij. *axung. porcin.* \mathfrak{Z} iv. ezt a' kettőt olvalzd őszve és ha meg-hul a' többit keverd hozzája ha akarod hogy jó illatú legyen, egynéhány gr. *Ambrát* keverj hozzá vagy *Moscust*.

Usus.

Szolgál kivált képpen a' frantzoz hóljagok és dagadásokra és egyéb rühesegekre, mellyek más orvoslásokra nem akartnak meg-terni.

Ungv: mundificatium miként készítetik és mire használ?

Igy. \mathfrak{M} . *Therebinth, Cerae, Mell. communis* \mathfrak{M} . \mathfrak{Z} j. \mathfrak{B} . *Ol. comm.* \mathfrak{Z} iv. *Gummi ammoniaci, Galbani, opoponacis, Bdellii* \mathfrak{M} . \mathfrak{Z} j. \mathfrak{B} . *Pulv. rad. Aristoloch utriusque Aeglicæ vincetoxii* \mathfrak{M} . \mathfrak{Z} j. *xordii, aloë Epaticæ ana* \mathfrak{Z} j. *Litbaryrii, Myrtæ* \mathfrak{M} . \mathfrak{Z} iv. *virid: Aëris* \mathfrak{Z} ij. *M.L.A.F. Ung.*

U. us.

Tisztítja a' tebeket és egyéb sérelmeket minden fájdalom nélkül, és a' gyógyításra jó fundamentomot csinál.

Ungv: Nervinum vagy janna-ir miként készítették és mire használ?

Igy. \mathfrak{M} . *Ol. ovorum optimum* \mathfrak{Z} ij. *Resina* \mathfrak{Z} ij. *vitrioli albi* \mathfrak{Z} j. *Terebintb* \mathfrak{Z} β . *Mastich* *Myrrha ana* \mathfrak{Z} j β . *Cerussa* \mathfrak{Z} β . *olibani* \mathfrak{Z} j. *campbor* \mathfrak{Z} j β . M.L.A.F. *Ungv.*

Usus.

Az In-viznek folyása ellen, és a' megsértetett inak őszve kötő inatskáinak szolgál, és a' vérnek meg-állítására.

Ungv: Populeon miként készítették és mire használ?

Igy. \mathfrak{M} . *Ocul. populi arboris recent*: lb. j β . *axung porc* lb. iv. Az hájjal őszve törtettesék a' bimbó és mind addig földben tartassék még a' következő füvek léznek; akkor \mathfrak{M} . *Fl papaveris agrestis, Mandragoræ, cymarum Rubi tenerrimarum, Hyosciami, Solani, Bardanæ Vermicular: Lactuca, Semper vivi Major, Violarum, umbilici veneris ana* \mathfrak{Z} iij. a' füvek őszve törtettesenek és a' bimbós hájjal őszve kevertessenek, valami tíz napig hives helyen tartassék, hogy őszve érjenek, azután lassú tűznél főzettesenek, még a' nedveség ki-fő belőle, azután meg-szürettesék és jól ki-fatsartassék F.L.A. *Ungv.*

Usus.

Minden gyuladásokra jó és azokat hatalmassan hivesíti 's az embernek álmod hoz.

Ungv : purpureum vagy barna ir miként készítették és miről használ?

Igy: \mathfrak{R} . Rad: *Scrophuli major centummodii chelidonium. Veronica* \mathfrak{aa} . M. j. Őszve metéltesék és a mennyi etzet egyszer kivántatik, a nyit reá kell tölteni és nyóltzad napig meleg helyen kell tartani, 's ásztatni, azután ki - kell fatsarni, az etzet pedig tartalsék-meg. Ebből az etzetből négy \mathfrak{Z} \mathfrak{iii} , *Terræ vitrioli dulcificati* \mathfrak{Z} \mathfrak{vi} . *Pblegmat, vitrioli* \mathfrak{Z} \mathfrak{ij} . *Mellis dessumati* \mathfrak{Z} \mathfrak{vi} . *florum Aris pp.* \mathfrak{Z} \mathfrak{ij} \mathfrak{Z} \mathfrak{ij} . *coque omnia ad spissitudinem Ungventi.*

Usus.

Szolgál kiváltképpen az izek hajlásokon lévő mély sebekre, mert a' reája következő esetektől meg-óltalmazza; igen jó az in-viznek folyása ellen, ha jól élnek vele,

A' puska-por-óltó irat miként kell csinálni és mire használ?

Igy: \mathfrak{R} . *Mellis* lb. \mathfrak{ij} . *Succum sempervivi* lb. $\mathfrak{ß}$. *Succi cancri expressi* \mathfrak{Z} \mathfrak{v} . *aceti rosacei* \mathfrak{Z} \mathfrak{vi} . *Pblegma vitrioli* \mathfrak{Z} \mathfrak{v} . *coque ad spissitudinem Syrupi* & F, *Ungvent.*

Usus.

Usus.

Nem csak a' puska-por égetése ellen, hanem minden egyéb égetések ellen - is használ, úgymint fa-olajjal vassal, ónnal és egyéb *materiák* által való égetésekre-is hasznos.

Ungv: Rubrum camphoratum miként készittetik és mire való?

Igy: \mathfrak{M} . *Ol: Rosarum lbjss. Lythargirii ℥ij. Minii ℥ijj, Cerussa ℥ijss. Tutia pp, Camphor aa. ℥ijj. Cera ℥ij. S.M. in mortario plumbeo F. Ungv.*

Usus.

Szolgál a' heves dagadásokra, fájdalmas rühességre, mellyek a' sós nedveségből származnak, mert azokat hivesíti, száraztya és viszta veri.

Az el-száradás ellen való irat miként készíteni es miről való?

Igy, \mathfrak{M} , *Ol: Laurini, ungv: althæa aa. ℥ij. ungv: Aregonis, Martiaton Aorippæ aa. ℥ijss. a-xungcanis, taxi aa. ℥ij. Ol: Euphorbii, Petrolei, Philosophorum aa. ℥vi. Ol: cera ℥ij. Ol: ex Baccis Juniperi Iberehint destillata aa. ℥ijss. pulv: Piperis longi, Granor: paradisi aa. ℥ijss. Sem. erueæ, Euphorbii ana ℥ijss. aluminis plumosi ℥ij. cera ℥ijss. M.F. Ungv.*

Usus.

Az inaknak meg-hidegülésére és meg-rekedesére szolgál, melly által a' midőn az izek meg-velznek és izáradnak, azokat megint meg-melegíti és meg-erősíti.

Ungv: viride vulnerarium vagy a' szép zöld irat miként kell készíteni és mire használ?

Igy: *Ol: communis* ℥ iii. *Succum herbae, Barbae caprinae* ℥ iii. *Alchimilla* ℥ j. *Saniculi, Pyrolae, ana.* ℥ β. *coque simul lento igne ad consumptionem succorum adde Resinae Pini* ℥ iii. *Butyri non saiti* ℥ vi. *coletur fiat Ungv.*

Usus.

Szolgál minden friss sebekre, hatalmasan gyógyítja, és olly könnyen valami esetet nem ereszt hozzája.

A' *Chyrurgus*nak az ő *Praxis*ához hányféle *Balsamum*ok kívántatnak vagy olajok?

A' következők kívántatnak, úgymint: *Theophrastus* seb *balsamumja*; *Crollii, Parai, Mindereri, Liqueur Joh. Andreae de cruce, Slotani Virág* olaja, hasonlóképen *Ol: Hypericonis*, ezek szükségesek az ő *Praxis*ához.

Theophrastus seb *Balsamumj*át miként készítik és mire használ?

Igy: *.
Ol: Hypericonis lb.ß. Therebinth clara ꝥijj. adde flores Hyperici debito tempore collecti q.ß. Fl: Verbasci, tertiam partem vini albi odoriferi sive lb.ß. coque simul ad vini consumptionem, postea digere in sole per dies 28. fiat balsamus.

Ustis.

Ez a' *Balsamum* a' szűrott sebekre szolgál, mivel a' mély sebből erőssen magához szij minden tisztátalanságot.

Crollii seb *balsamumj*át miként kell készíteni és mire használ?

Igy: *.
*Flores Hyperici lb. j. Cheyri, Verbasci, chelidonia, centauri minoris, aristoloch, Prunellæ, Chamomilla, consolida med: & majoris āā. ꝥijj. Rosarum rubrarum ꝥijß. Musmia, libani, Myrrhæ āā. ꝥijß Mastix ꝥj Storac: liquida ꝥijj. Meg-metélteszenek és törettelessenek egy edénybe tétessenek és égett-bortöltésékreája, hadd álljon két hólnapig meleg helyen digestióban, azután töltsd az égett-bort le és az *specieseket* zatskóban préseld-ki, azután a' hoz a' ki-fatsart *spiritushoz* kell adni
Ol: Olivarum recentis, melly olajban fenyő-ágon lévő 'ziros bimbét kell nyóltz napig áztatni*

tatni in lb. v. *Therebintbina clara* és fenyő-fű-
rok mellyeket csengő-fű vízben kell meg-
mosni lb. iß. megint 14. napig mind együtt
álljon, utóljára az *spiritus balneum Mariae*
által huzattassék le, és a' *balsamus* a' fenekén
marad veressen mint a' vér.

Usus.

Ez a' *Balsamum* szolgál minden sebek-
re és szúrásokra, az inakon és ereken lévő-
kre. Hasonlóképpen az őszve-zuzott tson-
tokra ; és ezekre - is szolgál t. i. a' vezett
eb marását meg-gyógyítja, és egyéb ma-
rásokat is.

Paræi seb *balsamumj*át miként kell
készíteni és mire használ?

Igy : ʒ. *Therebintb venet*: lb. ß. *Gummi ole-*
astr: ʒ iij. *Ol: Hypericonis* ʒ iij. *Boli-armeni*
Sanguin. draconis ʒā, ʒ j. *Aqua vite* ʒ ij. *Prular:*
irid: florentina, aloës, *Masticb*, *Myrrhæ* ʒā. ʒ j.
M. coque L. A. F. *Balsamum*.

Usus.

Ez a' *Balsamum* jó az egész testen lévő
sebekre, mert hamar húst revel.

A' *Mindereri* seb *balsamumj*át miként
kell csinálni és mire használ?

Igy : ʒ. *Ol: Hypericonis*, *Therebintb venet:*
ʒā.

āā. ℥ ij. Gummi elemi ℥ β. Ol: cera ℥ ij. M.F.
Balsamus.

Usus.

Ez a Balsamum minden új sebekre jó, a' hol a' tsontok őszve - köttetnek, kiváltképpen a' hajlásokra, és forgó izekre.

Liquor Job. Andreæ de cruce ugy mint za agy-velőhez való miként tfináltatik, és miként kell véle élni?

Igy: ʒ. Vini malvatici ℥ xx. Succu Be-tonica ℥ iv. Calamintha montana ℥ ij. Myrrha, Olibani aloës, Sanguis draconis, Mastich: Centauri minor: Sumit: Hyperici āā ℥ j. Törd porrá, keverd a' többi speciesekhez áztasd-meg három napig egymásután egy jó bé-tfináltt üvegben, azután lafsú tűznel főzd, mig harmad része el-fő, azután tegy hoz-zá Mellis rosarium ℥ iv. Főzd megint egy kevesé, vedd-le a' tűzről, had hűljön, hogy ha egy kevesé meg-hült tegy hozzája aqua vita ℥ iv. a' keverés alatt had hűllyen, azu-tán szurd-meg, utólyára tegy hozzáia Ol: zherebinth ℥ ij. keverd ő'zve jól, azután tölts üvegben, viafzal tfináld-bé erőssen a' száját és jól meg-óltalmazd, hogy az ereie el-ne mennyen.

Usus.

Ez a' *Liquor* az agyvelő sérelmére nagyon dittsértetik, és a' próbákban álhatatosnak találtatott, a' mint most-is megtet-
szik.

Oleum Hypericonis miként készítetik és mire való?

Igy: ʒ. *Summit Hyperici*, jam jam maturas ʒijj. macerentur in vino odorifero per 3. dies, Bulliat deinde in vase duplici, obturato orificio & vasis, postea exprime & recentis Hyperici per spondus injiciatur & iterum maceretur, coque & exprime tum etiam tertio recens hypericum adde & si vinum minuatur adde aliquid, postea Therieb: clar: ʒ. ʒijj. Ol: communis ʒvi. croci ʒj. coque in duplici vase usque ad consumptionē vini, postea exprime & à sedimento purgatum oleum repone.

Usus.

Ez igazán sebnek való olaj, meleg és száraz természetű, kiváltképpen a' megvágott inakra és tűz által megégett sebekre ízolgál, mert ízarást és rekelst.

Az *Siotani* vagy virág olajt miként kell készíteni és mire használ?

Igy: ʒ. Tavaszkor végy sa-olajt lb. vi.

két kis eb kölyköket, 12. zöld békát, megtisztított gelesztát manipulos 4. aqua Juniperi absque vino destillata lb. iij. Főzd őszve-
 ugy hogy a' nedveség alig látsék rajta, azután szűrd-meg tégy hozzá Axung humana, Ol: Scorpionum, Mur: alpin, amygdalarum dulcium āā, lbsz, keverd-őszve és tedd egy tágos üvegben 's jól óltalmazd-meg, azután tégy hozzá occul, populi recenter contusor: lb, iv Fl, primula-veris, Farfara, Betonica, Genista Chamomill; Roman: Violarum Liliorum convallium, Lavendula, Sambuci, Salvia, cheyri, Anethi, Rutha, Serpilli, antbos, centaury, minor: Veronica, origani, Tanaceti, Ligustri, agrimonia, Pulegii, Meliloti, Verticisci, absinthii vulgar, Rosar: m j. Hyperic. non maturat. M. iv. Ezek a' virágok jól megtisztítottaknak a' fűvektől, azután őszve-kevertessenek, és hóllyaggal jól bé-köttesék, egélz nyáron pároltasék még jól őszve-érik azután a' télnek kezdetin egy dupla edénybe 8, vagy 10, óráig főzjed ugy hogy a' szaga el-ne menven, Azután szűrd-meg és a' vele való élés jól observáltasék.

Usus & vires.

Fz az olaj igen hires orvosság mindenféle esetekre, az inaknak, izeknek kiváltkép-

keppen a' hideg ellen, mert ofzlat, erősít és a' fájdalmat meg-enyhíti.

A' *Chrysurgi*ának az ő *Praxis*ához hányféle olajok kívántatnak?

Ezen következő olajok kívántatnak az ő *Praxis*ához *Ol: abrotani, absynthii, amygdalarum amararum & dulcium, anethi, antimonii chamomill, castorei cheyrinum, cera, cochlear. rubrarum, Euphorbii, Fœniculi, Cariophyllorum, Juniperinum, Laurinum Liliorum alborum Lini, Lumbricorum, Majorannæ, Menthæ Myrtillorum, Nucum Juglandium, Nymphææ, ovorum, Petroleum Philosophorum, Rosar: Rutaceum sambucinum, salis, succini, scorpionum, spermatis ranarum, sulphuris, Tartari, Therebinthin, Verbasci, violarum, vitrioli.*

Ezen meg-nevezett olajoknak mitsoda tulajdonsági vannak és miről használnak!

1, *Oleum abrotani*, meleg és száraz, hajhullás ellen használ.

2, -*Absynthii*, meleg a' gyomrot erősíti, és a' gelesztákat meg-öli.

3, -*Anethi* meleg, és izáraz, a' fájdalmokat meg-enyhíti, porusokat meg-nyitva, a' dagadásokban lévő nedveségeket el-ofzlattya, álmra és izzadásra segít.

4. *Oli: amygdalarum amararum*, Igen meg-nvittyta s oszlattya a' fülnek f. jdalmit, és a' hallásnak fogyatkozásáról használ.

5. -*Amygdalarum dulcium* meleg, könnyebbíti, és meg-nedvelíti a' meg-száradott torkot, segíti a' veséknek fájdalmát, és a' hó jgőan lévőket az éles vizzellettől, meg-segíti.

6. -*Antimonii* hideg, és száraz, étet és a' húst el-veszi, rák és fistulák ellen használ.

7. -*Chamomillæ* meleg, és száraztató, fakalztó, oszlató, a' fájdalmit enyhíti, sokfélekre hasznos.

8. -*Castorei* meleg, az inaknak és izeknek hidegsége ellen, górts és gutta-ütések ellen használ.

9. -*Ceræ* meleg, és száraztató; szolgál az inakon való sebekre, és a' meg-hidegült izeknek fájalmira.

10. -*Cheyrinum* meleg, és száraztató, könnyebbíti és oszlattya a' testen lévő fájdalmit minden helyeken.

11. -*Cochlearia rubrum*, tsendes melegséggel a' rodagra fájdalmit enyhíti, és az inak veszése ellen használ.

12. -*Euphorbii*, heves, a' főnek fájdalmit

meg - könnyebbíti , és az álmod el - űzi ,
a' meg - hidegült inaknak - is fájdalmiról hasz-
nál.

13. *Ol: Fæniculi*, meleg és szárasztó, a' gyom-
rot és a' látást meg - erősíti , mindennap ki-
lenz tseppel kell elni.

14. - *Cariophyllorum*, meleg és szárasztó, szi-
vet , gyomrot , és a' fejt erősíti , a' tsontot
meg - fejjériti , a' fogaknak fájdalmát meg-
állítja.

15. - *de Baccis Juniperi*, szolgál a' meg-
hidegült fő - velőnek , gyomornak , májnak ,
lépnek , vesének , hóljagnak , szülő - méhnek ,
jó a' *contractura* ellen , a' fővenyet 's követ
az emberből ki - hajtya.

16. - *ex Ligno Juniperi*, melegítő , a' rák
és egyéb gyógyúlhatatlan sebekre használ.

17. - *Laurinum*, meleg és a' teltnék hideg
fájdalmat meg - enyhíti , és a' meg - hidegült
inakat meg - melegíti.

18. - *Lilium alborum*, közép - szerű a' hi-
deg fájdalmot meg - enyhíti 's oizlattya , és
érleli az *apostemákat*,

19. - *Lini*, meleg és száraz , a' fenét meg-
óltya , vég - belnek fájdalmat meg - enyhíti ,
's annak repedélt gyógyítja.

20. - *Lumbricorum*, ez mintegy *anodinum*

a' febek és inaknak fájdalmat meg - állittya ,
a' meg-hidegult ereket és hajláfokat meg-e-
rőlti.

21. *Ol: Majoranae*, melegitő és szárasztó,
az agy-velőt erőlti, szédelgéstől és nyavala-
tóréstől óltalmazza, az *Scorpióknak* harapá-
sit meg-gyógyittya.

22. -*Menthae*, meleg az alélt gyomrot meg-
erőlti, és annak émelgésit távoztattya étel-
re *appetitust* hoz, 's az emésztést segíti,

23. -*Myrtillorum*, hideg, könnyen őszv e-
vonizó, hivesit, gyomrot erőlti, szájban lé-
vő izt vagy fogak húsa velzését meg-gyó-
gyittya.

24. -*Nucum Juglandium*, meleg és szárasztó,
puska-por által elétt fenét meg-óltya, az
arany-érnek fájdalmat meg-állittya, meg-őli
a' gelesztákat.

25. -*Nymphaeae*, hideg és nedves, jobban
hivesit mint az *oleum violarum*, és nem-is
kevelőbbet mint az *ol: papaveris*, szolgál a'
tüzes dagadáfokra, álmat hoz,

26. -*Ovorum*, meleg, haját nevel, és go-
noiz dagadáfokat gyógyit.

27. -*Petroleum*, meleg és szárasztó, az izek-
ben lévő hideg *fluxus* ellen használ.

28. -*Philosophorum*, heves, által mégyen
vagy

vagy által iszfza magát, 's minden-féle hideg betegségekre szolgál.

29. *Ol. Rosarum*, hideg őszve-húzó a' főnek gyulladási és fájdalmi ellen használ,

30. *-Ruthaceum*, meleg és szárasztó, melegít, ofzlat, veséknek és hasnak fájdalmat meg-all ttya.

31. *-Sambucinum*, meleg és szárasztó a' fenét vagy brandot meg-óltya, az ebek marálit meg-gyógyítja.

32. *-Scorpionum*, meleg a' követ az emberből ki-hajtya, vizelletét meg-indítja, mérges harapásokat, sértéseket meg-gyógyít.

33. *-Salis*, meleg, vizelletet hajt, a' testben való rohadás ellen használ,

34. *-Spermatis ranarum*, hideg, álmat hoz, minden gyuladástokat, folyált, a' tsúznak fájdalmat meg-enyhíti.

35. *-Succini*, meleg, használ az *Epilepsia*, görts, és gutta-ütés ellen,

36. *-Sulphuris*, heves és szárasztó, magához vonzó *Fistulára* és túdo' fájdalmára használ.

37. *-Tartari*, meleg és száraszt, égető és éles; a' vízkető varakra őszve - futó sömörökre kivántatik.

38. *-Tbe.*

38. *Ol: Therebinth*: meleg őszve-huzó, belőla' meg-álutt vér ellen szolgál, és *Gonorrhéa*-ról, kívül tisztít, az ereken lévő szuráfokra vagy sebekre szolgál.

39. *-Verbasci*, hivesít, és a' fájdalmokat enyhíti.

40. *-Violarum*, hideg és nedves, a' nagy gyulladások ellen használ.

41. *-Vitrioli*, meleg és szárazt, étető és a' testnek minden belső részeit a' rohadástól meg-óltalmazza.

Hányféle *destillált* vagy-is készített vizek kivántatnak a' *Chirurgus Praxis*ához?

Ezek szolgálnak az ő *Praxis*ához, *Aqua acetosa Fl: acatiarum, Bursæ pastoris, Cardui benedicti, Cberæ-folii, Centaureodii, Cochleariæ Consolid: majoris, Endiviæ, Ebuli, Fragariæ, Fœniculi, Chelidoniæ, Fumariæ, Lavendulæ florû Ligustri, Liliorum alborum, Liliorum-convallium, Menthæ, Melissæ, Nucum juglandium, Ononidis, Plantaginis, Prunellæ, Pulegii, Rosarum, Ruthæ, Sambuci, Scabiosæ, Scordii Spermatis ranarum, Tormentillæ Veronica.*

Ezen meg-nevezett vizeknek mitso-datulajdonsági vannak és miről használnak?

1. *Aqua acetosa*, hideg és hivesítő, a' fő-fájást meg-állítja.

2. *-Aca-*

2. *Aq. Acaciarum*, hideg és szorító a' íziv
körüli való szorongatást szünteti.

3. -*Bursæ pastoris*, hivesít, száraszt, és szo-
rit, a' vér-pökést meg-állítja, és az ornak
vére folyását szünteti, az aszsfzonyoknak fe-
lettébb-való vér-folyásit-is meg-állítja.

4. -*Cardui benedicti*, meleg, az ember vé-
konyában való szegezésről igen hasznos és
tífiketségről-is.

5. -*Cheræfolii*, meleg és száraz, a' meg-a-
llított-vérről és a' vékonyban lévő nyilások-
ról használ, az emberben a' követ meg-in-
dítja.

6. -*Centummodii*, hivesít, száraszt és szorít,
a' vér-pökésről, és has-menésről jó, a' bel-
ső hévséget meg-óltya, a' szeleket hajtya,
és a' gelesztákat meg-öli.

7. -*Cochleariæ*, heves és hathatós, a' *Pe-
tritonæum* erét meg-nyitja, és a' vizelletet
meg-indítja.

8. -*Consolidæ majoris*, melegít, és a' test-
nek minden belső sérelmét meg-gyógyítja,

9. -*Endiviæ*, hivesít, és a' forró hideg-le-
lletekben lévő szomjúságról használ, és a'
ízivnek dobogásáról.

10. -*Ebuli*, melegít, és a' torokban-való
dagadatok gargarizására használ,

11. *Aq. Chelidoniae*, melegít, a' szemén és ortzán való *maculákról* hatznos, az in-vizet-is meg-állítja.

12. *-Fumaria*, melegít és izfaszt, a' vért tisztítja, az alutt-vért el-olzlattya, és a' bőrön-való tisztátalanságokat meg-gyógyítja, méreg ellen-is hatznos.

13. *-Fragaria*, hivesít, a' tüdőt és a' májat tisztítja, az ortzán való veres *maculákat* a' vértől meg-tisztítja.

14. *-Feniculi*, melegít, az agy-velőt erősíti, és a' izemek világát élesíti,

15. *-Lavendula*, az el-ájulásról és némulásról hatznos.

16. *Aqua Fl: Ligustri*, hivesít, szorit, a' száznak és inynek rohadását gyógyítja a' szemén való hévséget meg-ólta, és a' vér-pökést el-tavoztattya.

17. *-Liliorum alborum*, közép-szerű, meleg és a' méh-anya fájdalmiról hatznos, hószámot fel-indítja, és a' szemek verefségét el-olzlattya.

18. *-Liliorum-cornallium*, melegít, szivet és agy-velőt erősíti, az el-vezett izóllást helyre hozza.

19. *-Melissae*, meleg a' fejet, elmét gondolkodást meg-erősíti, el-ájulás fül-zugás, ellen hatznos.

20. *Aq. Menthae*, melegíti a' meg-hidegült gyomrot, májnak és tudónek meg-rekedését meg-nyitja, a' száznak bűdöségét el-vefzi.

21. *-Nucum juglandium*, szorító, a' belső hévséget el-ozlattya, és a' száron lévő tisztátalan rosz febeket meg-gyógyítja.

22. *-Ononidis*, meleg, a' meg-rekedett vizelletet hajtja, és a' követ meg-indítja,

23. *-Plantaginis*, hivelít, a' vért meg-állítja, húst nevel, és a' szájban minden sérelmeket meg-gyógyít.

24. *-Prunella*, melegítő és szárasztó, hajtja a' gyermek izulás után való *massát*.

25. *-Pulegii* melegít és száraszt, izulás után jó az Afzszonyoknak; mert a' *massát* szépen ki-tisztítja.

26. *-Rosarum*, hivesít, el-ájulásról és a' szemnek *fluxusairól* hasznos, 's a' fogakat meg-erősíti.

27. *-Rutha*, melegít és száraszt, szemek nyavalyáiról és a' fülnek zugásiról használ.

28. *-Fl: Sambuci*, melegít és száraszt; hajtja a' fővenyet és vizi-betegséget távoztatja.

29. *-Scabiosa*, melegít és száraszt; a' bőrdön lévő tisztátalanságot gyógyítja, a' belső *Apostemákat curális*, oldalnyílásokat, 's mellőli kelevényeket-is.

30. *Aqua Scordii*, melegítő és izarasztó; tisztítja a belső rohadásokat, és a *Festis* mérge ellen hasznos.

31. *Spermatis Ranarum*, hivesít ryaknak, toroknak külső dagadásiról hasznos, kiváltképen mellyek a tűzűztől erednek.

32. *Tormentillæ*, szárazító és szorító, hasznos a vér-folyásról, és a sebeket gyógyítja.

33. *Veronica*, melegítő és szárazító; a sérelmes mellnek hasznos; májat és lepet a vértől megtisztítja, és megnyitja őket; méreg ellen is jó orvosság.

Hányféle porok szükségesek és hasznosok a *Chyirurgus Praxis*ához?

Mivelhogy azokat, úgymint az őszvekeverteket és a magánosan valókat nem lehet mind elő-izámlálni, tehát leginkább szükségesek a következők, és használhatóak u.m. Főre való por, mezételen tsontokhoz, húst-nevelő, szárazító, vér-állító, éles vér-állító, étető, nyálas hús ellen való, tüdő és tsuraváló, tszűt füstölni, frantzost füstölni, *Pistis* mérget ki hajtani, *Pulvis contra casum* Monydagadás ellen, tsont törésre izarasz fasztrum, meleg kötéshez való, lágyi ó *Cataplasma*hoz, mezítelen kaponyára való, és *Corrosivum*'s több efféle porok.

A' Főre

1. A' Főre való port miként kell készíteni és mire használ?

Igy: \mathfrak{v} . *Colophonii*, *Rad: Consolida major: Sanguin. Draconis, Mumia, Mastich: Olibani, Myrrha* $\mathfrak{a}\mathfrak{a}$.q. f. M.S.A.F. Pulv.

A' Főnek mély sebeire használ, és a' meztelen agy-kaponyán hamar húst nevel.

2. A' szemekhez való por miből készítették és mit használ?

\mathfrak{v} . Ezekből: \mathfrak{v} . *Sachari Saturni, Sieff albi, Pulv: Chelidonii, Alum: usti & Sachari communis* $\mathfrak{a}\mathfrak{a}$ p. \mathfrak{x} . M.S.F. Pulvis.

Egy kis toll tsévetskén a' szemben kell fújni, héségiról, homályoságáról, és a' következő hálogról hasznos.

3. A' Nyak-tsapokhoz való por miből készítették és mire használ?

Ezekből, \mathfrak{v} . *Fl, Balaustr, Cort. Granatorum* $\mathfrak{a}\mathfrak{a}$ \mathfrak{z} \mathfrak{b} . *Scabiosa, Fl: Lignstri* $\mathfrak{a}\mathfrak{a}$ \mathfrak{z} \mathfrak{ij} . *Alum: usti* \mathfrak{z} \mathfrak{ij} . M.S.A.F. Pul.

Egy kis kalánon kell bé-fújni a' megdagadt és le-szállott tsapokra, szolgál a' hozzá folyó nedvesség ellen, és ennek megterhelése ellen.

4. A' Fogakhoz való por miből készítették, és mire használ?

Ezekből, \mathfrak{v} . *Lap. Pumicis* \mathfrak{z} \mathfrak{ij} . pulv. rad.

Iridis, Florentinae ʒj. *Nitri pp.* ʒij. *Spir: vi-
trioli* ʒj.

Szolgál a' fogaknak és inyeknek tisztitá-
sára, az inyek veszeséről, es a' bűdös illa-
toktól meg-óltalmazza.

5- A' mezitelen tsontokhoz való
port miből kell készíteni és mit használ?

Ezekből, *℞. Aristoloch Rot. Iridis Floren-
tinae, Angelicae, Olibani, Aloë, Myrrbae, Eu-
porbii, q. s. M. S. A. F. Pulv.*

A' meg-mezitelenített és meg-fosztá-
tott tsontokat meg-tisztítja, hogy annál
hamarebb a' gyógyuláshoz térjenek.

6. A' Húst nevelő por miből ké-
szítetik és mire használ?

Ezekből: *℞. Olibani, Aloë Epaticiæ, Sarcocollæ Sangvin. Drac. Mastich q. s. M. S. F. Pulv.*

A' húsos sebekre szolgál és húst nevel.

7. A' Szárasztó por miből készít-
tetik és mire használ?

Ezekből: *℞. Aloë Epatica Sarcocollæ Sangv.
Draconis, Aristoloch rotunda, Æris usti, Terra-
sigillata q. s. M. S. F. ʒ*

Szárasztja és bé-rekeszti a' sebeket.

8. A' vér állító por miből készít-
tetik és miként kell vele élni?

Ezekből, *℞. Farinæ volasilis, Boli armeni,*

Sangu: Draconis, Olibani, Terra sigillata Musci Cranii humani, Pilorum Leporis albi incisi: Albuminis ovorum exciccata, Spong, Marina combusta & Lap. Gypsi q. s. Tyukmony-fejérivel, vagy tsak magánossan, a' mint a' izukség magával hozza M.S.F. Pulv.

9. Az éles vér állító port miként kell készíteni és mire használ?

Igy kell: *R. Alumin: crudi, Sulphur, Piper. Longi, Euphorbii, Vitrioli albi & Mercurii sublimati q. s.* azután *Spiritus vinivel* kell megnedvelíteni, és pamúkot belé-mártani is mint meg-szárazítani.

Az *Arteriának* nagyon meg-sebesüléséről használ.

10. Az étető por miből készítetik és miként kell véle élni?

Ezekből: *R. Arsenici, Sulphur. Antimon. q. s. calcináltassék*; azután *Digestivummal* ószve keverve vagy szárazon a' tagra tétessék.

11. A' nyálas hús ellen való por miből készítettik?

Ezekből: *R. Alum: usti, Mercurii precip. Aeris usti, Vitrioli albi, vagy Virid: Aeris q. s.* és úgy *applicáltassék* reája.

12. A' tűzes tsúzra való hivesítő por
miből készítették és miként kell véle élni?

Ezekből: ꝛ. *Farinae tritici tosti*, *Pulv: Rosarum rubrarum*, *Fl: Primulae-veris*, *Stoechadis Citrinae*, *Cheiri* q. s. Es egy posztóra kell hinteni 's a' sebes tagot véle kell kötni.

13. A' Tsúzt füstölni való por
miből készítették?

Ezekből: ꝛ. *Fl: Lavendulae*, *Rosarum rubrarum*, *Stoëchad. Citrin: Paralyseos*, *Cheyri*, *Baccid*, & *Ligni Juniperi*, *Succin: Citrini*, *Benzoi*, *Olibani* és *Mastiches* q. s.

Eleven tűzre kell hinteni és véle füstölni.

14. A' Frantzost füstölni való por
miből készítették?

Ezekből: *Cinnabaris Antimonii*, *Ladani*, *Benzoi*, *Myrrhae*, *Olibani*, q. s. eleven-szénre kell hinteni 's vele füstölni.

15. A' Frantzós izzasztására való
por miből készítették?

Ebből: ꝛ. *Antimonii Diaphoretic*: adasék a' *decoctum Gvajacummal*-bé.

16. A' *Pestis* mérgét ki-hajtó port
miből kell készíteni és véle élni?

Ezekből: ꝛ. *Terra-sigillatae*, *Corni Cervi vsti pp.* *Succin: pp.* *Fl: Sulphuris Rad: Zedoari-*

aria, Antimonii Diaphoretici, Bezoardici Mineralis ezekből *Aqua fumarivá*val 3 β . vagy két *Scrup*: bé-lehet adni, magánosan és a *Bezoardic. mineralis*ól vagy *Diaphoreticum*ból 14. vagy 15. *granumot* magánosan bé-adhat sz ez-is igen jó.

17. *Pulv: contra casum* vagy az alutvér ellen való por miből készítettetik és miként kell véle élni?

Ezekből: μ . *Rhabarbara, Sperm. Ceti, Ocul: cancri, Mumia, Terra-sigillata, Boli-armeni, Rad: Vincetoxic. Sanguin. Draconis, q. s. Aqua-cerefoliumban* kell pedig bé-adni,

18. A' *Mony dagadása* ellen való por miből készítettetik és miként kell véle élni?

Ezekből: μ . *Trochisc: Alkakengi, Oculor. Cancri, Tormentilla, Terra sigill: Boli-armeni, Nucis-moschatae, Spec: Lithonript. Glandium siccac. Myrrhae, Sabinae, Nucis Vomicae, Croci, és Essentia Martis.* Ezekből reggel 3 β . borban kell bé-adni.

19. A' *tsontok töresire* való por miből készítettetik és miként kell véle élni?

Ezekből: *Lapid: Osteocollae,* melly *Aqua consolidae majorissal* van *praparalva,* *Cinamo-*

mum és tükörrel készitvefék minden reggel 3ß. kell be-adni.

20. A' száraz Flastromnak való por miből készittetik és miként kell véle élni?

Ezekből: *Radic: Consolidæ majoris, Barba caprin: Althæa, Farinæ volatilis, Fabarum Lap: Sabulosi, cortic: cancri, Bolus armenival* kell őszve-készíteni, etzettel vagy tyúk-mony fejérvél kell őszve-keverni, és véle kőteni.

21. A' meleg kőtéshez való por miből készittetik és mire használ?

Ezekből: *Farinæ volatilis, Fabarum, Pulv: Malva Meliloti, chamomillæ Sem lini, Althæa, Rosarum &c.* Lugban vagy tejben kell meg-főzni, el-öszlattya a' dagadást, az őszvezuzást meg-lágyittya, a' hozzá folyó nedveséget-is el-vezti.

22. A' lágyító *Cataplafma* por miből készittetik?

Ezekből: *Radic: Liliorum alborum, Althæa, Sem lini, Fani Græci, Malva chamomillæ & Baccarum Lauri caprini,* téjben és i-rós vajban kell meg-főzni, és melegen re-ája kőteni.

23. A' mezitelen agy-kaponyára
való | or miből készítettik?

Ezekből: 4. *Rad: consolid: majoris* 3ß.

Mumia, Sanguin. Draconis, Albës, Mastich:
Myrrhæ Olibani aāa 3j. M.F. ☉.

A' mezitelen agy-kaponyának és az ősz-
ve-zuzott *Pericranium*nak használ, tisztit-
ja szárasztja és húst nevel rajta.

24. A' *Corrosivum* vagy étetőkő
miből készítettik?

Ezekből: 4. *Calx-viva, Cineres,* s' vízben
kőve főzettefennek.

Vége a' Kilentzedik Résznek melly
93. Kérdésekből áll.

T O L D A L É - K.

Az Orvosláshoz való Szereknek mértékjeikről, és a' Chymicuskoknak Characterjei avagy Jegyeikről.

VAlóban mind eddig igazsággal tanította a' Világi böltseknek Oskolája ezt, hogy minden dolgoknak mértékben és ízámban kellesék bé-foglaltatni, holott ezek ketten a' mi tselekedeteinknek mintegy határjai és *regulái*, mellyek szerént minden munkáink, és tselekedeteink az igazságra, és az helyeségre nézve ítéltetnek, úgy hogy, ha azokat elmúlattyuk, valamint más állapotoknak, így szintén az Orvoslás készítésének munkája veszedelemmel tellyes légyen. Mert ezeknek segírsége által minden Orvosságnak ereje és hathatósága, miképen a' *Subiectum* vagy is beteg személynék erejével avagy túrhető volt val hasonlittathasék és egyezzen, mintegy *Factum* meg-mérettetik, hogy illendő *Dosis* nyújtathasék a' betegnek, ne talintán vagy az Orvosságnak kívánt *operatio*ja, ha az illendőnél kevessebb ízerbe adat-

ta-

tatott, meg-gátaltassék, vagy ha illendőnél bővebben ki szolgáltatott, a' betegnek testét és várandó egészségét meg-ne sértse, és épen meg-ne rontsa.

A' mértékeknek elő - számlálásában, a' kisebbekről, úgymint olytán részekről, a' mellyekből a' nagyobbak állanak, vélszünk kezdetet a' mértékeknek tudományábā holott a' *Granumokból Scrupulusok*, ezekből *Drachmák*, a' *Drachmákból Unciák*, és ezekből a' Fontok származnak.

A' leg-kisebbik *Granum*, mellyel 60000 egy szem fehér borsnak nehézségéből áll; húsz *granumok* egy *scrupulust*; hatvan *granumok* pedig egy *drachmát* tésznek.

Egy *Scrupulus* húsz *granumot* nyom.

Egy *Drachma* hatvan *granumokat* nyom, vagy három *scrupulusokból* áll, és ezen *Drachma* egy *Unciának* nyóltzad része.

Egy *Uncia* egy fontnak tizenkettődik része és nyóltz *Drachmákból* áll.

Az Orvosságoknak ki-mérésében kétféle fontokkal szoktunk élni: a' *Civilis* vagy közönséges fonttal, melly tizenhat *Unciákból* avagy 128. *Drachmákból* áll: és az *medica* vagy orvosi fonttal. melly 12. *Unciákból* vagy 96. *Drachmákból* nehézségéből áll: és ezen *officinális* vagy orvosi mérték minthogy min-

den Orovsi Méhelyekben szokásban vétetett mindenütt is *adhibeáltassék*, a' hol ezen Könyvben közönségessen egy fontnak jegye tétetett, holott a' *Civilis* fontot midőn érteni akarjuk, tehát oda szoktuk tenni ezen két betűket p. c. az-az *Ponderis civilis*.

Az említett MÉRTÉKEK pedig következőképen jegyeztetnek:

Gr. gr.	} jegyez	{ <i>Granumot.</i>
῞. β.		{ Fél <i>Scrupulust.</i>
Ϛ. j.		{ Egy <i>Scrupulust.</i>
ϛ. j.		{ Egy <i>Drachmát.</i>
Ϝ. β.		{ Fel <i>Unciát.</i>
ϝ. j.		{ Egy <i>Unciát.</i>
ll. β.		{ Fel Fontot.
lb. j.		{ Egy Fontot.
M.		{ <i>Manipulust.</i>
N.		{ <i>Numerust</i> vagy <i>számot.</i>
P.	{ <i>Pugillust.</i>	
ANA. āa. a.)	{ Egy erányos mértéket, a- vagy két vagy több féle orvosságoknak egy ne- hezű vóltár.	

A' lágy avagy folyó Orvosságok az említett mértékeken kívül, *Mensurák* avagy itizék által szoktanak ki-szolgáltatni.

Ezen kívül ezt-is jegyezzük, hogy az Orvossá-

voítségok el-rendelésének és *praescriptio*jának *formula*jokban, 's az ő számoknak fel-jegyzésekben, tanátsoffabb a' régi Romaiaknak számjegyeikkel élni, mellyek így irattatnak. I. II. III. IV. V. VI. VII. VIII. IX. X. XI. XII. XIII 's a' t. Hogy sem más közönséges jegyekkel, mellyek eképen jegyeztetnek, 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 's a' t. Mert így nem olly könnyen történhetik 'a' jegyeknek külömbiségei között valami hiba, melly máskép azoknak hasonlatossága miatt könnyen be-tsúfzhatnék; példának okáért 3. egy *Drachma* mértéket, és a' közönséges számok között, hármat-is jelent.

Azonban a' *Chymicus*oknak leg-közönségeffebb jegyeiket-is mellyekkel rövidségnek okáért irásokban élnek, ide fel-tenni akartam, rész szerént hogy ígéretemnek eleget tennék; rész szerént hogy midőn az olvasás közt elől-fordúlnak, a' *Chymiának* szeretői szándékokban meg-ne akadályoztassanak.

Jegyeztetik annakokáért

az

✚ által *Acetum*.

✚ által *Acetum destilla-*

△ *Aer.* (szél).

⌘ által *Hora*.

△ *Ignis*.

⊙ *Ignis rotavel circularis*.

✚ által

X által Alembicus.

☿ által Mercurius
sublimatus.

O Alumen.

☉ Amalgama.

♁ Antimonium.

▽ Aqua.

∇ Aqua fortis.

R Aqua regia.

☼ Arena.

☽ Argentum.

♀ Argentum vivum.

♁ Arsenicum.

☿ Auripigmentum.

☉ Aurum.

B. Balneum. (Maris)

MB Balneū Mariæ v.

V Balneum Vapo-

♀ Calx viva. (ris.)

♁ Cancer.

☺ Caput mortuum.

♁ Cineres.

♁ Cinnabaris.

C. C. Cornu cervi.

♁ Crucibulum.

♀ Cuprum.

♁ Dies.

♁ Ferrum.

☿ Mercurius præci-

☒ Mensis. (pitatus.)

☉ Nitrum.

♁ Nox.

☉ Oleum.

♁ Plumbum.

☼ Pulvis.

☽ Præcipitatio.

QE. Quinta Essentia.

☉ Retorta.

☿ Regulus.

☉ Sal.

☼ Sal ammoniacum.

♁ Sal gemma.

Sp. = Spiritus.

♁ Stannum.

S.S.S. Stratum super

= Sublimatio. (Stratū.)

♁ Sulphur.

☒ Tartarus.

☒ Terra.

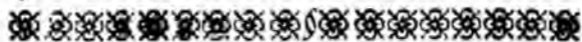
R Tinctura.

V Vini Spiritus.

☼ Viride aris.

☒ Vitriolum.

☒ Urina.

U T I .
V A G Y T Á B O R I
L Á D Á T S K A .

A' melly *Cbyrurgus* Hadi szolgálatra akarja magát adni annak tanítására az *Auſtor* munkátskájához ezt-is kívánta adni.

A' Hadi *Cbyrurgus*nak először szükségesek e' következő *Instrumentumok*.

Tsont-metsző, Fűrész, (Trepanum) hozzá-ja való *Instrumentumokkal, Hís-metsző-kés.* Egetéshez-való *Gombos-vasak.* Nagy lapos *Fogó, Harapó-fogó, Sinór-búzó-tű, Szájhoz való Sráf, Fog-vonó, Pellikán, Ketske-láb, Fetskendő, Nyelv-emelő, Golóhies-búzó-kalán, Flastrum-kenő-íspót, Olló, Kristálhez-való Fetskendő, és Tséve, Mérték, Serpenyők, Mozárok, Flastrum-főző medentze, vagy patella, Szakál-ve-tő-medentze.*

2. Azon Ládának fedelében pedig kell tartani.

A' Sebhez való *Fűveket, a' főnek veszedelmes lövésiről vagy szúrásiról valókat, száj-*

hoz való *fűveket*, a' szájnak sérélméről valókat, *Hólyagokat*, az el-metszéshez való *Defz-kákat* és *ruhákat* minden sebeknek és töréseknek bé-kötésére.

3. Alólag ide kívántató *Emplastrumok*at.

Empl: *Opodeldoch* a' veszedelmes sebekre; lapitva kell véle élni.

-*Stipticum Crollii*, melly minden szúrásra, lövésre, vágásra szükséges; ezt meg-kell lapítani vagy ruhára kenni 's úgy kell véle kötni, és semmi eseteket a' sebhez nem botsát.

-*Defensivum*, az eseteknek el-távoztatására.

-*Triapharmacum*, melly a' régi és új sebekre szolgál.

-*Diachylon simplex*, dagadásokra és közönséges sebekre szolgál.

-*Ad ambusta* melly a' meg-égett sebekre szolgál.

-*Griseum*, a' régi sebeket meg-szárazítja, és gyógyítja.

-*Ad rupturas* fitzomodásokra és tsonatok törésire szolgál.

-*Melilotum* vagy *Emolliens*, kemény dagadásokról használ,

-*Diapalma*, melly az esetektől meg-óltalmazza és enyhíti.

Empl:

Epl: de Spermate rniarum, tsúsz es egyéb dagadáfokról szolgál.

4. *Ungventumok.*

Ungv: Album & nutritivum de Lythargirio, héségnek meg-óltására.

- Populeonis*, ez-is hivesít.
- Anodynum*, fájdalmokat enyhít.
- Purpureum Wurtzii*, azin-viz ellen és a' sebeknek tisztítására való.
- Tragacanthüből* tlinált puska-por óltó kéro az őízve-szorúltt sebekre.
- Ægyptiacum Magistrale*, a' meg-zuzott sebekre.
- Spasmodicum*, sebnek görtfi ellen szolgál.
- Somniferum*, álmot hozó-ir.

NB. O Seb're való próbáltt *Ungventumja* egy felső Országgi hires *Chirurgusnak*.

R. Oleum quantum satis vel ℥ VII. Therbenthina ℥ VI. Litharyrii ℥ ij. Cerussa ℥ j. Lapid. calaminaris ℥ VI. Olibani ℥ ij. Camphor, plumbi usti āā. ℥ j. Mercurii præcipitati rubri ℥ ij, M.L.A.F. Ungv. Ezen *Ungventummal* a' régi nedves és gyógyúlhatatlan sebeket kell kótni; a' nedveségeket ki-szárasztja és szemlátomást gyógyit.

2. Rákra és egyéb tisztátalan töbre való Unguentum.

R. *Butyrum recens non salit.* ℥ijj. *Cera nova* ℥j. *Ol; ovorum* ℥jss. *Mercurii rubri precipitati* ℥j. *Emplast. de minio* ℥j. *Corni Cervi præp.* ℥j. *Plumbum ustum* ℥j. M.F. *Ungv.*

Ha a' Rák ollyas helyen vagyon először ki-kell annak rendi szerént metszeni ha egézfelen nem lehetne, ki-metszeni, tsak *incisiót* kell rajta tenni, és *Butyrum Antimoniival* kell bekötni, 24. óráig rajta hadni, azután *Digestivum comune*val kell meg tisztítani 's ugy a' fellől meg-irtt *Unguentummal* kötni. De jól reá kell vigyázni az Emberre, hoggy jó erőben levő légyen; mert a' *Butyrum antimonii* igen erős. Ha pedig *debilis* a' *Patiens*, *Oleum Vitriolival* kell meg-kenni, azután *Digestivum* által ki-tisztítani, az *Unguentummal* el-végezni. De minekelötte ezen *Curához* valaki kezd a' *Patiens* testét jól ki-kell *purgálás* által tisztítani, és *Species Lignorum*ból készítettett főtt vízzel éllyen. E' mellett a' száraz vagy gőz-fördő-is vagy izzasztás igen hasznos. *Cinabaris crudum*mal jó gyakorta kell füstölni. Ez a' *Cura* és *Unguentum* a' fellől meg-irtt *Chyrgus*nak *arcanumja* vólt.

Az ajakan levő gombos tsomó (mellyet
né-

némellyek sülnek szokták nevezni) a' lemetzés után ezen *Ungventummal* három hét alatt meg-curáltatott.

5. *Balsami Vulnerarii.*

Balsam: Vulner. Mindereri, minden sebekre szolgál.

- Sulphuris*, a' mellnek minden belső sérelmiről és az alutt vérről hasznos.
- Hypericon*: külső sebekre jó; belől való sebekről italúl kell bé-adni.

VI. *Olea destillata & cocta.*

Ol: Therebinth, a' kemény z'ugorodott inakra szolgál.

- Lumbric*: az erőtelen inakat meg-erősíti.
- Cerae*, a' meg-hidegültt inakat meg-melegíti.
- Philosophorum*, a' tagoknak száradásáról és erősítéséről szolgál, mert igé által-ható.
- Chamomilla*, enyhít és melegít.
- Liliorum alborum*, fájdalmat enyhítő.
- Rosarum*, hivelit.
- Succini*, egynéhány tseppet kell bé-adni szív dobogás és gutta-ütés ellen, górts, nehéz lehellet ellen, száraz fájdalom ellen, méh-anyának fel-háborodásáról kívül pedig ha valakinek orra alatt kenik szédelgést és el-ájulást el-távoztat.

Ol: *Anodinum*, a' fájdalomokat meg-állítja, ál-
mot hoz.

NB. *Oleum firnisi.*

R. *Oleum lini* lb. ij. *Vitrioli albi* ℥j. *alu-
min*; *crudi* ℥β. *Gummi arabici* ℥ij. *Litbar-
girii aurei*, *Mimii āā.* ℥jj. Egy mázas fazékban
kell lafsú tűznél főzni, és minduntalan fa-
kalánnal keverni, hogy a' porok fenekére
le-ne üllyenek, addig főzd mig a' *Glét* benne
meg-fő, azután ki-kell tenni hadd ülepedjék
alá, az olaj fellül marad rajta. Ezen Olaj igen
jó a' régi sebekre úgy az újakra-is, hamar zá-
rit és a' Brandtot vagy Fenét nem engedi a'
sebhez jőni, jó a' sebnek szélit-is véle ken-
ni, mintegy *Defensivum* helyett.

VII. *Spiritus & Aqua de-
stillata, & composita*

Spir: Tberib; Belől, kívül, a' hólyagnak
rekedéséről szolgál, kívül a' meg-ísebesít-
tetett inakra igen jó *balsamum*.

- *Apoplecticus*, guta-útésről, el-ájulásról
használ.
- *Liliorum-convallium*, az *Epilepsia* ellen a-
datik-bé.
- *Vitrioli*, *Juleptel* őszve-keverve belső hé-
ségéről használ, és ha *Sal ablinthival* hé-
adatik gyomornak undorodásáról hasz-
nál

nál, de mingyárt utánna egy kis rósa-
tzúkrót kell bé-venni. Hogy ha borbā
 veszi-bé, fővenyet hajt, és a' heves hi-
 deg-lelésről igen hasznos.

Aqua Lavendula, a' fejet erőlti,

-*Vina*, melegíti és erőlti a' testet.

-*Pblegma viroli*, nyelvnek száradása ellen
 használ.

-*Elix : proprietatis*, a' rossz gyomrot meg-
 erőlti; ha *anis-vizben* vették-bé szédel-
 géltel-távoztat, ha *borban* pedig hasz-
 nál a' mellnek, és *Pestis* ellen.

VIII. *Salia præp. & Pulv:*

Sal Vitrioli, heves hideg-lelésről meg-veszett
 gyomorról, melly ételt és italt útáló Tá-
 bori embernek igen hasznos.

-*Absinthii*, ha $\frac{3}{8}$ etzetben vagy borban
 bé-veszen a' beteg, meg-izzasztja és a'
 gyomornak undorodását el-távoztatja,
 heves hideg-lelés kezdetén és a' *Pestis*-
 nek elein igen hasznos.

-*Cardui Benedicti*, a' felől meg-irttnak ter-
 mézfetivel bir, és a' helyett-is bé-lehet
 adni.

-*Nitri vel Prunella*, forró betegségekben és
 meg-rekedett sebekben, a' fenét, héséget
 igen óltja, nyelvnek száradása ellen igen

hasznos hogyha ivó vízben el-olvasztod, vagy egy kis pogácsa formát a' beteg nyelvére vészén.

Sal vel Sacharum Saturni, hogyha vízben el-olvasztatik, a' héséget óltja, és a' sebes szemet gyógyítja, hogyha *Therebinthina* olajjal ószve-keverik szemnek *fistuláira* és Rákra igen használ.

Lapis Medicamentosus Croll. Hogyha ezt *lugbī*, *etzetben*, *borban*, vagy *vizbē* meg-főzik és a' sebre tészik, héséges dagadást el-olvasztat, és azt a' fenétől óltalmazza a' Táborban igen hasznos.

Pulv. contra Casum, hogyha bé-vészik *etzetben* az alutt-vért el-olvasztja.

Disentericus Crollii, hogyha ebből egy *3*. *borban* vagy *serben* bé-adnak, has menélt vér halt meg-állit.

Antimonium Diaphoreticum, heves hideg-lelésről használ; ha egy *Scrupul.* meleg *borban* vagy *serben* bé-adatik izzalít.

Crocus Metallorum, hogyha egy *Scrupulus* étszakára *borban* vagy *serben* tétetik reggel meg-szűretvén, és innya adatván, hányást indit, és táborba igen használ.

Pulv. Rad. Jalappæ, alól *purpál*

Cremor Tartari, ebből egy *3*. *Serben* adj-

bé, a' meg-rekedett lépet meg-nyitja és a' gyomornak használ

Mercurii dulcis, hogy ha az *etszetet Térjékel* ószve-kevered és *Pilulákat* tünálsz belőle s' 10. vagy 15. *gran*: adsz-bé, *purgál*, és a' *Morbus Gallicus* curálja.

Mercur : *præcipit* : külömbkülömbféle febekre használ.

Mercur : *sublimat* : Az étető-vizhez szükséges.

Merc : *vivus*, Táborban sokakra használ.

IX. *Electuaria Condita* &

Syrupi.

Elect : *Tberiac* : hogy ha a' betegségnek kezdetin bé-vétedik az izzadás által használ.

A' *Mitridatum*-is hasonlóképpen operál.

Laud : *opiatum*, a' sebefeknek nyugadalmat hoz, hogy ha este négy *granum* bé-adatik.

Elect : *de succo rosar* : *purgál*.

Benedictum laxat : mellyből ha egy *unc.* bús-lévben sóval *fa-olajjal* ószve-keversz és *Kristirnek* bé-adsz, a' meg-rekedett testet meg-nyitja,

-Scorbuticum, azon betegség ellen használ, hogy ha először *purgáltatott* a' beteg eret-váगतott és *antimonium* által izzadott,

-Conserva Rosar : Sziv erősitő, és hogy ha

Spiritus vitriolival őszve - kevered 's beadod, a' hányást, a' heves hideg - lelést el-távoztatja.

Syr: Rosarum. ez igen enyhítő és hivesítő, az heves hideg-lelésben ha *Spir: Vitriolival* őszve - kevered toroknak, nyelvnek, heves száradása ellen-is használ.

Mel rosarum, sokféle sebekre hasznos.

Aqua fortis, a' tisztátalan frantzós sebekre használ.

Tberibintina venerea, melly a' *Gonorhaea* és a' vizelletnek tsepegése 's vizelletnek rekedésére, ha nyersen vagy keverve véle élz, használ.

Ezen föllül meg-nevezett Orvosságokhoz minden okos *Chyrurgus*, az ő tetézése szercint a' mellyet szükségesnek lát hozzája tehet. Az ISTE N adgya minden jó kezdetekhez és végezetekhez az ő bőséges áldását,

A M E N.

- Æs viride.* Grüntpán. Heves és éles,
Æs ustum. Rez-kő. Meleg és száraz 4. grá-
 dusban.
Ærugo. vide *Æs viride.*
Agnus castus. Ketske rágó-fa. Meleg és ősz-
 ve-ízorító.
Agrimonia. Apró bojtorján. Szárztó.
Alcea. Ökör-fark. Szárztó.
Alchimilla. Bódog - Afzszony palástja - fű,
 Heves és száraz 2. grádusban,
Allium. Fog-hagyma. Meleg és száraz a' 3.
 grádusban.
Alkakengi. Pap-monya. Hideg és száraz in
 2. gradu.
Aloës. Igen keserű fű. Ennek leve me-
 leg és száraz in 3. gradu.
Alfina. Tik-hur. Héség óltó.
Albaea. Vad-málva, Vagy fehér Málva. Daga-
 dást lágyít.
Alumen. Tím-só, Meleg és száraz in 3. gr.
Alumen plumosum. Toll ízerű timsó. n eleg,
Ambra. Ambra. Meleg és száraz in 3. gradu,
Ambubea. Vide *cichoreum.*
Ameos. Apró mag. Meleg és száraz,
Ammi. Vide *ammeus.*
Amoniacum. Ammoniai gummi, Meleg in
 3. gradu

- Amygdum.* } Keményítő. Meleg és száraztó.
Amylon. }
Anacardinm. Indiai fa. Meleg és száraz.
Anthora. Virág-bimbótskája. Hideg és száraztó.
Anthos. Rozmaring virág. Meleg és száraztó.
Anethum. Kapor. Meleg és száraz *in 2. gr.*
Angelica. Nagy Angyélika. Meleg és száraz olízlat *in 3. gradu.*
Anisum. Anis. Meleg és száraz *in 3. gradu.*
Antimonium. Piskolez. Hideg és száraz a 3. gradusban.
Anthirbinum. Anthirhinum-fű. Hivesít.
Aquilegia. Sas-fű.
Argentum. Ezüst. Hideg és *temperans.*
Argentum-vivum. Eleven kén-eső. Hideg és nedves *in 4. gradu.* (kas-alma.
Arist: rotunda, longa. Gömbölű, hosszú far-
Arsenicum. Firtz-méreg. Heves, száraz, szoritó, és étető.
Artemisia. Fekete úróm. meleg és száraz *in 3. gradu.*
Assa dulcis. Jó illatú gumi
Assa foetida. Ördög ízar. Meleg és száraz *in 4. gradu.*
Asarum. Kaponyákgyökéri. Melegítés purgál.

Asparagus. Spárga. Test lágyító és vizellet indító.

Asplenium. Vide *Scolopendrium.*

Atramentum. Ténta, Heves.

Atriplex. Laboda-fű. Hideg és nedves.

Avena. Zab. Hivesít és szárazít.

Auricula-muris. Egér fül-fű, Száraz.

Aurum. Arany. Melegítő.

Auripigmentum rubeum. Vide *Sandarac:*

B.

Balaustria. Gránát-alma virág. Szorító.

Basilicum. Basilika-fű. Meleg és száraz.

Bedellium. Bedellium-guma. Meleg és nedves.

Behen. Béhen-gyökér. Meleg és száraz.

Benzoi. Vide *assa dulcis.*

Berberis. Leány-som. Hideg és száraz.

Beta. Paré. A' fejtisztító a' veres szorító.

Betonica. Seb-fű. Fejen való sebekhez szolgál.

Betula. Nyír-fa. Kőrül és sárgaságról használ.

Bis-malva. Vide *malva.*

Bis-torta. Kigyó-gyökér. Tisztítja a' mellet és tüdőt.

Blitum. Osztor paré. Vér-hasról való.

Bolus-armena. Veres Armeniai föld, Hideg és száraz.

- Bombax.* Fejér Pamuk. Meleg és nedves.
Borrago. Atratzél. Meleg és száraz.
Botris. Kerti mirrha-fű. Hideg.
Branca ursina. Medve kőróm. Melegítő.
Brassica. Káposzta. Hideg és nedves.
Brassica alba. Fejér olasz-káposzta.
Bresilicum. Bórsón - fa. Nem szükséges Orvosságnak hanem festéknek.
Bruscum. Tóly-fa tsomója vagy taplója.
Bryonia alba. Földi-tók. Meleg és száraztító tisztító.
Buglossum. Őkőr-nyelvű-fű. Szorító.
Bulbus. Pár-hagyma. Lágyító.
Bursa Pastoris. Pálztor erizénnye. Hideg és vér állító.
Buxum. Puszpáng Téli zöld. Szorító és száraztító.

C.

- Calamentha.* Ló-ména. Meleg és száraz.
Calamus aromaticus. Fű-szeriszám gyökér. Meleg és száraz.
Calcatrippa. Vide consolid: regal.
Calendula. Calendula virág.
Calx. Mész. Száraz a' 2. grádusban.
Camphora. Kámfor. Hideg és száraz a' 3. grádusban.
Canabis canela. Vide cinamomum.

- Cantharides.* Fényes bogár, Kőrös fereg. Heves és étető.
- Caparis.* Kápri. Meleg és száraz.
- Capillus veneris.* Arva-leány-haja. Hideg és száraz.
- Cardomomum.* Paraditsom mag. Heves és száraztató.
- Carduus benedictus.* Karduus-fű. Altalható és izasztó.
- Carduus mariae.* Bódog- aszfzony- tóviffe.
- Carica.* Vide Ficus.
- Carvum.* Mezei kőmény. Meleg és száraz a' 3. grádusban.
- Carthamus.* Vad-sáfrány. Az Skorpió harapásáról használ.
- Carvi.* Vide carvum.
- Cariophillon.* Szek-fű. Heves és száraz a' 3. grádusban.
- Cassia fistula.* Cassia tséve. Purgál.
- Castanea.* Gesztenye. Meleg és száraztató.
- Castoreum.* Hód. Meleg és száraz.
- Cataputia.* Vide Ricinus.
- Cauda equina.* Ló-fark-fű. Hideg, száraztató és szorító.
- Cera.* Viasz. Közép-szerű.
- Centaurium majus.* Vide Rapontica.
- Centaurium minus.* Földi-epe. Meleg és száraz a' 3. grádusban.

- Centumnodia.* Vér-állító-fű. Hideg és száraztató, a' vért meg-állítja.
- Cepa.* Veres-hagyma. Heves természetű.
- Cerasim.* Tseresznye. Hideg és nedves.
- Cera-folium.* Turbolya-fű. Az alutt-vért előzlattya.
- Chalybs.* Atzél. Száraztató és szorító. (raz.
- Chamedrys.* Földi tömjén-fű. Meleg és szá-
- Chamomilla.* Széki-fű. Meleg és száraz az 1. gradusban.
- Cbeyri.* Sárga viola. Meleg és száraz.
- Chelidonium majus.* Vér-hullató-fű. Meleg és száraz.
- Chelidonium minus.* Kis-fetske-fű.
- Cicer.* Tzitseri-borsó. Körül használ.
- Cichoreum.* Nap után forduló virág. Hideg és száraz.
- Cicuta.* Üres bűrdök. Igen hideg méreg.
- Cinamomum.* Fa-héj. Heves és száraz, a' 3. gradusban.
- Cidonæa.* Birs-alma. Szorító, hidegitő és szárító.
- Citria malva.* Vide *Malva citria.*
- Colophonium.* Eresztett gyántár. Vég-bél le-járásáról használ.
- Coloqvintis.* Vadtők. Meleg, és száraz a' 2. gradusban.

- Consolida major.* Nagy nadály. Meleg és nedves, (gál.)
- Consolida media.* Középnadály, Sebekre szol-
- Consolida regalis.* Királyi nadály, A' szemek vereifég-re hafznos.
- Consolida saracenic.* Szeretsennadály. Meleg.
- Corallus.* Kalaris, Hideg és izáraz az 1. grá-
dusban.
- Cornus.* Som-fa.
- Costus.* Arabiai jó szagú fa-héj. Meleg és szá-
- Crambe.* Vide *Brassica.* (raz.)
- Crassula major.* Vide *Fabaria.*
- Creta.* Fejér kréta. A' heséget óltya, daga-
dált ofzlat.
- Crocus.* Saffrán. Meleg és száraz a' 2. grá-
dusban.
- Cubeba.* Cubébák granumi. Hevitők.
- Cucumer asininus.* Erdei buborka. Száraz és
- Cucumis sativus.* Kertibuborka. Hideg. (meleg.)
- Cucurbita.* Tők, Hivelit.
- Cuminum.* Rétsi kőmény. Meleg és száraz.
- Cupressus.* Olasz-országi Ciprus-fa. Ofzve-
huzó.
- Cuprum.* Réz. Ofzve-húzó, ctető. (nál.)
- Curcuma.* Sárga gyökér. Sargaság ellen hafz-
- Cyclaminus.* Ports-fű. Meleg és száraz.
- Cynoglossum.* Eb-nyelvű-fu. Hideg és száraz.

- Cynosbatus*. Tsipke vagy rósa-fa gyümöltse.
Cyperus. Kákának jó szagú leve. Meleg, és
 száraz a' 2. grádusban.

D

- Daſyli*. Török szilva. Meleg és száraz.
Daucus. Vide *Pimpenella*.
Diagrydium. Ki-fatsart lév. Szárztó a' 2.
 grádusban.
Diſſamus. Ezer jó fű, Kőrös levelű fű, Ma-
 gához húzó.
Doronicum. Doronicum-gyökér. Erősíti a'
 szívet, és a' gelesztákat meg-öli.
Dragacanthum. Tragánth guma. Hideg.
Duracina. Durántzi-baratzk. Hideg.

E

- Ebulus*. Földi-bodza. Meleg és száraz.
Elleborus niger. Fekete hunyor. Purgál.
Elleborus albus. Fejér hunyor. Meleg és szá-
 raz a' 3. grádusban.
Elemi. Elemi, Guma. Enyhíti és el-veszti a'
Elenium. Vide *Enula campana*. (fog-fájást.
Endivia. Endivia-saláta, Hideg és száraz.
Enula Campana Örmény-gyökér. Meleg és
 nedves.
Epatica. Máj-fű. Májra és tudóreszolgál.
Epatica stellata. Tsillagos Máj-fű, Meleg és
Equisetum. Vide *Cauda equina*. (száraz.

- Eruca.* Fejér-mústár Száraz.
Eryngium. Vide *Iringus*,
Esula. Eb-téj. Meleg a' 4. grádusban igen száraz.
Euphorbium. Guma. Meleg és száraz a' 4. grádusban.
Euphrasia. Szem-vidámja. Heves szemekre
Eupatorium. Vide *Agrimonia.* (szolgál
Euphrasia. vide *Euphrasia*
Ervum. Vad-lentse. Tisztítja a' sebeket.

F

- Faba.* Bab. Hideg.
Fagus. Bik-fa, A' leve hideg, a' gyümöltse meleg.
Farfara. Mell-fű, Hideg és nedves.
Febrifuga. Vide *centaureum minus.*
Ferrum. Vas. Őszve-húzó szárasztó.
Ferri rubigo. Vas-rosda, Őszve-húzó, szárasztó.
Ficus. Fige. Meleg és szárasztó.
Filix. Perje. Száraszt.
Flammula. Egető-fű. Meleg és szárasztó.
Feniculum. Édes-kömény.
Fenum præcum. Bak szarvú fű. Görög széna Meleg és száraz,
Fragaria. Eper-fű. Hideg és nedves az 3. grádusban.

- Fraxinus.* Kőrös-fa. Szárztó,
Fuga Damnum. Vide *Hypericon.*
Fumaria. } Földi-fűst. Meleg és szá-
Fumus terra. } raztó.
Fungus. Gomba. Hideg és nedves.

G

- Galla.* Gut a. Ószve-húzó. (a' 2. gr.
Galanga. Galanga-gyökér. Száraz és meleg
Galbanum. Siriai gyantár vagy gumi. Meleg és
Gariophyllata. Vide *Cariophyllata.* (nedves.
Genista. Szamár-tóvis vagy Iglitze. Száraz
és meleg.
Gentiana. Keserű-gyökér. Meleg és száraz-
tó, a' 3. grádusban.
Gingiber vide *Zingiber.*
Glandes. Mak. Ószve-húzó.
Glans unguentaria vide *Granum Ben.* (ban,
G-cirriza. Édes-fa. Meleget enyhíti a' tsűsz-
Gossypium vide *Bombax.*
Gramen. Fű. Hideg és száraz az 1. grád.
Grana Paradisi. Paraditsom-mag. Meleg és
száraz a' 2. grádusban,
Grana Juniperi. Fenyő-mag. Meleg és szá-
raz az 1. grádusban.
Granum ben. Bén-mag. A' szeplőt ki-törli.
Gratia DEI. ISTEN nek kegyelme-fave. Szá-
razt és ózlat.

Gummi arabicum. Arabiai guma |közönséges guma. Meleg és nedves.

Gypsum. Fejér-kő. Hideg és száraz.

H

Hamatites. Veresvér-kő. Hideg és száraztó.

Helicacabus vide *Alkakengi.*

Hadera terrestris. Földi - boroštyán. Temperáló.

Hedera. Folyó-boroštyán. Tisztítja a' fejet.

Helenium vide *Enula campana.*

Herba paralysis. Guta-útés-fű. Meleg, és száraz.

Herb: Trinitatis. Háromság-fű. Meleg, és száraz a' 3. grádusban.

-*Tenica.* Szeg-fű-virág. Ószve-húzó.

-*Victorialis.* Győzedelem-fű. Meleg, és száraz.

-*Hirundinaria* vide *vincetoxicum.*

Hermodactylus. Hermes ujja. Meleg és száraz a' 2. grádusban.

Hordeum. Arpa. Hideg és száraztó.

Hyacinthus. Viola - virág Kigyó hagyma. Hideg és száraztó.

Hosciamus. Belénd-fű. Hideg és száraztó.

Hypericon. Tsengő-fű. Meleg és száraztó a' 3. grádusban.

Hypocifis. Guma. Szárastó és ólzve-núzó.
Hysfopus. Isóp. Meleg.

I

Jacea vide *Herba Trinitatis.*

Jecoraria vide *Matri-sylva.*

Imperatoria vide *Angelica.*

Intubus } Vide *Cichorea.*

Intibus } (raz:

Iris florentina. Viola-gyökér. Meleg és szá-
Juglans Dió-fa. Dió. Meleg, a' zöld héja
 pedig hideg, *temperálva* melegek.

Jujubæ. Jujuba-gyümölcs.

Juncus odoratus vide *Cyprus.*

Juniperus. Gyalog-fenyő, mag-termő fe-
 nyő. Meleg és száraz.

K

Keyri vide *Cheyri.*

L

Labrusca. Vad-szőlő. A' leve meleg a' 3. gr.

Lacca. Guma. A' tüdőnek meg-rekedést
 meg-nyitja.

Lactuca. Saláta. Hideg és nedves.

Ladanum. Guma Meleg és lágyító.

Lappamajor. Öreg lapú, Bojtorján. A' leve
 ve hivesítő. (raztó.

Lapatum acutum. Keserű lapu. Hideg és szá-

- Lapis calaminaris.* Galma - kő. Tisztító és őszve-húzó.
- Larix.* Fenyő-fa. A' szurokja melegit, tisztit, és őszlat.
- Laudanum.* Guma. Melegit és nedvesit.
- Lavendula.* Levendula-virág. Meleg.
- Laurus.* Borostyán. Meleg, az olaja pedig lágyit.
- Lens.* Lentse. Temperáló és melegítő.
- Lentiscus.* Arabiai termő fa, mellyből a' *Mastix* tsepeg.
- Levisticum.* Levesticom. Meleg és száraz a' 3. grádusban.
- Lignum aloës.* Aloës-fa. Szárit, szolgál az agy-velőnek és a' szivnek.
- Lignum Gvajacum.* Frantzofoknak való fa szolgál azok *Curájokra*.
- Lignum Paradisi vide Aloës.*
- Lignum Rhodium.* Veres fa. Kinek igen jó rótsa fagú olajja vagyon meleg és száraztó.
- Ligusticum vide Levisticum.*
- Ligustrum.* Fagyal-fa. Hideg és száraztó, tisztit, és őszve-húzó.
- Lilium.* Liliom-virág. Sokféle természetű, őszlat.
- Lilium-convallium.* Gyöngy-virág. Hideg és nedves a' 2. grádusban.

- Lingua cervina* vide *Scolopendrium*.
Linum. Len. Melegaz 1, grád, temperáló.
Liquiritia vide *Glycirriza*.
Lithargyrium Auri, argenti. Arany, ezüst taj-
 tajték, Glét. Hideg és száraztó.
Lolium. Konkoly, Erleli a' kemény dagadást.
Lupinus. Füge-bab, Fürtös viola.
Limonia malus. Kigyó-gyökér, Hideg és szá-
 raztó,
Lupulus. Komló, Meleg és szárító in 2. gr.

M

- Macis*. Szeretsen-dió-virág, Meleg és szá-
 raztó,
Magnes. Magnes-kő, Magához húzó.
Majoranna. Majoranna, Meleg és száraztó
 1. grádusban,
Mallicorium. Gránát-alma héja, Szárazt és
 őszve-húzó.
Malva. Málva, Meleg és nedves.
Malva arborea vide *Ros transmarin*.
Malva viscus vide *Althæa*.
Malum *Granatum* } Gránát-alma, az édes
Punicum } meleg, a' savanyú hivesít.
Malus *Citonea* }
Cotonea } Vide *Citonea*.
Malum Persicum. Baratzk, Hideg.
Manna. Mennyei harmat, Purgál.

Mandragora. Natragulya, Álom-hozó fű.
Almot hoz.

Marathron vide *Faniculum.*

Margarita. Drága gyöngy. A' szivet erőlti.

Margasita. Tűz-kő. Melegit.

Marrubium. Pefzertze-fű. Meleg és száraz-
tó, erősen gyógyit.

Mastix Guma. Meleg és nedves.

Matricaria. Mádra-fű. Meleg. (az 1. gr.

Matri-sylva. Erdei-Anyá. Hideg és száraz

Mel. Méz Meleg és száraz 's tisztító.

Malanthium vide *Nigella.*

Melilotus. Szarka-lép, Som-kóró-fű. Me-
leg és szárító

Melissa. Melissá-fű. Meleg és száraztó a' 2.
grádusban.

Melo. Dinnye. Hideg és nedves a' 2. gr.

Mentha. Fodor-ménta. Meleg in 3. gradu.

Men.ba aquatica. Vizi-ménta. Meleg, és
száraztó.

Mercurialis. Has purgáló fű, *Mercurius* fű-
ve. Meleg és száraztó.

Mercurius. Eleven-kéneső. Meleg és ned-
ves a' 3 grádusban.

Mespilus. Nászpolya. Hideg és száraztó.

Mezereon vide *Chamelca.*

Mille-folium. Egér-fark-fű, Ezer-levelű-fű.
Szárast és őízve-húzó, Mi-

- Milium.* Kőles. Hideg és nedves.
Milium solis. Madár-kőles. Hajtja a' vizeletet.
Morsus Diaboli. Órdög harapta fű. Meleg és szárasztó.
Morus. Szederj-fa. A' leve hivesíti a' héseget.
Moschus. Pésma. Meleg és száraz.
Mumia. Afzáltt emberhús. Meleg a' 3 grádusban, száraz az 1. grádusban.
Muscus. Fa-moha. Őszve-húzó.
Myrrha. Mirrha. Meleg és szárasztó a' 2. gr.
Myrobalani. Baraboli, Vad turbolya, Idegen gyümölcs. Meleg in 2. gradu.
Myrobalani Citrini. A' sárgák hivesítnek.
 -*Indi.* Feketék 4. napi hidegl. távoztatják.
 -*Bellyrici.* Mellre szolgálnak.
 -*Chebli.* Eles látást szereznek.
 -*Emblici.* A' gyomrot tisztítják.
Myrtilli. Havali tserefsznye. Őszve-húzó, és közép-szerű.

N

- Napus.* Karó-répa. Száraz és meleg.
Narcissus candidus. Fejér Nártzissus. Szárasztó és meleg.
 -*Luteus.* Sárga Nártzissus. Szárasztó, és meleg.

Nardus vide *Spicanardi*.

Nardus Celtica, Maria Magdolna virágja,
Meleg és száraz.

Nasturtium, Torma-fű, Meleg és száraztó,
-*Aquatic*: Vizi torma-fű. Száraztó és
meleg a' 3. grádu-ban.

Nenuphar vide *Nymphaea*.

Nepetha, Matskaméntha-fű, Meleg és gyen-
gén izárit.

Nigella, Fekete vagy fejer Coriand: Meleg
és száraztó a' 3. grádusban

Nilium album Fejer semmi, } Szárazt.
-*Gryseum*, Szürke semmi, }

Nymphaea, Vizi-tök Hideg és nedves.

Nitrum, Salétrom. Száraztó és meleg a' 3. gr.

Nuces pineae, Fenyő-dió. Száraz és meleg.

Numularia, Penz levelu fű. Keserű és száraz.

Nux avellana, Mogyoró, Nedves és meleg,

-*Metella* vide *Nux vomica*,

-*Persica* vide *Nux Juglans*, (leg

-*Moschata*, Szeretsen-dió, Száraz és me-

-*Pontica* vide *Nux avellana*,

-*Vomica*, Mérges mogyoró, Hideg a' 4. gr.

O

Ochra, Sárga festeni való föld, Őszve-húzó,

Oculi Populi, Jegenyefa-bimbó, Meleg és
temperáló,

Ozymum vide *Basilicum*.

Oelypus. Mosatlan 'ziros gyapju. Meleg és lágyító.

Olea. Olaj-fa. Annak olaja lágyít, melegít, és enyhít.

Olea sylvestris } Vad olaj-fa. Ószve-hú-

Oleaster } (zó.

Oleum laurinum. Borostyán olaj. Melegít.

Olibanum vide *Thus album*.

Oliva. Olaj-gyümölcs. A' gyomrot erősit.

Ononis vide *Resta bovis*.

Opopanacum. } Gumi, Enyhít, melegít és lá-

Opopanax } gyit.

Orchis. Agár mony-fű, Vitéz-fű, Nedves és meleg.

Origanum. Fekete gyopár. Meleg.

Orobis vide *Ervum*.

Oryza vide *Risum*. (in 2. gradu.

Ostrutium. Melder-gyökér. Meleg, Szárazt

Oxalis vide *Acetosa*.

P

Paeonia. Bala-rósa gyökere és magva, A' nyavala-törés ellen szolgál.

Papaver. Mák, Hideg és nedves természetű.

Papaver Erraticum. Pipats, Vad-mák, (tű.

Parietaria. Kű-rontó fű, Fül-fű, Meleg és száraztó in 3. gr.

- Pastinaca.* Paszternák. Nedves és meleg.
- Pastinaca sylvest.* Vad paszternák. Meleg, és szárasztó a' 3. grádusban.
- Pentaphillon.* Öt levelű fu. Meleg és szárasztó.
- Pepo.* Dinnye. Hidegtermészetű.
- Perfoliata.* Leveles-fu. A' testben lévő sebeket és szakadáfokat gyógyítja.
- Persicaria.* Baratzk-fű. Hevítő.
- Pervinca vide vinca pervinca.*
- Petroleum.* Kő-olaj. Meleg és szárasztó az 4. grádusban.
- Petrofelinum.* Petrefelem. Meleg és szárasztó a' 4. grádusban.
- Peucedanum.* Dilznó-kömény. Száraz és meleg.
- Phillitis vide Scolopendrium.*
- Phu vide valeriana.*
- Pilosella.* Szeg-fű. Melegit.
- Pimpinella.* Baba-ira, Dinnye szagú fű. Meleg és szárasztó a' 2. grádusban.
- Pinus.* Fenyő-fa. Ennek héja's leve száraszt.
- Piper.* Bors. Meleg és szárasztó.
- Piperitis.* Bors-fű. Heves és éles.
- Pistacia.* Pistacia gyümölcs. Meleg és szárasztó.
- Pisum.* Borsó. Szárasztó és meleg.
- Plantago.* Uti-fu. Hideg és nedves.

- Plumbum.* Fekete ólom. Hideg és őszve-
húzó.
- Polium.* Vad-rozmaring. Sárgaság ellen va-
Polygonum vide Centummodium. (16.)
- Polypodium.* Edes görtsős gyökér. Meleg
és száraz.
- Polytrichon vide Adiantum.*
- Poma aurantia.* Narants-alma. A' héja me-
legit, leve hivesít.
- Pomum.* Alma. A' savanyú hivesít, az édes
melegit.
- Populus alba.* Nyár-fa. Nedves és szárasztó.
- Populus nigra.* Jegenye-fa. Meleg és szárasztó.
- Portulaca.* Kővér portsin. Hivesít.
- Porrum.* Pár-hagyma. Meleg a' 3. grád.
- Primula-veris.* Kikelet virág. Hideg és ned-
ves a' 2. grádusban.
- Pruna Damascena.* Damascusbéli szilva. Hi-
deg és nedves.
- Prunella.* Brunella-fű. Száj hőségére szolgál.
- Prunus.* Szilva-fa. Hideg és nedves.
- Psyllium.* Balha-mag. Hideg és nedves.
- Ptarmica.* Vad-Imely. Meleg és száraz.
- Pulegium.* Tsombor. Szárasztó és meleg.
- Pulegium montanum.* Hegyi és erdei tsom-
Pulmonaria. Tüdő-fű. Hideg és nedves. (bor.)
- Pyretrem.* Imely gyökér. Heves.
- Pyrus.* Kőrtvél-fa. Hideg és nedves.

Q

Quercus. Töly-fa. Melegit és őszve-húzó.
Quingvefolium vide *Pentaphilum.*

R

Ranunculus vide *Flammula.*

Raphanus. Retek. Szárastó és meleg' ski-hajtó.

Raphanus sylvestris. Vad-torma. Meleg és szárastó a' 3. grádusban.

Rapum. Répa. Nedves és meleg.

Rapunculus. Vad-répa. Hivesit.

Resta-bovis. Zanót. Kővet hajt.

Rbabarbarum. Rabarbara gyökér. Szárastó és meleg, a' 3. grádusban.

Rbapontica. Öreg ezer jó fű. Őszve-húzó.

Rbodi radix vid. *Lignum Rbodium.*

Rhus vide *Sumach.*

Ribes. Sz. János fája's szőlője. Hivesit.

Ricinus. Tsuda-fű. Purgál tisztítja a' gyom.

Rofa. Rósa. Hivesit és szorit. (rot.

Rosmarinus. Rosmarin. Száraz és meleg a' 3. grádusban.

Rubia tinctorum. Veres gyökér. Száraz és meleg a' 2. grádusban.

Rubus. Szeder. Hivesit, száraz, és őszve-húzó.

Rubus idaeus. Málna-fa és gyűrtölts. Hivesit.

Rumex vide *Lapatum acutum.*

Ruscus vide *Bruscus*.

Ruta. Ruta fű. Szárztó és meleg a' 3.gr.

Ruta muraria. Fal-ruta. Hideg és szárztó.

S

Saccharum. Tzukur, Hideg és nedves.

Sagepenum. Guma, Szárztó és meleg a' 3. grádusban.

Sal. Só. Szárztó és meleg.

Salix. Fűz-fa Száritó és őszve-húzó.

Salmiax. Salmiak-só, Száraz és meleg 4. gr.

Salvia. Sály, Szárztó és meleg.

Sambucus. Bodza-fa, Szárztó és meleg.

Sandaracha. Guma, Hajt nevel.

Santalum album

Fejér }

-*Citrinum*

Sárga }

Sandal-fa.

-*Rubrum*

Veres }

(száraz.

Sanguis Draconis. Sárkány vér. Hideg, és

Sanguis hirci. Bak-vér. Kővet hajt.

Sanguisorba. Vér allító-fű. Őszve-húzó.

Sanicula. Sanicula-fű. Tisztít, melegít és gyógyít.

Santonium. Geleszta-fű, Száraz és meleg.

Sapo. Szappany, Száraz és meleg.

Saponaria. Szappany-fű. Őzlat.

Sarcocolla. Seb forrasztó gumi. Meleg, és szárztó,

Satureja. Bors-fű, Száraz és meleg a' 4. gr.

- Satyrion.* Nyószó-fű. Nedves és meleg.
- Savina.* Sabina-fa. Tisztít és oszlat.
- Saxifragia alba.* Fejér kő rontó fű. Száraz-
tó és meleg.
- Scabiosa.* Rüh-fű. Száraztó és meleg.
- Scamonea.* Egy lév, vide *Diagrid.*
- Schœnanthus* vide *Cyper. rot.*
- Scolopendrium.* Szarvas nyelvű fű. Száraz-
tó és meleg.
- Scordium.* Ezer jó fű, Fog-hagyma szagú
fű. Meleg. (ellen.)
- Scorzonera.* Kígyó gyökér. Szolgál mérge
- Scrophularia major.* Vég-bél fájdalma ellen
- Scrophularia minor.* Meleg és száraz (szolgál.)
- Scylla.* Sebestény. *Temperáló.* (a 3. grád.)
- Sedum* vide *Semper vivum.*
- Semper-vivum.* Menydörgő-fű, Fül-fű. Hi-
deg természetű.
- Senat.* *Purgáló* Senna. Száraztó és meleg.
- Senecio* Kereszt-fű, Kereszt gyökér. Hideg
és nedves.
- Serapinum* vide *Sapapenum.*
- Serpentaria* vide *Bistorta.*
- Serpillum.* Kakuk-fű. (dagadást.)
- Sesamum.* Fű mag. Fájdalmat enyhíti és a
- Seecretium.* Medve-gyökér. Száraz és meleg.
- Sigillum Salamonis.* Gyerge gyökér, Fejér
gyökér, Salamon petsétje. Meleg, gyó-
gyít. Sili.

- Siligo.* Ros. Meleg és temperáló.
- Siliqua.* Szent János kenyere. Purgál és a vizelletet hajtja.
- Sinapi.* Mustár. Száraz és meleg a' 4. gr.
- Solanum vide Solatrum.* Eb-fzőlő.
- Soltanella.* Tengeri kell. Száraz és meleg.
- Sperma Ceti.* Tzethal-kővérje, a' vért oszlatja.
- Spatula fatida.* Vizi-liliom. Ki-vontza a' tsont szálkákat.
- Spica.* Tővis, vagy spica virág. Meleg.
- Spicanardi.* Spicanárd, jó illatú spica. Száraztó és meleg.
- Spinacea.* Spenát.
- Squama aris.* Réz-tajték. Étető.
- Squilla seu scylla.* Tengeri veres hagyma.
- Squinantum.* Jószagú káka-fű. (vesség.)
- Stactes seu styrax.* Mirhából ki-tsepegő nedv.
- Stannum.* Fejér ón. Hideg és őtzve húzó.
- Staphylagria.* Tetu-fű. Száraztó és meleg.
- Stæchas.* Stæchas-fű. Száraz és meleg.
- Styrax.* Storax fa. Lágvit, melegit, és érlel.
- Styrax liquida.* Lág Styrax. Lágvit.
- Styrax Calamita.* Kemény Styrax. Melegit.
- Suber.* Pántofel-fa. Vert allit.
- Succinum.* Tengeri gyántár. Szivet erdőit.
- Succin: orientale vide Ambra.*
- Succisa vide Morfus Diaboli.*

Sulphur. Kénkő, Bűdős-kő. Száraz és meleg a' 4. grádusban.

Sumach. Sumach-fű.

Symphitum vide *Consolida major.*

Symphitum medium vide *Consolida media.*

T

Tada. Veres fenyő. A' gyantárja lágyít, meleg t, tisztít és gyógyít.

Tamariscum. Tamariscus-fa. Tisztít és őszve-húzó.

Tanacetum. Tanacetum-fű. Meleg és száraz a' 2. grádusban.

Thapsus barbatus vide *Verbasc.*

Taraxacon. Pap veszfűzeje. Hideg és őszve-húzó.

Tartarum. Bor-kő. Meleg és száraz a' 4. gr.

Taxus. Tíliza-fa. Mérges.

Terra-Lemnia. Fejér bólus vagy Fejér Lēni föld. Hideg és száraztó.

Terra-sigillata. Petsételt föld. Hideg és száraz.

Terebinthis. Terebinthina-fa. Őszve-húzó.

Tamarindus. Indiai pálma, Vad-Cyprus. Hideg és nedves.

Thapsia. Egy purgáló gyűmölcs.

Tilus album. Fejér tömjén. Tisztító és őszve-húzó.

- Thuris cortex.* Tömjén-héja.
Thuris fuligo. Tömjén korom.
Thuris manna. Tömjén-harmatja.
Tbutia. Tutia-kő, Szem-gyógyító kő.
Tbymus. Balsam-fű. Szárasztó és meleg.
Tilia. Hárs-fa. 'A' leve őszve-húzó meleg
Titbymalus vide Esula. (természeti.
Tormentilla. Tormentilla-fű vagy gyökér.
 Szolgál a' méreg ellen.
Tragacantha. Trágánt, Tõvis kóró.
Tribulus aquaticus. Vizi-súlom. Hivesit.
Trifolium. Három levelű fű.
Trifolium acetosum vide Alleluja.
Triticum. Búza. Meleg és száraz.
Tubera. Artitsóka. Nem orvafságnak való.
Turbith. Idegen Turbith gyökér. Purgál,
 meleg és erős.
Tussilago Marti-lapu. Hideg és nedves.

V

- Valeriana.* Baldrián gyökér. Száraz és me-
 leg a' 2. grádusban.
Veratrum vide Elleborus.
Verbascum vide Thapsus barbatus. Őkőr-fark-
 kóró, Királyi virág. Tisztit és száraszt.
Verbena. Szaporca-fű. Száraszt.
Veronica. Verónica-fű, Egy febre's mellre
 való jó fű.

- Vicia.* Vad-zab. Hideg és nedves.
Victorialis vide Uvula.
Vinca|Pervinca. Sas-fű. Szárztó és meleg.
Vincetoxicum. Méreg győző fű. Meleg a'
 3. grádusban.
Viola. Viola- virág. Hideg és nedves.
Viola canina. Eb- viola. Hideg és nedves.
Violaria. Viola- fű. Hideg és nedves.
Virga pastoris. Pásztor vezérszeje. Hideg a'
 3. grádusban.
Viscum. Fa- gyöngy, madár- fogó- lép. Kö-
 zépszertű.
Vitis alba vide Bryonia alba.
Vitriolum. Gálitz- kő. Száraz és meleg a' 4.
 grádusban.
Vitrum. Üveg. Az első grádusban meleg,
 a' 4 grádusban szárztó.

U

- Ulmus.* Szil- fa. Öszve- húzó.
Ungula Caballina vide Farfara.
Urtica. Tsalán. Heves és szárztó.
Usnea vide Muscus.
Uva passa, passula. Melosa- szőlő. Meleg és
 erőfíti a' gyomrot.
Uvularia. Nyak- tsap- fű. Használ a' le- esett
 nyak- tsapnak ; meleg.

X

- Xyloaloës vide Lignum Aloës.*

Xylobalsamum. Balsamum-fa. Száraztó és meleg.

Z

Zedoaria. Tzitvar vagy gyömbér. Melegítő.

Zibethum. Pésma-matska. Meleg és hivelít.

Zingiber. Gyömbér. Meleg az első és néves a 3. grádusban.

Zizipha. Vide *Jujuba.*

M U T A T Ó T Á B L A.

Mellyben e' Könyvben lévő nevezetesebb dolgok szám szerént az *Alphabetum* rendibe fel jegyeztetnek. A' szám jedzi a' folust.

A

<i>Agy-velő mitsoda, annak eredete; haszna</i>	48. 49.
<i>Agy-kaponya törésinek curája</i>	307.
<i>Agy-kaponyára való por</i>	423.
<i>Aequinoctium tulajdonsága, ereje</i>	80.
<i>Ajúlást hamarjába mint lebet orvosolni</i>	327.
<i>Allnak ki.fizsamodásának curája</i>	277. 278.
<i>Allnak törésinek curája</i>	308.
<i>Angina mitsoda, annak tulajdonsága curája</i>	116.
	117.
<i>Anyaméhnek sebeit miként kell curálni</i>	197.
<i>Anthrax vide Carbunculus.</i>	
<i>Apoplexia mitsoda; annak orvoslása</i>	333.
<i>Apostémának gyógyítása</i>	343. 344.
<i>Archonum Ungventum vide Ungv.</i>	
<i>Arteriotomia vide Pulsus Er-vágása.</i>	
<i>Arzulat kelevényeinek curája</i>	232.

Atheroma mitsoda; annak curája 92. 93.

B

Balsamum Theophrasti mint készítették 402.

-Crollii 412.

-Paræi 413.

-Mindereri *ibid.*

Béleknének sebei s azoknak gyógyítása 199.

Bél-poklosság mitsoda, mint kell véle bánni, annak curája 254.

Bronchocela mitsoda annak tulajdonsága és orvoslása 118. 119.

C

Carbunculus mitsoda; annak curája 251. 252.

Cataplasma - por 422.

Cbyrurgus mitsoda 1.

Cbyrurgusi feleletnek, mellyet némellykor a Magistrátusoknak kell adni módja 176.

Cbyrurgusnak szükséges Instrumentumok 361.

Orvosságok 363.

Flaltromok 369.

Ungventumok 389.

Balsamumok 411.

Olajok 417.

Cbyrurgusnak szükséges destilált vizek. 412.

416.

Cbymichusoknak jegyei és azoknak külöml. évei

427. 428.

Csipő ki-jordulásának helyre tétele	288. 292.
-Tsontrörésnek gyógyítása	314.
Clavicula törésnek curája	308.
Convulsio vide z'ugorodás.	
Csontoknak eredete s tulajdonsága	7.
- Száma	ibid.
- Veleje	8.
- Haszna	15.
Törési és töréseknek okai	300. 301.
Csontok törésének gyógyítása nehéz	302.
Törésében való gyulladássl mint kelle- tik bánni	302
Törési gyógyításában szükséges dol- gok	303.
Csont-törések hol leg-veszedelmesebbek	318.
Törés ha 3. vagy 4. hetekig köttetik, és helyre nem igazítottatott curája	325.
Csontnak, melly ki-bujt sebe gyógyítása	320.
Csontok meztelenségére való por	418.
Törésére való por	421.
Csontok, mellyek helyre igazítottatnak miért tágu- nak ismét ki	304.
Csúsz mitsoda, annak tulajdonsága	87.
Annak curálása	88.
Czombnak törésének gyógyítása	316. 317.

D

Daganatok mitsodák	82.
	Daga-

Daganatoknak eredeti külömbiségi	82. 83.
Csurája	84.
Daganat, melly vizes és fel-fuvaltt csurája	92.
Dagadások, mellyek el-nem vesztethetnek	95.
Dagadást az el-batalmazott sebnek enyhíteni és meg-állítani	329.
Delirium vide Higulása a' főnek.	
Destillált vizeknek külömbiségi, tulajd.	412. 416.
Diaphragmának sebeit mint lehet gyógyítani	193.

E

Egi jegyeknek természete	76.
Egnek XII. Jegyei, azoknak batalma	75. 77.
Egett tagok gyógyítása	245. 248.
Egetésből származó sebekre való orvosság	368.
Elementumok 's azoknak száma, tulajdonsága, 's batalma.	79.
Ember minémű teremtett-állat	4.
Miképen fogantatik az ő anyja méhében	4. 6.
Emplastr : Album coctum	370
- - Artbritic :	370.
- - Bethonicæ	371.
- - Citrinum	371.
- - Defensivum virid :	372.
- - rubrum.	ibid.
- - Diachylon simplex	373
cum Gummi.	ibid.
G B 4	Ano-

Emplastr :	Anodynum	374.
-	- Diaphoreticum	ibid.
-	- Diapalma	375.
-	- Emolliens	379.
-	- Griseum	ibidem.
-	- Diapompholigos	bid.
-	- Incognitum	377.
-	- Malacticum c. gumm.	378.
-	- de Meliloto	ibid.
-	- de Minio	379.
-	- Nervinum	ibid.
-	- Opodeldoch	381.
-	- Oxicroceum	382.
-	- de Rhabarb.	ibid.
-	- de Ranis sine & cum &	383.
-	- ad Rupturas	384.
-	- de Spermate Ran :	385.
-	- Stipticum Croll :	ibid.
-	Theophrast :	386.
-	- Triapharmacum	387.
-	- Vesicatorium	ibid.
-	- Viride vulgare	388.
-	- Wallium.	ibid.

Epulis vide In dagadási.

Ereknek nemei	36.
- Kelemenyei, külömbsege és curája	243.
- Külömbsegei a vér és pulsus erek közt	349.
Er-vágásnak basznái	345. 346.
	beljes

Ervágásnak helyes ideje	347.
helytelen ideje	ibid.
Er-vágásban való observációk	348.
- Történhető esetek	349.
Er-vágás minémű személyeknél tilalmas	351.
Étető-kő.	423.
Étető por.	419.
Exomphalos vide Köldök nyavalya.	

F

Farkas dagasztat mitsoda; és annak curája	89.
Fájdalmaknak el-állításá	327.
Fene ellen való orvoslás	329.
Fetskendő vízhez való speciefek	369.
Fistulák gyógyítása	340. 342.
Fitzamodások, azok' külömbségei, okai	273. 274.
- közűl mellyeket lehet helyre hozni,	
mellyeket nem	275.
- gyógyításában mire kell vigyázni	276
Fitzamodások eseti	298.
Fitzamodásnak melly ujonnan történt, minémű	
okai vagynak	ibid.
Flastromok külömbsege	369.
- bányfélék szűkségelek a' Chyrurgus-	
nak vide Chyrurgus.	
Flastromok külömbféle nevek esinálások vid. Emp'	
- szár az flastromhoz való por	422
Fogantatásnak módja	4

Főnek tsontjai	9. 10.
- - büre és annak külömbisége	57.
- - sebeiről 's curálásáról	147. 176.
Főre való por	417.
Fogak és azoknak száma	14.
- - fluxusa, curája	231.
Fog-kivonyása után történő vér-folyásnak meg- állítására	232.
Fogakhoz való por	417.
Fontanellának készítése, használata	356. 359.
- - fájdalmi ellen való orvosság.	359.
Fontanella h. i. né akar folyani mit kell véle tenni ibid.	
Forgóban lévő tsont-törés veszedelmes	302.
Frantz mitsoda, bányaféle	261. 262.
Frantzofokat miként kell curálni	263. 272.
Frantzofüstölésére való por	420.
Fül minémű tag	57.
- - tsontjai mellyek	10.
Fülnek sebei gyógyítása	183.
Fülbe mászott bogarat miként kell ki-venni	ibid.
Fül kelevényei gyógyítása	225.
Fürneiss olaj	434.

G

Ganglion mitsoda ; annak curája	94. 95.
Gangrana vagy forró fene ellen való remedi- umok	129. 130.
ellen való orvosság	367.

Gége, melly a tüdőre szolgál minémű.	59.
Gégének soroknak sebei 's gyógyítása	186.
Gyermekek görbe lábainak egyenesítése	299.
szőr viszketetek curája	128.
Gyomornak sebei 's azoknak curája	196.
Glandula avagy futozó mirigyek eredete, osztása,	
haszna	55. 56.
Golyva vide Bronchocela.	
Golobits vagy nyil sebeivel való bánás	214. 216.
Grabel mitsoda, és annak curája	240.

H

Habarnitz mitsoda, honnét ered és mint kell curálni	110 112.
Hæmorrhoides mitsoda, 's annak curája	238
Harapás, melly mérges állattól vagy meg-vezett ebtől vagy másképp esett mint curálthatatik	216. 217.
Hasnak belső részei	35.
- - sebei mint curálthatnak	198.
Hát-grétzi fitzomodásának külömbsege és gyógyítása	278. 280. 282.
Hát-grétzi törésinek curája	312.
- - sebei és azoknak curája	194.
Hernia vide Sérülés.	
Hideg meg-vett tag ellen való eszközök	244. 245.
Hideg fene mitsoda, 'azza' való bánás	131. 136
Hideg-lelést melly a sebtől származik el-vezteni	

Higúlása a' főnek mint curáltatik	334.
Hóldnak 4. fertályai's azoknak hatalma	81.
Hólyagnak sebei mit curálttatnak	197.
Hús mitsoda, és hányféle az emberben	56. 57.
- - nevelő por	418.
nyálas húsravaló por	419.
Hydrocephalus, annak okai, külömbsege curája	106. 107.
Hydrops vide Vizi-betegség,	

I

Inynek dagadása mint curáltatik	113.
- - kelevényinek curája	228.
In-viz folyása mint orvosoltatik	337. 339.
Inaknak, izeknek sebei ellen való orvosság	369.
Iraknak külömbsegei vide Ungventum.	

K

Karon, könnyökön lévő kelevények' curája	241.
Karon lévő sebek és azoknak gyógyítása	24.
Karnak, kéz feje törésinek orvoslása	314. 316.
Kelések mint gyógyittatnak	237.
Kelevény mitsoda, annak külömbsegei	219. 222.
Kelevények bé-kötése	224.
Kéz-boka ki-fordulásának curája	286.
Kéz-gyökere ki-fordulásának curája	286. 287.
Kéz ujai ki-fordulásának curája	288.
Kéznek nyakba kötésének módja	316.
Köldöknek nyavalája's orvoslása	122. 123.

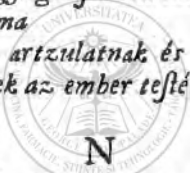
<i>Kő, ha a' tsévében meg-szorúl mint kell rajta se- gíteni</i>	202
<i>Könyöknek ki-fordúlásának curája</i>	285.
<i>Kosz vagy var tulaajdonsága's curája</i>	257. 259.
<i>Kötő inaknak tulajdonsági, külömbségi</i>	22. 23. 25.
<i>Körmök tulajdonsága</i>	22.
<i>Kötéshez való por</i>	422.

L

<i>Láb fej zuzásának orvoslása</i>	324.
<i>Láb-szár törésnél observálandó cautiók</i>	318. 319.
<i>- - tsontja törésnek curája</i>	320.
<i>Láb-szárának alsó hajlásán lévő tsontoknak hely- re tétele</i>	396.
<i>Láb-szárán lévő kelevényeknek és sebeknek curája</i>	241. 242.
<i>Láb ujjaira szolgáló tsontok, és annak ujai tsont- jainak helyre tétele</i>	297.
<i>Láb ujak törésnek curája</i>	325.
<i>Lapitzkák sebei's azoknak orvoslása</i>	187.
<i>Lapitzkák törésnek curája</i>	309 310.
<i>Lepra vide Bél-poklosság.</i>	
<i>Lépnek sebei, 's gyógyítása</i>	196.
<i>Liquor Job. Andreae de cruce</i>	404.
<i>Lövésnek meg-esmérése mérges-é vagy nem's an- nak curája</i>	215.

M

<i>Máj annak formája és baszna</i>	35. 36. Mell.
------------------------------------	------------------

Májnak sebei 's azok gyógyítása	195.
Mellnek tulajdonsága, haszna	34 35.
- - sebei 's azoknak curája	188 191.
Mell-tsont törési orvoslása	31 1.
Meliceris és annak curája	94.
Mértékek mellyekkel az orvoslásban élünk, azoknak nemei és jegyei	424. 426.
Mondolák tulajdonsági	60.
- - daganatja és annak curája	114 115.
Mony dagadás ellen való por	421.
Musculusok vagy egér formú-inak	25.
- - száma	26.
Musculusai az artzulatnak és egyéb tagoknak mellyek az ember testében találtnak	26. 34.
	
Nebezkes Afzszonyokon való ér-vágás	350.
Nervusok avagy élfeszítő inak	49.
Nervusoknak eredete, haszna külömbisége	49. 53.
Nyak miből van öszve-rakva	59.
Nyakra tsevői vagy bé-menetele.	ibid.
Nyak-tsap, annak tulajdonsága	60.
- - dagadásának orvoslása	115.
- - mondoláknak kelevényinek curái	229.
Nyak-tsaphoz való por	417.
Nyak-tsiga musculusai 's inai sebei nek orvoslása	183. 187.

Nyak-tsiga fitzomodása 's miként kell azt ismét helyre igazítani	280.
Nyaknak külső részein való kelevények' curája	233.
Nyeldeklő vagy torok miből áll	59.

O

Oedema mitsoda annak orvoslása	90. 91.
Olajoknak külömbiségi	4 7.
- - hasznai és tulajdonsági	407. 412.
Oldal tsontok ki-fordulásinak gyógyítása	282.
	283.
Oldal-tsont törésinek curája	310. 311.
Oleum Hypericonis	405.
- - aslotami	ibid.
- - Vernici vagy fernisi vid. Fürneiss ol.	
Orr mitsoda tag és minémü részekből áll	58.
Orrban lévő kelevények' s azoknak curája	225.
	226.
Orrban lévő tseresnyét vagy borsót mint kell kivenni	112.
Orr-tsont törésinek curája	307.
Orvosságok, közönséges nevek' s hasznai	363.
Ortzán 's orrban lévő sebek' gyógyítása	177. 182.
Orvosló porok vide Porok.	
Os sacrum törésinek curája	313.

P

Panaritium mitsoda és annak orvoslása	239.
Pa-	

<i>Paralysis mitsoda, és annak curája</i>	332.
<i>Parotis (mitsoda, annak tulajdonsági, oka és gyógyítása</i>	108. 109.
<i>Pestises emberrel mint kell bánni</i>	252. 254.
<i>Pestises emberen teendő ér-vágásnak rendi</i>	350.
<i>Pblegmone vagy veres daganat tulajdonsága és curája</i>	85.
<i>Phygethlon mitsoda, és annak curája</i>	137.
<i>Plánétáknak száma, természeti és erei</i>	77. 78.
<i>Plevritis mitsoda és annak curája</i>	119.
<i>Polypus vide Habarnitza.</i>	
<i>Porok mellyek Chyruurgus orvoslásához tartozandók és azoknak szerei</i>	417. 423.
<i>Portzogók mitsodák</i>	16.
<i>- - mellyek a' szemben és egyéb tagokban találtnak</i>	16. 21.
<i>Pulsus</i>	43.
<i>Pulsus ereknek eredete, oszlása, haszna</i>	44. 48.
<i>Pulvis contra casum</i>	421.
<i>Pulsus erek meg-vágásának módja</i>	349.
<i>Puska-por égetésit öltő's gyógyító ir</i>	399.

R

<i>Rák vagy cancer ismérése, okai, curája</i>	98. 104.
<i>Rák fistula és más tisztátalan seb külömbiségei</i>	101.
<i>Ranula vagy béka dagadásának mi volt'a's gyógyítása</i>	114.
<i>Rémülés mitsoda és hogyan curáltatik</i>	334.

S

Sarknak ki-fordulásának curája	296
Scrophalák mitsodák, külömbségek curája	95. 96.
Scyrrhus mitsoda, külömbsége orvoslása	97. 98.
Sebek mitsodák	139.
- - mellyek veszedelmesebbek	140.
- - mellyek zuzott és gömbölknek nebezében gyógyúlnak	141.
- - iffjakon lévőek hamar gyógyúlnak ibi.	
- - kitsinyek, miért veszedelmesek ibid.	
Sebnek gyógyításához tartozó eszközök	142.
Sebek gyógyításának módja	144. 146.
Sebeknek első eseti	143.
Sebek mellyekben természet ellen valóak vagynak	144.
Sebeknek minémű formája rossz	147.
- - a mellyek meg-vesztenek és nyüvesek curája	214.
Seb rüzezségének óltása vide Tüzeség.	
sénlödéséről	320.
száradásáról	ibid.
Sebesen való symptomák és azoknak okai	335.
Sebeseknek való ital	368.
Sebeknek itélete az Ege jelek szerént	77.
Sebeknek őszve akasztalása módja és ártalma	144. 146.
Sérülés tulajdonsága	124.
- - honnét ered	125.

Sérüléseknek orvoslása	126.
Setaceum készítése's használata	355.
Solstitium tulajdonsága	80.
Steatoma mitsoda és annak curája	93.
Stupor vide Rémlés.	
Száj minémű tag és mit foglal magában	61.
Szájban lévő kelevények azok gyógyítása	226.
	227.
Száradás ellen való ir	400.
Szárasztó por	418.
Szár tsont a' fiók tsontúl való el-szakasztásának okai	294. 295.
- - törésének curája	320.
- - borszára való hasadása és annak curája	322. 323.
Szeleknek száma és tulajdonsága	81.
Szem minémű tag, s miből rakatik össze	58.
Szem és száj tsontjai	10. 11
Szemnek sebei és gyógyítása	177 181.
Szemben lévő kelevény és annak curája	224.
Szemekbe való por	417.
Szín annak formája és használata	42. 43.
Színnek sebei és azoknak orvoslása.	193.
Szemérmes testen lévő kelevények és azoknak gyógyítása	235 236.
- - lévő sebek's azoknak curája	200.
- - mellett lévő dagadások's azoknak orvoslása	136.

Szeplő formu szőr-féregel-vesztése	258.
Szemötsing orvoslása	239.
Szőr-vizsketek curája	128.

T

Tábori Ládátka és ahoz tartozandó szerszámok szerek, és orvosságok	429.
Tagoknak mellyek az emberi testen függnék száma	74.
Tagok ha el-vágnak miként kell vélek bánni	209.
Tagok mellyek leg-nemesebbek	74.
Talpon lévő kelevény és annak gyógyítása	243.
Téli időben miért hamarébb törnek-el a' tson-ok	301.
Térdnek daganatja és annak curája	127.
Térdnek 's lábnaak sebei azoknaak orvoslása	212. 213.
Térd kalátza kifordulásának helyre tétéle	292. 293.
Térd ki-fordulásának curája	293. 294.
Térd kalátza törésének orvoslása	318. 319.
Testudo vagy talpa mitsoda, honnét ered és mi- ként curáztatik	109. 110.
Törött tsont helyre való tételének bizonyos jelei	303.
Törött tsont betegségben fekvő Patiens' regulái	303.
Törött tsont gyógyításában való gondviselés	305.
Törött tsont gyógyításának módja	305. 307.

-	-	őszeve-forrasztatásának jelei	321.
-	-	őszeve-forrasztásához mikivántatik	321.
Törött szár-tsont	álomában görtsőt okoz		ibid.
Törött tsont	gyulladásá ellen való orvoslás		323.
Törött, de ismét őszeve-forrott tsontnak	merőn való állásának orvoslása		324.
Tsont-törés sebeiben történhető esetek 's ezeknek	remediumja		325.
Tspázó szemeknek orvoslása			180.
Tüdőnek sebei 's gyógyítása			191.
Tűzességeknél a' sebeknél való el-öltása			328.
Tűsűzra való por			420.
Tűsűz füstölmi való por			ibid.
Vállnak ki-fizsamodásának curája		283. 284.	
-	-	sebei és ezeknek gyógyítása	203.
Vég-bél ki-omlásának orvoslása		126. 127.	
-	-	kelései 's gyógyítása	1237.
Velő mitsoda			8.
Vér-ereknek (vena) eredeti, oszlása baszna		36. 42.	
Vérnek meg-állítása			143.
Vér-pökésnek okai 's curája			335.
Vérrel való vizelletnek orvoslása		201. 202.	
Vérnek a' sebben való meg-száradásakor mit kell	zenni		340.
Vérnek, melly ér-vágás által véretett, tulajdonsági	és azoknak jelei		351.
			Vér

<i>Vér meg-állító por</i>	418. 419.
<i>Vesének sebesítése</i>	197.
<i>Vértt testtel való bánás és annak gyógyítása</i>	137.
<i>Vesicatoriumnak készítése avval való élés és annak használata</i>	354.
<i>Vízi-betegség mitsoda avval való bánás és annak curája</i>	120. 121.
<i>Vízbe esett emberen mint kell segíteni</i>	249.
<i>Vizeknek tulajdonsági, külömbségi vid. destil. viz.</i>	
<i>Vizellet rekedésének curája</i>	335.
<i>Undorodás orvoslása</i>	336.
<i>Ungventumoknak külömbségi, és tulajdonsági</i>	389.
<i>Ungvent : Album de ceruss.</i>	ibid.
- - <i>Album de Litharg.</i>	390.
- - <i>Anodynum</i>	ibid.
- - <i>Apostolorum</i>	ibid.
- - <i>Archonum</i>	431. 432.
- - <i>Aureum</i>	391.
- - <i>Ægyptiacum commun.</i>	391.
- - <i>Ægypt. Magistrale</i>	ibid.
- - <i>Basiliconis</i>	392.
- - <i>Citrinum</i>	ibid.
- - <i>ad Ambusta</i>	393.
- - <i>Digestivum</i>	ibid.
- - <i>Dialthæa</i>	394.
- - <i>Fuscum</i>	ibid.
- - <i>de Liquiritia</i>	395.

Ungvent :	<i>Vigonis</i>	ibid.
-	<i>ad depurandam Duram Matr.</i>	396.
-	<i>Mercuriale</i>	397.
-	<i>Mundificativum</i>	ibid.
-	<i>Nervinum</i>	398.
-	<i>Populeum</i>	ibid.
-	<i>Purpureum</i>	399.
-	<i>Rubrum camphoratum</i>	400.
-	<i>Viride vulnerarium</i>	ibidem.

Z

<i>Zugorodásnak (convulsio) eredete</i>	331.
- <i>külömbsege és curája</i>	332.

